

กลไกทางกฎหมายเพื่อการส่งเสริมให้มีการใช้เช็ค

ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

LEGAL MECHANISM TO PROMOTE USING CHEQUE CASHING

IN THE LAO PEOPLE'S DEMOCRATIC REPUBLIC

ทิพสร ศรีสุวรรณ

นิติศาสตรมหาบัณฑิต

สำนักวิชานิติศาสตร์

มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

2556

©ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

กลไกทางกฎหมายเพื่อการส่งเสริมให้มีการใช้เช็ค
ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
LEGAL MECHANISM TO PROMOTE USING CHEQUE CASHING
IN THE LAO PEOPLE'S DEMOCRATIC REPUBLIC

ทิพสร ศรีสุวรรณค์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต

สำนักวิชานิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

2556

©ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

กลไกทางกฎหมายเพื่อการส่งเสริมให้มีการใช้เช็ค
ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
LEGAL MECHANISM TO PROMOTE USING CHEQUE CASHING
IN THE LAO PEOPLE'S DEMOCRATIC REPUBLIC

ทิพสร ศรีสูงศักดิ์

วิทยานิพนธ์นี้ได้รับการพิจารณาอนุมัติให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต

2556

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ไชยยศ เหมะรัชตะ)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร. ชลอ ว่องวัฒนาภิกุล)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(รองศาสตราจารย์ ไพฑูรย์ คงสมบูรณ์)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ สุเมธ จานประดับ)

©ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สามารถดำเนินการและสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความช่วยเหลือและความอนุเคราะห์ของอาจารย์ รองศาสตราจารย์ ดร. ชลอ ว่องวัฒนาภิกุล ซึ่งได้รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ที่ให้คำปรึกษาทางด้านการคิด องค์ความรู้และคำแนะนำต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เขียน และอาจารย์ รองศาสตราจารย์ ไพฑูรย์ คงสมบูรณ์ ที่ได้ให้ความเมตตากรุณาเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ซึ่งได้กรุณารับฟังให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ตลอดจนช่วยตรวจทานแก้ไขคำผิดของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ตั้งแต่ต้นจนจบได้ด้วยดี ผู้เขียนจึงใคร่ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ทั้งสองท่านเป็นอย่างสูง

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ไชยยศ หะมะรัชตะ ที่เสียสละเวลาอันมีค่ามาเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ด้วย ที่ให้การแนะนำในเรื่องต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ สุเมธ จานประดับ ที่เสียสละเวลาอันมีค่ามาเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ และให้ความเมตตากรุณาในการให้คำแนะนำในเรื่องต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการทำวิทยานิพนธ์ของผู้เขียนให้สมบูรณ์

ผู้เขียนขอขอบพระคุณอาจารย์ประจำสำนักวิชานิติศาสตร์ ทุก ๆ ท่าน ที่กรุณาสละเวลาให้คำแนะนำด้วยความเอาใจใส่ทั้งในเรื่องการทำวิทยานิพนธ์ การเรียน การใช้ชีวิตในต่างเมือง ตลอดจนช่วยแนะนำข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เขียน และขอขอบพระคุณมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง ที่ให้ผู้เขียนได้มาศึกษาเพื่อหาความรู้ที่มีประโยชน์ นอกจากนี้ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ทุก ๆ ท่านที่ได้ให้ความช่วยเหลือ อำนวยความสะดวกแก่ผู้เขียนตลอดระยะเวลาที่ศึกษา

ท้ายนี้ผู้เขียนขอขอบพระคุณ บิดามารดา ของผู้เขียนที่เป็นกำลังใจและสนับสนุนเสมอในการมาศึกษา และผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ และมีคุณค่าต่อท่านผู้อ่าน หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีข้อบกพร่องประการใด ผู้เขียนขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียวและใคร่ขออภัยมา ณ ที่นี้ด้วย

ทิพสร ศรีสุวรรณ

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์	กลไกทางกฎหมายเพื่อการส่งเสริมให้มีการใช้เชือก ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
ชื่อผู้เขียน	ทิพสร ศรีสูงศักดิ์
หลักสูตร	นิติศาสตรมหาบัณฑิต
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร. ชลอ ว่องวัฒนาภิกุล
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	รองศาสตราจารย์ ไพฑูรย์ คงสมบูรณ์

บทคัดย่อ

เชือกเป็นทั้งเครื่องมือเครดิตและเป็นสื่อกลางสำหรับใช้ชำระหนี้ก่อนให้เกิดความสะดวก ความปลอดภัย หากมีการใช้เชือกกันอย่างแพร่หลายย่อมเป็นการส่งเสริมกิจการทางธุรกิจการค้า และส่งผลให้กิจการของธนาคารพาณิชย์เจริญก้าวหน้าตามไปด้วย กล่าวกันว่า การใช้เชือกเป็น ปัจจัยชี้วัดการขยายตัวของธุรกิจการค้าภายในประเทศและมีผลทำให้เกิดความเชื่อมั่นในระบบ เศรษฐกิจของประเทศด้วย

จากการศึกษาพบว่าหลายปัจจัยที่จะสร้างความเชื่อถือในเชือกที่ลูกหนี้ออกให้แก่เจ้าหนี้เพื่อ ชำระหนี้ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยในด้านสังคม เศรษฐกิจ แม้แต่ในด้านกฎหมายก็ถือเป็นปัจจัยสำคัญ ประการหนึ่งที่จะสร้างความเชื่อถือให้บังเกิดแก่ฝ่ายเจ้าหนี้ที่จะยอมรับเชือกของลูกหนี้ สำหรับใน ประเทศไทยที่นำมาศึกษาเป็นกรณีตัวอย่าง พบว่ามีกลไกทางกฎหมายหลายประการที่มีส่วนสำคัญ ที่เป็นเครื่องมือในการสนับสนุนให้มีการใช้เชือกกันอย่างแพร่หลาย โดยกลไกดังกล่าวนี้ได้ถูก นำไปบัญญัติไว้ในกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะนิติกรรมสัญญา ลักษณะหนี้และลักษณะ สัญญาตัวเงิน รวมทั้งในพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เชือก พ.ศ. 2534 รวมถึงที่ บัญญัติไว้ในบทกฎหมายอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวเนื่องกับการใช้เชือก เป็นต้นว่า พระราชบัญญัติธุรกิจ สถาบันการเงิน พ.ศ. 2551 ในส่วนที่เกี่ยวกับการประกอบธุรกิจธนาคารพาณิชย์ กฎหมายข้อมูลทาง เครดิต และกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองเงินฝาก บทกฎหมายเหล่านี้บางเรื่องแม้มีบังคับใช้ใน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว แต่ยังไม่มีความไม่สมบูรณ์และไม่ชัดเจนพอเมื่อเปรียบเทียบกับ

กับบทกฎหมายที่ใช้บังคับในประเทศไทย ในบางเรื่องยังไม่มีบทกฎหมายใช้บังคับประกอบกับ
ความเลขาธิการที่ใช้เงินสดในการชำระหนี้ จึงมีผลให้มีการใช้เช็คยังไม่เป็นที่นิยมกันมากนัก

ผู้เขียนจึงเสนอแนะว่าทั้งรัฐบาลและสภาแห่งชาติของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชน
ลาว ควรจัดตั้งประสานร่วมมือกันเพื่อทำการปรับปรุงแก้ไขและตรากฎหมายใหม่ขึ้นใช้บังคับอัน
จะมีผลโดยตรงต่อการใช้เช็คเพื่อให้บทกฎหมายเหล่านี้ได้สร้างกลไกที่มีความสมบูรณ์และมีความ
เป็นสากลในส่วนของกฎหมาย ต้องเร่งรีบในการยกร่างและประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่ง
โดยเร็ว แก้ไขคำรัฐว่าด้วยเช็คให้มีความสอดคล้องกับหลักสากลที่นานาอารยประเทศได้ยอมรับ
กัน นอกจากนั้น การให้ประชาชนทุกคนมีโอกาสเข้าถึงการบริการของธนาคารได้ การสร้างให้เกิด
การออมกับระบบธนาคารและทำให้ระบบธนาคารมีความมั่นคงเป็นที่เชื่อถือของผู้ฝากเงิน
ประกอบกับการกำหนดมาตรการต่าง ๆ ที่เอื้อประโยชน์แก่ผู้ใช้เช็ค สิ่งเหล่านี้ล้วนจะมีผลให้เกิด
การใช้เช็คกันเพิ่มขึ้น อันเป็นการรองรับที่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวจะได้เข้าสู่การ
เป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปี พ.ศ. 2558

คำสำคัญ: กลไกทางกฎหมายเพื่อการส่งเสริมให้มีการใช้เช็ค/มาตรการทางกฎหมาย/การส่งเสริม

Thesis Title	Legal Mechanism to Promote Using Cheque Cashing in the Lao People's Democratic Republic
Author	Thipphasone Sisouvong
Degree	Master of Law
Advisor	Assoc. Prof. Dr. Chalor Wongwattanapikul
Co-Advisor	Assoc. Prof. Pitoon Kongsomboon

ABSTRACT

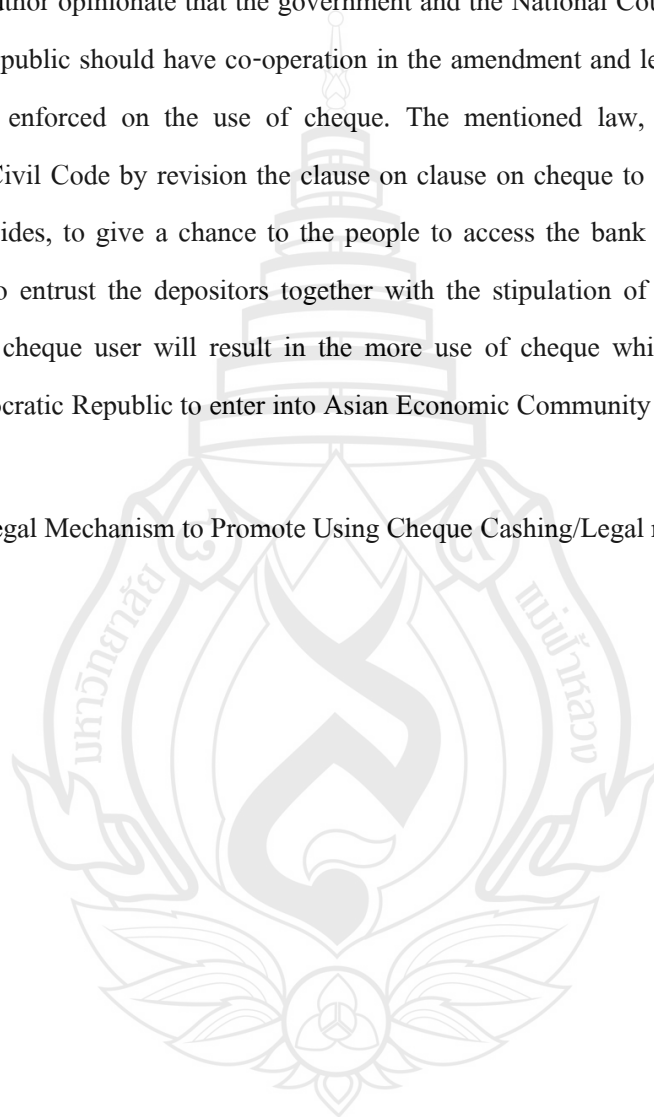
Cheque is both the credit instrument and medium to satisfy an obligation for convenience and safe. If cheque is used in common, it will promote the business transaction and trades and also cause the development of business of commercial banks. It is mentioned that the use of cheque is an indicator of the expansion of domestic business and trade and also results in the confidence of national economic system.

According to the study, it is found that there are many factors to establish the trust of cheque which the debtor issued to the creditor to satisfy the obligation, namely, the social, economic or even legal factors. These are important factor to establish the confidence of the creditor to receive cheques of the debtor. For the case study in Thailand, it is found that there are many legal mechanisms which are important part of the tool to support the widespread use of cheque. The mentioned and bill, including in the Act of Offense arising out the use of cheque B.E. 2534 and other laws relating to the use of cheque, namely, the Financial Institutions Business Act B.E. 2551 and, concerning the undertaking of commercial bank, the law on credit bureau and the law on deposit protection. Some of the mentioned laws are enforced in the Lao People's Democratic Republic but they are incomplete and unclear comparing with the laws

enforced in Thailand. Some issues have on law to be enforced and the familiarity of cash use cause the unpopularity of cheque use.

The author opinionate that the government and the National Council of the Lao People's Democratic Republic should have co-operation in the amendment and legislation of the new law to be directly enforced on the use of cheque. The mentioned law, therefore, will generate complete the Civil Code by revision the clause on clause on cheque to conform to the universal principals, Besides, to give a chance to the people to access the bank services, to stabilize the bank system to entrust the depositors together with the stipulation of various measure for the benefit of the cheque user will result in the more use of cheque which will support the Lao People's Democratic Republic to enter into Asian Economic Community in B.E. 2558

Keywords: Legal Mechanism to Promote Using Cheque Cashing/Legal measures/Promote

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	(3)
บทคัดย่อภาษาไทย	(4)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(6)
สารบัญตาราง	(11)
บทที่	
1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 สมมติฐานของการวิจัย	4
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	5
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย	6
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	6
2 วิวัฒนาการ แนวความคิด และประโยชน์ในการใช้เชื้อ	
ทฤษฎีการเป็นตราสารเปลี่ยนมือของเชื้อ และหลักการพื้นฐาน	
ในการสร้างความเชื่อถือสำหรับการใช้เชื้อเพื่อการชำระหนี้	7
2.1 วิวัฒนาการในการใช้เชื้อเพื่อการชำระหนี้	7
2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการใช้เชื้อ	16
2.3 ประโยชน์ของเชื้อ	17
2.4 ทฤษฎีการเป็นตราสารเปลี่ยนมือของเชื้อ	19
2.5 หลักการพื้นฐานในการสร้างความเชื่อถือในการใช้เชื้อเพื่อการชำระหนี้	26

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่	
3 ศึกษาเปรียบเทียบกลไกทางกฎหมายที่เป็นปัจจัยส่งเสริมให้มีการใช้เชือก	
เพื่อการชำระหนี้ ตามกฎหมายของประเทศไทย ฝรั่งเศส และสปป.ลาว	32
3.1 ระบบธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย	33
3.2 หลักเกณฑ์ทางกฎหมายที่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้มีการใช้เชือก	
เพื่อการชำระหนี้อย่างแพร่หลายในประเทศไทย	45
3.3 หลักกฎหมายเกี่ยวกับเชือกเพื่อการชำระหนี้ในประเทศฝรั่งเศส	61
3.4 หลักกฎหมายเกี่ยวกับเชือกที่ใช้บังคับใน สปป.ลาว	68
4 ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมให้มีการใช้เชือกใน สปป.ลาว	94
4.1 ปัญหาเกี่ยวกับการใช้เชือกใน สปป.ลาว	94
4.2 ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการใช้เชือก	
และการกำหนดมาตรการเพื่อส่งเสริมให้มีการใช้เชือกใน สปป.ลาว	98
5 บทสรุป และข้อเสนอแนะ	118
5.1 บทสรุป	118
5.2 ข้อเสนอแนะ	122
รายการอ้างอิง	126
ภาคผนวก	131
ภาคผนวก ก คำรัฐว่าด้วยเชือก	132
ภาคผนวก ข พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เชือก พ.ศ. 2534	142
ภาคผนวก ค ตัวอย่างเชือกใน สปป.ลาว	145
ภาคผนวก ง ตัวอย่างเชือกในประเทศไทย	146

สารบัญ (ต่อ)

ประวัติผู้เขียน

หน้า

147

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
4.1 สรุปการเคลื่อนไหวของเช็คโดยผ่านสำนักหักบัญชี ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2003-2012	96
4.2 Law bankers clearing house statistical series	97

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า การใช้เช็คเพื่อชำระหนี้เป็นที่นิยมกันไม่ว่าจะในภาคเอกชนหรือภาคราชการ เนื่องจากเกิดความสะดวกรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกิดความปลอดภัยแก่ทั้งฝ่ายลูกหนี้ เจ้าหนี้ ที่ไม่ต้องนำเงินสดติดตัวไปเป็นจำนวนมาก ลูกหนี้สามารถออกเช็คลงวันที่ล่วงหน้า (post-date cheque) เพื่อชำระหนี้ เป็นการให้เครดิตทางการค้าแก่ลูกหนี้ที่ยังไม่ต้องชำระหนี้ด้วยเงินสดในทันที แม้หนี้จะถึงกำหนดชำระแล้ว ขณะเดียวกันเจ้าหนี้สามารถนำเช็คลงวันที่ล่วงหน้าที่ได้รับจากลูกหนี้ไปสลักหลังโอนชำระหนี้ให้แก่บุคคลอื่น ซึ่งเป็นเจ้าหนี้ของตนอีกต่อหนึ่งหรือในบางครั้งอาจนำเช็คลงวันที่ล่วงหน้าไปขายลด (discounted) เพื่อได้เงินสดมาไว้ใช้จ่ายก็ได้ ทำให้เช็คฉบับที่ลูกหนี้ออกให้แก่เจ้าหนี้เกิดการเปลี่ยนมือในทางการค้า มีผลทำให้เกิดการหมุนเวียนทางการเงินในธุรกิจการค้า ซึ่งมีบุคคลหลายฝ่ายเข้ามาผูกพันและได้รับประโยชน์จากการใช้เช็ค

หากจะกล่าวในด้านกฎหมายแล้ว เช็คย่อมมีลักษณะที่แตกต่างไปจากธนบัตร กล่าวคือ ธนบัตรถือเป็นเงินตราซึ่งมีกฎหมายรองรับว่าใช้ชำระหนี้ได้ตามกฎหมาย ดังมีความปรากฏในพระราชบัญญัติเงินตรา พุทธศักราช 2471¹ หากลูกหนี้ได้ใช้ธนบัตรชำระหนี้ตามจำนวนที่เป็นหนี้ เจ้าหนี้จะบอกปิดไม่ยอมรับการชำระหนี้ไม่ได้ ในทางตรงกันข้าม เช็คเป็นเพียงตราสารที่ผู้สั่งจ่าย (ลูกหนี้) สั่งให้ธนาคารจ่ายเงินแก่ผู้รับเงินหรือผู้ถือ (เจ้าหนี้) อันเป็นลักษณะของสัญญาในทางแพ่งเท่านั้น กฎหมายจึงให้สิทธิแก่เจ้าหนี้ที่จะบอกปิดการชำระหนี้ด้วยเช็คได้ แม้เจ้าหนี้จะยอมรับหนี้นั้นก็หวั่นระงับลงทันที เมื่อมีการออกหรือโอนเช็คชำระหนี้ไม่ แต่จะระงับต่อเมื่อเรียกเก็บเงินตามเช็คนั้นได้ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 321)

โดยที่เช็คเป็นตราสารที่สร้างเครดิตแก่ฝ่ายลูกหนี้ จึงต้องอาศัยปัจจัยพื้นฐานหลายประการที่จะสร้างความเชื่อมั่นให้บังเกิดแก่ฝ่ายเจ้าหนี้ที่จะยอมรับเช็คจากลูกหนี้ หากเจ้าหนี้มีความเชื่อมั่นและเชื่อถือในตัวลูกหนี้แล้ว ประกอบกับมีปัจจัยอื่น ๆ เข้ามาช่วยเสริมอีกโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัจจัย

¹ พระราชบัญญัติเงินตรา พุทธศักราช 2471, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 45, (15 เมษายน 2471), 25.

ทางด้านกฎหมายก็จะเป็นการส่งเสริม สนับสนุนให้มีการใช้เช็คกันอย่างแพร่หลาย เมื่อเจ้าหนี้จะยอมรับเช็คจากลูกหนี้ เจ้าหนี้อย่อมต้องตรึกตรองให้ดีแล้วว่า ลูกหนี้รายนั้นมีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด หากเช็คเรียกเก็บเงินไม่ได้ ตนจะมีสิทธิตามกฎหมายประการใดและในทางใดที่จะใช้สิทธิเรียกร้อง บังคับให้ลูกหนี้ต้องชดใช้เงินตามเช็คฉบับดังกล่าว ในประการหลังนี้เองกลไกทางกฎหมายจะเข้ามามีส่วนสำคัญที่จะเป็นเครื่องมือในการที่เจ้าหนี้จะใช้ตัดสินใจว่าตนควรจะรับเช็คฉบับดังกล่าวจากลูกหนี้หรือไม่

ในทุกประเทศที่ระบบเศรษฐกิจมีความเจริญก้าวหน้า มีการติดต่อทำธุรกิจการค้าโดยอยู่บนพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจเครดิต (credit economy) จึงมีกลไกทางกฎหมายเป็นตัวสนับสนุนเพื่อส่งเสริมให้มีการใช้เช็คซึ่งเป็นเครื่องมือทางเครดิต (credit instrument) กันอย่างแพร่หลาย รวมทั้งในประเทศไทยด้วย ดังจะเห็นว่ามิตบทบัญญัติกฎหมายหลายฉบับได้ถูกประกาศและมีผลบังคับ อาทิ พระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงิน พ.ศ. 2551² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 เอกเทศสัญญา ลักษณะตัวเงิน พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534³ พระราชบัญญัติสถาบันคุ้มครองเงินฝาก พ.ศ. 2551⁴ และพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจข้อมูลเครดิต พ.ศ. 2545⁵ กฎหมายเหล่านี้ล้วนถูกตรึงขึ้นมาเพื่อเป็นกลไกให้บังเกิดความเชื่อถือและเชื่อมั่นในเช็คที่ลูกหนี้ออกให้แก่เจ้าหนี้

ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว⁶ นับจากปี ค.ศ. 1988 (พ.ศ. 2531) สปป.ลาว มีการเปลี่ยนแปลงการวางแผนนโยบายในการเปิดประเทศและทำการปฏิรูประบบเศรษฐกิจภายในประเทศอย่างจริงจัง โดยเห็นถึงความสำคัญเพื่อพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าไปสู่ประเทศที่

² พระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงิน พ.ศ. 2551, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 125, ตอนที่ 27 ก, (13 กุมภาพันธ์ 2551), 1, พระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวนี้ได้นำกิจการธนาคารพาณิชย์ กิจการบริษัทเงินทุน และกิจการบริษัทเครดิตฟองซิเอร์ ซึ่งแต่เดิมมีกฎหมายที่ใช้บังคับแยกกันคนละฉบับ แต่ได้นำกิจการทั้ง 3 ประเภทนี้มาอยู่ในกฎหมายฉบับเดียวกัน เรียกว่า “พระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงิน” ดังนั้น กิจการพาณิชย์ซึ่งเป็นสถาบันการเงินที่ต้องจ่ายเงินตามเช็คจึงอยู่ในบังคับของกฎหมายฉบับนี้ด้วย.

³ พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534, ราชกิจจานุเบกษา, ฉบับพิเศษ, เล่ม 108, ตอนที่ 149, (27 สิงหาคม 2534), 1.

⁴ พระราชบัญญัติสถาบันคุ้มครองเงินฝาก พ.ศ. 2551, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 125, ตอนที่ 33 ก, (13 กุมภาพันธ์ 2551), 13.

⁵ พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจข้อมูลเครดิต พ.ศ. 2545, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 119, ตอนที่ 114 ก, (13 พฤศจิกายน 2545), 1.

⁶ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ต่อไปในวิทยานิพนธ์นี้จะเรียกว่า “สปป.ลาว” ลักษณะทางภูมิศาสตร์เป็นประเทศที่ไม่มีทางออกสู่ทะเล มีผลทำให้การติดต่อค้าขายกับต่างประเทศมีข้อจำกัด ส่งผลให้ความตื่นตัวในทางธุรกิจจึงมีน้อยลงตามไปด้วย.

เจริญด้วยการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจตลาดเสรีและใช้กลไกด้านการเงินเป็นตัวกำหนดทำให้มีการประกอบกิจการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศมากยิ่งขึ้น อันก่อให้เกิดความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ และการเงินของประเทศมีเสถียรภาพ เมื่อมีการค้าขายการลงทุนเพิ่มมากขึ้น ก็ย่อมมีการใช้เงินเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน ดังนั้น เงินได้เข้ามามีบทบาทและอิทธิพลในการประกอบกิจกรรมทางการค้า ด้านเศรษฐกิจและต่อชีวิตประจำวันของประชาชนใน สปป.ลาว มากขึ้น⁷

อย่างไรก็ตาม การใช้เงินสดมีความผูกพันกับการดำรงชีวิตประจำวันของคนลาวค่อนข้างจะยาวนานจนเป็นลักษณะนิสัยส่วนตัว มีการนำเงินสดติดตัวไปเป็นจำนวนมากเพื่อชำระค่าสินค้าหรือบริการต่าง ๆ ที่มีขึ้นต่อกัน ก่อให้เกิดความไม่สะดวกและปลอดภัย รัฐบาลลาวจึงเห็นประเด็นดังกล่าวนี้จึงออกคำรัฐว่าด้วยเช็ค⁸ โดยมีความมุ่งหมายเพื่ออำนวยความสะดวก ความปลอดภัยในการชำระหนี้ ลดการใช้เงินสด ดังจะเห็นจากควมในมาตรา 1 จุดประสงค์ของการตราคำรัฐว่าด้วยเช็คที่ว่า “คำรัฐฉบับนี้กำหนดระเบียบการเกี่ยวกับการออก การสั่งจ่าย และการโอนเช็ค การจ่ายเงินตามเช็ค สิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับเช็ค เพื่อความสะดวกและความปลอดภัยในการชำระหนี้ ลดการใช้เงินสดและการพิมพ์ธนบัตร ทำให้เงินกีบมีเสถียรภาพและเพื่อให้มีความสอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม”

แม้ว่าในปัจจุบัน สปป.ลาว จะมีคำรัฐว่าด้วยเช็คใช้บังคับเป็นกฎหมาย แต่จากสถิติที่พบปรากฏว่ามีการใช้เช็คกันน้อยมากเมื่อเทียบกับจำนวนพลเมือง และจำนวนธนาคารที่เปิดดำเนินการอยู่ใน สปป.ลาว ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าประชาชน พ่อค้า นักธุรกิจลาว ยังชินกับการใช้เงินสดมากกว่าการใช้เช็ค เจ้าหนี้เองอาจยังไม่มี的信心มากนักในระบบการใช้เช็คแทนเงินสด รวมทั้งวิธีการเรียกเก็บเงินตามเช็คยังคงมีความยุ่งยากไม่สะดวกเท่าที่ควร คนลาวเองก็ไม่นิยมจะเป็นความกันแน่นในชั้นศาล เนื่องจากวิถีชีวิตของพวกเขาเป็นคนเรียบง่ายไม่ชอบมีเรื่องบาดหมางทะเลาะวิวาทกัน นอกจากนี้แล้ว ความในคำรัฐว่าด้วยเช็คเองก็ยังมีหลักเกณฑ์ที่ไม่สอดคล้องกับหลักกฎหมายว่าด้วยเช็คที่เป็นหลักสากลที่นานาประเทศต่างยอมรับกัน ขณะที่บทบัญญัติอื่น ๆ ที่

⁷ นับแต่ สปป.ลาว ปรับเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมมาสู่ระบบเศรษฐกิจเสรี มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง นักธุรกิจชาวลาต่างตื่นตัวทางการค้าเพิ่มขึ้น มีการนำทรัพย์สินไปลงทุนมากขึ้น ประกอบกับมีนักลงทุนจากต่างประเทศเข้ามาลงทุนใน สปป.ลาว เพิ่มมากขึ้น ในอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ เงินจึงเข้ามามีบทบาทและอิทธิพลในทางเศรษฐกิจและชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนอย่างมาก ในกรุงเวียงจันทน์มีธนาคารพาณิชย์ทั้งที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายของ สปป.ลาว เอง รวมถึงธนาคารของต่างประเทศแต่มาเปิดสาขาใน สปป.ลาว มีอยู่รวมทั้งสิ้นถึง 32 ธนาคารด้วยกัน ซึ่งนับว่ามีจำนวนมาก การศึกษาของนักศึกษาจึงมุ่งเน้นไปที่คณะวิชาบริหารธุรกิจ เพื่อจบแล้วจะได้เข้าทำงานธนาคาร, ...คู่มือคนรุ่นใหม่-แม่หญิงลาว..., มติชนรายวัน (26 ธันวาคม 2555), 25.

⁸ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, คำรัฐว่าด้วยเช็ค ค.ศ. 1996, เลขที่ 175/นย, ลงวันที่ 30 ตุลาคม ค.ศ. 1996.

จะมีส่วนช่วยในการส่งเสริม สนับสนุนให้มีคนนิยมใช้เช็ก และมีความเชื่อถือในเช็กที่ลูกหนี้เป็นผู้ ออกหรือโอนเพื่อชำระหนี้ก็ไม่มีการประกาศใช้บังคับ

ในการศึกษา ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษากลไกทางกฎหมายที่จำเป็นต้องพึงมีเพื่อเป็นปัจจัยในอันที่จะ ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการใช้เช็กกันอย่างแพร่หลายใน สปป.ลาว กลไกทางกฎหมายเช่นว่านั้น ควรมิลักษณะที่สำคัญเป็นอย่างไร มีการบังคับใช้และมีแนวปฏิบัติเป็นเช่นไร โดยทำการศึกษา เปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศไทย

1.2 สมมติฐานของการวิจัย

เช็กเป็นตราสารที่ถูกใช้ป็นเครื่องมือเครดิตทางการค้าในการก่อหรือชำระหนี้ที่มีต่อกัน เพื่อความสะดวกรวดเร็วและปลอดภัยมากกว่าที่จะใช้เงินสด มีหลายปัจจัยที่เป็นกลไกในการ ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการใช้เช็กในการชำระหนี้ ไม่ว่าปัจจัยในด้านสังคม เศรษฐกิจ บทบัญญัติ แห่งกฎหมาย นับเป็นกลไกที่สำคัญประการหนึ่งที่จะเกื้อหนุนต่อกรณีดังกล่าวนี้ การมีกฎหมายที่ เสริมสร้างระบบธนาคาร ให้มีความมั่นคงสามารถทำหน้าที่ของธนาคารได้อย่างเต็มที่ที่ควรจะต้อง ทำ รวมทั้งการมีหลักกฎหมายที่ชัดเจนที่จะสร้างความเชื่อถือและความมั่นใจแก่เจ้าหนี้ว่าสิทธิของ เขาจะได้รับความคุ้มครองหากเขาได้รับเช็กไว้ด้วยความสุจริต ประกอบกับการมีกฎหมายส่วนอื่น เข้ามาเสริมเพื่อสร้างระบบการใช้เช็กให้มีความน่าเชื่อถือขึ้นยอมเป็นปัจจัยที่จะส่งเสริมให้มีผู้นิยม ใช้เช็ก ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาว่าในสปป.ลาว มีกลไกทางกฎหมายและแนวปฏิบัติเพียง พอที่จะเสริมสร้างสนับสนุนให้มีการใช้เช็กกันอย่างแพร่หลายหรือไม่ ประการใด หากยังขาดกลไก และแนวปฏิบัติเช่นที่กล่าวนี้ ควรต้องมีการปรับปรุง แก้ไข เพิ่มเติมบทกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการ ใช้เช็ก เพื่อที่จะได้เป็นปัจจัยประการหนึ่งที่จะเกื้อหนุนให้มีการใช้เช็กกันอย่างแพร่หลายเหมือน ดังที่เป็นอยู่ในประเทศไทย

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษาวิวัฒนาการ แนวคิดและประโยชน์ในการใช้เช็ก ทฤษฎี ความเป็นตราสาร เปลี่ยนมือของเช็กและหลักพื้นฐานในการสร้างความเชื่อถือสำหรับการใช้เช็กเพื่อการชำระหนี้

1.3.2 เพื่อศึกษาหลักเกณฑ์และกลไกทางกฎหมายที่เป็นปัจจัยในการส่งเสริม สนับสนุนให้มีการใช้เช็คเพื่อการชำระหนี้กันอย่างแพร่หลาย โดยศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายของประเทศไทย และกฎหมายของ สปป.ลาว

1.3.3 เพื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงอุปสรรคข้อขัดข้องของคำรัฐว่าด้วยเช็คที่มีผลทำให้การใช้เช็คเพื่อการชำระหนี้ยังไม่เป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายใน สปป.ลาว

1.3.4 เพื่อศึกษาหากลไกทางกฎหมายที่เหมาะสมที่จักได้นำมาใช้เป็นแนวทางในอันที่จะเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้มีการใช้เช็คเพื่อชำระหนี้กันอย่างแพร่หลายใน สปป.ลาว

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาว่าบทบัญญัติกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในสปป.ลาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำรัฐว่าด้วยเช็ค ยังมีข้อขัดข้องไม่เพียงพอที่จะส่งเสริมให้มีการใช้เช็คกันอย่างแพร่หลาย เนื่องจากมีเนื้อหาที่ยังไม่สมบูรณ์ และมีข้อจำกัดอยู่หลายประการที่ไม่อาจสนองต่อความเชื่อถือในระบบการใช้เช็ค โดยศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 2 ลักษณะนี้ บรรพ 3 เอกเทศสัญญาว่าด้วยตัวเงิน รวมทั้งพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 รวมทั้งกฎหมายเกี่ยวกับข้อมูลทางเครดิต ว่าบทกฎหมายเหล่านี้มีผลบังคับอย่างไร เป็นกลไกที่จะส่งเสริมให้ประชาชน พ่อค้า นักธุรกิจชาวไทยมีความเชื่อถือในเช็คที่ใช้กันอยู่อย่างไร จึงมีผลทำให้มีการใช้เช็คกันอย่างแพร่หลายในประเทศไทย เหตุผลที่เลือกศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศไทย เป็นเพราะประเทศไทยเป็นประเทศที่มีอาณาเขตติดต่อกับสปป.ลาว มีการติดต่อค้าขายทำธุรกิจกันอย่างมากและยาวนาน และเป็นประเทศที่มีกลไกกฎหมายในเรื่องการใช้เช็คที่ค่อนข้างจะสมบูรณ์ประเทศหนึ่งในกลุ่มประเทศอาเซียนด้วยกัน รวมทั้งผู้เขียนจะได้ศึกษากฎหมายของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส เพื่อเปรียบเทียบกับ โดยเฉพาะกฎหมายที่ว่าด้วยข้อบังคับเรื่องการชำระหนี้ด้วยเช็คฉบับลงวันที่ 22 ตุลาคม ค.ศ. 1940 เหตุผลที่เลือกศึกษากฎหมายของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส เนื่องจากเคยมีบทบาททางการปกครองสปป.ลาว มาก่อน ทำให้สปป.ลาว ได้รับอิทธิพลด้านแนวความคิดมาจากกฎหมายของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส และในสาธารณรัฐฝรั่งเศสเองก็มีการตรากฎหมายว่าด้วยข้อบังคับเรื่องการชำระหนี้ด้วยเช็ค อันมีลักษณะเป็นการบังคับให้มีการยอมรับชำระหนี้ด้วยเช็คในบางกิจการที่กฎหมายกำหนด ซึ่งถือเป็นแนวทางที่น่าสนใจที่จะนำมาศึกษาเพื่อจะได้นำมาเป็นแนวทางในการจัดทำกฎหมายและวางแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้เช็คเพื่อบังคับใช้ในสปป.ลาว ทั้งนี้

เพื่อให้ประชาชน พ่อค้า นักธุรกิจที่ทำกิจการในสปป.ลาว มีความเชื่อมั่นในเช็กที่ตนเองได้รับจากลูกหนี้เพื่อประโยชน์ในทางการค้าและการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศต่อไป

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นการศึกษาค้นคว้าโดยใช้วิจัยเอกสาร (documentary research) โดยศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารซึ่งประกอบด้วยตัวบทกฎหมายต่าง ๆ ประกาศ ระเบียบที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเอกสารอื่น ๆ เช่น คำรา บทความ งานวิจัย สิ่งตีพิมพ์อื่น ๆ รวมถึงสื่อทางอิเล็กทรอนิกส์ทั้งของประเทศไทยและสปป.ลาว เพื่อใช้เป็นแหล่งข้อมูลในการดำเนินการศึกษาวิจัย

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1.6.1 ทำให้ทราบถึงวิวัฒนาการ แนวคิดและประโยชน์ในการใช้เช็ก ทฤษฎีความเป็นตราสารเปลี่ยนมือของเช็ก และหลักพื้นฐานในการสร้างความเชื่อถือที่เจ้าหน้าที่ยอมรับเช็กที่ลูกหนี้ออกหรือโอนให้เพื่อชำระหนี้

1.6.2 ทำให้ทราบถึงขอบเขตเนื้อหาของหลักและกลไกทางกฎหมายที่เป็นปัจจัยในการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการใช้เช็กเพื่อการชำระหนี้ของสปป.ลาว เปรียบเทียบกับประเทศไทย

1.6.3 ทำให้ทราบถึงอุปสรรค ข้อขัดข้องของคำรัฐว่าด้วยเช็กที่มีผลทำให้การใช้เช็กเพื่อการชำระหนี้ยังไม่เป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายในสปป.ลาว

1.6.4 เพื่อเสนอแนะแนวทางในการกำหนดให้มีกลไกทางกฎหมายเพื่อจกได้นำกลไกทางกฎหมายดังกล่าวไปปฏิบัติ เพื่อที่จะได้เป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้มีการนิยมใช้เช็กเพื่อการชำระหนี้ในสปป.ลาว

บทที่ 2

วิวัฒนาการ แนวความคิด และประโยชน์ในการใช้เช็ค ทฤษฎีการเป็นตราสาร เปลี่ยนมือของเช็ค และหลักการพื้นฐานในการสร้างความเชื่อถือ สำหรับการใช้เช็คเพื่อการชำระหนี้

ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้ศึกษาถึงวิวัฒนาการ แนวคิด ทฤษฎีของการเป็นตราสารเปลี่ยนมือของเช็ค รวมทั้งลักษณะ ประโยชน์ และความสำคัญของเช็คในทางการค้าและธุรกิจ และที่กล่าวว่า เช็คเป็นตราสารและเป็นเครื่องมือเครดิตทางการค้ำนั้น มีความหมายประการใด รวมทั้งหลักการพื้นฐานที่เป็นปัจจัยสำคัญที่เจ้าหน้าที่ใช้ประกอบการพิจารณาตัดสินใจว่าควรหรือไม่ควรที่จะรับเช็คที่ลูกหนี้ออกหรือโอนให้เพื่อชำระหนี้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 วิวัฒนาการในการใช้เช็คเพื่อการชำระหนี้

ในสมัยโบราณ มนุษย์ยังไม่รู้จักการใช้เช็คในการประกอบกิจการการค้าของตน ระบบเศรษฐกิจการค้ายังเป็นไปในลักษณะการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าและยังเป็นการค้าขายภายในรัฐเท่านั้น แต่เมื่อสังคมเจริญมากขึ้น ทำให้การประกอบธุรกิจการค้าซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ามีการขยายตัว โดยในระยะแรกมีการค้าขายสินค้าภายในรัฐ ต่อมามีการขยายการค้าขายระหว่างประเทศ จึงทำให้สังคมใหญ่ขึ้น และก็ยังคงเป็นการใช้วัสดุต่าง ๆ ที่มีใช้เงิน ที่เป็นโลหะ เป็นสื่อกลางในการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ เช่น สมัยของเมโสโปเตเมีย (Mesopotamia) ใช้ข้าวบาร์เลย์และใช้โลหะหรือแผ่นอิฐเผา และใช้เงินที่มีลักษณะเป็นเงินแท่งเพื่อเป็นวัตถุในการชำระหนี้⁹ ต่อมาเห็นว่าการใช้สิ่งเหล่านี้ชำระหนี้เกิดความไม่สะดวกและไม่ปลอดภัยประกอบกับการค้าขายระหว่างพ่อค้าที่อาศัยอยู่ต่างรัฐกัน ในกลุ่มของพ่อค้าที่ตกลงซื้อขายสินค้า และอยู่ต่างเมืองกัน เช่นนี้จึงคิดหาวิธีการที่เหมาะสมเพื่อการชำระหนี้ที่มีขึ้น จึงได้คิดทำเอกสารขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการ

⁹ เสาวนีย์ อัสวโรจน์, การโอนสิทธิตามตัวเงิน: ศึกษาเชิงประวัติศาสตร์และการพัฒนากฎหมาย, ศูนย์นิพนธ์นิติศาสตร์คุณภูมิบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544), 29.

ชำระหนี้แทนเงินสดหรือสิ่งของอย่างอื่น เอกสารที่สร้างขึ้นนี้สร้างความเชื่อถือเพื่อให้พ่อค้าที่ขายสินค้ายึดถือไว้เพื่อนำไปแสดงต่อบุคคล เพื่อให้บุคคลผู้ได้รับคำสั่งให้จ่ายเงินตามตราสารนั้น เรียกตราสารนี้ว่า “ตั๋วแลกเงิน (bill of exchange)” ต่อมาเมื่อระบบธนาคารพาณิชย์เจริญและขยายตัวขึ้นตราสารที่ออกให้แก่กันเพื่อชำระหนี้ก็มีลักษณะที่เรียกชื่อว่า “เช็ค (cheque)” โดยเจ้าหนี้ผู้ได้รับเช็คจากลูกหนี้เนื่องจากการขายสินค้าก็นำเช็คดังกล่าวไปขอรับเงินจากธนาคารที่ผู้ออกเช็คฝากเงินของตนไว้ วิธีการชำระหนี้ด้วยการออกตราสารเช่นที่กล่าวนี้เกิดความสะดวกและปลอดภัยแก่พ่อค้าที่ต้องเดินทางขายสินค้าระหว่างรัฐต่อรัฐ ซึ่งใช้เวลาในการเดินทางค่อนข้างจะยาวนาน การได้รับเงินสดจำนวนมากจากการขายสินค้าย่อมก่อให้เกิดความไม่ปลอดภัยอย่างมาก อาจถูกปล้นจากโจรสลัดได้ แต่เมื่อได้ชำระหนี้ด้วยลูกหนี้ออกตั๋วแลกเงินหรือเช็คให้ดังกล่าวย่อมเป็นที่พึงพอใจ และเป็น การให้ความเชื่อถือต่อกัน อาจกล่าวได้ว่าธรรมเนียมปฏิบัติที่ใช้เช็คเพื่อการชำระหนี้มีรากฐานมาจากการค้าขายติดต่อกันระหว่างพ่อค้ากับพ่อค้า ซึ่งมีความไว้วางใจและเชื่อถือกัน โดยที่ธรรมเนียมการค้าดังกล่าวต่อมาก็พัฒนาเป็นกฎหมายทางการค้า (Mercantile Laws)¹⁰ หรือกฎหมายพ่อค้า (Merchant laws) เช็คก็เป็นตราสารที่ออกเพื่อชำระหนี้ชนิดหนึ่ง และมีวิวัฒนาการมาจากกฎหมายพ่อค้าเช่นเดียวกัน เช็คจึงเป็นตราสารที่พัฒนาขึ้นมาจากแนวปฏิบัติของพ่อค้าเพื่อความสะดวกในการชำระหนี้ และก่อให้เกิดความปลอดภัย กล่าวคือ เมื่อพ่อค้าต่างถิ่นได้ซื้อสินค้าจากพ่อค้าอีกท้องถิ่นหนึ่ง ตามปกติผู้ซื้อสินค้าจะต้องชำระค่าสินค้าด้วยเงินสด หากพ่อค้าทั้งสองรายต่างไว้วางใจและเชื่อถือกันเนื่องจากติดต่อซื้อขายกันเป็นประจำ พ่อค้าที่เป็นฝ่ายผู้ซื้ออาจออกตราสารที่เรียกว่า “ตั๋วแลกเงิน” สั่งให้ลูกหนี้ของตนที่อยู่ในเมืองเดียวกับพ่อค้าซึ่งเป็นฝ่ายผู้ขายให้จ่ายเงินตามตัวฉบับดังกล่าวให้แก่บุคคลที่ระบุชื่อไว้ในตัวว่าเป็นผู้รับเงิน เมื่อพ่อค้าคนดังกล่าวเดินทางกลับถึงเมืองของตนก็จะนำตัวที่ถึงกำหนดนี้ไปยื่นต่อผู้ที่ถูกระบุชื่อให้เป็นผู้จ่ายทำการใช้เงินตามตัว ต่อมาเมื่อระบบการฝากเงินกับธนาคารขยายตัวขึ้น และธนาคารพาณิชย์ก็ถูกตั้งขึ้นตามเมืองที่สำคัญ ๆ พ่อค้าก็มักจะนำเงินที่ตนมีอยู่และยังไม่มีเวลาจำเป็นต้องใช้ไปฝากไว้กับธนาคาร เพราะมีความปลอดภัยและยังได้รับดอกเบี้ยเพิ่มขึ้นอีกด้วย รูปแบบการออกตั๋วแลกเงินเพื่อชำระหนี้ก็ได้พัฒนาเป็นรูปแบบของการออกเช็คเพื่อชำระหนี้โดยผู้ออกเช็คเขียนเช็คสั่งให้ธนาคารที่ตนมีเงินฝากอยู่จ่ายเงินตามเช็ค ให้แก่ผู้ที่เป็นเจ้าหนี้ของตน วิธีการเช่นนี้ก่อให้เกิดความสะดวกในการชำระหนี้ที่มีต่อ

¹⁰ กฎหมายพ่อค้านี้ เป็นกฎหมายที่พัฒนามาจากธรรมเนียมปฏิบัติ และจารีตประเพณี ซึ่งพัฒนามาจากกิจกรรมทางการค้า อันเป็นแนวทางที่พ่อค้าถือปฏิบัติต่อกันอันอยู่บนรากฐานความไว้วางใจและความเชื่อถือที่มีต่อกัน ในทางการค้า กล่าวคือ หากเอกสารที่ลูกหนี้ออกเพื่อชำระหนี้ถึงกำหนดชำระหนี้ผู้ถือเอกสารนั้นอยู่ก็จะนำเอกสารนั้นไปยื่นต่อบุคคลที่ถูกระบุชื่อไว้ในเอกสารให้เป็นคนจ่ายเงิน ทำการจ่ายเงินเมื่อได้ตรวจเอกสารนั้นว่าเป็นเอกสารที่ออกมาโดยถูกต้อง และถึงกำหนดใช้เงินแล้ว ผู้ที่มีชื่อเป็นผู้จ่ายเงินตามเอกสารนั้นก็จะเข้าใช้เงินให้แก่ผู้ถือเอกสารนั้นในทันที.

กัน ประกอบกับการชำระหนี้ด้วยวิธีการดังกล่าวขึ้นอยู่กับพื้นฐานของความเชื่อถือ (honors) ระหว่างกันมากกว่าการมุ่งที่จะบังคับโดยการฟ้องร้องเป็นคดีความต่อกัน การปฏิบัติเช่นนี้อยู่ภายใต้บังคับของธรรมเนียมปฏิบัติและจารีตประเพณีในทางการค้า ต่อมากฎหมายพ้อค่านี้อาจพัฒนามาเป็นกฎหมายบ้านเมืองที่รัฐตราขึ้น เพื่อบังคับใช้สำหรับการออกตราสารไม่ว่าจะเป็นตั๋วแลกเงินหรือเช็ค เป็นต้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการชำระหนี้เป็นสำคัญ

2.1.1 วิวัฒนาการในการใช้เช็คเพื่อชำระหนี้ในประเทศไทย

สำหรับประเทศไทย การใช้เช็คเริ่มมีขึ้นภายหลังจากที่ธนาคารของต่างประเทศมาเปิดสาขาขึ้นในประเทศไทย เริ่มต้นมีธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้ จำกัด ธนาคารชาร์เตอร์ และธนาคารแห่งอินโดจีน ซึ่งมาเปิดสาขาดำเนินกิจการในประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2431, พ.ศ. 2436 และ พ.ศ. 2440 ตามลำดับ โดยในชั้นแรก ธนาคารเหล่านี้ได้ออกเอกสารที่เรียกว่า “บัตรธนาคาร (banker's note)” ซึ่งคนไทยเรียกบัตรธนาคาร โดยทับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า “แบงก์โน้ต (bank note)” ให้เพื่อเป็นหลักฐานแทนเงินฝากซึ่งใช้เปลี่ยนมือกันได้เสมือนเป็นเงินสด แบงก์โน้ตที่ธนาคารออกให้แก่ผู้ฝากเงินเป็นที่ยอมรับหมุนเวียนในกรุงเทพฯ เป็นส่วนใหญ่ ต่อมารัฐบาลได้พิมพ์ธนบัตรออกใช้เมื่อ พ.ศ. 2445 บัตรธนาคารจึงหายไปจากกระแสหมุนเวียน ธนาคารเหล่านี้จึงได้เปลี่ยนวิธีการเป็นให้ลูกค้าที่มีเงินฝากในธนาคารออกคำสั่งให้ธนาคารจ่ายเงินนั้นแก่ผู้ถือคำสั่งที่ลูกค้าประสงค์จะได้รับเงินอันเป็นเอกสารที่ได้ชื่อว่า “เช็ค” ในปัจจุบัน และธนาคารได้นำวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับเช็คที่ได้ใช้อยู่ในประเทศอังกฤษซึ่งเป็นสำนักงานใหญ่ของธนาคารเหล่านั้นเข้ามาใช้ในประเทศไทยเช่นเดียวกัน ต่อมาเมื่อมีการจัดตั้งธนาคารพาณิชย์ภายใต้บังคับกฎหมายไทย ธนาคารเหล่านี้ก็ได้นำวิธีการใช้เช็คที่ดำเนินการโดยธนาคารสาขาของต่างประเทศมาเป็นแบบอย่าง และมีการปรับปรุงเพื่อให้เข้ากับสภาพของสังคมไทยบ้างเล็กน้อย¹¹ ในปัจจุบันนี้มีการใช้เช็คเพื่อชำระหนี้กันอย่างแพร่หลายในประเทศไทย ดังจะเห็นได้จากสถิติการใช้เช็คหักบัญชีที่รวบรวมโดยสำนักหักบัญชี (clearing house) ธนาคารแห่งประเทศไทย มียอดจำนวนเช็คที่ส่งจ่ายและมีการนำมาหักบัญชีระหว่างธนาคารด้วยกันมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกปี อันเป็นการแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าวงการธุรกิจการค้าได้ขยายขอบเขตแห่งกิจการอย่างกว้างขวาง มีผู้นิยมใช้เช็คในกิจการเหล่านี้กันอย่างแพร่หลายมากขึ้นตลอดมาตามลำดับ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงส่วนสัมพันธ์ของการใช้เช็คกับความเจริญก้าวหน้าทางธุรกิจการค้าและเศรษฐกิจของประเทศ อันเป็นการชี้ให้เห็นได้ว่า เช็คเป็นเครื่องมือเครดิต (credit instrument) ที่สำคัญชนิดหนึ่งซึ่งใช้เป็นสื่อกลางเพื่อชำระหนี้อันมีมูลค่าเป็นเงินตราที่มียอดสูงนับเป็นจำนวนหลายล้านล้านบาทต่อปี

¹¹ วาริ พงษ์เวช, *การเงินและการธนาคาร*, (พระนคร: อุตสาหกรรมกรพิมพ์, 2502), 149-152.

2.1.2 วิวัฒนาการในการใช้เช็คในสปป.ลาว

ภายหลังจากที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองมาเป็นสาธารณรัฐแล้ว การประกอบกิจการธนาคารได้มีการพัฒนาว่าเป็นอยู่เดิม กล่าวคือ แต่เดิมนั้นบรรดาธนาคารต่าง ๆ มีการดำเนินการอย่างเป็นเอกเทศ ไม่มีความสัมพันธ์ต่อกันเท่าใดนัก แต่ละธนาคารทำหน้าที่คล้ายกันคือเป็นศูนย์กลางทางการให้กู้ยืมรวมทั้งเป็นสื่อกลางทางการชำระหนี้และยังเป็นผู้จำหน่ายธนบัตรธนาคารที่แต่ละธนาคารเป็นผู้ออกอีกด้วย

ครั้นต่อมา การทำธุรกรรมเกี่ยวกับการซื้อขายสินค้าวันยังปิดกว้าง มีปริมาณที่มากขึ้น และขยายตัวเป็นอย่างมาก การที่บรรดาธนาคารพร้อมกันจำหน่ายธนบัตรของแต่ละธนาคาร ทำให้การหมุนเวียนเงินตรามีหลายชนิดแตกต่างกัน ซึ่งสร้างความยุ่งยากสับสนให้แก่การหมุนเวียนของสินค้าและการพัฒนาเศรษฐกิจ เพราะเหตุดังกล่าวนี้นี้ จึงเรียกร้องให้นำไปสู่การจัดแบ่งประเภทในระบบธนาคารให้กลายเป็นสองชั้น คือ ธนาคารชั้นหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า “ธนาคารพิมพ์จำหน่าย” ที่มีสิทธิจำหน่ายธนบัตรของธนาคาร ต่อมาจึงกลายเป็นธนาคารกลาง และธนาคารชั้นสองที่ไม่มีสิทธิพิมพ์จำหน่ายธนบัตรของธนาคาร มีเพียงแต่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางทางด้านสินเชื่อและทำหน้าที่ในการชำระหนี้ในพื้นฐานเศรษฐกิจ ซึ่งเรียกว่า “สื่อกลางทางการเงิน” นี่เป็นอีกด้านหนึ่งที่เป็นจุดสำคัญที่สุด ในการเป็นเครื่องมือเชื่อมโยงระหว่างธนาคารกลางและพื้นฐานเศรษฐกิจทั้งยังเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างผู้ที่มีเงินทุนกับผู้ที่ต้องการเงินทุนในสังคมให้สามารถเข้าถึงกันได้¹²

ในเบื้องต้นที่ได้แยกระบบธนาคารออกเป็นสองชั้นดังกล่าวนั้น บรรดาธนาคารที่เป็นสื่อกลางทางการเงินได้ทำหน้าที่ทั้งหมดในการดำเนินธุรกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น รับฝากเงิน การให้สินเชื่อและการให้บริการทางการเงินชำระหนี้ ซึ่งบรรดาธนาคารเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางทางการเงิน ได้ระดมทุนด้วยเงินฝากไม่มีกำหนด และเงินฝากระยะสั้น นอกจากนี้ยังปล่อยสินเชื่อระยะสั้นอีกด้วย ภายหลังบรรดาธนาคารเหล่านี้จึงได้ให้กู้ยืมเงินในระยะกลางและระยะยาว

การดำเนินธุรกิจของธนาคารนับวันยิ่งขยายตัวมากขึ้น เกี่ยวข้องกับการขยายตัวของตลาดหลักทรัพย์ ดังนั้น จึงทำให้เกิดมีธนาคารหลากหลายประเภทเกิดขึ้น ซึ่งบรรดาสื่อกลางการเงินที่เคลื่อนไหวในขอบเขตใดขอบเขตหนึ่งนั้นได้มีการจัดแบ่งบรรดาธนาคารที่มีการเคลื่อนไหวในขอบเขตเฉพาะขึ้นมา เช่น ธนาคารการค้า ธนาคารเพื่อการลงทุน ธนาคารเพื่อการพัฒนาและธนาคารนโยบาย เป็นต้น

แนวทางในการดำเนินธุรกิจในปัจจุบันได้สร้างเงื่อนไขให้ธนาคารต่าง ๆ ได้กำเนิดขึ้นถึงแม้ว่าจะมีการใช้ชื่อที่แตกต่างกัน แต่ก็ได้มีการดำเนินธุรกิจร่วมกันในทุกการให้บริการแก่ลูกค้า

¹² เพ็ญธนุสัณ อุดคน, ทฤษฎีเงินตรา, (เวียงจันทน์: สถาบันการเงินการธนาคาร ธนาคารแห่งสปป.ลาว, ม.ป.ป.), 98-99.

ของตน เช่น กู้ยืมระยะสั้น ระยะกลางและระยะยาว ลงทุนด้านการเงิน และทำหน้าที่ในการเป็นผู้ชำระหนี้แทนลูกค้า เป็นต้น

ในสปป.ลาว ธนาคารพาณิชย์ หมายถึง สถาบันการเงินที่มีความสำคัญยิ่งในการให้สินเชื่อหรือออกเงินให้กู้ยืมรวมทั้งระดมเงินฝากของประชาชนให้เข้าสู่ระบบเศรษฐกิจ ซึ่งธนาคารพาณิชย์มีการรับเงินฝาก ซึ่งบุคคลนิยมนำเงินไปฝากกับธนาคาร เพราะว่าเงินที่ฝากไว้ในธนาคารมีความปลอดภัย มีความเหมาะสมในการใช้จ่ายและมีผลตอบแทนในรูปของดอกเบี้ยทั้งได้รับสิทธิพิเศษในการกู้ยืมเงินด้วย การรับฝากเงินแยกเป็นประเภท ดังนี้

1. ประเภทฝากกระแสรายวัน (current account)¹³ การรับฝากเงินประเภทนี้ เป็นเงินฝากที่ลูกค้าสามารถถอนได้ตลอดเวลา ลูกค้าสามารถเรียกร้องให้ธนาคารชำระค่าสินค้าและบริการแทนตนจากบัญชีดังกล่าว และยังให้ธนาคารโอนเงินที่ตนได้รับค่าสินค้าและบริการเข้าในบัญชีของตนอีกด้วย ในบัญชีเงินฝากชนิดนี้จุดประสงค์ของผู้ฝากเงินเพื่อรับประกันความปลอดภัยในทรัพย์สินและรับประกันในการชำระหนี้ ซึ่งในหลาย ๆ ประเทศการชำระเงินผ่านระบบธนาคารได้มีการใช้เช็ค โดยผ่านบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน ดังนั้น เงินฝากกระแสรายวันจึงเป็นเงินฝากที่มีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ด้วยลักษณะดังกล่าวนี้ วิธีการที่จะเพิ่มจำนวนบัญชีเงินฝากประเภทนี้จึงไม่ใช่ปัจจัยทางด้านอัตราดอกเบี้ยเป็นสิ่งชักจูง แต่จะเป็นทางด้านความปลอดภัย ความสะดวกของการจ่ายเงิน การให้บริการของธนาคาร โดยเฉพาะการชำระหนี้โดยไม่ใช้เงินสด¹⁴

2. เงินฝากประหยัด (saving deposits)¹⁵ หรือ เงินฝากออมทรัพย์ การรับฝากประหยัดธนาคารจะออกสมุดเงินฝากที่มีรายการฝากและถอนเงินให้แก่ผู้ฝาก เมื่อผู้ฝากต้องการถอนเงิน หรือฝากเงินเพิ่มก็จะเขียนรายการในใบรับฝาก ใบถอนเงิน แล้วธนาคารจะทำการบันทึกรายการฝากเงินหรือถอนเงินใส่สมุดคู่ฝาก (pass book) ซึ่งธนาคารมอบให้ผู้ฝากโดยผู้ฝากมีความสะดวกที่จะถอน

¹³ เงินฝากกระแสรายวัน เป็นเงินฝากที่ผู้ฝากจะจ่ายเงินในบัญชีของตนให้กับผู้อื่นได้ด้วยการเขียนเช็คสั่งจ่าย ธนาคารพาณิชย์จะจ่ายเงินตามจำนวนเท่ากับที่ผู้สั่งจ่ายซึ่งเป็นเจ้าของบัญชีระบุไว้บนเช็คให้กับผู้นำเช็คมาขึ้นเงินหรือจ่ายให้กับธนาคารอื่นที่ส่งเช็คฉบับนั้นมาเรียกเก็บ เพื่อให้ผู้ฝากเงินได้รับความสะดวกในการใช้จ่ายเงินโดยเขียนเช็คสั่งจ่ายแทนการเบิกเงินสดจากธนาคาร สำหรับการเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวันต้องเปิดในวงเงินจำนวน 500,000 กีบ ตามเงื่อนไขของธนาคารพาณิชย์.

¹⁴ เพ็ญทิพย์ อุดคน, *ทฤษฎีเงินตรา*, 108.

¹⁵ เงินฝากออมทรัพย์เป็นเงินฝากที่สนับสนุนการออมของผู้ออมรายย่อย จึงเป็นบัญชีที่ผู้ออมอาจนำเงินฝากไว้แม้ว่าจะเป็นเงินจำนวนเล็กน้อย บัญชีเงินฝากออมทรัพย์ไม่มีกำหนดระยะเวลาของการรับฝาก ดังนั้น การเปิดบัญชีเงินฝากออมทรัพย์จะเปิดในวงเงินจำนวน 50,000 กีบ หรือตามเงื่อนไขของธนาคารพาณิชย์.

หรือฝากเพิ่มเมื่อใดก็ได้ และยังสามารถถอนบัตร ATM ให้ผู้ฝากโดยไม่ได้ใช้สมุดคู่ฝากและยังได้รับอัตราดอกเบี้ยด้วย¹⁶

3. เงินฝากมีกำหนด¹⁷ การฝากเงินประเภทนี้เป็นเงินฝากที่ถูกค้าสามารถถอนได้ในระยะที่แน่นอนภายหลังการฝากเงินเข้าบัญชีธนาคาร อาจจะเป็นเดือนหรือเป็นปี เช่น มีระยะเวลาการฝากกำหนด 3 เดือน 6 เดือน 9 เดือน 1 ปี 3 ปี และ 5 ปี เป็นต้นไป จุดประสงค์การฝากเงินคือผลตอบแทนทางการด้านอัตราดอกเบี้ย และธนาคารจะเป็นผู้จัดการในการสร้างแผนการใช้จ่ายเงินเหล่านี้ ธนาคารจะคิดดอกเบี้ยให้อัตราดอกเบี้ยที่ต่ำลงหรือคิดตามระยะเวลาที่ฝาก และความต้องการระหว่างธนาคารและลูกค้าบนพื้นฐานการพิจารณาจากความเสี่ยงของธนาคาร เพื่อสร้างสภาพคล่องให้แก่บรรดาเงินฝากมีกำหนดและสร้างความดึงดูดใจให้แก่ลูกค้า ธนาคารอาจจะอนุญาตให้ลูกค้าสามารถถอนเงินก่อนกำหนดได้ ด้วยการปฏิบัติการคิดอัตราดอกเบี้ยขั้นต่ำแทน (อัตราดอกเบี้ยต่ำกว่าสัญญาเงินฝาก)

แต่เดิมที่มีการรับฝากเงินประเภทต่าง ๆ ยังไม่มีการประกาศใช้กฎหมายว่าด้วยการใช้เช็คในสปป.ลาว กฎหมายว่าด้วยเช็คที่ใช้บังคับในสปป.ลาว ปรากฏในปี ค.ศ. 1996 ดังเห็นได้จากข้อมูลที่ปรากฏในคู่มือเกี่ยวกับการใช้เช็คแสดงจำนวนสถิตินับแต่ปี ค.ศ. 1996 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันย่อมเป็นการแสดงว่าก่อนปี ค.ศ. 1996 ยังไม่มีการใช้เช็คกันในสปป.ลาว แม้จะมีการจัดตั้งธนาคารขึ้นมาแล้วก็ตาม¹⁸

นับแต่มีการประกาศใช้คำรัฐว่าด้วยเช็คเป็นต้นมา ธนาคารก็จะรับฝากเงินแบบใช้เช็ค ด้วยการเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน เพื่อใช้เช็คเป็นเครื่องมือชำระค่าสินค้าและบริการ จ่ายเป็นของขวัญและชำระหนี้อื่น ๆ แทนเงินสดได้ ซึ่งเช็คมีความสำคัญมากในการอำนวยความสะดวกปลอดภัย ประหยัดและรวดเร็วให้แก่การชำระหนี้ดังกล่าว นอกจากนี้ ยังช่วยเสริมสร้างให้ค่าเงินกีบมีเสถียรภาพ ลดการใช้และการพิมพ์จำหน่ายธนบัตร ทั้งยังเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม และสิ่งแวดล้อม¹⁹

โดยที่เช็คที่ใช้อยู่ในสปป.ลาว มีอยู่ด้วยกัน 3 ประเภท²⁰ คือ

¹⁶ เพ็ญทนะนุสติก อุคคณ, *ทฤษฎีเงินตรา*, 109.

¹⁷ เงินฝากมีกำหนด เป็นเงินฝากที่มีการกำหนดระยะเวลาของการรับฝากเงิน การเปิดบัญชีเงินฝากมีกำหนดจะเปิดในวงเงินจำนวน 100,000 กีบ เป็นต้นไป.

¹⁸ เพ็ญทนะนุสติก อุคคณ, *ทฤษฎีเงินตรา*, 109.

¹⁹ เฉลยพวง มุสรัตน์, *คู่มือเกี่ยวกับการนำเช็ค*, (เวียงจันทน์: ธนาคารกลางแห่งสปป.ลาว., 1997), 1.

²⁰ เรื่องเดียวกัน, 2.

ของลูกค้าผู้ส่งจ่าย โดยถอนเงินสดหรือตัดเงินจากบัญชีเงินฝากของผู้ส่งจ่ายไปให้ หรือเข้าบัญชีของบุคคลที่สามหรือผู้รับเงิน

2. สมุดเช็คของตน หมายถึง ชื่อในสมุดเช็คดังกล่าวเป็นชื่อของธนาคาร หรือสถาบันการเงินต่าง ๆ ผู้ออกเช็ค

3. ธนาคารเรียกเก็บเงินตามเช็ค ดำริฐว่าด้วยเช็ค กล่าวว่า “ธนาคารรับเช็ค หมายถึง ธนาคารหรือสถาบันการเงินอื่นที่ผู้ถือเช็คนำเอาเช็คมาเสนอเพื่อให้เรียกเก็บเงิน”

4. ธนาคารรับเช็ค หมายความว่า ธนาคารหรือสถาบันการเงินต่าง ๆ ที่รับเช็คจากลูกค้าผู้ถือเช็คมาขอเบิกเงินสดหรือนำเงินเข้าบัญชีของตน โดยธนาคารหรือสถาบันการเงินต่าง ๆ ได้จ่ายเงินตามเช็คล่วงหน้าและเก็บค่าธรรมเนียมให้แก่ลูกค้าผู้มาขอเบิกเงินตามเช็ค หลังจากนั้นจึงส่งเช็คไปเรียกเก็บกับธนาคารหรือสถาบันการเงินที่เกี่ยวข้อง

ในบางกรณี ธนาคารรับเช็คหรือสถาบันการเงินรับเช็ค และธนาคารผู้จ่ายหรือสถาบันการเงินผู้จ่ายเงินตามเช็ค เป็นธนาคารหรือสถาบันการเงินแห่งเดียวกัน ถ้าหากผู้รับเงินตามเช็คและผู้ส่งจ่ายเช็คมีบัญชีเงินฝากอยู่กับธนาคารหรือสถาบันการเงินเดียวกันก็ได้

5. ผู้เซ็นสลักหลัง หมายถึง ผู้ที่โอนกรรมสิทธิ์ในการครอบครองเช็คของตนไปให้คนอื่นด้วยการเซ็นสลักหลัง

6. ผู้รับเช็ค หมายถึง ผู้ได้รับเช็คโดยตรงจากผู้ส่งจ่าย ซึ่งสามารถจำเช็คไปเบิกเงินจากธนาคารหรือนำเช็คฝากเข้าบัญชีเงินฝากของตนเพื่อให้ธนาคารเรียกเก็บเงินตามเช็คให้หรือเซ็นสลักหลังให้ผู้อื่น

7. ผู้ส่งจ่ายเช็ค หมายถึง เจ้าของบัญชีหรือผู้ที่ได้รับมอบสิทธิจากเจ้าของบัญชีที่สั่งให้ธนาคารหรือสถาบันการเงินที่ตนมีบัญชีเงินฝาก จ่ายเงินให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งด้วยการหักเงินในบัญชีของตนเพื่อชำระ หรือผู้ส่งจ่ายเป็นลูกค้าคนหนึ่งที่ได้รับอนุญาตจากธนาคารให้ส่งจ่ายเช็คจากบัญชีเงินฝากของตนโดยเขียนและลงลายมือชื่อส่งจ่ายเช็คชำระหนี้ให้บุคคลที่สาม

8. ผู้ค้ำประกัน หมายถึง ผู้รับประกันการชำระหนี้แทนผู้ส่งจ่าย หรือผู้สลักหลังเช็คตามคำร้องขอของผู้รับเช็คหรือผู้ส่งจ่ายเช็ค เช็คใบเดียวอาจจะถูกค้ำประกันโดยนิติบุคคลหรือบุคคลคนเดียวหรือหลายคน ซึ่งการค้ำประกันอาจจะค้ำประกันจำนวนเงินในเช็คทั้งหมดหรือส่วนใดส่วนหนึ่ง การค้ำประกันให้เขียนข้อความชัดเจนลงในใบเช็คหรือใบคัดัดเช็คพร้อมด้วยลายมือเซ็นหรือลงลายมือชื่อของค้ำประกัน

ใน สปป.ลาว มีการใช้ธนบัตรชำระหนี้ตามกฎหมายโดยอาศัยคำรัฐว่าด้วยการคุ้มครองเงินตราต่างประเทศ และส่งเสริมการใช้เงินกิบ ค.ศ. 2007²³ จุดประสงค์เพื่อทำให้คำรัฐดังกล่าวเป็นกฎหมายที่สำคัญต่อการรักษาเสถียรภาพทางการเงิน เงินตราและเศรษฐกิจของประเทศในการส่งเสริมการใช้เงินกิบ ยกฐานะค่าเงินตราของชาติ และยุติการใช้เงินตราต่างประเทศ โดยมีเงินกิบเป็นสกุลเงินของประเทศอันเป็นการเปลี่ยนแปลงไปจากเมื่อครั้งฝรั่งเศสเข้ามาปกครอง ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงในด้านสังคมและเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก การใช้เงินในระบายนั้นมี 2 รูปแบบ คือ (1) เหรียญกษาปณ์ และ (2) ธนบัตร²⁴ แต่ในปัจจุบันยกเลิกการใช้เหรียญกษาปณ์ โดยมาใช้ธนบัตรสกุลเงินกิบ ซึ่งจัดพิมพ์โดยธนาคารกลางแห่งสปป.ลาว ตามกฎหมายว่าด้วยธนาคารกลาง โดยจัดพิมพ์ธนบัตรมูลค่า 500 กิบ 1,000 กิบ 2,000 กิบ 5,000 กิบ 10,000 กิบ 20,000 กิบ และ 100,000 กิบ ใน สปป.ลาว ไม่มีกฎหมายบัญญัติกำหนดว่าธนบัตรแต่ละชนิดจะสามารถใช้ชำระหนี้ที่มีต่อกันได้จำนวนเท่าใด ดังนั้น แม้มีหน้าที่ต้องชำระกันเป็นจำนวน 100 ล้านกิบ ลูกหนี้ก็สามารถนำธนบัตรฉบับละ 500 กิบ ไปชำระหนี้ทั้งหมดก็ได้

การชำระหนี้ด้วยธนบัตรอาจเกิดความไม่สะดวก ความไม่ปลอดภัย ดังนั้นตัวแทนฝ่ายเจ้าหน้าที่ ลูกหนี้ นายธนาคารและรัฐบาลของสปป.ลาว จึงได้ร่วมประชุมเพื่อหาแนวทางที่จะสร้างเครื่องมือเพื่อการชำระหนี้แทนธนบัตร ก็คือการใช้เช็คตั้งจ่ายเพื่อชำระหนี้กันขึ้น ด้วยการออกคำรัฐว่าด้วยเช็คฉบับดังกล่าว เพื่อให้การค้า การลงทุน หรือในระบบเศรษฐกิจในสปป.ลาว มีความสะดวก ปลอดภัย ในการชำระหนี้ให้แก่กัน อีกทั้งยังลดการใช้เงินสดหันมาใช้เช็คแทนเพื่อความสะดวก ปลอดภัย และทำให้เงินกิบมีเสถียรภาพยิ่งขึ้น

ในสปป.ลาว เนื่องจากจากประกอบธุรกิจธนาคารพาณิชย์เพิ่งเริ่มอย่างเป็นทางการเป็นจริงเป็นจังภายหลังการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง มีการจัดตั้งธนาคารการค้าต่างประเทศลาว ซึ่งเป็นธนาคารพาณิชย์ของรัฐที่ใหญ่ที่สุดในสปป.ลาว โดยจัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2532 ให้บริการด้านต่าง ๆ เช่น การรับฝากเงิน และการปล่อยสินเชื่อแก่ภาคธุรกิจ ในอีกสองปีต่อมา มีการจัดตั้งธนาคารพัฒนาลาว (Las Development Bank) เป็นธนาคารที่เกิดขึ้นจากการรวมกิจการของธนาคารด้านข้างกับธนาคารลาวใหม่ เน้นการบริการรับฝากเงินจากลูกค้ารายย่อย ให้สินเชื่อแก่ธุรกิจขนาดเล็ก ในปี พ.ศ. 2545 มีการจัดตั้งธนาคารร่วมพัฒนา (Joint Development Bank) ถือเป็นธนาคารพาณิชย์ของไทยแห่งแรกในสปป.ลาว มีบริการธุรกิจครบวงจร ทั้งรับฝากเงิน ปล่อยสินเชื่อ บริการด้านต่างประเทศ และธุรกิจรายย่อย (retail banking) เป็นธนาคารแห่งแรกที่น่าบัตรเครดิตเข้าไป

²³ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, คำรัฐว่าด้วยการคุ้มครองเงินตราต่างประเทศ และส่งเสริมการใช้เงินกิบ ค.ศ. 2007, เลขที่ 150/นย, ลงวันที่ 18 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 2007.

²⁴ เพ็ชระนุสส อุดคน, ทุนนิยมเงินตรา, 19.

ให้บริการในสปป.ลาว โดยเป็นตัวแทนของบริษัทวิซ่าและมาสเตอร์ รวมทั้งนำเครื่อง ATM ไปให้บริการเป็นรายแรกในปี พ.ศ. 2547 และเริ่มให้บริการบัตรเครดิตในปี พ.ศ. 2548 เมื่อเดือน ตุลาคม พ.ศ. 2550 ธนาคารร่วมพัฒนาได้ลงนามสัญญาความร่วมมือกับธนาคารพัฒนาลาวที่มีสาขาอยู่ทุกแขวงทั่วประเทศ ในการนำเครื่อง EDC ไปติดตั้งไว้ตามสาขาของธนาคารพัฒนาลาวทุกแห่ง โดยที่ลูกค้าของทั้งสองธนาคารสามารถใช้บริการร่วมกันได้ นอกจากนั้น ยังมีการจัดตั้งธนาคาร ฟงสะหวัน (Phongsavank Bank) ในปี พ.ศ. 2550 ถือเป็นธนาคารพาณิชย์แห่งแรกที่ดำเนินการโดย เอกชนลาวทั้งหมด เป็นธนาคารที่มีการเติบโตสูงมาก ธนาคารได้เร่งขยายสาขาและหน่วยบริการ ครอบคลุมพื้นที่ 17 แขวงทั่วประเทศ ขยายตู้ ATM ให้ได้ 100 เครื่องทั่วประเทศ รวมถึงการเปิด หน่วยบริการในพื้นที่ด่านชายแดนต่าง ๆ ที่ติดกับประเทศเพื่อนบ้านเพื่ออำนวยความสะดวกและ ตอบสนองความต้องการของลูกค้าที่มีธุรกิจระหว่างกัน นอกจากนั้น ยังได้เปิดสำนักงานตัวแทนใน ประเทศไทย รวมถึงการเชื่อมต่อบริการกับธนาคารพาณิชย์ของไทย เพื่อช่วยให้การค้าขายระหว่าง กันมีความสะดวกมากยิ่งขึ้น

การที่ผู้เขียนได้กล่าวถึงความเป็นมาของการประกอบธุรกิจธนาคารพาณิชย์ในสปป.ลาว ก็ เพื่อจะแสดงให้เห็นว่า ระบบธนาคารพาณิชย์อันเป็นสากลเพิ่งมีใช้และถือปฏิบัติกันมาประมาณ 15 ปีเท่านั้น ประชาชนโดยทั่วไปยังไม่มีความรู้ความเข้าใจอย่างดีพอในการติดต่อกับธนาคาร จะมีก็ เฉพาะในกลุ่มของผู้ที่เป็นพ่อค้า นักธุรกิจเท่านั้น ดังนั้น การใช้เช็คเพื่อชำระหนี้จึงอยู่ในขอบเขต จำกัด จำนวนลูกค้าของธนาคารที่เปิดบัญชีเงินฝากกับธนาคารโดยประสงค์จะใช้เช็คมีจำนวนน้อย มาก ดังสถิติที่ปรากฏตามรายงานของธนาคารแห่งชาติลาวพบว่ามีจำนวนลูกค้าที่เปิดบัญชีแบบใช้ เช็คมีจำนวนเพียงร้อยละ 10 ของลูกค้าทั้งหมดที่เปิดบัญชีเงินฝากกับธนาคาร จำนวนเช็คที่เรียกเก็บ โดยผ่านการหักบัญชีระหว่างธนาคารในช่วงเวลา 10 ปี เฉลี่ยปีละเพียง 3,500 ฉบับเท่านั้น ซึ่ง นับเป็นจำนวนที่ยังน้อยเมื่อเทียบกับจำนวนลูกค้าที่เปิดบัญชีเงินฝาก

2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการใช้เช็ค

เช็คเป็นตราสารทางเครดิตที่นำไปใช้เพื่อการก่อหรือเพื่อการชำระหนี้ที่กล่าวว่า เช็คเป็น ตราสารทางเครดิต (credit instrument) ก็เนื่องจากพื้นฐานของเช็คเกิดขึ้นจากหลักกฎหมายเรื่อง สัญญาซึ่งต้องอาศัยความตกลงสมัครใจระหว่างคู่สัญญาที่มีต่อกันและตกลงผูกนิติสัมพันธ์ต่อกัน สัญญาข้อมเป็นมูลที่ก่อให้เกิดหนี้ อันก่อให้เกิดสิทธิทางหนี้ (obligatory right) อันเป็นสิทธิที่ฝ่าย เจ้าหนี้จะเรียกร้องให้บุคคลผู้เป็นลูกหนี้ทำการชำระหนี้ เมื่อลูกหนี้ออกเช็คให้แก่เจ้าหนี้อยอม ก่อให้เกิดสัญญาขึ้นระหว่างทั้งสอง ในภาวะที่โลกเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจเครดิต (credit economy)

เช็คจึงเป็นเครื่องมือที่อำนวยความสะดวกแก่เครดิต มีการใช้สินเชื่อหรือใช้เครดิตโดยผ่อนเวลาชำระหนี้โดยใช้เช็คซึ่งเป็นตราสาร (instrument) เป็นตัวกลางในการชำระหนี้ อนึ่ง เจ้าหนี้ซึ่งเป็นผู้ทรงเช็คยังสามารถใช้เช็คนั้นเปลี่ยนมือไปยังเจ้าหนี้ของตนอีกทอดหนึ่งได้ ซึ่งเรียกว่า การสลักหลังเช็ค โดยเหตุนี้เช็คฉบับหนึ่งจึงอาจถูกโอนเปลี่ยนมือหรือสลักหลังต่อ ๆ กันไปหลายทอด การออกหรือการสลักหลังเช็คแต่ละครั้งก็เป็นการสร้างเครดิตทางการค้าขึ้นโดยใช้เช็คเป็นเครื่องมือในการสร้างเครดิต จึงมีการกล่าวกันว่าในภาวะที่โลกเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจเครดิต ตราสารที่สร้างเครดิตจึงถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายสมกับคำกล่าวที่ว่า “credit economy used credit instrument”²⁵

2.3 ประโยชน์ของเช็ค

สำหรับประโยชน์ของเช็คที่นำไปใช้เพื่อการก่อหนี้ก็คือ การที่ผู้ทรงเช็คนำเช็คลงวันที่ล่วงหน้า (post-dated cheque) ไปขายลดเช็ค (cheque discounted)²⁶ กับสถาบันการเงินหรือบุคคลธรรมดาที่ทำการรับซื้อลดเช็ค โดยที่ผู้รับซื้อลดจะคิดค่าตอบแทนในการรับซื้อลดเช็คนั้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง การรับซื้อลดเช็คถือเป็นการให้เครดิตแก่ลูกค้าวิธีหนึ่งเป็นการให้เครดิตระยะสั้น (short term credit) ในการเรียกผลตอบแทนจากการให้เครดิตประเภทนี้ ผู้รับซื้อลดเช็คจะคำนวณตอบแทนจากจำนวนเงินในเช็คตามอัตราค่าตอบแทนที่จะตกลงให้กันและตามระยะเวลาตั้งแต่วันที่นำเช็คมาขายลดถึงวันที่เช็คถึงกำหนดใช้เงิน ผลตอบแทนที่คำนวณได้นี้ผู้รับซื้อลดจะเรียกเก็บทันที โดยนำไปหักจากจำนวนเงินในเช็คแล้วจึงจ่ายเงินส่วนที่เหลือให้กับผู้นำเช็คมาขายลด จึงนิยมเรียกค่าตอบแทนที่หักไว้นี้ว่า “ส่วนลด” ไม่เรียก “ดอกเบี้ย” เหมือนกับการให้สินเชื่อในรูปแบบของการให้กู้ยืมเงิน²⁷

นอกจากการใช้เช็คลงวันที่ล่วงหน้าเพื่อการก่อหนี้ดังกล่าวแล้ว ส่วนมากนิยมใช้เช็คเพื่อการชำระหนี้ที่มีต่อกัน ทั้งนี้เพื่อความสะดวกและปลอดภัยแทนที่ลูกหนี้จะนำเงินสดจำนวนมากไปชำระ

²⁵ ไพฑูรย์ คงสมบูรณ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะตัวเงิน, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2554), 8.

²⁶ สัญญาขายเช็ค เป็นสัญญาอีกลักษณะหนึ่งที่มีผลบังคับผูกพันกัน ไม่มีกฎหมายบังคับว่าต้องทำเป็นลายลักษณ์อักษร จึงสามารถนำพยานบุคคลมาสืบได้ว่ามีสัญญาดังกล่าวนี้ต่อกัน และอายุความที่จะบังคับตามสัญญานี้มีกำหนด 10 ปี ตามนัย ป.พ.พ. มาตรา 193/30 (คำพิพากษาฎีกาที่ 103/2536 และที่ 935/2536).

²⁷ การคิดส่วนลดย่อมขึ้นอยู่กับความจำเป็นเดือดร้อนที่จะใช้เงิน รวมทั้งความเชื่อถือนในตัวผู้ขายลดเช็คและหลักประกันที่เสนอจัดหามาให้ผู้รับซื้อลดไว้ บริษัทเครดิตฟองซิเอร์ซึ่งจะมีกฎหมายควบคุมในการคิดค่าส่วนลดในการรับซื้อลดเช็ค ดังนั้น โดยทั่วไปอัตราค่าส่วนลดที่เรียกจากกันไม่ถือว่าเป็นการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราอันจะเป็นความผิดตามกฎหมาย ไม่ตกอยู่ในบังคับของพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2475 เพราะการรับซื้อลดเช็คไม่ใช่เป็นการให้กู้ยืมเงิน (คำพิพากษาฎีกาที่ 3080/2525) นอกจากนั้น ศาลฎีกายังได้วินิจฉัยไว้ในคำพิพากษาฎีกาที่ 3388/2531 ว่ารับซื้อลดเช็คกับการให้กู้ยืมเงินเป็นนิติกรรมคนละประเภท มีกฎหมายรองรับในเรื่องรูปแบบและผลประโยชน์ผิดแผกแตกต่างกัน.

หนี้ให้แก่เจ้าหนี้ ซึ่งอาจเกิดความไม่สะดวกและปลอดภัย ลูกหนี้อาจตกลงกับเจ้าหนี้โดยขอชำระหนี้ นั้นด้วยการออกหรือโอนเช็คให้ และเมื่อมีการใช้เงินตามเช็คฉบับนั้นแล้ว หนี้ที่มีอยู่ต่อกันก็ถือว่าเป็นอันระงับไป (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 321 วรรคสาม) ในบางครั้งการใช้เช็ค ชำระหนี้จะช่วยส่งเสริมกิจการทางธุรกิจและการค้าระหว่างลูกหนี้ และเจ้าหนี้โดยทั้งสองฝ่ายต่างให้ เครดิตกัน กล่าวคือ การดำเนินธุรกิจและการค้ำหนุนย่อมประสพผลในความสะดวกรวดเร็วและการให้ เครดิตระหว่างกันในการทำธุรกิจต่อกันระหว่างพ่อค้า ซึ่งจะผ่อนผันให้เวลาในการชำระหนี้โดยให้ ฝ่ายลูกหนี้ออกเช็คลงวันที่ล่วงหน้าเพื่อการชำระหนี้ ซึ่งถือเป็นการให้เครดิตกันอย่างหนึ่ง ฝ่ายลูกหนี้ ก็ได้รับประโยชน์โดยไม่ต้องใช้หนี้ในทันที เงินที่มีอยู่ในธนาคารก็สามารถจะนำไปใช้จ่ายใน กิจการที่จำเป็นเร่งด่วนก่อน ส่วนเจ้าหนี้ก็อาจได้ประโยชน์จากการได้ดอกเบี้ยซึ่งลูกหนี้ที่เป็นฝ่าย ออกเช็คก็จะเขียนจำนวนเงินในเช็ค โดยรวมดอกเบี้ยลงไปด้วย หากผู้เป็นเจ้าหนี้ซึ่งได้รับเช็คลงวันที่ ล่วงหน้าไว้เช่นนี้มีความจำเป็นต้องการใช้เงินก็อาจจะนำเช็คลงวันที่ล่วงหน้านั้นไปขายลดให้ ผู้อื่นซึ่งก็จะได้เงินสดมาใช้ได้ทันทีตามความประสงค์โดยเสียส่วนลด (discount fee) เป็น ค่าธรรมเนียมให้กับผู้ซื้อลดเช็คบ้างดังกล่าวแล้ว ทำให้กิจการค้าและการทำธุรกิจระหว่างเขาทั้งสอง คนดำเนินต่อไปด้วยความราบรื่น ยิ่งกว่าประโยชน์เป็นอย่างยิ่งในการค้าและธุรกิจที่สองมีต่อกัน

ดังความที่กล่าวข้างต้น อาจถือได้ว่าเช็คมีประโยชน์แก่ทั้งฝ่ายผู้ใช้เช็ค ฝ่ายผู้รับเช็ค และแก่ ธนาคารผู้ใช้เงินตามเช็ค กล่าวคือ

2.3.1 ประโยชน์แก่ผู้ใช้เช็ค

2.3.1.1 ผู้ใช้เช็คไม่ต้องเสี่ยงต่อการเก็บรักษาเงินไว้ที่บ้านหรือที่สำนักงาน ซึ่งไม่ ปลอดภัย ทั้งนี้เพราะผู้จะใช้เช็คต้องมีเงินฝากไว้กับธนาคาร

2.3.1.2 เพื่อใช้เป็นเครื่องมือทางเครดิตในการก่อหรือชำระหนี้ ไม่ต้องเสียเวลาใน ธุรกิจการค้าที่ต้องนำเงินสดไปชำระหนี้ที่มีต่อเจ้าหนี้ ก่อให้เกิดความสะดวกและปลอดภัย

2.3.2 ประโยชน์ของผู้รับเช็ค

การรับเช็คซึ่งเขาออกหรือโอนให้เพื่อชำระหนี้ย่อมเป็นการผ่อนผันให้ความสะดวกแก่กัน โดยอรรถาศัยไม่ตรีระหว่างกัน เพราะหากจะรับเงินสดแต่อย่างเดียวย่อมไม่มีใครติดต่อกำขายด้วย นอกจากนั้นผู้ได้รับเช็คมาถ้าต้องการใช้เงินสดในระหว่างที่เช็คยังไม่ถึงกำหนดก็นำเช็คนั้นไป ขายลดเช็ค โดยยอมเสียค่าส่วนลดลงไปบ้างซึ่งก็จะได้เงินสดมาใช้ตามที่ต้องการ

2.3.3 ประโยชน์ของธนาคารผู้จ่ายเงินตามเช็ค

ธนาคารเป็นสถาบันการเงินที่รับฝากเงินและให้กู้เงินเป็นทางการค้าหาทำไร เงินที่ถูกค่านำมาฝากธนาคารก็อาจนำไปลงทุนหมุนหาดอกเบี้ยในรูปการให้สินเชื่อ ทำให้ธนาคารได้กำไรอันเป็นประโยชน์แก่ธนาคารเอง และเป็นการช่วยประเทศชาติโดยทางอ้อมอีกด้วย เพราะธนาคารเป็นแหล่งเงินทุนในการที่บุคคลจะกู้ยืมไปใช้ประกอบธุรกิจอุตสาหกรรมต่าง ๆ อันก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าแก่เศรษฐกิจของประเทศ

2.4 ทฤษฎีการเป็นตราสารเปลี่ยนมือของเช็ค

เมื่อเช็คมีความสำคัญและมีประโยชน์ดังที่ได้กล่าวแล้ว จึงเห็นควรที่จักต้องทำความเข้าใจในความหมายและลักษณะทางกฎหมายของเช็ค รวมทั้งทฤษฎีความเป็นตราสารเปลี่ยนมือของเช็ค

2.4.1 ความหมายและลักษณะของเช็ค

ใน Black's Laws Dictionary ได้ให้คำนิยามโดยย่อของเช็คไว้ว่า “A commercial device intended for use as a temporary expedient for actual money, and not for generally designed for immediate payment, and not for circulation” ซึ่งถอดความเป็นภาษาไทยโดยสรุปได้ว่า “เช็คเป็นสิ่งที่ใช้กันในทางการค้าในอันที่จะมีการให้ใช้เงินในทันทีเมื่อมีการนำเช็คที่ถึงกำหนดแล้วไปขึ้นเงิน” นิยามดังกล่าวนี้เมื่อนำมาเทียบเคียงกับบทวิเคราะห์ศัพท์ของคำว่า “เช็ค” ที่ปรากฏในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 987 ที่บัญญัติว่า “อันว่าเช็คนั้นคือหนังสือตราสารซึ่งบุคคลหนึ่งเรียกว่า ผู้สั่งจ่าย สั่งธนาคารให้ใช้เงินจำนวนหนึ่งเมื่อทวงถามให้แก่บุคคลอีกคนหนึ่ง หรือให้ใช้ตามคำสั่งของบุคคลอีกคนหนึ่ง อันเรียกว่า ผู้รับเงิน” แปลความเป็นภาษาอังกฤษได้ว่า “A cheque is a written instrument by which a person, called the drawer, orders a banker to pay on demand a sum of money to, or to the order of, a person, called the payee.”

อนึ่ง เมื่อพิจารณาความในมาตรา 2 แห่งคำรื้อว่าด้วยเช็ค ของสปป.ลาว ที่บัญญัติว่า “เช็คหมายถึง เอกสารที่เป็นเครื่องมือชำระหนี้แทนเงิน ซึ่งเจ้าของบัญชีได้สั่งให้ธนาคารหรือสถาบันการเงินอื่นจ่ายเงินทันทีให้ผู้รับเงินหรือจ่ายให้ผู้อื่นตามคำสั่งของผู้รับเงิน”

จะเห็นได้ว่า ไม่ว่าจะเป็นความที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 987 หรือความในมาตรา 2 ที่บัญญัติในคำรื้อว่าด้วยเช็ค ต่างมีความหมายในทำนองเดียวกัน กล่าวคือ โดยทั่วไปเช็คจะมีบุคคลเกี่ยวข้องเป็นคู่สัญญาอยู่ 3 ฝ่าย กล่าวคือ

2.4.1.1 ผู้สั่งจ่าย

ผู้ที่ต้องการมีเช็คไว้ใช้ต้องเปิดบัญชีเงินฝากประเภทกระแสรายวัน (current account หรือ checking account) กับธนาคารไว้ แล้วธนาคารจะมอบสมุดเช็คที่เป็นแบบฟอร์มสำเร็จรูปของธนาคารนั้นให้ เมื่อเจ้าของบัญชีต้องการจะถอนเงินออกจากบัญชีกระแสรายวันของตนก็ใช้เช็คนั้นเขียนสั่งจ่าย (ให้ธนาคารใช้เงิน) ตามจำนวนเงินที่ต้องการถอน เจ้าของบัญชีที่เขียนเช็คสั่งจ่ายเงินตามความหมายนี้ กฎหมายเรียกว่า ผู้สั่งจ่าย หรือ drawer

2.4.1.2 ธนาคาร

เช็คเป็นคำสั่ง (order) ให้ธนาคารใช้เงินเมื่อทวงถาม (or demand) ตามวันที่ที่ลงในเช็ค เมื่อผู้ทรงนำเช็คมาขอขึ้นเงิน ถ้าลูกค้าของตนมีเงินในบัญชีพอที่จะจ่ายตามเช็คนั้นได้หรือไม่มีข้อห้ามอย่างใดเกิดขึ้น ธนาคารจำต้องใช้เงินตามเช็คนั้น ถ้าไม่จ่ายเงินตามเช็คโดยไม่มีเหตุอันสมควร ธนาคารอาจต้องรับผิดชอบผู้สั่งจ่ายเช็คซึ่งเป็นลูกค้าของธนาคารได้ ความผูกพันระหว่างผู้สั่งจ่ายเช็คกับธนาคารดังกล่าวเป็นความผูกพันที่เกิดขึ้นตามผลสัญญาฝากทรัพย์ตามนัยมาตรา 657 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพียงแต่สิ่งที่ฝากคือ เงิน (money) จึงตกอยู่ในบังคับที่กำหนดไว้สำหรับวิธีการฝากเงินตามนัยมาตรา 672 เงินที่ฝากย่อมตกเป็นของธนาคาร ธนาคารผู้รับฝากมีสิทธินำเงินดังกล่าวไปหาประโยชน์ต่อไปได้ เพียงแต่ธนาคารมีหน้าที่ต้องคืนเงินให้แก่ลูกค้าตามที่ลูกค้ามาทวงคืน ธนาคารที่จ่ายเงินตามความหมายนี้เรียกว่า ผู้จ่าย หรือ Drawee

2.4.1.3 ผู้รับเงิน

ผู้มีเช็คไว้ในครอบครองที่กฎหมายเรียกว่า “ผู้ทรง (the holder)” นั้น หมายถึง ผู้มีสิทธิเรียกร้องให้ชำระเงินตามเช็คตามที่ตนได้ครอบครองไว้โดยชอบด้วยกฎหมาย และการครอบครองนั้นได้ครอบครองไว้ในฐานะผู้รับเงินหรือเป็นผู้รับสลักหลังหรือเป็นผู้ถือ

ผู้ทรงตามความหมายนี้เมื่อยื่นเช็คขอขึ้นเงินกับธนาคาร เรียกชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า ผู้รับเงินหรือ Payee. ผู้สั่งจ่ายย่อมมีความผูกพันกับผู้รับเงินตามกฎหมายลักษณะเช็คหรือเรียกตามกฎหมายว่าเกิดสัญญาตัวเงินระหว่างผู้สั่งจ่ายกับผู้ทรงเช็คนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม ในบางกรณีในเรื่องเช็คนั้นอาจมีบุคคลเกี่ยวข้องเป็นคู่สัญญาเพียง 2 ฝ่ายเท่านั้น กล่าวคือ บางครั้งเจ้าของเช็คในฐานะผู้สั่งจ่าย (drawer) อาจมีความประสงค์ที่จะออกเช็คถอนเงินมาใช้ในธุรกิจส่วนตัวของตนก็ได้ โดยการเขียนเช็คระบุชื่อผู้สั่งจ่ายเป็นผู้รับเงินแล้วนำไปขึ้นเงินกับธนาคารเช็คลักษณะนี้จึงมีคู่สัญญาเพียง 2 ฝ่าย คือ ผู้สั่งจ่ายกับธนาคารผู้รับฝากเงินในฐานะธนาคารผู้จ่าย (drawer) เท่านั้น

เช็คที่ออกให้แก่กันนั้น อาจเป็นเช็คที่ออกในรูปแบบการระบุชื่อผู้รับเงินหรือออกให้ใช้เงินแก่ผู้ถือก็ได้

2.4.2 เช็คลักษณะความเป็นตราสารเปลี่ยนมือ

2.4.2.1 เช็คลักษณะเป็นตราสารเปลี่ยนมือที่สามารถโอนกันได้โดยสลักหลัง และส่งมอบหรือส่งมอบเพียงอย่างเดียวและไม่ต้องบอกกล่าวการโอนให้ ลูกหนี้ทราบ

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า เช็คลักษณะเป็นตราสารเปลี่ยนมือในทางการค้า เอื้อประโยชน์อย่างยิ่งแก่ลูกหนี้และเจ้าหนี้ เช็คลักษณะเป็นตราสารหรือธนบัตรที่จะใช้ชำระหนี้ตามกฎหมาย แต่เช็คลักษณะเป็นตราสารที่มีบ่อเกิดมาจากหลักกฎหมายเรื่องสัญญาที่เกิดขึ้นโดยการแสดงเจตนาของผู้ที่ประสงค์จะเข้ามาผูกพันเป็นคู่กรณีในเช็ค ไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนการออกหรือส่งจ่ายเช็ค การโอนเช็ค การเข้ารับอาวัล การใช้เงินตามเช็ค ล้วนแต่มีการแสดงเจตนาเพื่อเข้าทำสัญญาต่อกัน เพราะฉะนั้น หลักกฎหมายในเรื่องนิติกรรมสัญญาจึงนำมาบังคับใช้กับเช็คโดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักเรื่องความสมัครใจเข้าเป็นคู่สัญญา

สัญญาข้อมเป็นมูลที่ก่อให้เกิดหนี้ ก่อให้เกิดสิทธิทางหนี้ (obligatory right) อันเป็นสิทธิที่ฝ่ายผู้เป็นเจ้าของจะเรียกร้องให้บุคคลผู้เป็นลูกหนี้ทำการชำระหนี้ สิทธิที่ว่าของเจ้าหนี้เรียกว่าสิทธิเรียกร้อง (claim) สิทธิเรียกร้องที่เจ้าหนี้มีอยู่โดยอาศัยอำนาจแห่งมูลหนี้ที่เกิดขึ้นตามผลของสัญญานี้ย่อมถือเป็นสิทธิอันเกี่ยวกับทรัพย์สินซึ่งสามารถที่จะโอนกันได้

เมื่อเช็คลักษณะเป็นสัญญาและก่อหนี้ขึ้นระหว่างบุคคลที่เข้ามาผูกพัน²⁸ ใช้ประโยชน์ในเช็คนั้น คู่สัญญาฝ่ายเจ้าหนี้จึงมีสิทธิเรียกร้องให้คู่สัญญาฝ่ายลูกหนี้ชำระหนี้ตามเช็คและยังมีสิทธิอีกหลายประการที่เกิดขึ้นตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยเช็ค เป็นต้นว่า สิทธิที่เรียกเช็คลิ้นจากผู้ไม่มีสิทธิที่จะยึดถือเช็คนั้นไว้ สิทธิในการนำเช็คไปทวงถามให้ธนาคารชำระเงินเมื่อถึงกำหนด หากธนาคารไม่ชำระเงินให้ย่อมเกิดสิทธิในอันจะไล่เบี้ยเอาแก่บุคคลที่เป็นลูกหนี้ที่ได้ลงลายมือชื่อไว้ในเช็คฉบับดังกล่าว สิทธิทั้งหลายทั้งปวงเหล่านี้รวมเรียกว่าสิทธิเรียกร้องหรือสิทธิทางหนี้ ซึ่งสิทธิดังกล่าวนี้เมื่อถือเป็นทรัพย์สินชนิดหนึ่งและไม่มีลักษณะเป็นสิทธิเฉพาะตัวย่อมโอนกันได้ การโอนสิทธิเรียกร้องตามสัญญาเช็คลักษณะพิเศษที่เรียกว่า “การสลักหลัง (endorsement)” และผลของการสลักหลังที่ถูกต้องย่อมทำให้บรรดาสหสิทธิต่าง ๆ อันผู้โอนมีอยู่ตามเช็คนั้นย่อมโอนไปยังผู้รับโอน²⁹

เพื่อความมุ่งหมายในด้านความชัดเจนทางพยานหลักฐานและความสะดวกรวดเร็วในการโอน กฎหมายจึงระบุว่า เช็คลักษณะเป็นตราสารที่สามารถเปลี่ยนมือกันได้ ในทางดาราและแม้กระทั่ง

²⁸ ในทางวิชาการและแนววินิจฉัยของศาลฎีกาเห็นพ้องต้องกันแล้วว่า หนี้หรือสิทธิเรียกร้อง เป็นทรัพย์สินชนิดหนึ่ง เพราะมีค่าและโอนกันได้เช่นเดียวกับทรัพย์สินมีรูปร่าง ถือเป็นทรัพย์สินประเภทจับต้องไม่ได้ (intangible property), ดู ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 138 และ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1/2502, ที่ 390/2523 และที่ 362/2524 และบันทึกท้ายคำพิพากษาศาลฎีกา อาจารย์ยล ชีรกุล และศาสตราจารย์จิติ ดิงสัททีย์ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1/2502 และที่ 767/2518 ประกอบ.

²⁹ ไพฑูรย์ คงสมบูรณ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะตัวเงิน, 12-13.

ในคำวินิจฉัยของศาลฎีกามักจะกล่าวประโยคที่ว่า “เช็คเป็นตราสารเปลี่ยนมือที่ต้องการความเชื่อถือในระหว่างผู้สั่งจ่ายและผู้ทรงทั้งหลายว่า เมื่อนำเช็คไปเรียกเก็บเงินแล้ว จะมีการจ่ายเงินตามเช็คนั้น ดังนั้นข้อกำหนดเงื่อนไขใด ๆ อันเป็นการห้ามหรือจำกัดการจ่ายเงินจะพึงมีได้จึงต้องเป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายเท่านั้น”³⁰

คำว่า “ตราสาร (instrument)” มีความหมายว่าเป็นเอกสารที่ทำขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษรที่ใช้เพื่อให้ความมุ่งหมายตามกฎหมายเฉพาะอย่างมีผลบังคับ ตราสารนี้มีใช้เป็นหลักฐานแห่งสิทธิและหน้าที่เท่านั้น แต่ตัวตราสารนั่นเองเป็นตัวก่อตั้งสิทธิและหน้าที่ และห้ามพิสูจน์แก้ไขเพิ่มเติมข้อความในตราสารโดยพยานบุคคล ดังเช่น ตำรากฎหมายตัวเงินของประเทศได้อธิบายความหมายของตราสาร (instrument) ไว้ดังนี้ A document used to effete some particular legal purpose. It has been defined as any written document under which any right or liability exists. A document of this kind is not merely evidence of a right or liability the document itself is the instrument by which the rights or liabilities are created.³¹

จากคำอธิบายในความหมายของคำว่า “ตราสาร” ดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ตัวตราสารนั่นเองมิใช่เป็นเพียงหลักฐานแห่งหนี้ (evidence of debt) ที่จะพิสูจน์ถึงความผูกพันที่มีต่อกันระหว่างบุคคลที่เป็นคู่สัญญาในตราสารเท่านั้น แต่ตราสารนั้นยังก่อตั้งสิทธิตามตราสารนั้นขึ้นมาอีกด้วย ตราสารดังกล่าวจึงถูกเรียกเป็น “เอกสารสิทธิ (document of title)” เมื่อนายแดงออกเช็คสั่งจ่ายชำระหนี้และส่งมอบเช็คนั้นให้แก่นายดำผู้เป็นเจ้าของหนี้ เช็คนับดังกล่าวย่อมเป็นเอกสารสิทธิที่ก่อตั้งสิทธิหน้าที่ระหว่างนายแดงและนายดำ นายดำย่อมเป็นเจ้าของเช็ค (legal owner) มีสิทธิที่จะได้รับเงินตามเช็ค (legal title) รวมทั้งสิทธิที่จะได้รับประโยชน์ (legal interest) ที่เกิดจากเช็คนับดังกล่าวอีกด้วย เช็คนับดังกล่าวจึงเป็นเอกสารสิทธิที่ก่อตั้งสิทธิต่าง ๆ แก่นายดำ และกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบสำหรับนายแดงผู้สั่งจ่ายเช็คเช็คนับดังกล่าว นายดำสามารถที่จะโอนสิทธิต่าง ๆ ที่มีอยู่ในเช็คนับนั้นให้แก่ผู้อื่นได้เพียงแต่การทำสลักหลังเช็คและส่งมอบเช็คให้แก่ผู้รับโอนหรือในบางกรณีถ้าเป็นเช็คที่ออกให้ใช้เงินแก่ผู้ถือก็ส่งมอบแต่เพียงอย่างเดียวโดยไม่ต้องทำการสลักหลังเพียงเท่าที่สิทธิต่าง ๆ ที่นายดำมีอยู่ในเช็คย่อมโอนไปยังผู้รับโอนแล้ว (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 917, 918 และ 919)³²

³⁰ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3509/2542.

³¹ Meloughlin J., *Introduction to negotiable instruments*, (London: Butterworths, 1983), p. 23.

³² ไพฑูรย์ คงสมบูรณ์, *คำอธิบายกฎหมายลักษณะตัวเงิน*, 13.

สำหรับคำว่า “เปลี่ยนมือ (negotiable)” นั้น ใช้กับการโอนตราสารที่ก่อตั้งสิทธิหรือหน้าที่โดยวิธีการส่งมอบตราสารหรือสลักหลังตราสารและส่งมอบตราสาร โดยไม่ต้องบอกกล่าวการโอนไปยังคู่สัญญาฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบตามตราสารนั้น

ในหนังสือคำอธิบายกฎหมายลักษณะตัวเงินมีผู้อธิบายไว้ว่า คำว่า “เปลี่ยนมือ (negotiable)” มักจะมีการใช้สับสนกับคำว่า “โอนกันได้ (assignable)” ทั้งสองคำนี้มีการใช้ที่แตกต่างกันและมีผลทางกฎหมายที่แตกต่างกันด้วย กล่าวคือ คำว่า “เปลี่ยนมือ” ใช้กับการโอนสิทธิเรียกร้องตามตราสารที่เป็นตราสารสิทธิซึ่งมีวิธีการโอนเพียงแต่สลักหลังตราสารและส่งมอบตราสารนั้นให้แก่ผู้รับโอนหรือส่งมอบตราสารเพียงอย่างเดียวไม่ต้องสลักหลัง ผู้รับโอนที่สุจริตจะได้รับความคุ้มครองมีสิทธิตามตราสารนั้นโดยสมบูรณ์ (free from existing equities) ส่วนคำว่า “โอนกันได้” นั้นใช้กับการโอนสิทธิเรียกร้องที่เกิดขึ้นตามสัญญาโดยทั่วไปจากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง โดยจะต้องมีการทำเอกสารขึ้นมาต่างหากเพื่อเป็นหลักฐานว่าได้มีการโอนสิทธิเรียกร้องเช่นนั้น และต้องมีการทำหนังสือบอกกล่าวการโอนสิทธิไปยังคู่สัญญาฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบเพื่อให้ทราบถึงการโอนสิทธิเรียกร้องนั้น ซึ่งการโอนแบบนี้ผู้รับโอนจะไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอน กล่าวคือ ลูกหนี้มีข้อต่อสู้ต่อผู้โอนอย่างใด ย่อมยกขึ้นต่อสู้ผู้รับโอนได้ ข้อนี้เองทำให้ผู้รับโอนเกิดความไม่มั่นใจว่าสิทธิเรียกร้องที่ตนรับโอนมานั้นจะมีข้อบกพร่องอยู่หรือไม่³³

ดังนั้น คำว่า “ตราสารเปลี่ยนมือ (negotiable instrument)” จึงมีความหมายเป็นเอกสารไม่เฉพาะเป็นเพียงหลักฐานแห่งหนี้เท่านั้น แต่ยังเป็นเอกสารสิทธิที่ก่อตั้งสิทธิและหน้าที่ขึ้นอีกด้วย ซึ่งเพียงแต่สลักหลังโอนสิทธิที่มีอยู่ตามตราสารนั้นให้แก่ผู้รับโอนหรือในบางกรณีเพียงแต่ส่งมอบตราสารนั้นให้แก่กันก็เพียงพอแล้วที่สิทธิต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามตราสารนั้นจะโอนไปยังผู้รับโอนอันมีผลทำให้ผู้รับโอนมีสิทธิยึดถือตราสารและบังคับตามสิทธิที่เกิดขึ้นตามตราสารนั้น โดยไม่คำนึงถึงเหตุบกพร่องในสิทธิของผู้โอน

เมื่อเช็กมีลักษณะเป็นตราสารเปลี่ยนมือเช่นนี้ก็ย่อมเกิดความสะดวกรวดเร็วในการโอนสิทธิต่าง ๆ ที่มีอยู่ในเช็กดังกล่าว ให้แก่ผู้รับโอน กล่าวคือ ถ้าเช็กฉบับดังกล่าวเป็นเช็กที่สั่งจ่ายระบุชื่อผู้รับเงินลงไว้ การโอนสิทธิในเช็กฉบับนั้น ย่อมทำได้โดยการสลักหลังและส่งมอบเช็กให้แก่ผู้รับโอน (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 919 ประกอบมาตรา 989 วรรคแรก) ส่วนการสลักหลังนั้นก็ไม่มี ความยุ่งยากแต่ประการใด เพียงแต่ผู้สลักหลังลงลายมือชื่อลงไว้ที่ด้านหลังเช็ก โดยระบุชื่อผู้รับสลักหลังไว้หรือไม่ก็ได้ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 919 ประกอบมาตรา 989 วรรคแรก) หลังจากนั้นก็ส่งมอบเช็กให้แก่ผู้รับสลักหลัง หากเป็นเช็กสั่งให้ใช้เงินแก่ผู้ถือเพียงแต่ส่งมอบเช็กให้แก่กันโดยไม่ต้องสลักหลังก็ถือว่าเป็นการโอนสิทธิตามเช็กที่สมบูรณ์ (ประมวลกฎหมายแพ่ง

³³ ไพฑูรย์ คงสมบูรณ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะตัวเงิน, 14.

และพาณิชย์ มาตรา 918 ประกอบมาตรา 989 วรรคแรก) ผู้รับสัถ์หลังหรือผู้ถือซึ่งมีเช็คไว้ในความครอบครองย่อมอยู่ในฐานะเป็นผู้ทรงเช็ค (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 904)

ยิ่งไปกว่านั้นการโอนสิทธิต่าง ๆ ที่ผู้โอนมีอยู่ในเช็คเพียงทำได้โดยวิธีสลักหลังและส่งมอบเช็คหรือส่งมอบเช็คให้ผู้รับโอนอย่างเดิวนั้น แล้วแต่ลักษณะเช็คดังกล่าวแล้วนั้น ย่อมยังผลให้บรรดาสิทธิทั้งปวงที่ผู้โอนมีอยู่ในเช็คนั้นโอนไปยังผู้รับโอน กฎหมายยังกล่าวต่อไปอีกว่า การโอนสิทธิเรียกร้องตามเช็คเช่นวิธีการที่กล่าวนี้ไม่จำเป็นต้องแจ้งให้ลูกหนี้ตามเช็คได้ทราบ ลูกหนี้จะมาโต้แย้งต่อผู้รับโอนว่าตนเองมิได้ทราบความเรื่องการโอนมาก่อนหรือตนเองมิได้ให้ความยินยอมในการโอนมาเป็นข้อต่อสู้ต่อผู้รับโอนหาได้ไม่ ผู้รับโอนย่อมอยู่ในฐานะเป็นผู้ทรงเช็คมีอำนาจตามกฎหมายที่จะบังคับให้ลูกหนี้ทุกคนที่ลงลายมือชื่อในเช็ครับผิดชอบชำระเงินตามเช็คให้แก่ตนได้หากเช็คฉบับดังกล่าวไม่อาจเรียกเก็บเงินได้ เช่น นายแดง สั่งจ่ายเช็คชำระหนี้แก่นายดำ นายดำสลักหลังเช็คให้นายขาว ต่อมานายขาวสลักหลังเช็คให้นายเขียว ดังนี้ หากการสลักหลังของนายดำ นายขาวทำโดยถูกต้องและได้มีการส่งมอบเช็คกันเป็นทอด ๆ เช่นนี้ นายเขียวผู้รับสัถ์หลังคนสุดท้ายที่มีเช็คไว้ในความครอบครองย่อมอยู่ในฐานะเป็นผู้ทรงเช็คมีสิทธินำเช็คไปทวงถามให้ธนาคารชำระเงิน หากธนาคารไม่ชำระเงินให้นายเขียวย่อมมีสิทธิไล่เบี้ยนายแดง นายดำและนายขาวให้รับผิดชอบชำระเงินตามเช็คให้แก่ตนได้ โดยนายแดง นายดำ และนายขาวจะได้แย้งนายเขียวว่าตนไม่เคยทราบเกี่ยวกับการโอนเช็คมาให้ นายเขียวเลยหาได้ไม่

ศาลฎีกามีคำวินิจฉัยไว้ในคำพิพากษาฎีกาที่ 2784/2548 ว่าเช็คเป็นตราสารเปลี่ยนมือกันได้ ซ. ซึ่งเป็นผู้ทรงก็ย่อมมีสิทธิโอนเช็คให้แก่โจทก์โดยโจทก์ผู้รับโอนเช็คหาจำเป็นต้องมีนิติสัมพันธ์กับจำเลยผู้สั่งจ่ายแต่อย่างใดไม่ เมื่อโจทก์นำเช็คไปเรียกเก็บเงินไม่ได้ย่อมมีอำนาจฟ้องให้จำเลยผู้สั่งจ่ายเช็ครับผิดชอบได้

การมีหลักเกณฑ์เช่นนี้ย่อมทำให้เกิดความสะดวก รวดเร็ว ไม่มีข้อยุ่งยากอันเป็นการเหมาะสมกับความเร่งด่วนในการติดต่อในทางการค้า โดยใช้เช็คเป็นสื่อกลางในการชำระหนี้ที่มีต่อกัน

2.4.2.2 การให้ความคุ้มครองแก่เจ้าหนี้ผู้รับโอนเช็คไว้โดยสุจริต และแก่ลูกหนี้ที่เข้าชำระหนี้โดยสุจริตเช่นเดียวกัน

หลักข้อนี้มีปรากฏอยู่ในกฎหมายลักษณะเช็คไม่ว่าจะเป็นกฎหมายของประเทศที่ใช้กฎหมายในระบบประมวลกฎหมาย (civil law system) หรือในระบบจารีตประเพณี (common law system) ถือเป็นหลักสำคัญประการหนึ่งในการสนับสนุนให้มีการใช้เช็คในฐานะที่เช็คนั้นมีลักษณะเป็นตราสารเปลี่ยนมือ เมื่อความมุ่งหมายของการใช้เช็คต้องการที่จะก่อให้เกิดความสะดวก รวดเร็ว ไม่มีขั้นตอนที่ยุ่งยากดังกล่าว จึงจำเป็นต้องมีหลักข้อนี้เพิ่มขึ้นอีก หลักข้อนี้ถือเป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎีความเป็นตราสารเปลี่ยนมือ กล่าวคือ หากมูลหนี้ที่เกิดขึ้นเป็นมูลหนี้ที่มีตราสาร (interment) กำกับอยู่

และตราสารนั้นมีลักษณะเปลี่ยนมือ (negotiable)³⁴ ได้แล้ว ย่อมนำหลักข้อนี้ไปใช้บังคับกับมูลหนี้ดังกล่าวได้ หลักที่วางนี้คือ หลักการคุ้มครองบุคคลผู้ที่ได้รับโอนเช็คซึ่งมีลักษณะความเป็นตราสารเปลี่ยนมือ

ดังได้กล่าวแล้วว่าเช็คมีลักษณะเป็นตราสารเปลี่ยนมือเป็นมูลหนี้ที่เกิดขึ้นในตัวเอง ฉะนั้น หากพิจารณาโดยหลักทั่วไปแล้ว เหตุที่ออกเช็คหาเป็นข้อสำคัญไม่³⁵ เพราะฉะนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหนี้เดิมและลูกหนี้จะมียุ่อย่างไร ถ้าผู้รับโอนเช็คมิได้รับรู้ด้วย ลูกหนี้ที่ได้ลงลายมือชื่อไว้ในเช็คซึ่งถูกฟ้องเป็นจำเลยให้ใช้เงินตามเช็ค ลูกหนี้หรือจำเลยนั้นจะยกความสัมพันธ์ที่ตนมียู่กับเจ้าหนี้เดิม (ผู้โอนเช็ค) ขึ้นต่อสู้ผู้รับโอนเช็คหาได้ไม่ หลักข้อนี้มีปรากฏอยู่ในมาตรา 312 และ 916 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ความว่า “ในมูลหนี้อันพึงต้องชำระตามเขาสั่งนั้นลูกหนี้จะยกข้อต่อสู้ซึ่งมีต่อเจ้าหนี้เดิมเป็นข้อต่อสู้กับผู้รับโอนโดยสุจริตหาได้ไม่ เว้นแต่ที่ปรากฏในตัวตราสารนั่นเอง หรือที่มีขึ้นเป็นธรรมดาสืบจากลักษณะแห่งตราสารนั้น” (มาตรา 312) และ “บุคคลทั้งหลายผู้ถูกฟ้องในมูลตัวเงินหาอาจต่อสู้ผู้ทรงด้วยข้อต่อสู้อันอาศัยความเกี่ยวพันกันเฉพาะบุคคลระหว่างตนกับผู้ส่งจ่ายหรือกับผู้ทรงคนก่อน ๆ นั้นได้ไม่ เว้นแต่การโอนจะได้มีขึ้นด้วยคบคิดกันฉ้อฉล”

บทบัญญัติทั้งสองมาตราดังกล่าว เป็นบทกฎหมายที่บัญญัติขึ้นเพื่อคุ้มครองผู้ที่ได้รับโอนเช็คไว้ด้วยความสุจริต คือ รับโอนไว้โดยไม่รู้ถึงข้อต่อสู้ที่ลูกหนี้มีต่อเจ้าหนี้คนเดิม แต่ถ้าผู้รับโอนเช็ครับโอนเช็คโดยรู้ถึงข้อต่อสู้นั้นหรือมีการโอนโดยคบคิดกันฉ้อฉล ดังนี้ ลูกหนี้ย่อมยกข้อต่อสู้ขึ้นยันกับผู้รับโอนเช็คได้ นอกจากนั้น ข้อต่อสู้ที่เกิดขึ้นระหว่างลูกหนี้กับผู้รับโอนนั้น ลูกหนี้ก็ย่อมยกขึ้นต่อสู้ได้เสมอ หากต้องห้ามแต่อย่างใดไม่

³⁴ ตามกฎหมายลักษณะหนี้ มักเรียกหนี้ดังกล่าวนี้ว่า “หนี้อันพึงต้องชำระตามเขาสั่ง (obligation performable to order)” ได้แก่ หนี้ซึ่งลูกหนี้สัญญาว่าจะชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้หรือตามคำสั่งของเจ้าหนี้โดยมีตราสารแสดงสิทธิของเจ้าหนี้ไว้ด้วย เป็นหนี้ซึ่งไม่อาจโอนแยกต่างหากจากตราสารได้ และตราสารนั้นแสดงความเป็นหนี้อยู่ในตัวมันเองโดยสมบูรณ์ เป็นอิสระจากมูลเหตุที่ก่อให้เกิดหนี้ การโอนหนี้ชนิดนี้จึงต้องโอนพร้อมกับตราสาร ตราสารเหล่านี้มีลักษณะเป็นตราสารเปลี่ยนมือ (negotiable instrument) ชนิดหนึ่ง เช็คก็ถือเป็นหนี้ประเภทนี้ด้วยเช่นกัน, โสภณ รัตนการ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป, (กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งนิติบัณฑิตยสภา, 2532), 370.

³⁵ โสภณ รัตนการ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป, 371, เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะที่ทำให้พิจารณาว่าเช็คนั้นออกให้แก่กันด้วยเหตุใด ดังเช่นที่บัญญัติไว้ในมาตรา 855 ว่าเช็คที่ออกให้เพื่อชำระหนี้การพนัน หรือออกให้เพื่อใช้เงินที่ขโมยมาใช้ในการเล่นพนัน เช็คเช่นว่านี้ท่านว่าไม่สมบูรณ์ไม่อาจนำมาฟ้องร้องกันได้.

หากพิจารณาในด้านของลูกหนี้หรือธนาคารผู้เข้าใช้เงินตามเช็ค ก็คงเป็นไปในทำนองเดียวกัน กล่าวคือ เนื่องจากหนี้ตามเช็คมีลักษณะเป็นหนี้อันพึงต้องชำระตามเขาสั่งเป็นตราสารเปลี่ยนมือซึ่งอาจโอนต่อ ๆ กันไปโดยการสลักหลังโดยมิต้องบอกกล่าวแก่ลูกหนี้ ลูกหนี้จึงไม่อยู่ในฐานะจะรู้ได้แน่ชัดว่าใครเป็นผู้มีสิทธิในเช็คนั้น โดยแท้จริง นอกจากจะต้องถือว่าผู้ที่มีเช็คซึ่งมีการสลักหลังถืออยู่ในมือเป็นผู้ที่มีสิทธิได้รับชำระหนี้ อย่างไรก็ตาม ถ้าหากลูกหนี้เกิดมีเหตุอันสมควรสงสัยในตัวผู้ทรงตราสารหรือสงสัยว่าตราสารนั้นจะถูกฉ้อโกงมาหรือได้มาโดยมิชอบด้วยกฎหมายโดยประการอื่น ลูกหนี้จะระงับการจ่ายเงินตามเช็คไว้ก่อนจนกว่าจะได้รับการสอบสวนเกี่ยวกับเรื่องนี้ก่อนก็ได้ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติเรื่องนี้ไว้ในมาตรา 310 ความว่า “ในมูลหนี้อันพึงต้องชำระตามเขาสั่งนั้น ลูกหนี้มีสิทธิที่จะสอบสวนถึงตัวผู้ทรงตราสารหรือสอบสวนความถูกต้องแท้จริงแห่งลายมือชื่อหรือดวงตราของผู้ทรงได้ แต่ก็ห้ามความผูกพันที่จะต้องทำถึงเพียงนั้นไม่ แต่ถ้าลูกหนี้ทำการโดยทุจริตหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงไซ้ การชำระหนี้นั้นก็ไม่เป็นอันสมบูรณ์”

มาตรา 310 เพียงแต่ให้สิทธิลูกหนี้ที่จะทำการสอบสวนเท่านั้น หากได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ไม่ เพราะฉะนั้น หากลูกหนี้หรือธนาคารได้ใช้เงินตามเช็คไปโดยไม่ได้ทำการสอบสวน แต่ได้ทำไปโดยสุจริตมิได้ประมาทเลินเล่อ การชำระหนี้นั้นก็สมบูรณ์ เว้นแต่ถ้าลูกหนี้ชำระหนี้ไปโดยทุจริตหรือประมาทเลินเล่อ การชำระหนี้นั้นก็ไม่ใช่สมบูรณ์ ซึ่งมีผลให้ลูกหนี้ชำระหนี้เข้าแก่ผู้มีสิทธิหรือเจ้าของเช็คโดยแท้จริง บทกฎหมายมาตรา 310 นี้ให้นำไปใช้บังคับแก่เช็คที่สั่งให้ใช้เงินแก่ผู้ถือด้วย (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 311) หลักกฎหมายข้อนี้ยังไม่มีปรากฏอยู่ในกฎหมายลักษณะหนี้ และในคำรัฐว่าด้วยเช็คของสปป.ลาว

2.5 หลักการพื้นฐานในการสร้างความเชื่อถือในการใช้เช็คเพื่อการชำระหนี้

ดังได้กล่าวแล้วว่า เช็คมิใช่ธนบัตรที่จะใช้ชำระหนี้ได้ตามกฎหมาย เช็คเป็นเพียงเครื่องมือที่จะนำไปใช้ชำระหนี้ที่มีต่อกันแทนเงินสด แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขที่ว่า เจ้าหนี้ต้องตกลงยอมรับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ด้วยเช็คได้ อีกประการหนึ่งความผูกพันที่มีอยู่ตามกฎหมายว่าด้วยเช็คเป็นความผูกพันที่เกิดขึ้นตามหลักกฎหมายเรื่องสัญญา ฉะนั้นเรื่องเช็คจึงอยู่พื้นฐานที่ว่า ลูกหนี้และเจ้าหนี้ตกลงทำสัญญายอมรับเช็คที่ลูกหนี้ออกหรือโอนให้เพื่อการชำระหนี้ โดยเจ้าหนี้มีความเชื่อถือ (honors) ในตัวลูกหนี้เป็นสำคัญ อาจกล่าวได้ว่าการใช้เช็คอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อถือ หากขาดความเชื่อถือแล้ว การใช้เช็คย่อมไม่อาจเกิดขึ้นได้ จึงสมควรที่จะกล่าวถึงหลักการพื้นฐานในการสร้างความน่าเชื่อถือเพื่อให้ฝ่ายเจ้าหนี้ออมรับเช็คที่ลูกหนี้จะออกหรือนำมาโอนเพื่อชำระหนี้ เพราะถ้ามีความเชื่อถือต่อกันแล้ว การใช้เช็คในการชำระหนี้ก็จะเป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลาย

2.5.1 ความสัมพันธ์และความน่าเชื่อถือในการค้าที่มีต่อกันระหว่างลูกหนี้กับเจ้าหนี้

บุคคลทุกคนย่อมต้องการให้บุคคลอื่นมีความเชื่อถือว่าไว้วางใจ ยิ่งบุคคลนั้นเป็นพ่อค้า เป็นนักธุรกิจ ยิ่งต้องการให้ตัวเองเป็นบุคคลที่มีความน่าเชื่อถือ ความเชื่อถือว่าในตัวบุคคลนี้เองเป็นปัจจัยที่สร้างเครดิตให้แก่บุคคลดังกล่าว นั่น บุคคลใดที่สามารถสร้างความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจให้บังเกิดแก่คนทั่วไปได้แล้ว บุคคลนั้นย่อมเป็นบุคคลที่มีเครดิตทั้งในการค้าและทางสังคม

ในทางการค้านี้หากบุคคลใดสามารถสร้างเครดิตหรือความน่าเชื่อถือให้เกิดขึ้นแก่ตนได้แล้ว บุคคลนั้นย่อมจะประสบความสำเร็จ กิจการการค้าของเขาก็จะเจริญก้าวหน้า ไม่ว่าจะเป็นสถาบันทางการเงินก็อยากให้สินเชื่อแก่บุคคลนั้นจนมีการกล่าวถึงเขาเป็นลูกค้าชั้นดีของธนาคาร ซึ่งจะได้รับสิทธิพิเศษต่าง ๆ จากธนาคารมากกว่าลูกค้าธรรมดาทั่วไป เช่น ธนาคารจะคิดดอกเบี้ยจากสินเชื่อในอัตราที่ต่ำ มีกำหนดระยะเวลาชำระหนี้ค่อนข้างจะยาวนาน ขณะเดียวกันจะมีบุคคลอื่น ๆ ประสงค์จะเข้ามาติดต่อทำธุรกิจด้วย การทำการค้าหรือประกอบธุรกิจด้วยการสร้างเครดิตความเชื่อถือว่าส่งผลให้บุคคลนั้นประสบความสำเร็จ

ในสังคมของประเทศไทยมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันในสปป.ลาว กล่าวคือ ประชาชนภายในประเทศส่วนมากนับถือศาสนาพุทธ ซึ่งสอนให้ทุกคนเป็นคนดี มีความซื่อ ยิ่งถ้าบุคคลนั้นเป็นลูกหนี้ก็จะถูกอบรมสั่งสอนว่า เมื่อเป็นหนี้เขาต้องใช้นี้เขาจนครบ มิฉะนั้น จะเป็นบาป³⁶ ด้วยลักษณะสังคมเป็นเช่นนี้คนส่วนมากจึงมีความผูกพันต่อกัน เอื้อเพื่อเอื้อกูลกัน ไว้นื้อเชื่อใจต่อกัน ยิ่งบุคคลเหล่านั้นต้องมาติดต่อค้าขาย ทำธุรกิจระหว่างกัน ก่อหนี้ขึ้นต่อกัน เขาทั้งสองย่อมมีความสัมพันธ์ เชื่อถือกันและต่างฝ่ายต่างพยายามที่จะรักษาเครดิตที่ตนมีและได้รับความเชื่อถือจากอีกฝ่ายหนึ่งให้คงอยู่ตลอดไป และมีแต่จะสร้างเสริมความเชื่อถือว่าที่มีต่อกันให้มากขึ้น ฉะนั้น เมื่อลูกหนี้เป็นคนซื่อสัตย์ ซื่อตรง เช่นนี้แล้ว ย่อมก่อให้เกิดความเชื่อถือว่าและเชื่อมั่นจากฝ่ายเจ้าหนี้ ข้อนี้จึงเป็นหลักพื้นฐานสำหรับความเชื่อถือว่าในการที่ลูกหนี้จะขอใช้เช็คเพื่อชำระหนี้ที่ตนมีอยู่และเจ้าหนี้ก็ยอมรับเช็คที่ลูกหนี้ออกหรือโอนเพื่อชำระหนี้ เท่ากับว่าทั้งสองฝ่ายต่างให้เครดิตซึ่งกันและกัน

³⁶ ในทางการค้า บรรพบุรุษมักจะพร่ำสอนบุตรหลานที่จะรับช่วงกิจการค้าต่อไปว่า ถ้าจะทำการค้าให้เจริญก้าวหน้า จะต้องเป็นผู้ที่มีคุณธรรมแห่งความซื่อ ความขยัน และความอดทนเป็นอย่างสูงจึงจะสามารถประกอบกิจการค้าให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ความซื่อตรงของคนเรามี 2 ชนิด ความซื่อสัตย์ (honesty) อย่างหนึ่งและมีความซื่อตรง (integrity) อีกอย่างหนึ่ง คนที่ซื่อสัตย์ หมายถึง คนที่ไม่ทุจริตทรัพย์สินเงินทองของผู้อื่นเป็นคนที่ไม่คิดโกงคน ส่วนคนที่ซื่อตรง หมายถึง คนที่ประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนตรงไปตรงมา ไม่ล่อลวงให้ใครหลงเชื่อเพื่อจะได้มาในสิ่งที่ไม่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม.

2.5.2 มาตรการกลั่นกรองของธนาคารพาณิชย์ในการพิจารณาเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวันโดยใช้เช็คเพื่อการเบิกถอนเงิน

ข้อนี้ นับว่าเป็นหลักพื้นฐานอีกประการหนึ่งในการเสริมสร้างความเชื่อถือในการใช้เช็ค ดังที่ทราบดีแล้วว่า การที่บุคคลใดจะใช้เช็คได้บุคคลนั้นต้องมีบัญชีเงินฝากประเภทกระแสรายวัน (current account) กับธนาคารเสียก่อน การขอเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวันมักเป็นที่นิยมของบุคคลที่เป็นพ่อค้าหรือผู้ประกอบการธุรกิจ เพราะเงินฝากประเภทนี้ธนาคารจะไม่คิดดอกเบี้ยให้

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า ธุรกิจของธนาคารจะตั้งอยู่บนฐานแห่งความมั่นคงแข็งแรงได้ ธนาคารนั้นจะต้องสร้างศรัทธาให้ประชาชนเชื่อถือไว้วางใจอย่างสนิทใจในทุก ๆ ด้าน ในเรื่องของเช็คซึ่งเป็นตราสารเปลี่ยนมือที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งที่หมุนเวียนในมือประชาชนเป็นจำนวนมากนั้น หากเช็คของลูกค้านั้นธนาคารใดขาดความเชื่อถือบ่อนหรือเป็นเช็คคืน คนก็จะขาดความเชื่อถือเมื่อมีความเสื่อมศรัทธาโดยผู้คนไม่นิยมยอมรับเช็คของธนาคารใดเกิดขึ้นแล้ว ความไม่เชื่อถือต่อธนาคารนั้นในเรื่องอื่น ๆ ก็จะเกิดตามต่อเนื่องกันเป็นลูกโซ่ ซึ่งอาจก่อความเสียหายแก่ธนาคารขึ้นได้อย่างคาดไม่ถึง³⁷

ดังนั้น ธนาคารใดที่มีปัญหาเรื่องลูกค้าของตนจ่ายเช็คไม่มีเงินเป็นจำนวนมากหรืออัตราเช็คคืนสูง ฐานะของธนาคารนั้นย่อมตกอยู่ในภาวะอันตรายเพราะอาจจะมีเหตุการณ์อื่นหลายรูปแบบที่จะรุมล้อมบีบบังคับให้การประกอบการตกอยู่ในภาวะที่อาจก่อความเสียหายแก่ธนาคารได้ หรือทำให้ผลประกอบการของธนาคารไม่เจริญก้าวหน้าเท่าที่ควร ผู้จัดการธนาคารที่ดีจึงต้องเป็นผู้ที่หมั่นคอยระวังดูแลป้องกันเรื่องเช็คคืน หากจะมีขึ้นก็ให้มีในอัตราที่น้อยที่สุด

สาเหตุของเช็คคืนก็อยู่ที่เช็คสั่งจ่ายเงินจากบัญชีกระแสรายวันนั่นเอง ดังนั้น มาตรการป้องกันมิให้มีเช็คคืนหรือการลดอัตราเช็คคืนให้น้อยลงจึงต้องกระทำในเรื่องการขอเปิดบัญชีกระแสรายวันของลูกค้าเป็นลำดับแรก

มาตรการในการลดเช็คคืนหรือในการป้องกันเช็คคืนมิให้มีจำนวนสูง ธนาคารอาจดำเนินการได้ดังนี้³⁸

2.5.2.1 การพิจารณากลั่นกรองลูกค้าเงินฝากกระแสรายวัน

ธนาคารต้องเลือกเฟ้นการรับฝากเงินประเภทกระแสรายวันก่อน เพราะลูกค้าประเภทนี้สามารถเขียนเช็คสั่งจ่ายได้โดยไม่จำกัดจำนวนเงินและจำนวนฉบับ

มาตรการทั่วไปที่สามารถนำมาใช้ในการเลือกเฟ้นลูกค้าบัญชีกระแสรายวัน ธนาคารสามารถเลือกปฏิบัติได้ดังนี้

³⁷ เจริญ เจษฎาวัลย์, *ก่อนจะติดต่อกับธนาคาร*, (กรุงเทพฯ: พอดี, ม.ป.ป.), 17.

³⁸ เรื่องเดียวกัน, 17-19.

1. การกำหนดจำนวนเงินขั้นต่ำที่จะรับฝาก

การกำหนดจำนวนเงินฝากขั้นต่ำไว้ในอัตราค่อนข้างสูง เป็นวิธีการหนึ่งที่ธนาคารนิยมนำมาใช้กัน เพื่อป้องกันลูกค้าที่มุ่งหาแต่จะได้เพียงการนำเช็คไปใช้ในทางไม่ชอบ การกำหนดวงเงินฝากขั้นต่ำไว้เช่นนี้ เท่ากับเป็นการแบ่งแยกระดับประเภทลูกค้ามิให้ใคร ๆ ก็ได้มาขอบัญชีกันได้ง่าย ๆ อย่างน้อยผู้ที่จะมีเช็คไว้เขียนสั่งจ่ายถอนเงินออกจากบัญชีกระแสรายวันได้ก็ควรจะต้องเป็นผู้ที่มีเงินพอสมควรมีความสามารถในการจ่ายเงินตามเช็คนั้นได้

2. การตรวจเช็ค สอบประวัติลูกค้า

การตรวจเช็คสอบประวัติลูกค้า อาจกระทำได้หลายทาง อาจโดยการสัมภาษณ์ซักถามหรือจากข้อมูลทางการเงินและเอกสารอื่น ๆ ที่นำมาเช็คสอบประวัติลูกค้าที่ประสงค์จะเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวันที่ธนาคารพอจะจัดหาได้ เช่น รายงานรายชื่อลูกค้า บัญชีกระแสรายวันที่ถูกปิดบัญชีเนื่องจากสั่งจ่ายเช็คไม่มีเงินที่สมาคมธนาคารไทย เป็นผู้จัดทำและจัดส่งหนังสือมา ให้ธนาคารสมาชิกใช้เป็นข้อมูล รายงานข้อมูลสินเชื่อที่อาจค้นหากภาระหนี้เสีย รายงานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับข่าวการถูกฟ้องร้องดำเนินคดีหรือถูกพิทักษ์ทรัพย์ตามกฎหมายล้มละลาย เป็นต้น

3. การเช็คสอบเอกสารหลักฐานประจำตัว

ในการเปิดบัญชีเงินฝากผู้ขอเปิดบัญชีใหม่ต้องแสดงหลักฐานประจำตัวไว้ให้ต่อธนาคาร เช่น มีบัตรประจำตัวประชาชน มีบัตรประจำตัวข้าราชการ ใบต่างด้าว หนังสือเดินทาง หรือเอกสารอื่น ๆ ที่ทางราชการออกให้มีภาพถ่ายติดอยู่และยังไม่หมดอายุ

มักปรากฏอยู่เสมอว่า หลังจากเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวันครั้งแรกแล้ว ในภายหลังต่อมาลูกค้ารายนั้น ไม่มีตัวตนจริงหรือไม่มีความถูกต้องและหลักฐานประจำตัวที่นำมาแสดงเป็นหลักฐานตัวปลอม ดังนั้น มาตรการของธนาคารจึงควรจะได้กระทำตรวจเช็คสอบหลักฐานบัตรประจำตัวกับหน่วยราชการผู้ออกบัตรนั้น ๆ ว่าเป็นบัตรที่ถูกต้องและตัวลูกค้านั้นมีตัวตนอยู่จริง

ในกรณีเป็นนิติบุคคล เป็นบริษัทจำกัด ห้างหุ้นส่วนจำกัด สมาคม ฯลฯ ต้องมีการตรวจสอบหลักฐานการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลจากเอกสารอื่น ๆ ที่นำมาแสดง

4. การจัดให้มีผู้แนะนำ

ลูกค้าที่มาขอเปิดบัญชีกระแสรายวันควรมีผู้แนะนำเพื่อผลในการพิสูจน์ความมีตัวตนจริงของบุคคลนั้น ๆ อีกทางหนึ่ง การให้บุคคลอื่นมายืนยันแนะนำลูกค้าที่จะมาขอเปิดบัญชึ้นับเป็นมาตรการป้องกันตนเองอย่างหนึ่งของธนาคาร ทั้งนี้ผู้ที่แนะนำหรือผู้ที่ลงลายมือชื่อเป็นผู้แนะนำนั้นต้องเป็นบุคคลธรรมดาที่ธนาคารรู้จักดีหรือเป็นลูกค้าเก่าของธนาคารเท่านั้น

2.5.2.2 การติดตามพฤติกรรมของลูกค้าภายหลังการเปิดบัญชี

แม้จะมีขั้นตอนในการพิจารณาเปิดบัญชีกระแสรายวัน สำหรับลูกค้าใหม่ดังกล่าวแล้ว ธนาคารยังมีมาตรการอื่น ๆ ภายหลังจากการเปิดบัญชีกระแสรายวันแก่ลูกค้าเพื่อที่ทำการป้องกันมิให้มีการนำเช็คของธนาคาร ไปสั่งจ่ายและเกิดปัญหาเรื่องเช็คขึ้นมา

มาตรการที่ธนาคารมักปฏิบัติภายหลังจากการรับเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวันให้แก่ลูกค้า อาจมี เช่น

1. การกำหนดจำนวนฉบับของเช็คที่จะจ่ายให้ลูกค้า

ผู้จัดการสาขาของธนาคารมักให้นโยบายการจ่ายสมุดเช็คให้ผู้ได้บังคับบัญชีถือเป็นหลักปฏิบัติ เช่น กฎเกณฑ์มาตรฐานการจ่ายสมุดเช็คแต่ละครั้งให้ลูกค้าว่าลูกค้าประเภทใดควรได้รับสมุดเช็คจากธนาคารจำนวนเท่าใด หากลูกค้าบางรายต้องการนำเช็คมากกว่าจำนวนที่กำหนดไว้ต้องยื่นขอมาเป็นกรณีพิเศษเพื่อผู้จัดการสาขาจะได้พิจารณาให้ตามที่ขอ

2. วิเคราะห์ลักษณะการใช้เช็คของลูกค้า

การมอบหมายให้พนักงานของธนาคารวิเคราะห์การใช้เช็คของลูกค้าเป็นระยะ ๆ จะช่วยส่งเสริมระบบการป้องกันเช็คคืนได้อีกทางหนึ่ง เป้าหมายของการวิเคราะห์ก็เพื่อต้องการจะได้ข้อมูล 2 ประการ คือ

1) ปริมาณเช็คคืนของลูกค้าแต่ละราย เพื่อธนาคารจะได้จัดบันทึกเป็นข้อมูลว่าลูกค้ารายใดเช็คคืนมากสูงสุดก็จัดบันทึกลำดับ (list) ลูกค้ารายนั้นในลำดับต้น ลูกค้ารายใดเช็คคืนมากที่สุด ธนาคารจะได้วางแผนดำเนินการกับลูกค้ารายดังกล่าวเพื่อมิให้ธนาคารต้องเสียหายเพราะเช็คคืนของลูกค้ารายนั้น

2) ลูกค้าใช้เช็คในการผ่อนชำระค่าสินค้าหรือใช้เช็คเพื่อเล่นแชร์ ในการรับฝากเงินประเภทกระแสรายวัน ธนาคารจะต้องจัดพิมพ์สมุดเช็คโดยใช้กระดาษชั้นดี ชนิดพิเศษเพื่อความปลอดภัยซึ่งมีต้นทุนสูงมอบให้แก่ลูกค้า ลูกค้าเพียงเป็นผู้ชำระค่าอากรแสตมป์เท่านั้น จากสถิติพบว่าเช็คที่ออกเพื่อการเล่นแชร์และการผ่อนสินค้าเป็นเช็คที่มีสถิติคืนมากที่สุด

การกำหนดมาตรฐานในการจ่ายสมุดเช็ค การหมั่นวิเคราะห์พฤติกรรมการจ่ายเช็คของลูกค้าที่มีการใช้เช็คผิดวัตถุประสงค์จะช่วยควบคุมปริมาณเช็คคืนของธนาคารได้อีกทางหนึ่งประกอบกับธนาคารมีมาตรการในการกลั่นกรองการรับเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวันดังกล่าวแล้ว ก็จะเป็นสิ่งที่จะช่วยเสริมสร้างความเชื่อถือในการใช้เช็คขึ้นมาอีกทางหนึ่ง

2.5.3 มาตรการทางกฎหมายที่นำมาปรับใช้เมื่อมีการใช้เช็คเพื่อการชำระหนี้

ดังได้กล่าวแล้วว่าเช็คเป็นเครื่องมือเครดิตทางการค้าที่เจ้าของเครดิตหรือเจ้าของเช็คสามารถใช้เช็คนั้นเพื่อการชำระหนี้ที่มีอยู่ต่อกัน การใช้เช็คจึงอยู่บนรากฐานของความเชื่อถือ

ไว้วางใจระหว่างกัน หากพิจารณาในด้านของกฎหมาย การใช้เช็คเพื่อชำระหนี้ที่มีต่อกันก็มีลักษณะเป็นการเข้าทำสัญญาผูกพันกันนั่นเอง ดังที่ศาสตราจารย์จิติ ดิงศภัทย์ ได้เขียนไว้ในตำรากฎหมายของท่านว่า “เช็คเป็นสัญญาอันมีผลบังคับโดยอาศัยหนังสือ ซึ่งผู้ลงลายมือชื่อในหนังสือนั้นผูกพันตนต่อผู้ที่ได้หนังสือนั้นไว้ในมืออันมีสิทธิในหนังสือนั้นว่า จะใช้เงินจำนวนหนึ่งให้เมื่อธนาคารที่ถูกระบุชื่อไว้ในหนังสือนั้นไม่ใช้เงินตามคำสั่ง”³⁹

เมื่อมีการใช้เช็คไม่ว่าจะเป็นการออกหรือโอนเช็คเพื่อชำระหนี้ย่อมเกิดความผูกพันตามกฎหมาย สำหรับประเทศไทย กฎหมายที่นำมาปรับใช้ได้แก่กฎหมายลักษณะสัญญา กฎหมายลักษณะหนี้ และกฎหมายลักษณะว่าด้วยเช็ค กฎหมายทั้งสามส่วนดังกล่าวนี้ล้วนเป็นกฎหมายในส่วนแพ่ง นอกจากนั้น หากเช็คที่ออกเพื่อชำระหนี้ เจ้าหนี้ไม่อาจเรียกเก็บเงินได้ นอกจากเจ้าหนี้จะใช้สิทธิดำเนินคดีในทางแพ่งตามบทกฎหมายดังกล่าวแล้ว เจ้าหนี้ผู้ทรงเช็คยังมีสิทธิในการดำเนินคดีทางอาญาแก่ลูกหนี้ผู้ออกเช็คได้อีกทางหนึ่งด้วย ในความผิดฐานฉ้อโกงตามประมวลกฎหมายอาญาอันเป็นกฎหมายหลักทั่วไปและเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 อันเป็นบทกฎหมายเฉพาะอีกด้วย ส่วนในสปป.ลาว ก็เช่นเดียวกัน นอกจากจะมีคำรัฐว่าด้วยเช็คอันเป็นบทกฎหมายที่ใช้บังคับในทางคดีแพ่งแล้ว หากเช็คฉบับที่ลูกหนี้ออกนั้นเป็นการออกเช็คให้ธนาคารใช้เงินมากกว่าจำนวนเงินที่มีอยู่ในบัญชีและธนาคารปฏิเสธการใช้เงินตามเช็ค ผู้ออกเช็คย่อมมีความผิดทางอาญาก่อด้วย

การที่มีกฎหมายบังคับใช้กับการออกเช็คเพื่อชำระหนี้และต่อมาถ้าเช็คฉบับดังกล่าวเรียกเก็บเงินไม่ได้ นอกจากจะเกิดความรับผิดในทางแพ่งโดยการต้องจ่ายเงินตามเช็คแล้ว ผู้ออกเช็คอาจถูกดำเนินคดีทางอาญามีโทษจำคุกและปรับเช่นนี้แล้ว ย่อมนับได้ว่าเป็นมาตรการทางกฎหมายที่จะเป็นปัจจัยที่สร้างความเชื่อถือให้เกิดขึ้นแก่ฝ่ายเจ้าหนี้ เพราะเจ้าหนี้มีความมั่นใจว่าหากเช็คฉบับนั้นไม่อาจเรียกเก็บเงินได้ ตนจะมีสิทธิตามกฎหมายอย่างไร เพียงใดต่อลูกหนี้ นั้น ความมั่นใจของเจ้าหนี้เช่นนี้ย่อมเป็นหลักพื้นฐานหนึ่งที่จะสร้างความเชื่อถือให้เกิดขึ้นในการใช้เช็คชำระหนี้

³⁹ จิติ ดิงศภัทย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบัญชีเดินสะพัดและตัวเงิน, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2520), 28.

บทที่ 3

ศึกษาเปรียบเทียบกลไกทางกฎหมายที่เป็นปัจจัยส่งเสริมให้มีการใช้เช็ก เพื่อการชำระหนี้ ตามกฎหมายของประเทศไทย ฝรั่งเศส และสปป.ลาว

ดังที่กล่าวไว้ในระบบเศรษฐกิจเช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ ที่มีการติดต่อซื้อขาย ทำธุรกิจการค้าระหว่างกัน มีจำนวนหนี้ที่ต้องชำระเป็นเงินสดจำนวนมาก ความสำคัญและความจำเป็นในการใช้เช็กเป็นเครื่องมือในการชำระหนี้หรือในการสร้างเครดิตทางการค้าจึงมีมากตามไปด้วย หากประชาชนภายในประเทศนิยมใช้เช็กชำระหนี้แทนเงินสดย่อมก่อให้เกิดผลดีทั้งในทางสังคม เป็นต้นว่า มีความปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สินมากขึ้น การโจรกรรม ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ทำร้ายร่างกายจะลดลง และยังเกิดผลดีในทางเศรษฐกิจของประเทศ รัฐประหยัสดงบประมาณในการจัดพิมพ์ธนบัตรขึ้นใช้ภายในประเทศปีละจำนวนมาก มีปัจจัยหลายด้านที่จะนำมาบังคับใช้อันเป็นการสร้างความเชื่อถือในการใช้เช็กดังที่ได้กล่าวในบทที่ 2 ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้กล่าวเฉพาะถึงปัจจัยหรือกลไกทางกฎหมาย ว่ามีกลไกทางกฎหมายในส่วนใดที่จะเป็นปัจจัยส่งเสริมให้มีการใช้เช็กเพื่อการชำระหนี้กันอย่างแพร่หลาย โดยผู้เขียนจะศึกษาถึงกลไกทางกฎหมายที่มีอยู่ในประเทศไทยและในประเทศฝรั่งเศสเพื่อเป็นแบบอย่าง เนื่องจากผู้เขียนเห็นว่าประเทศไทยและประเทศฝรั่งเศสประสบความสำเร็จที่พอคำ นักธุรกิจหรือประชาชนโดยทั่วไปนิยมใช้เช็กในการชำระหนี้แทนเงินสด ไม่ว่าจะเป็นการชำระหนี้ตามผลของสัญญาที่เกิดขึ้นระหว่างกัน การชำระค่าภาษีอากรให้รัฐ ตลอดจนการชำระค่าธรรมเนียมที่ทางราชการเรียกเก็บ ล้วนแต่มีการใช้เช็กทั้งสิ้น กรณีเช่นนี้แตกต่างไปจากที่เป็นอยู่ในสปป.ลาว เพราะส่วนมากยังนิยมใช้เงินสดชำระหนี้ ก่อให้เกิดความไม่สะดวกและไม่ปลอดภัย ชำรุดยังต้องมีภาระทางด้านงบประมาณในการจัดพิมพ์ธนบัตรให้เพียงพอต่อความต้องการใช้ของประชาชนอีกด้วย เพราะเหตุเช่นนี้ ผู้เขียนจึงเลือกศึกษากลไกทางกฎหมายที่ประเทศไทยและประเทศฝรั่งเศสมีอยู่ เพื่อนำไปวิเคราะห์ว่าหากมีกลไกทางกฎหมายอย่างประเทศไทยและฝรั่งเศสเกิดขึ้นในสปป.ลาว แล้วคนลาวจะนิยมใช้เช็กกันมากขึ้นหรือไม่ประการใด ประกอบกับประเทศไทยและสปป.ลาว เป็นประเทศที่มีเขตแดนติดต่อกัน มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมาโดยตลอด มีการติดต่อค้าขายกันในระหว่างประชาชนของทั้งสองประเทศ และด้วยเหตุที่ประเทศ

ฝรั่งเศสเคยมีบทบาททางการปกครองในสปป.ลาว มาก่อน และระบบกฎหมายของประเทศฝรั่งเศสก็มีอิทธิพลต่อการยกร่างกฎหมายทางแพ่งที่บังคับใช้ในสปป.ลาว อีกด้วย

3.1 ระบบธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย

3.1.1 การดำเนินกิจการของธนาคารพาณิชย์

ธนาคารพาณิชย์นับเป็นสถาบันการเงินที่สำคัญที่สุดของประเทศในด้านเศรษฐกิจและการคลัง ประเทศจะพัฒนาไปได้เร็วหรือช้าเพียงใดอยู่ที่ธนาคารพาณิชย์ซึ่งจะเป็นจุดเริ่มต้น ทั้งนี้เพราะธนาคารพาณิชย์เป็นแหล่งระดมทุนของประเทศและนำเงินที่ระดมนี้ไปลงทุนให้สินเชื่อตามทิศทางที่รัฐบาลต้องการในอันที่จะให้ประเทศพัฒนาไปไม่ว่าจะในด้านอุตสาหกรรม พาณิชยกรรมหรือเกษตรกรรม นอกจากนี้ธนาคารพาณิชย์ยังถือเป็นสถาบันการเงินที่มีขนาดใหญ่และมีความมั่นคงที่สุดของประเทศ ทั้งยังเป็นแหล่งรวมของ “ธุรกรรมทางการเงิน” ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการออม การลงทุน การเป็นสื่อกลางในการโอนเงินหรือการทำธุรกรรมการเงินระหว่างประเทศ⁴⁰

สำหรับประเทศไทยได้มีการตราพระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงิน พ.ศ. 2551 ออกมาบังคับใช้ โดยรวมธุรกิจการธนาคารพาณิชย์ ธุรกิจเงินทุนและธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์เข้าไว้ด้วยกัน ไม่แยกจากกันเหมือนกับกฎหมายเดิม สำหรับเหตุผลในการรวมธุรกิจธนาคารพาณิชย์ ธุรกิจเงินทุนและธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์เข้าไว้ด้วยกันอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ของกฎหมายฉบับเดียวกันมีปรากฏตามเหตุผลว่า เนื่องจากการกำกับดูแลการประกอบธุรกิจธนาคารพาณิชย์ ธุรกิจเงินทุนและธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์ อยู่ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายว่าด้วยการธนาคารพาณิชย์และกฎหมายว่าด้วยการประกอบธุรกิจเงินทุน ธุรกิจหลักทรัพย์และธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์ แล้วแต่กรณี แต่โดยที่การดำเนินกิจการของสถาบันการเงิน ควรมีรูปแบบการดำเนินธุรกิจที่เป็นไปตามมาตรฐานเดียวกัน ประกอบกับในช่วงที่ผ่านมาประเทศไทยได้ประสบปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงอันมีผลกระทบโดยตรงต่อสถาบันการเงินและกระทบกระเทือนความเชื่อมั่นของประชาชน และผู้ฝากเงินที่มีต่อระบบสถาบันการเงินโดยรวม ดังนั้น สมควรปรับปรุงมาตรการในการกำกับดูแลสถาบันการเงินดังกล่าวให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น รวมทั้งปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการธนาคารพาณิชย์และกฎหมายว่าด้วยการประกอบธุรกิจเงินทุน ธุรกิจหลักทรัพย์และธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์และรวมเป็นฉบับเดียวกันเพื่อให้การควบคุมดูแลเป็นมาตรฐานเดียวกัน⁴¹

⁴⁰ วาริ พงษ์เวช, *การเงินและการธนาคาร*, 125. คำว่า ธุรกรรมทางการเงิน หมายความว่า กิจกรรมที่เกี่ยวกับการทำนิติกรรมสัญญาหรือการดำเนินการกับบุคคลอื่นทางการเงิน ทางธุรกิจหรือการดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สิน.

⁴¹ หมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติธุรกิจการเงิน พ.ศ. 2551.

ในพระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงิน พ.ศ. 2551 ได้ยกเลิกพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. 2505 และพระราชบัญญัติธุรกิจเงินทุนหลักทรัพย์และเครดิตฟองซิเอร์ พ.ศ. 2522 รวมกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยให้กิจการธนาคารพาณิชย์ กิจการบริษัทเงินทุน และกิจการบริษัทเครดิตฟองซิเอร์อยู่ภายใต้กฎหมายฉบับเดียวกัน ในพระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงิน พ.ศ. 2551 ได้ให้ความหมายของกิจการธนาคารพาณิชย์ กิจการเงินทุน และกิจการเครดิตฟองซิเอร์เอาไว้โดยเฉพาะ โดยให้ความหมายของ “ธนาคารพาณิชย์” ไว้ว่า “บริษัทมหาชนจำกัดที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบธุรกิจธนาคารพาณิชย์และให้ความหมายรวมถึงธนาคารพาณิชย์เพื่อรายย่อย ธนาคารพาณิชย์ที่เป็นบริษัทลูกของธนาคารพาณิชย์ต่างประเทศและสาขาของธนาคารพาณิชย์ต่างประเทศที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบธุรกิจธนาคารพาณิชย์”

จากคำจำกัดความดังกล่าว ธนาคารพาณิชย์จึงเป็นสถาบันที่ทำหน้าที่เป็นตัวกลาง (intermediary) ในการระดมเงินออมจากบุคคลทั่วไป แล้วนำไปให้กู้ยืมแก่บุคคลและธุรกิจที่มีความต้องการใช้เงิน ซึ่งหน้าที่นี้มีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก เนื่องจากจะเป็นผลให้เงินออมของประเทศซึ่งเป็นแหล่งเงินทุนสำคัญถูกรวบรวมเข้ามาอยู่ในแหล่งเดียวกันซึ่งเรียกว่า “ตลาดการเงิน (financial market)” อันก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดสรรทุนไปในทิศทางที่เป็นประโยชน์สูงสุดต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ⁴²

ฉะนั้น จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า ธุรกิจของธนาคารพาณิชย์ ได้แก่

3.1.1.1 รับฝากเงินจากบุคคลทั่วไป

3.1.1.2 การจัดการหาประโยชน์จากเงินที่รับฝากนั้น

ในวิทยานิพนธ์นี้จะกล่าวเฉพาะกรณีการรับฝากเงินจากบุคคลทั่วไปเท่านั้น จะไม่กล่าวถึงการจัดการหาประโยชน์จากเงินที่รับฝาก เพราะไม่มีความเกี่ยวข้องกับหัวข้อที่ทำการศึกษา

3.1.2 การจัดตั้งธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย

ในปัจจุบันธนาคารพาณิชย์ไทยมีการจัดตั้งได้ใน 2 รูปแบบ กล่าวคือ

3.1.2.1 เป็นการจัดตั้งภายใต้บังคับแห่งพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2522 คือ จัดตั้งและจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลในรูปของบริษัทมหาชน จำกัด โดยได้รับใบอนุญาตจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง และการประกอบธุรกิจของธนาคารพาณิชย์ดังกล่าวก็อยู่ภายใต้กฎหมายฉบับเดียวกัน บางครั้งมักเรียกธนาคารพาณิชย์ที่จัดตั้งขึ้นในรูปแบบแรกนี้ว่า “ธนาคารเอกชน” กล่าวคือ เอกชนอันได้แก่ บุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลเป็นผู้ถือหุ้น เช่น ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) เป็นต้น

⁴² จรินทร์ เทศวานิช, เงิน ตลาดการเงินและสถาบันการเงิน, (กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น, 2542), 638.

3.1.2.2 เป็นการจัดตั้งตามกฎหมายเฉพาะ ธนาคารที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายเฉพาะซึ่งมีสถานะเป็นนิติบุคคลและประกอบธุรกิจรับฝากเงินจากประชาชนเช่นเดียวกับธนาคารพาณิชย์ เช่น ธนาคารออมสิน ธนาคารอาคารสงเคราะห์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เป็นต้น ซึ่งธนาคารเหล่านี้จัดตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติว่าด้วยธนาคารนั้น ๆ⁴³ ซึ่งจะกำหนดวัตถุประสงค์หรือขอบเขตในการดำเนินธุรกิจที่มีความเฉพาะเจาะจงกว่าธนาคารเอกชน กล่าวคือ นอกจากจะมีวัตถุประสงค์ในการรับฝากเงินจากประชาชนแล้ว ยังกำหนดเรื่องการใช้ประโยชน์จากเงินที่รับฝากไว้โดยเฉพาะอีกด้วย

3.1.3 การรับฝากเงินและประเภทของบัญชีเงินฝาก

ดังที่กล่าวในหัวข้อ 3.1.1 ข้างต้นแล้วว่า ธุรกิจธนาคารพาณิชย์ คือ การประกอบธุรกิจรับฝากเงินหรือรับเงินจากประชาชนที่ต้องจ่ายคืนเมื่อทวงถามหรือเมื่อสิ้นระยะเวลาอันกำหนดไว้และใช้ประโยชน์จากเงินนั้น โดยการให้สินเชื่อ

กล่าวกันว่า นายธนาคารสมัยเดิมที่รับฝากเงินเขาไว้อยู่เสมอนั้น นานไปก็พบว่า เงินที่ผู้นำฝากไว้ไม่ค่อยจะมีคนมาถอนมากนักก็อนาน ๆ จึงจะมีคนมาถอนกันเสียทีหนึ่ง จึงเกิดความคิดหมุนเงินขึ้นมาโดยการกันเงินฝากของลูกค้าจำนวนหนึ่งไว้ เพื่อการถอนที่เหลือนอกจากนั้นก็ให้ผู้อื่นกู้ยืมไปโดยการคิดดอกเบี้ย การเอาเงินที่คนอื่นเขาฝากไว้นำไปให้บุคคลอื่น ๆ กู้ยืมต่อไปโดยคิดดอกเบี้ยต่อ ๆ มาก็ได้กลายเป็นธุรกิจที่ให้ผลประโยชน์อย่างมากมายมหาศาล เมื่อเป็นธุรกิจที่ให้ผลประโยชน์สูงมาก พวกนายธนาคารต่างก็แข่งขันกันหาผู้ฝากเงินกับตนให้มาก ๆ ขึ้น การจงใจที่ดีที่สุดที่จะให้คนมาฝากเงินกับตนมาก ๆ ก็คือ การยอมให้ดอกเบี้ยแก่ผู้ฝากเงินด้วย

เมื่อเงินของผู้อื่นที่นำมาฝากไว้เกิดกลายเป็นสินค้าที่มีความต้องการกันมากขึ้น ธนาคารผู้รับฝากเงินที่หวังได้เงินฝากมาก ๆ ก็ต้องคิดพลิกเพลงหาวิธีจูงใจให้ผู้มีเงินยอมฝากเงินไว้กับธนาคารนาน ๆ เพื่อธนาคารจะได้นำเงินฝากดังกล่าวไปปล่อยให้คนอื่นกู้ได้นาน ๆ และธนาคารจะได้รับดอกเบี้ยจากการปล่อยกู้นั้นต่อไป จึงเกิดมีการแบ่งประเภทลูกค้าเงินฝากกันออกไปว่า ลูกค้าประเภทหนึ่งเป็นลูกค้าที่ฝากเงินก้อนไว้นาน ๆ ส่วนอีกประเภทหนึ่งเป็นลูกค้าที่ฝากเงินกันไว้ชั่วคราวในระยะสั้น ๆ ก็ถอนเงินฝากนั้นออกไป หรือจะจำแนกออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ก็ได้ 2 ประเภท ด้วยกันคือ⁴⁴

⁴³ พระราชบัญญัติธนาคารออมสิน พ.ศ. 2489, พระราชบัญญัติธนาคารอาคารสงเคราะห์ พ.ศ. 2496, พระราชบัญญัติธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร พ.ศ. 2509 เป็นต้น มักเรียกธนาคารเหล่านี้ว่า “ธนาคารของรัฐ” บ้าง หรือ “ธนาคารเฉพาะกิจ” บ้าง คำพิพากษาฎีกาที่ 886-887/2498 วินิจฉัยว่า ธนาคารออมสินเป็นนิติบุคคล.

⁴⁴ เจริญ เกษฏาวัณย์, *ก่อนจะติดต่อบanker*, 12.

1. เงินฝากระยะยาว

เงินฝากระยะยาว คือ เงินฝากที่มีกำหนดเวลา (time deposit) การฝากที่แน่นอนส่วนมากจะถือเกณฑ์การฝากตั้งแต่ 3 เดือนขึ้นไป ในบางครั้งเรียกเงินฝากประเภทนี้ว่า เงินฝากประจำ เงินฝากประเภทนี้มีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการว่า “เงินฝากชนิดจ่ายคืนเมื่อสิ้นระยะเวลา”⁴⁵

โดยทั่วไปในทางปฏิบัติสำหรับเงินฝากระยะยาว ธนาคารมักจูงใจด้วยการให้ดอกเบี้ยในอัตราที่สูงกว่าเงินฝากระยะสั้น ๆ ฉะนั้น ผู้ฝากเงินที่หวังจะได้ดอกเบี้ยสูง ๆ จึงควรฝากเงินระยะยาวกับธนาคารไว้

2. เงินฝากระยะสั้น

เงินฝากระยะสั้น หรือบางทีก็เรียกว่า เงินฝากเพื่อเรียกหรือเงินฝากออมทรัพย์ เงินฝากสะสมทรัพย์ เงินฝากประเภทนี้เป็นเงินฝากชนิดจ่ายคืนเมื่อทวงถาม (demand deposit) เงินฝากระยะสั้นนี้ยังหมายรวมถึงเงินฝากกระแสรายวันอีกอย่างหนึ่งด้วย เงินฝากประเภทนี้ผู้ฝากจะถอนเงินของตนเมื่อใดก็ได้โดยไม่จำกัดจำนวนครั้งและจำนวนเงิน⁴⁶ เงินฝากประเภทนี้ธนาคารจะให้ดอกเบี้ย แต่อัตราดอกเบี้ยที่ให้แก่ไม่สูงนักเมื่อเทียบกับเงินฝากระยะยาว สำหรับเงินฝากประเภทกระแสรายวันนั้นสมัยก่อนธนาคารก็ให้ดอกเบี้ยด้วยแต่อยู่ในอัตราต่ำมาก สำหรับในปัจจุบันเงินฝากกระแสรายวันธนาคารจะไม่จ่ายดอกเบี้ยให้เลย

สำหรับเงินฝากออมทรัพย์หรือสะสมทรัพย์ ธนาคารจะออกสมุดคู่ฝากให้ไว้เป็นหลักฐาน สมุดคู่ฝากนี้ก็คือสมุดบัญชีที่ใช้บันทึกรายการฝากถอนเงินนั่นเอง โดยธนาคารเป็นผู้ลงบัญชีให้และรายการในสมุดคู่ฝากหรือยอดเงินในสมุดคู่ฝากทุกขณะจะตรงกับยอดเงินในบัญชีเงินฝากประเภทออมทรัพย์หรือสะสมทรัพย์ของธนาคารเสมอ

เนื่องจากวิทยานิพนธ์นี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเฉพาะบัญชีเงินฝากที่ต้องใช้เช็คสำหรับการถอนเงินจากบัญชีเท่านั้น ฉะนั้นจึงขอกล่าวเฉพาะเงินฝากกระแสรายวันเท่านั้น

3.1.3.1 ลักษณะทั่วไปของเงินฝากกระแสรายวัน

เงินฝากกระแสรายวันตามกฎหมาย ถือว่า เป็นเงินฝากชนิดจ่ายคืนเมื่อทวงถาม คำว่าเงินฝาก “กระแสรายวัน” นี้ ภาษาอังกฤษใช้คำว่า Current Account บางครั้งอาจเรียกว่า “บัญชีเดินสะพัด” ในประเทศสหรัฐอเมริกาเรียกกันว่า Checking Account หมายถึง บัญชีที่ใช้เช็ค ซึ่งมี

⁴⁵ เงินฝากระยะยาว ธนาคารจะออกหลักฐานการรับฝากให้ลูกค้าไว้ 2 ประเภทด้วยกันคือ 1) ประเภทใช้สมุดคู่ฝาก และ 2) ประเภทใช้ใบรับฝาก (certificate of deposit) หรือบางครั้งเรียกว่า deposit receipt.

⁴⁶ เงินฝากออมทรัพย์หรือเงินฝากสะสมทรัพย์ เป็นเงินฝากที่จัดอยู่ในเงินฝากประเภท “จ่ายคืนเมื่อทวงถาม” คือ เป็นเงินฝากระยะสั้น ๆ เช่นเดียวกับเงินฝากประเภทกระแสรายวัน โดยทั่วไปผู้ฝากเงินออมทรัพย์มักจะฝากเงินไว้ในบัญชีนานกว่าบัญชีกระแสรายวัน เพราะมีลักษณะเป็นเงินเก็บออมไม่ใช่เป็นเงินสำหรับใช้หมุนเวียนทางการค้า.

ที่มาจากคำว่า Check หรือ Cheque นั่นเอง คือ บัญชีเงินฝากชนิดนี้ใช้เช็คในการเบิก ถอนเงิน โดยผู้ฝากจะถอนเมื่อใดก็ได้ภายในเวลาเปิดทำการของธนาคาร

การเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน ธนาคารค่อนข้างจะพิถีพิถันในการรับเปิดบัญชีมาก เพราะเมื่อเปิดบัญชีไปแล้วก็จะมีการใช้เช็คที่จะไปเกี่ยวข้องกับบุคคลที่สาม (third party) ต่อไป⁴⁷ ฉะนั้น ทุกครั้งที่รับเปิดบัญชีประเภทนี้ ผู้ฝากจะต้องแสดงหลักฐานประจำตัว ซึ่งเป็นหลักฐานที่ทางราชการออกให้โดยมีภาพถ่ายติดอยู่ด้วยและยังไม่หมดอายุ และอาจต้องจัดหาผู้แนะนำหรือผู้รับรองไว้ด้วย เพราะการเปิดบัญชีกระแสรายวันนั้น ระเบียบการของธนาคารโดยทั่ว ๆ ไป จะต้องให้มีคนที่ธนาคารรู้จักดีและเชื่อถือได้เป็นผู้รับรองการเปิดบัญชีครั้งแรกโดยทั่วไป ธนาคารอาจกำหนดจำนวนเงินอย่างต่ำไว้ 10,000 บาท ซึ่งเป็นจำนวนเงินที่สูงกว่าการเปิดบัญชีประเภทอื่น ๆ ทุกประเภท

เมื่อเจ้าหน้าที่ของธนาคารพิจารณาแล้วเห็นว่า ให้ลูกค้าเปิดบัญชีกระแสรายวันได้ ก็จะจัดแบบฟอร์ม “คำขอเปิดบัญชีกระแสรายวัน” มาให้กรอกข้อความ ข้อความที่สำคัญใน “คำขอเปิดบัญชีกระแสรายวัน” มีเช่น ชื่อบัญชี ชื่อผู้เป็นเจ้าของบัญชี ที่อยู่ ประเภทธุรกิจ เงื่อนไขต่าง ๆ เมื่อกรอกข้อความในใบคำขอเปิดบัญชีแล้วต้องลงลายมือชื่อของเจ้าของบัญชีและลายมือชื่อของผู้มีอำนาจลงลายมือชื่อส่งจ่ายเช็ค โดยการลงไว้ในบัตรตัวอย่างลายเซ็นที่ธนาคารกำหนด เมื่อเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวันเสร็จแล้ว ธนาคารก็จะมอบสมุดเช็คให้เจ้าของบัญชี 1 เล่ม เช็คเล่มหนึ่ง ปกติจะมีแบบพิมพ์เช็ค 20 ใบ เรียกกันว่า เช็คเปล่า (blank cheque) คือ เช็คที่ยังไม่ได้เขียนข้อความ เมื่อต้องการถอนเงินจากบัญชี เจ้าของบัญชีก็จะเขียนคำสั่งถอนเงินลงในเช็คเปล่าที่ได้รับจากธนาคาร พร้อมกับลงลายมือชื่อ เรียกกันว่า “สั่งจ่ายเช็ค”⁴⁸ เมื่อเช็คเปล่าที่รับจากธนาคารหมด เจ้าของบัญชีก็ไปขอสมุดเช็คเล่มใหม่จากธนาคาร โดยการเสียค่าอากรแสตมป์ให้ธนาคาร

⁴⁷ เงินฝากกระแสรายวันมีลักษณะที่แตกต่างไปจากเงินฝากประเภทสะสมทรัพย์หรือเงินฝากประเภทประจำ โดยเฉพาะในเรื่องการใช้เช็คเป็นตราสารการเบิกเงิน เพราะเหตุที่เช็คเป็นตราสารทางการเงินที่เปลี่ยนมือได้ จึงทำให้ต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลที่สามด้วย ซึ่งผิดกับเงินฝากประเภทสะสมทรัพย์หรือเงินฝากประจำที่ใช้ใบถอนเงินตามแบบฟอร์มของแต่ละธนาคาร ซึ่งใบเบิกถอนเงินของบัญชีทั้งสองลักษณะนี้ไม่ใช่ตราสารโอนเปลี่ยนมือตามกฎหมายที่จะแลกเปลี่ยนให้บุคคลอื่น ๆ ต่อไปได้เลย.

⁴⁸ เนื่องจากเช็คเป็นตราสารที่มีบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้องไม่น้อย ซึ่งอย่างน้อยก็มี 3 คน คนแรก คือ เจ้าของบัญชีหรือผู้สั่งจ่ายเช็ค คนที่สอง คือ ผู้รับเงินหรือผู้ทรงเช็ค คนที่สาม คือ ธนาคารผู้ให้เงินตามเช็ค (paying bank) การที่มีบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้องหลายฝ่าย จึงต้องมีกฎหมายเกี่ยวกับเช็คที่บัญญัติให้ปฏิบัติกันโดยเฉพาะ รวมทั้งประเพณีธนาคารในการใช้เช็คและในการยอมรับหรือการไม่ยอมรับเช็คลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ฉะนั้น ผู้ที่มีบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน จึงควรต้องรู้วิธีเขียนเช็คที่ถูกต้องไว้ด้วย.

3.1.3.2 ลักษณะพิเศษของเงินฝากกระแสรายวัน

ในบรรดาระบบและประเพณีปฏิบัติเกี่ยวกับการรับฝากเงินทุกประเภท บัญชีเงินฝากกระแสรายวันจะเป็นบริการเงินฝากที่เงินฝากประเภทอื่น ๆ ไม่อาจมีเหมือนได้อยู่หลายประการ ที่สำคัญและมีคุณสมบัติเด่นเฉพาะตัวของเงินฝากประเภทนี้ ได้แก่

1. จะถอนเงินได้ต้องใช้เช็ค

มีบริการเงินฝากประเภทเดียวเท่านั้น ที่ประเพณีปฏิบัติและข้อกำหนดกำหนดให้ผู้ฝากเงินใช้เช็คในการเบิกถอนเงินออกจากบัญชีเงินฝากของตนได้ เมื่อมีเรื่องเช็คเข้ามาเกี่ยวข้องในการถอนเงินออกจากบัญชี ความยุ่งยากสลับซับซ้อนในภาคปฏิบัติงานก็ตามมานานับประการ ทั้งในแง่ของการควบคุมความผิดพลาดหรือการทุจริตฉ้อโกง และรวมตลอดถึงความถูกต้องของการบันทึกบัญชีทั้งระบบด้วย

2. มี “ตัวแดง” ได้ มี “ตัวดำ” ได้

สำหรับเงินฝากประเภทอื่น ๆ เงินในบัญชีผู้ฝากจะมีสภาพ (nature) เป็นเจ้าของธนาคารเท่านั้น แต่เงินฝากบัญชีกระแสรายวัน ผู้ฝากจะเป็นเจ้าหนี้ธนาคารก็ได้ หรือบางครั้งจะเป็นลูกหนี้ธนาคารเสียเองก็ได้ กล่าวคือ ในการใช้เช็คถอนเงินนั้น ถ้าผู้ฝากสั่งจ่ายเช็คมาถอนเกินกว่ายอดเงินฝากที่ตนมีอยู่ในบัญชีขณะนั้น หากเป็นผู้ที่ธนาคารเชื่อถือได้ ธนาคารจะยอมให้เช็คนั้นถอนเงินไปก่อนได้ เรียกกันว่า ธนาคารยอมให้ “เบิกเงินเกินบัญชี” หรือ Overdraft หรือ Overdraw ซึ่งมีความหมายเดียวกัน หรือเรียกย่อว่า โอดี (O.D.) ซึ่งทุกคำหมายถึง การที่ธนาคารยอมให้ถอนเงินเกินกว่าเงินฝากที่มีอยู่

แต่เดิมโดยปกติผู้ที่ฝากเงินกับธนาคาร ธนาคารนิยมใช้หมึกสีดำนบันทึกรายการในบัญชีที่มีรายการปกติ หากมีรายการไม่เป็นปกติธนาคารนิยมใช้หมึกสีแดงทำการบันทึกรายการนั้น ก็เลยกลายเป็นประเพณีทั่วไปกันว่า ถ้าเป็นรายการฝากหรือรายการเครดิตและมียอดเป็นเงินฝากตามปกติธรรมดาแล้ว เรียกกันว่า บัญชีลูกค้ายาวนั้นมียอดเป็น “ตัวดำ” เมื่อใดมียอดเบิกเงินเกินบัญชีก็บันทึกด้วยหมึกสีแดงแล้วก็เรียกกันอีกอย่างหนึ่งว่าบัญชีเป็น “ตัวแดง” ฉะนั้น คำว่า ผู้จัดการสาขาธนาคารยอมผ่าน “ตัวแดง” ให้ที่กล่าวกัน โดยทั่วไปนั้นย่อมเป็นที่รู้จักเกือบทั่วไปในหมู่พ่อค้านักธุรกิจว่ามีความหมายถึง การได้เครดิตจากผู้จัดการธนาคารสาขาให้เบิกเงินเกินบัญชีนั่นเอง⁴⁹

เมื่อบัญชีเป็นตัวแดง หมายถึง การเป็นลูกหนี้ธนาคาร ขณะที่บัญชีเงินฝากนี้มีตัวแดง ธนาคารก็จะคิดดอกเบี้ยเอากับลูกค้า ถ้าไม่ยอมให้ตนเองเสียดอกเบี้ยลูกค้าต้องนำเงินมาฝากเข้าบัญชีให้ “ยอดตัวแดง” กลายเป็น “ยอดตัวดำ” เสีย เพื่อที่จะไม่ต้องเสียดอกเบี้ยแก่ธนาคารอีกต่อไป

⁴⁹ เจริญ เกษฏาวัณย์, ทางสู่ธนาคาร, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: พอดี, 2533), 78.

3.1.4 กระบวนการในการเบิกถอนเงินโดยการสั่งจ่ายเช็คและกระบวนการในการเรียกเก็บเงินตามเช็คเพื่อลูกค้าของธนาคารพาณิชย์

3.1.4.1 กระบวนการในการเบิกถอนเงินโดยการสั่งจ่ายเช็ค

ประโยชน์ของการฝากเงินกระแสรายวันนั้นมีอยู่หลายประการ ซึ่งเจ้าของบัญชีจะได้รับบริการและเครดิตจากธนาคาร เป็นต้นว่า มีสิทธิที่จะใช้เช็คเพื่อการชำระหนี้ หากมีความจำเป็นก็อาจมีโอกาสดึงเงินเกินบัญชีต่อธนาคาร ตามกฎหมายและทางปฏิบัติของธนาคาร เจ้าของบัญชีกระแสรายวันเท่านั้นจึงจะมีอำนาจออกเช็คสั่งจ่ายเงินจากธนาคารได้

เมื่อเจ้าของบัญชีมีความประสงค์จะถอนเงินจากบัญชีเงินฝากกระแสรายวันก็ต้องใช้เช็คสั่งจ่าย เช็คทุกฉบับมีต้นขั้วและตัวเช็คระบุหมายเลขเช็คตรงกัน การออกเช็คสั่งจ่ายเงินทุกฉบับควรบันทึกรายละเอียดในการสั่งจ่ายเช็คไว้ในต้นขั้วเช็คเพื่อเป็นหลักฐานการจ่าย เป็นต้นว่า บันทึกวันออกเช็ค ผู้รับเงินตามเช็ค จำนวนเงินที่สั่งจ่าย จ่ายเช็คชำระหนี้อะไร ยอดเงินคงเหลืออยู่ในบัญชีเงินฝากธนาคาร รวมทั้งรายละเอียดอื่น ๆ ที่จำเป็นก็ควรได้บันทึกไว้ในต้นขั้วเช็คด้วย

การออกเช็คสั่งจ่ายเงินเพื่อเบิกเอาแก่ธนาคารนั้นมีการเขียนเช็คอยู่ 2 วิธี คือ (1) การเขียนเช็คเงินสด และ (2) การเขียนเช็คสั่งจ่ายแก่ผู้มีชื่อเป็นผู้รับเงิน

การเขียนเช็คเงินสดหรือบางครั้งเรียกว่า เช็คให้ใช้เงินแก่ผู้ถือ (bearer cheque) ตามกฎหมาย (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 988 (4)) ระบุไว้ว่า เช็คที่สมบูรณ์ต้องมีชื่อผู้รับเงินหรือคำจดแจ้งว่าให้ใช้เงินแก่ผู้ถือ หากเขียนเช็คเงินสดจะต้องไม่ขีดคำว่า “หรือผู้ถือ” ที่พิมพ์ไว้ในแบบพิมพ์เช็คออก คำว่าจ่าย “เงินสด” หรือ “สด” หรือ “cash” ไม่ใช่ชื่อคน ฉะนั้น หากไปขีดฆ่าคำว่า “หรือผู้ถือ” ออก จะทำให้ตราสารนั้นไม่สมบูรณ์เป็นเช็ค เมื่อมีผู้นำตราสารนั้นไปทวงถามให้ธนาคารใช้เงิน ธนาคารจะไม่ยอมจ่ายเงินให้ เคยปรากฏเป็นคดีสู่ศาล ข้อเท็จจริงมีว่า เช็คพิพาทที่จำเลยที่ 1 สั่งจ่ายมีการขีดฆ่าคำว่า “หรือผู้ถือ” ออก แล้วเขียนคำว่า “สด” ลงไปในช่องว่างหลังคำว่า “จ่าย” ย่อมมีผลทำให้เช็คพิพาทไม่มีชื่อหรือยี่ห้อของผู้รับเงินหรือคำจดแจ้งว่าให้ใช้เงินแก่ผู้ถือ ตามที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 988 (4) บัญญัติไว้ และการขีดฆ่าดังกล่าวก็ไม่ใช้กรณีตามมาตรา 899 ซึ่งเป็นเรื่องการเขียนข้อความที่มีได้มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะตัวเงิน ข้อความที่เขียนลงไปจึงไม่มีผลแก่ตัวเงินตามมาตรา 899 การที่เช็คพิพาทขาดรายการ ซึ่งกฎหมายบังคับให้ต้องมีย่อมมีผลทำให้เช็คพิพาทไม่สมบูรณ์เป็นเช็คตามมาตรา 987 และมาตรา 910 วรรคแรก ประกอบมาตรา 989 วรรคแรก แม้ธนาคารตามเช็คปฏิเสธการจ่ายเงินจำเลยที่ 1 ก็ไม่ต้องรับผิดชอบตามเนื้อความในเช็คนั้น (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6305/2548)

สำหรับเช็คสั่งจ่ายแก่บุคคลหรือจ่ายตามคำสั่งของผู้รับเงินหรือเรียกกันว่า Order Cheque เป็นการเขียนเช็คโดยระบุชื่อหรือยี่ห้อของผู้รับเงิน ชื่อหรือยี่ห้อของผู้รับเงินนี้จะเป็นบุคคล

ธรรมดาหรือนิติบุคคลก็ได้ หรืออาจจะระบุตำแหน่งลงไปก็ได้ เช่น เขียนเช็คสั่งจ่ายค่าภาษี ก็อาจเขียนเช็คสั่งจ่าย อธิบดีกรมสรรพากรอันเป็นตำแหน่งก็ได้

เช็คที่สั่งจ่ายโดยระบุชื่อผู้รับเงิน แต่ไม่ได้มีการขีดคำว่า “หรือผู้ถือ” ออก เช็คที่สั่งจ่ายนี้ ย่อมใช้ได้ กรณีเช่นนี้ศาลฎีกาวินิจฉัยเป็นแนวไว้ว่า ผู้สั่งจ่ายประสงค์ที่จะให้ธนาคารจ่ายเงินไม่เฉพาะให้แก่ผู้ซึ่งมีชื่อเป็นผู้รับเงินเท่านั้น แต่ยังยอมให้ธนาคารจ่ายเงินตามเช็คให้แก่ผู้ถืออีกด้วย (คำพิพากษาฎีกาที่ 99/2519) เช็คที่เขียนสั่งจ่ายระบุชื่อผู้รับเงินแต่ไม่ได้ขีดคำว่า “หรือผู้ถือ” ออก เช่นนี้ ศาลฎีกาเห็นว่าเป็นเช็คชนิดให้ใช้เงินแก่ผู้ถือซึ่งโอนกันได้เพียงด้วยการส่งมอบให้กันเท่านั้น ไม่จำเป็นต้องสลักหลัง ผู้ที่รับเชคนั้นไว้ก็ถือว่าเป็นผู้ทรงแล้ว (คำพิพากษาฎีกาที่ 3509/2542, ที่ 4768/2543 และที่ 748/2547)

นอกจากจะสั่งจ่ายเช็คในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งใน 2 รูปแบบ ดังกล่าว ในบางครั้งก็อาจมีการขีดเส้นคู่ขนานลงที่ด้านหน้าเช็คตรงมุมซ้ายบน และระหว่างเส้นคู่ขนานจะมีข้อความใด ๆ เขียนลงไว้อีกหรือไม่ก็ได้ เรียกว่า เป็นการขีดคร่อมเช็คหรือเช็คขีดคร่อม (crossed cheque) ผู้ที่ทำการขีดคร่อมอาจเป็นผู้สั่งจ่ายเช็คหรือผู้ทรงเช็คก็ได้ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 994, 995 (1))⁵⁰

นอกจากขีดคร่อมเช็คแล้ว ผู้สั่งจ่ายอาจเขียนข้อความ “ห้ามเปลี่ยนมือ” หรือข้อความอื่นที่มีความหมายในทำนองเดียวกันกับคำว่า “ห้ามเปลี่ยนมือ” ลงไว้ที่ด้านหน้าของเช็คอีกด้วย เช่น เขียนคำว่า “A/C Payee Only” ศาลฎีกาแปลถ้อยคำดังกล่าวนี้ว่าเป็นถ้อยคำที่ได้ความทำนองเดียวกับคำว่า เปลี่ยนมือไม่ได้ตามมาตรา 917 วรรคสอง (คำพิพากษาฎีกาที่ 1162/2523, ที่ 1162/2533 และที่ 2055/2536) เช็คที่มีการเขียนข้อความทำนองดังกล่าวนี้ ธนาคารผู้จ่ายเงินตามเช็คพึงต้องระมัดระวังอย่างยิ่งก่อนที่จะทำการจ่ายเงิน เพราะเช็คในลักษณะเช่นนี้ธนาคารพึงต้องใช้เงินแก่ผู้มีชื่อเป็นผู้รับเงินเท่านั้น ไม่อาจเข้าใช้เงินแก่บุคคลอื่นที่นำเชคมาทวงถามให้ธนาคารจ่ายเงินได้

เมื่อมีผู้นำเชคมาทวงถามให้ธนาคารจ่ายเงินหรือเมื่อมีการเรียกเก็บเงินตามเช็คของธนาคารใดธนาคารหนึ่ง ธนาคารที่มีชื่อในเช็คซึ่งเรียกกันโดยทั่วไปว่า “ธนาคารผู้จ่ายเงินตามเช็ค

⁵⁰ การขีดคร่อมเช็คทำขึ้นโดยมีความมุ่งหมาย 2 ประการ คือ (1) เพื่อไม่ต้องการให้มีการนำเชคลงบันนั้นไปเบิกเงินสดจากธนาคารได้ การจะเบิกเงินจึงทำได้ทางเดียวคือจะต้องนำเชคนั้นฝากเข้าธนาคารที่ตนมีบัญชีอยู่ แล้วธนาคารนั้นจะส่งเช็คไปเรียกเก็บเงินยังธนาคารผู้เป็นเจ้าของเช็คหรือธนาคารผู้สั่งจ่าย เมื่อเรียกเก็บเงินตามเช็คได้แล้วธนาคารผู้รับฝากจะนำเงินที่เรียกเก็บเข้าบัญชีให้ ลูกค้าต้องการใช้เมื่อใดค่อยถอนจากบัญชีของตนอีกต่อหนึ่ง (2) สามารถตรวจสอบได้ว่าใครเป็นผู้รับเงินตามเชคลงบันนั้นไป เพราะเช็คขีดคร่อมฉบับนี้ต้องผ่านการเรียกเก็บของธนาคาร ทางธนาคารก็จะทำบันทึกเป็นทอด ๆ ทำให้เจ้าของเช็คที่แท้จริงพอจะสืบสาวราวเรื่องได้ว่าผ่านธนาคาร ไหนมาหรือไปเข้าบัญชีของใครแล้ว ซึ่งถ้าไม่มีการขีดคร่อมเช็ค และถ้าไม่ใช่เช็คจ่ายตามคำสั่งแล้วก็ไม่มีการทราบเลยว่าผู้รับเงินไปคือใคร บางกรณีการขีดคร่อมเช็คก็สามารถป้องกันการขโมยเช็คได้อีกทางหนึ่งด้วย.

(paying bank)” จะต้องใช้เงินตามเช็ค ตามคำสั่งของผู้สั่งจ่ายซึ่งเป็นเจ้าของบัญชีและเป็นผู้มีเงินฝาก บัญชีกระแสรายวันกับธนาคาร อันมีสถานะเป็นเจ้าหนี้ของธนาคาร ในขั้นนี้มีกระบวนการหรือ ขั้นตอนที่ธนาคารควรต้องปฏิบัติไปด้วยความระมัดระวัง กล่าวคือ

1. การตรวจสอบความสมบูรณ์ของเช็ค

ก่อนที่ธนาคารจะใช้เงินตามเช็คที่นำมาเรียกเก็บ ธนาคารต้องตรวจสอบให้มั่นใจ ว่าเป็นเช็คที่สมบูรณ์ พร้อมทั้งตรวจสอบว่าเช็คนั้นเป็นเช็คที่จะต้องคืนในลักษณะเช็คคืนหรือไม่ด้วย⁵¹

2. ตรวจสอบเกี่ยวกับการลงลายมือชื่อผู้สั่งจ่ายเช็ค

เพื่อพิจารณาว่าผู้ที่ลงลายมือชื่อสั่งจ่ายเช็คเป็นบุคคลผู้มีอำนาจจะสั่งจ่ายเช็คตาม เงื่อนไขที่ตกลงไว้กับธนาคารหรือไม่ การตรวจสอบข้อนี้พิจารณาเทียบจากตัวอย่างลายเซ็นของ บุคคลผู้มีอำนาจสั่งจ่ายเช็คที่มอบไว้แก่ธนาคารเมื่อครั้งเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน เจ้าของบัญชี เงินฝากจะเบิกถอนเงินฝากของตนได้จะต้องลงลายมือชื่อในคำสั่งจ่ายเงินให้ตรงและเหมือนกับ ตัวอย่างลายมือชื่อที่ให้กับธนาคารไว้

3. ตรวจสอบยอดเงินคงเหลือในบัญชีลูกค้า

แม้ว่าจะเป็นเช็คที่สมบูรณ์ แต่ก็ต้องดูว่าเงินในบัญชีลูกค้ามีพอจ่ายหรือไม่ด้วย

4. ตรวจสอบว่าอำนาจหน้าที่ในการจ่ายเงินตามเช็คของธนาคารสิ้นสุดลงแล้ว หรือยัง

ข้อนี้นับว่าเป็นข้อสำคัญยิ่งข้อหนึ่ง เนื่องจากกฎหมายได้บัญญัติไว้ในประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 992 ว่า อำนาจหน้าที่ในการใช้เงินตามเช็คของธนาคารเป็นอัน สิ้นสุดลงเมื่อธนาคาร รู้ว่า (1) ผู้สั่งจ่ายตาย (2) มีคำบอกห้ามการใช้เงิน (3) ผู้สั่งจ่ายถูกศาลพิพากษา ให้เป็นบุคคลล้มละลายหรือถูกพิทักษ์ทรัพย์ตามกฎหมายล้มละลาย

ธนาคารผู้จ่ายเงินตามเช็คพึงต้องใช้เงินด้วยความระมัดระวังสมกับที่ได้รับ ความไว้วางใจจากเจ้าของบัญชีที่นำเงินที่เขามีอยู่มาฝากกับธนาคารไว้โดยที่เขาไม่ได้รับดอกเบี้ยเลย เนื่องจากการเป็นฝากแบบบัญชีกระแสรายวัน

⁵¹ เช็คที่นำไปขึ้นเงินสดกับธนาคารหรือนำไปฝากเข้าบัญชีเพื่อให้ธนาคารเรียกเก็บเงินตามเช็คให้ อาจถูก คืนกลับมาได้หลายกรณี เช่น เงินในบัญชีไม่พอจ่าย ยังไม่มีการตกลงกับธนาคาร บัญชีปิดแล้ว เช็คลงวันที่ล่วงหน้า เช็คพ้น กำหนดเวลาการจ่ายเงิน จำนวนเงินที่เป็นตัวอักษรและตัวเลขไม่ตรงกัน โปรดให้ผู้สั่งจ่ายลงนามกำกับการแก้ไข ลายมือชื่อ ผู้สั่งจ่ายไม่เหมือนตัวอย่างที่ให้ไว้ ลายมือชื่อผู้สั่งจ่ายไม่สมบูรณ์ ลายมือชื่อผู้สั่งจ่ายไม่มีโปรดประทับตราผู้สั่งจ่าย โปรด ให้ผู้รับเงินสลักหลัง การสลักหลังไม่ถูกต้อง มีคำสั่งให้ระงับการจ่ายเงิน เช็คชำรุด เช็คเขียนสั่งจ่ายไม่ถูกต้อง การสลักหลัง ด้วยลายพิมพ์นิ้วมือไม่มีผลโปรดสลักหลังด้วยหมึก มิใช่แบบพิมพ์เช็คที่ตกลงกันไว้ ผู้สั่งจ่ายถึงแก่กรรม เป็นต้น เมื่อ ได้รับ การแจ้งคืนเช็คผู้ทรงต้องเก็บใบคืนเช็คของธนาคารไว้เพื่อเป็นหลักฐานในการดำเนินคดีกับผู้สั่งจ่ายเช็คต่อไป.

3.1.4.2 กระบวนการในการเรียกเก็บเงินตามเช็คเพื่อลูกค้า

นอกจากผู้ทรงเช็คจะนำเช็คไปทางถามให้ธนาคารใช้เงินได้โดยตรงดังที่กล่าวในหัวข้อ 3.1.3.1 แล้ว ในบางครั้งผู้ทรงเช็คอาจนำเช็คฝากเข้าบัญชีธนาคารที่ตนมีบัญชีเงินฝากอยู่โดยการเขียนใบนำฝาก (deposit slip) พร้อมกับส่งมอบเช็คฉบับที่จะให้ธนาคารเรียกเก็บเงินให้ ซึ่งผู้ทรงเช็คได้ลงลายมือชื่อมอบหมายให้ธนาคารเป็นตัวแทนเรียกเก็บเงินตามเช็คให้อย่างถูกต้องแล้ว ผู้ทรงเช็คอาจนำเช็คมาฝากให้ธนาคารเรียกเก็บเงินด้วยตนเองหรือมอบให้ผู้อื่นเป็นผู้นำเช็คมาฝากแทนก็ได้ แต่ทั้งนี้ต้องเขียนรายการลงในใบรับฝากหรือใบนำฝาก (deposit slip หรือ pay in slip)

การเขียนเช็ค pay in slip ฝากเช็คเพื่อให้ธนาคารเรียกเก็บเงินให้ สรุปโดยย่อได้ดังนี้⁵²

1. เขียนข้อความลงในใบรับฝาก (deposit slip) ที่ธนาคารจัดเตรียมไว้โดยระบุว่าจะนำเช็คฉบับเลขที่เท่าใด เช็คธนาคารใด จำนวนเงินตามเช็คเท่าใด ฝากเข้าบัญชีของผู้ใด เลขที่บัญชีใด ชื่อบัญชีที่จะเขียนลงในใบรับฝากต้องเป็น “ชื่อบัญชี” ที่เปิดไว้กับธนาคารเท่านั้น

2. เมื่อเขียนรายการลงในใบรับฝากเสร็จแล้วต้องยื่นใบรับฝากพร้อมกับเช็คฉบับดังกล่าวที่มีลายมือชื่อของเจ้าของบัญชีลงไว้ในด้านหลังส่งมอบให้แก่เจ้าหน้าที่ธนาคาร เมื่อได้รับใบรับฝากพร้อมเช็คฉบับดังกล่าวแล้ว เจ้าหน้าที่ธนาคารจะทำการตรวจสอบความถูกต้องและลงนามเพื่อการรับฝากเช็คฉบับดังกล่าว

ธนาคารทำหน้าที่เรียกเก็บเงินตามเช็คไว้เพื่อผู้ทรงเช็คซึ่งเป็นลูกค้าของธนาคารนี้ เรียกโดยย่อว่า ธนาคารผู้เรียกเก็บ (collecting bank) จะทำหน้าที่เรียกเก็บเงินตามเช็คจากธนาคารผู้จ่ายเงินตามเช็ค (paying bank) ซึ่งเป็นธนาคารที่ผู้ส่งจ่ายเช็คเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวันไว้ การเรียกเก็บเงินตามเช็คเช่นนี้มักเรียกกันว่า เช็คเคลียร์ริง (clearing cheque) โดยผ่านสำนักหักบัญชี (clearing house)⁵³

อนึ่ง ธนาคารผู้เรียกเก็บเงินตามเช็คเพื่อนำเงินที่เรียกเก็บได้เข้าบัญชีของผู้ทรงที่เป็นลูกค้า ถือว่า ธนาคารผู้เรียกเก็บเงินตามเช็คอยู่ในฐานะเป็นตัวแทน (agent) ของผู้ทรงเช็ค (คำพิพากษาฎีกาที่ 1587/2523)

หากเรียกเก็บเงินตามเช็คได้ ธนาคารผู้เรียกเก็บก็จะนำเงินที่เรียกเก็บได้ตามเช็คเครดิตเข้าบัญชีของผู้ทรงเช็คซึ่งเป็นลูกค้าของธนาคารต่อไป ลูกค้าก็ย่อมเบิกถอนเงินจำนวนดังกล่าวไปใช้ได้ตามปกติ แต่ถ้าเรียกเก็บเงินตามเช็คไม่ได้ เพราะธนาคารผู้จ่ายเงินปฏิเสธที่จะใช้เงินตามเช็คนั้นให้ ธนาคารผู้เรียกเก็บก็ต้องแจ้งให้ลูกค้ามารับเช็คคืนไป เพื่อที่จะได้ไปดำเนินการไล่เบี้ยตาม

⁵² วาริ พงษ์เวช, *การเงินและการธนาคาร*, 134.

⁵³ การเรียกเก็บเงินตามเช็คที่สำนักหักบัญชีนี้เป็นการเรียกเก็บเงินตามเช็คต่างธนาคารกัน หากเป็นเช็คของธนาคารเดียวกัน ธนาคารผู้จ่ายเงินก็จะทำการโอนหักบัญชีให้ เรียกเช็คชนิดนี้ว่า Transfer cheque หรือเรียกย่อ ๆ ว่า T/R.

กฎหมายต่อไป ในบางกรณีธนาคารผู้เรียกเก็บทำเช็คของลูกค้าหาย ทำให้ลูกค้าไม่มีเช็คที่จะนำไปเรียกร้องให้ผู้ส่งจ่ายรับผิดชอบได้ กรณีเช่นนี้ธนาคารผู้เรียกเก็บต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดแก่ลูกค้าของตน เป็นความรับผิดชอบตามกฎหมายลักษณะละเมิด⁵⁴

3.1.5 ระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคาร

ในเรื่องการใช้เช็คนั้น นอกจากจะมีระบบธนาคารพาณิชย์แล้ว ยังต้องมีระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคารประกอบด้วย ในวันทำการวันหนึ่ง ๆ จะมีการนำเช็คมายื่นทวงถามให้ธนาคารใช้เงินเป็นจำนวนมาก การทวงถามให้ธนาคารใช้เงินตามเช็คอาจทำได้ในสองวิธีด้วยกัน วิธีแรกเป็นการที่ผู้ทรงยื่นเช็คทวงถามให้ธนาคารใช้เงินตามเช็คเป็นเงินสดโดยตรง อีกวิธีหนึ่ง เป็นกรณีที่ผู้ทรงนำเช็คของตนฝากเข้าบัญชียังธนาคารที่ตนมีบัญชีเงินฝากอยู่เพื่อให้ธนาคารดังกล่าวเรียกเก็บเงินตามเช็คให้ การทวงถามให้ใช้เงินตามเช็ค วิธีหลังนี้มักเป็นที่นิยมปฏิบัติกันอย่างมาก ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการหักบัญชีระหว่างธนาคารผู้ให้เงินตามเช็คกับธนาคารผู้เรียกเก็บเงินตามเช็คขึ้น โดยมีการจัดตั้งสำนักหักบัญชี⁵⁵ ขึ้นดังกล่าว

วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งสำนักหักบัญชีขึ้นมาก็เพื่อให้ธนาคารพาณิชย์ที่เป็นธนาคารสมาชิกได้ใช้เป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนเช็คซึ่งกันและกัน ด้วยวิธีการนำผลต่างหลังจากที่ได้ทำการหักกลบลบหนี้กันแล้ว ไปนำเข้าบัญชีเงินฝากของธนาคารสมาชิกที่มีอยู่ ณ ธนาคารแห่งประเทศไทย โดยธนาคารแห่งประเทศไทยจะเป็นผู้แต่งตั้ง “พนักงานหักบัญชี” กำหนดกฎเกณฑ์ระเบียบต่าง ๆ ให้ธนาคารสมาชิกถือปฏิบัติ โดยธนาคารสมาชิกแต่ละแห่งจะต้องแต่งตั้งพนักงานของตนมาเป็นผู้แทนในการทำหน้าที่เกี่ยวกับการหักบัญชีของธนาคารของตนด้วย

ระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคารในประเทศไทย อาจแบ่งได้เป็น 2 ระบบ ด้วยกันคือ⁵⁶

⁵⁴ คำพิพากษาฎีกาที่ 865/2508 ความเสียหายที่ลูกค้าได้รับ เนื่องจากการที่ธนาคารไม่ได้แจ้งว่าเก็บเงินตามเช็คไม่ได้ ซึ่งโดยปกติธนาคารย่อมจะต้องระมัดระวังผลประโยชน์ของลูกค้า แต่ธนาคารกลับละเลยต่อหน้าที่อันพึงต้องปฏิบัติต่อโจทก์ซึ่งเป็นลูกค้าของตน ทำให้ลูกค้าได้รับความเสียหายเพราะเช็คขาดอายุความที่จะฟ้องร้องเอาจากผู้ส่งจ่าย พฤติการณ์เช่นนี้ถือว่าธนาคารละเลยต่อหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติจนเกิดเสียหายแก่ลูกค้า ธนาคารจึงต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายให้แก่ลูกค้าเท่าจำนวนเงินในเช็ค กรณีนี้เป็นกรณีที่ธนาคารไม่แจ้งเรื่องการเรียกเก็บเงินตามเช็คไม่ได้ให้ลูกค้าทราบจนเกิดความเสียหาย ใช้เทียบเคียงกับกรณีธนาคารทำเช็คของลูกค้าที่เรียกเก็บเงินไม่ได้ตกหายไปด้วย.

⁵⁵ สำนักหักบัญชีของประเทศไทยเกิดขึ้น เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม พ.ศ. 2488 ภายใต้การควบคุมดูแลของธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามพระราชกฤษฎีกากำหนดกิจการธนาคารแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2485 ที่กำหนดให้ธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นผู้ดำเนินการแห่งระบบหักบัญชีระหว่างธนาคาร, ดู สุขใจ น้ำผุด, มารูจักสำนักหักบัญชีกันเถอะ, วารสารบริหารธุรกิจ, 3(12), (กรุงเทพฯ: คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2522), 57.

⁵⁶ เจริญ เกษฐานวลย์, ทางสู่ธนาคาร, 178.

3.1.5.1 ระบบเคลียร์ตรง

ธนาคารที่มีได้เป็นสมาชิกสำนักหักบัญชี เช่น สาขาของธนาคารต่างประเทศที่มาเปิดสาขาในประเทศไทย และธนาคารที่อยู่ในต่างจังหวัดที่มีได้เป็นสมาชิกชมรมธนาคารพาณิชย์ในท้องถิ่นนั้น การหักบัญชีระหว่างกันใช้วิธีเคลียร์กันโดยตรงไม่ผ่านสำนักหักบัญชี ระบบนี้ย่อมไม่สะดวกและเสียเวลา

3.1.5.2 ระบบเคลียร์ผ่านสำนักหักบัญชี

ธนาคารที่เป็นสมาชิก⁵⁷ ของสำนักหักบัญชีในกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียง เช่น นนทบุรี สมุทรปราการ การหักบัญชีระหว่างธนาคารต้องทำผ่านสำนักหักบัญชี ซึ่งตั้งขึ้นโดยธนาคารแห่งประเทศไทย ทั้งนี้ เพื่อให้การหักบัญชีระหว่างธนาคารเป็นไปอย่างมีระเบียบแบบแผนอันเดียวกัน โดยมี “พนักงานหักบัญชี” ที่ธนาคารแห่งประเทศไทยแต่งตั้งทำหน้าที่ควบคุมความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการดำเนินการหักบัญชีนั้น

สำหรับสำนักหักบัญชีต่างจังหวัดที่จัดตั้งขึ้น โดยชมรมธนาคารพาณิชย์ในจังหวัดนั้น ๆ ในเขตพื้นที่สาขาภาคของธนาคารแห่งประเทศไทยตั้งอยู่ ผู้อำนวยการสาขาภาคของธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นผู้จัดการสำนักหักบัญชีโดยตำแหน่ง สำหรับเขตจังหวัดอื่น ๆ ที่ไม่มีสาขาภาคของธนาคารแห่งประเทศไทยตั้งอยู่ คลังจังหวัดในฐานะตัวแทนธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นผู้จัดการสำนักหักบัญชีโดยตำแหน่ง

พนักงานธนาคารผู้ที่ทำหน้าที่ในการก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนหักถอนบัญชีระหว่างธนาคารต่าง ๆ จนสัมฤทธิ์ผลจะมีชื่อเรียกว่า “พนักงานเคลียร์ริง” หรือ Clearing Officer ผู้ที่จะทำหน้าที่ดังกล่าวจะต้องเป็นบุคคลที่มีความซื่อสัตย์ (honestly) และมีความซื่อตรง (integrity)⁵⁸

ในเรื่องระยะเวลาในการหักบัญชีหรือเคลียร์ริงเช็คในปัจจุบันนี้ หากเป็นระบบการหักบัญชีเช็คเรียกเก็บระหว่างธนาคารในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลด้วยอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic cheque Clearing System: ECS) ใช้เวลา 1 วันทำการ สำหรับระบบการเรียกเก็บเงินตามเช็คข้ามเขตสำนักหักบัญชี (Bill for Collection: B/C) ใช้เวลา 3-5 วันทำการ⁵⁹

⁵⁷ ธนาคารพาณิชย์แห่งใดประสงค์จะสมัครเข้าเป็นสมาชิกสำนักหักบัญชีจะต้องมีหนังสือแจ้งความจำนงค์ต่อธนาคารแห่งประเทศไทยก่อน เพื่อธนาคารแห่งประเทศไทยจะได้นำเสนอขอความเห็นชอบจากธนาคารสมาชิกทั้งหมดอีกทีหนึ่ง.

⁵⁸ เจริญ เจษฎาวัลย์, *ทางสู่นายธนาคาร*, 202.

⁵⁹ ศรัณยู ฤทธินสกุล, *การบังคับใช้ระบบการหักบัญชีด้วยภาพเช็คและระบบการจัดเก็บภาพเช็ค (ICAS) ในประเทศไทย*, สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายเศรษฐกิจ, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553), 7.

เพื่อให้เกิดความสะดวกและรวดเร็วกว่าที่เป็นอยู่ ธนาคารแห่งประเทศไทยได้ปรับปรุงและหาวิธีการใหม่ ๆ เพื่อจะได้ลดขั้นตอนและร่นระยะเวลาให้เรียกเก็บเงินตามเช็คได้เร็วยิ่งขึ้น ธนาคารแห่งประเทศไทยจึงได้นำระบบเคลียร์เช็คด้วยวิธีการหักบัญชีเช็คด้วยภาพ (Imaged Cheque Clearing and Archive System: ICAS) ซึ่งเป็นระบบการหักบัญชีเช็คด้วยภาพและระบบการจัดเก็บภาพเช็คเพื่อทดแทนระบบการหักบัญชีเช็คระหว่างธนาคารด้วยวิธีอิเล็กทรอนิกส์ (ECS) ที่ใช้อยู่เดิม โดยธนาคารแห่งประเทศไทยได้ออกระเบียบว่าด้วยระบบการหักบัญชีเช็คด้วยภาพ เช็คและระบบการจัดเก็บภาพเช็คเพื่อบังคับใช้กับระบบการหักถอนบัญชีระหว่างธนาคาร เพื่อให้เกิดความสะดวกและรวดเร็วขึ้นนับได้ว่าเป็นการพัฒนากระบวนการเคลียร์เช็คให้ก้าวหน้า ทันสมัยยิ่งขึ้น

3.2 หลักเกณฑ์ทางกฎหมายที่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้มีการใช้เช็คเพื่อชำระหนี้อย่างแพร่หลายในประเทศไทย

สำหรับประเทศไทย นอกจากจะมีระบบการจัดตั้งธนาคารพาณิชย์เพื่อเป็นตัวกลางในการออมและการให้สินเชื่อทางธุรกิจการค้าแล้ว ยังมีการควบคุมการดำเนินงานกิจการของธนาคารให้อยู่ในกรอบเพื่อสร้างความมั่นคงและความเชื่อถือให้บังเกิดขึ้น เชื่อกันว่าเป็นเครื่องมือที่มีการใช้กันมากที่สุดสำหรับการประกอบกิจการธนาคาร มีพ่อค้านักธุรกิจเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวันกับธนาคารจำนวนมากโดยใช้เช็คเป็นเครื่องมือในการชำระหนี้ เช็คถูกใช้หมุนเวียนเพื่อสร้างเครดิตทางการค้า นอกจากจะมีความเชื่อถือไว้วางใจระหว่างบุคคลที่เป็นลูกหนี้และเจ้าหนี้แล้ว บทบัญญัติกฎหมายของประเทศไทยที่ใช้บังคับอยู่โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะหนี้และลักษณะตัวเงินในส่วนที่เกี่ยวกับเช็ค ได้มีบทบัญญัติที่สำคัญที่วางพื้นฐานทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้เช็คเพื่อชำระหนี้ หลักกฎหมายดังกล่าวนี้นับเป็นปัจจัยสำคัญที่เกื้อหนุนให้มีคนนิยมใช้เช็คเพื่อการชำระหนี้กันอย่างแพร่หลาย ผู้วิจัยขอยกหลักกฎหมายดังกล่าวมาแสดงและอธิบายให้ทราบตามลำดับหัวข้อดังนี้

3.2.1 การออกหรือการโอนเช็คเพื่อชำระหนี้ถือเป็นการชำระหนี้ที่มีเงื่อนไข และมูลแห่งหนี้จะระงับต่อเมื่อเรียกเก็บเงินตามเช็คได้

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยหนี้ บัญญัติเป็นหลักไว้ในมาตรา 208 วรรคแรกว่า “การชำระหนี้จะให้สำเร็จผลเป็นอย่างไร ลูกหนี้จะต้องขอปฏิบัติชำระหนี้ต่อเจ้าหนี้เป็นเช่นนั้นโดยตรง” หมายความว่า เมื่อจะต้องทำการชำระหนี้ ลูกหนี้จะต้องชำระหนี้ให้ตรงตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้ กล่าวคือ ถ้าวัตถุประสงค์แห่งหนี้เป็นหนี้เงิน ลูกหนี้ก็ต้องนำเงินตราที่ชำระหนี้ได้ตามกฎหมายชำระหนี้

แก่เจ้าหนี้ตามจำนวนที่เป็นหนี้กันอยู่ ดังนั้น หน้าที่ของลูกหนี้ที่เกี่ยวกับวิธีการชำระหนี้ จึงมี 2 ประการ⁶⁰ ดังนี้

3.2.1.1 ลูกหนี้จะชำระหนี้บางส่วนไม่ได้

ความในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 320 บัญญัติว่า “อันจะบังคับให้เจ้าหนี้รับชำระหนี้แต่เพียงบางส่วนหรือให้รับชำระหนี้เป็นอย่างอื่นผิดไปจากที่จะต้องชำระให้แก่เจ้าหนี้นั้น ท่านว่าหาอาจจะบังคับไม่ได้”

เหตุผล คือ เจ้าหนี้มีสิทธิรับชำระหนี้ตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้ การชำระหนี้ไม่ครบถ้วนหรือผิดไปจากวัตถุประสงค์แห่งหนี้ เจ้าหนี้จึงปฏิเสธได้

3.2.1.2 ลูกหนี้จะชำระหนี้เป็นอย่างอื่นผิดจากที่เป็นหนี้กันไม่ได้

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 321 วรรคแรก บัญญัติว่า “เจ้าหนี้อยอมรับการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นแทนการชำระหนี้ที่ได้ตกลงกันไว้ ท่านว่าหนี้นั้นก็อันระงับสิ้นไป” และความในมาตรา 321 วรรคท้าย บัญญัติว่า “ถ้าชำระหนี้ด้วยออก ด้วยโอนหรือด้วยสลักหลังตัวเงินหรือประทวนสินค้า ท่านว่าหนี้นั้นก็อันระงับสิ้นไปต่อเมื่อตัวเงินหรือประทวนสินค้านั้นได้ใช้เงินแล้ว”

หากกล่าวตามหลักกฎหมายแล้ว ลูกหนี้จะชำระหนี้ผิดแผกแตกต่างไปจากหนี้ที่มีอยู่ตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้ไม่ได้ แต่ตามมาตรา 321 นี้ เจ้าหนี้อาจยินยอมให้ลูกหนี้ชำระหนี้แตกต่างเป็นอย่างอื่นได้ เช่น ลูกหนี้ต้องชำระหนี้เงินกู้ โดยปกติลูกหนี้ก็ต้องชำระหนี้เงินกู้ด้วยเงินตรา แต่เมื่อหนี้เงินกู้ถึงกำหนด ลูกหนี้ขอโอนรถยนต์ให้แก่เจ้าหนี้แทน เจ้าหนี้อยอมรับรถยนต์ไว้ ดังนี้หนี้เงินกู้จะระงับ หากต่อมารถยนต์คันดังกล่าวชำรุดบกพร่องก็ต้องไปว่ากล่าวเกี่ยวกับสภาพของรถยนต์ที่นำมาส่งมอบ ทั้งนี้เป็นไปตามบทบัญญัติมาตรา 322 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เจ้าหนี้จะเอาสัญญากู้เงินมาฟ้องบังคับลูกหนี้ไม่ได้ เพราะหนี้เงินกู้จะระงับไปแล้ว แทนที่ลูกหนี้จะโอนรถยนต์ให้ ลูกหนี้กลับขอออกเช็คหรือโอนเช็ค⁶¹ ให้เพื่อชำระหนี้เงินกู้ และเจ้าหนี้อยอมรับเช็คที่ลูกหนี้ออกหรือโอนให้ มาตรา 321 วรรคท้าย วางหลักว่า หนี้เงินกู้จะระงับเมื่อตัวเงินหรือเช็คฉบับดังกล่าวได้ใช้เงินแล้ว หากยังไม่มีการใช้เงินตามเชิคนั้นหนี้เงินกู้ยังไม่ระงับ หากต่อมาเช็คฉบับดังกล่าวไม่อาจเรียกเก็บเงินได้ เจ้าหนี้จะเรียกร้องตามมูลหนี้สัญญากู้เงินหรือจะเรียกร้องตามมูลหนี้เช็คก็ได้ โดยอาจจะพิจารณาว่าอย่างไรจะเป็นประโยชน์มากกว่า เช่น ถ้าหนี้เงินกู้มิได้ทำหลักฐานการกู้ยืมกันไว้ให้ลูกต้องสมบูรณ์ตามที่กฎหมายมาตรา 653 วรรคแรก ได้บัญญัติไว้ ทำให้ไม่อาจนำเรื่องมูลหนี้

⁶⁰ จิตติ ดิงศักดิ์ และชล ธีรกุล, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 มาตรา 241 ถึง มาตรา 452, (กรุงเทพฯ: สำนักศึกษาอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตสภา, 2503), 178-179.

⁶¹ เช็คเป็นตัวอย่างประเภทหนึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 898 บัญญัติว่า ตัวเงิน ได้แก่ ตัวแลกเงิน ตัวสัญญาใช้เงิน และเช็ค.

เงินกู้มาฟ้องได้ เช่นนี้เจ้าหนี้ก็อาจฟ้องคดีตามมูลหนี้เช็กก็ได้ หรือว่าอายุความมูลหนี้ตามเช็กขาดอายุความแล้ว เพราะการฟ้องให้ใช้เงินตามเช็กมีอายุความเพียง 1 ปี นับแต่วันที่เช็กถึงกำหนดใช้เงิน (วันที่ที่เขียนลงในเช็ก) ดังนี้ เจ้าหนี้อาจไปฟ้องตามมูลหนี้เงินกู้ได้ เพราะอายุความในการฟ้องตามสัญญากู้มีกำหนด 10 ปี นับแต่วันที่สัญญากู้ถึงกำหนดชำระ (มาตรา 193/30) เช่นนี้เป็นต้น

นอกจากกฎหมายลักษณะหนี้ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 321 วรรคท้ายแล้ว กฎหมายลักษณะตัวเงินเองก็มีบัญญัติไว้ในมาตรา 1005 อีกว่า “ถ้าตัวเงินได้ทำขึ้นหรือได้ออนหรือสลักหลังไปแล้วในมูลหนี้อันหนึ่งอันใดและสิทธิตามตัวเงินนั้นมาสูญสิ้นไป เพราะอายุความก็ติหรือเพราะละเว้นไม่ดำเนินการให้ต้องตามวิธีใด ๆ อันจะพึงต้องทำก็ดี ท่านว่าหนี้เดิมนั้นก็ยังคงมีอยู่ตามหลักกฎหมายอันแพร่หลายทั่วไปเท่าที่ลูกหนี้มิได้ต้องเสียขายแต่การนั้น เว้นแต่จะได้อดกลบกันไปเป็นอย่างอื่น”

เห็นได้ว่า บทบัญญัติมาตรา 321 วรรคท้าย และบทบัญญัติ มาตรา 1005 บัญญัติขึ้นเพื่อให้ความคุ้มครองเจ้าหนี้เพราะเจ้าหนี้อาจไม่ได้รับเงินตามเช็กที่ลูกหนี้ได้ออกหรือโอนให้หนี้ กฎหมายจึงบัญญัติว่าหนี้ที่ชำระกันด้วยการออกหรือโอนเช็คนั้นระงับต่อเมื่อได้มีการใช้เงินตามเช็คนั้นแล้ว แม้ต่อมาเมื่อเช็กเรียกเก็บเงินไม่ได้และผู้ทรงเช็ก (เจ้าหนี้) มิได้ดำเนินการฟ้องคดีจนขาดอายุความในเรื่องเช็กแล้ว เจ้าหนี้ยังสามารถนำมูลหนี้เดิมที่มีอยู่ต่อกันมาฟ้องให้ลูกหนี้รับผิดชอบได้ หากมูลหนี้เดิมนั้นมีหลักฐานการก่อหนี้ครบถ้วนและยังไม่ขาดอายุความ

ดังนั้น เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติมาตรา 321 วรรคท้าย และมาตรา 1005 แล้วจะเห็นได้ว่าการออกหรือการโอนเช็กเพื่อชำระหนี้ในมูลหนี้ใดมูลหนี้หนึ่ง แท้ที่จริงแล้วเป็นการชำระหนี้ที่มีเงื่อนไข เงื่อนไขที่ว่านี้คือ เช็คนั้นต้องได้ใช้เงินแล้ว หนี้จึงจะระงับสิ้นไป ฉะนั้น การที่เจ้าหนี้ยอมรับชำระหนี้ด้วยเช็กจึงไม่มีลักษณะเป็นการแปลงหนี้ใหม่จากมูลหนี้เดิมมาเป็นหนี้ตามเช็ก⁶² เช่น

คำพิพากษาฎีกาที่ 1298/2503 “ลูกหนี้กู้เงินโจทก์ไปโดยทำหลักฐานเป็นหนังสือให้ไว้ หลังจากนั้น ออกเช็กเพื่อชำระหนี้ให้โจทก์แล้วขอรับหลักฐานการกู้เงินคืนไป เช่นนี้มิใช่เป็นกรณีที่คู่สัญญาได้ทำสัญญาเปลี่ยนสิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญแห่งหนี้แต่ประการใด ภาระหนี้เงินกู้ที่มีอยู่ต่อกันนั้นมิได้มีสิ่งใดเปลี่ยนแปลงไป ฉะนั้น จึงมิใช่เป็นการแปลงหนี้ใหม่อันจะมีผลทำให้หนี้เงินกู้ระงับลง เมื่อปรากฏว่าลูกหนี้ตาย เช็กของลูกหนี้ยังขึ้นเงินไม่ได้ หนี้เงินกู้จึงยังหาระงับไปไม่ โจทก์เจ้าหนี้ฟ้องทายาทของลูกหนี้ให้รับผิดชอบได้”

⁶² ในคำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยหนี้ ศาสตราจารย์โสภณ รัตนกร ได้อธิบายไว้โดยสรุปว่า การชำระหนี้ด้วยการออกหรือด้วยการโอนเช็กเป็นเพียงเปลี่ยนวิธีการในการชำระหนี้เท่านั้น หาได้เปลี่ยนสิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญแห่งหนี้ไม่ จึงไม่เป็นการแปลงหนี้ใหม่ตามนัยมาตรา 349 หนี้เดิมจึงยังไม่ระงับสิ้นไป แต่หนี้เดิมจะระงับสิ้นไปต่อเมื่อเช็คนั้นได้ใช้เงินแล้ว, ดู โสภณ รัตนกร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป, 465.

คำพิพากษาฎีกาที่ 1275/2504 “โจทก์บรรยายฟ้องว่า จำเลยเป็นหนี้โจทก์เรื่องเงินกู้ แล้วต่อมาจำเลยได้นำเช็คมามอบให้โจทก์เป็นการชำระหนี้ แต่ภายหลังเช็คนั้นขึ้นเงินไม่ได้ โจทก์จึงไม่ได้รับชำระหนี้และโจทก์ทวงถามแบบบอกกล่าวให้จำเลยชำระหนี้แล้ว จำเลยเพิกเฉยเสียจึงขอให้บังคับจำเลยให้ชำระหนี้ให้แก่โจทก์ ดังนี้มิได้เป็นการฟ้องเรียกเงินตามเช็คแต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นการเรียกร้องให้จำเลยชำระหนี้ตามมูลหนี้เดิมที่จำเลยกู้เงินโจทก์ไปอยู่ในตัวด้วย แม้เช็คนั้นจะขาดอายุความแล้วแต่หนี้เงินกู้ยังไม่ระงับสิ้นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 321 วรรคท้าย และมาตรา 1005 โจทก์จึงฟ้องเรียกหนี้เงินกู้ขึ้นได้เพราะคดียังไม่ขาดอายุความ” เป็นต้น

การมีหลักกฎหมายดังปรากฏข้างต้นนี้ย่อมเป็นหลักประกันและสร้างความมั่นใจแก่เจ้าหนี้ได้ว่า แม้ตนจะยอมรับเช็คที่ลูกหนี้ออกหรือโอนให้เพื่อชำระหนี้เพียงเท่านี้ ยังไม่มีผลทำให้หนี้ที่มีอยู่ต่อกันระงับลง หนี้จะระงับต่อเมื่อเช็คนั้นเรียกเก็บเงินได้ เจ้าหนี้อย่อมมีทางเลือกที่จะฟ้องเรียกหนี้ตามมูลหนี้เดิมหรือตามมูลหนี้เช็คอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ แม้คดีเช็คจะขาดอายุความก็ยังฟ้องตามมูลหนี้เดิมได้อยู่ เมื่อมีความมั่นใจในบทกฎหมายเช่นที่ว่านี้แล้ว เจ้าหนี้ส่วนมากจึงไม่ลังเลใจเลยที่จะยอมรับเช็คที่ลูกหนี้ออกหรือโอนให้เพื่อชำระหนี้ที่มีต่อกัน

3.2.2 ความรับผิดชอบมีขึ้นเพราะการลงลายมือชื่อในเช็ค

หลักข้อนี้ถือเป็นสากลที่กฎหมายว่าด้วยเช็คของประเทศที่ต้องบัญญัติความข้อนี้ไว้ ดังที่กล่าวมาแล้วว่า การใช้เช็คมีขึ้นเพื่อให้เกิดความสะดวก รวดเร็วและปลอดภัย และเกิดความเชื่อถือในเช็คที่ออกหรือโอนให้แก่กัน กฎหมายในเรื่องเช็คจึงไม่ยอมให้มีการเขียนข้อความที่ไม่จำเป็นหรือข้อความที่กฎหมายไม่ได้บัญญัติให้เขียนลงได้ลงไว้ในเช็ค (มาตรา 899) เหตุที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากกฎหมายไม่ประสงค์ที่จะให้ทุกฝ่ายต้องเสียเวลาในการพิจารณาอ่านข้อความในเช็คว่าเขียนไว้ว่าอย่างไรกันบ้าง จากแนวคิดกล่าวนี้จึงเกิดหลักที่สำคัญประการหนึ่งขึ้นมา คือ หลักความรับผิดชอบมีขึ้นเพราะการลงลายมือชื่อไว้ในเช็ค (liability based on signature)⁶³ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้นำหลักดังกล่าวมาบัญญัติเป็นหลักทั่วไปไว้ในมาตรา 900 วรรคแรก ความว่า “บุคคลผู้ลงลายมือชื่อของตนในตั๋วเงินย่อมจะต้องรับผิดชอบในความในตั๋วเงินนั้น” เมื่อเช็คเป็นตั๋วเงินประเภทหนึ่งหลักดังกล่าวนี้จึงใช้บังคับกับเรื่องเช็คด้วย

บทบัญญัติมาตรา 900 วรรคแรก นี้เป็นหลักกฎหมายสำคัญที่ใช้กับเช็คว่า ผู้ที่ลงลายมือชื่อในเช็คไม่ว่าจะลงไว้ที่ด้านหน้าหรือด้านหลังของเช็คย่อมตกอยู่ในฐานะเป็นลูกหนี้ที่ต้องรับผิดชอบต่อผู้

⁶³ คำพิพากษาฎีกาที่ 249/2541 “เช็คเป็นเอกสารสัญญาอย่างหนึ่ง ซึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่บัญญัติให้ผู้ลงลายมือชื่อส่งจ่ายจะต้องรับผิดชอบเงินให้แก่ผู้ทรงเช็คเมื่อธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็ค ข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาในคำฟ้องโจทก์จึงไม่จำเป็นต้องระบุมูลหนี้ว่า ออกเช็คชำระหนี้ค่าอะไร เพราะเป็นรายละเอียดที่สามารถนำสืบได้ในชั้นพิจารณา คำฟ้องของโจทก์จึงไม่เคลือบคลุม”.

ทรงเช็กซึ่งเป็นเจ้าหนี้ บุคคลที่ลงลายมือชื่อในเช็กจะปฏิเสธความรับผิดชอบโดยอ้างว่าตนเองไม่มีความประสงค์ที่จะเข้ามาผูกพันเป็นลูกหนี้หรือตนเองลงลายมือชื่อไว้ในฐานะทำการแทนบุคคลอื่นหาได้ไม่ (ดู มาตรา 901 ประกอบ) หากผู้ที่ลงลายมือชื่อได้ลงลายมือชื่อโดยรู้ว่ายตราสารที่ตนเองลงลายมือชื่อนั้นเป็นเช็ก กรณีย่อมปรับเข้ากับมาตรา 900 วรรคแรกได้แล้ว บุคคลดังกล่าวย่อมต้องรับผิดชอบตามเช็กฉบับดังกล่าว ดังปรากฏคำวินิจฉัยของศาลฎีกาในคำพิพากษาที่ 2473/2516 ว่า “การออกเช็กเป็นการสั่งธนาคารให้จ่ายเงิน ต้องถือว่าเป็นการชำระหนี้โดยใช้เช็กแทนเงิน เกิดความผูกพันระหว่างกันในลักษณะตัวเงินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 900 ซึ่งมีผลว่าบุคคลทุกคนที่ลงลายมือชื่อในเช็กจะต้องรับผิดชอบข้อความในเช็ก”

ดังได้กล่าวแล้วว่า เช็กเป็นสัญญาลักษณะหนึ่งที่เรียกรวมอยู่ในส่วนของสัญญาตัวเงิน จึงต้องตกอยู่ภายใต้บังคับของหลักเรื่องการแสดงเจตนาเข้าทำนิติกรรม ฉะนั้นก่อนที่บุคคลใดจะมีความผูกพันต้องรับผิดชอบข้อความในเช็ก เพราะการลงลายมือชื่อดังกล่าวจะต้องปรากฏว่าบุคคลนั้นได้แสดงเจตนาเข้ามาเป็นคู่สัญญาในเช็กเสียก่อน โดยการแสดงออกด้วยการลงลายมือชื่อของตนในเช็กอันมีผลทำให้บุคคลผู้ลงลายมือชื่อในเช็กนั้นต้องรับผิดชอบข้อความแห่งเช็กนั้น (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 149 ประกอบมาตรา 900 วรรคแรก)⁶⁴

มีผู้ให้คำอธิบายถึงความหมายของ “ลายมือชื่อ (signature)” ไว้ว่า “ลายมือชื่อหรือที่เรียกว่าลายเซ็น คือ ชื่อที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้เขียนขึ้นตามความเข้าใจ ความถนัด ความประสงค์ของบุคคลนั้น ลายมือชื่อของบุคคลอาจมีมากกว่าหนึ่งลายมือชื่อก็ได้ เช่น นายสมศักดิ์ ชื่อ สัตย์ บริสุทธิ อาจจะลงลายมือชื่อที่เขียนเป็นภาษาไทย ภาษาจีน ภาษาอังกฤษ เป็นต้น ลายมือชื่อของบุคคลอาจเขียนแบบบรรจง แบบสวยงาม อ่านง่ายหรือแบบหวัดก็ได้ ซึ่งตามปกติบุคคลผู้นั้นจะขีดถือและลงลายมือชื่อแบบนั้นสม่ำเสมอ อย่างไรก็ตาม ลายมือชื่อของบุคคลอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงและแตกต่างไปจากเดิมก็ได้ โดยเฉพาะลายมือชื่อในวัยเด็ก วัยหนุ่มสาว วัยผู้ใหญ่ วัยผู้สูงอายุ การลงลายมือชื่อในแต่ละวันของคนอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงลายมือชื่อของบุคคลนั้นก็ได้⁶⁵

ฉะนั้น ลายมือชื่อที่ลงไว้ในเช็กจะเซ็นชื่อเป็นภาษาใดก็ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 68/2477) จะลงชื่อตัวพร้อมชื่อสกุลเต็มบริบูรณ์หรือจะลงแต่ชื่อตัวก็ได้ จะลงชื่อย่อ ชื่อเล่น ชื่อสมมติ (คำพิพากษาฎีกาที่ 3148/2530) อย่างไรก็ดี มีผลใช้ได้เป็นลายมือชื่อเหมือนกัน แม้จะลงชื่อโดยใช้ชื่อนามสกุลอื่นที่มีชื่อจริงนามสกุลจริงก็ถือเป็นการลงลายมือชื่อแล้ว เพราะมีหลักอยู่ว่า “บุคคลจะเข้าทำสัญญาโดยใช้ชื่อว่าอะไรก็ได้” (คำพิพากษาฎีกาที่ 151/2507) ดังนี้ หากนายแดงได้ลงลายมือชื่อ

⁶⁴ ไพฑูรย์ คงสมบูรณ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะตัวเงิน, 39.

⁶⁵ ประสิทธิ์ ไชยวิไลกุล, คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 4-14 กฎหมายแพ่งหลักทั่วไป, (กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2545), 263.

ของตนในเช็คโดยการปลอมลายมือชื่อของนายคำ เช่นนี้ นายแดงต้องรับผิดชอบเพราะถือว่านายแดงได้
ลงลายมือชื่อในเช็คตามนัยมาตรา 900 วรรคแรกแล้ว แต่นายคำไม่ต้องรับผิดชอบเพราะนายคำมิได้ลง
ลายมือชื่อในเช็คแต่อย่างใด หากถูกฟ้องนายคำก็ยกเรื่องลายมือชื่อปลอมขึ้นต่อสู้เพื่อไม่ต้องรับผิดชอบได้

ผู้ที่ลงลายมือชื่อเป็นผู้สั่งจ่ายเช็คแม้ตนเองจะไม่ใช่เจ้าของบัญชีก็ย่อมต้องรับผิดชอบ ทั้งนี้
เพราะกฎหมายไม่ได้บัญญัติถึงขนาดที่ว่าผู้ลงลายมือชื่อสั่งจ่ายเช็คจะต้องเป็นเจ้าของบัญชีเท่านั้น
(คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1734/2515)

ในบางครั้งเจ้าของบัญชีลงลายมือชื่อไว้ในเช็ค แต่ลงลายมือชื่อไม่เหมือนตัวอย่างลายมือชื่อ
ที่มอบให้ธนาคารไว้ ก็ต้องถือว่าเจ้าของบัญชีนั้นเป็นผู้ลงลายมือชื่อในเช็คนั้นแล้วย่อมเกิดความรับผิด
หากเช็คฉบับดังกล่าวเรียกเก็บเงินไม่ได้⁶⁶

หลักกฎหมายที่ว่า “บุคคลที่ลงลายมือชื่อของตนในเช็คย่อมต้องรับผิดชอบ” นี้เป็นหลักที่
ค่อนข้างจะเด็ดขาด หากผู้ทรงเช็คซึ่งเป็นโจทก์นำคดีมาฟ้องต่อศาล เพื่อให้จำเลยรับผิดชอบเมื่อเช็คฉบับ
พิพาทนั้นไม่อาจเรียกเก็บเงินได้และโจทก์สามารถนำสืบให้ศาลเชื่อได้ว่าลายมือชื่อที่ลงไว้ในเช็ค
เป็นลายมือชื่อที่จำเลยลงไว้จริง คดีย่อมมีน้ำหนักเพียงพอให้ศาลเชื่อว่าจำเลยลงลายมือชื่อในเช็ค
จริง ศาลย่อมพิพากษาให้จำเลยรับผิดชอบตามเช็คฉบับพิพาทนั้นได้

การปรากฏหลักกฎหมายกำหนดให้ต้องรับผิดชอบเพราะผลของการลงลายมือชื่อในเช็คเช่นนี้
ย่อมทำให้ผู้เป็นเจ้าหนี้มีความมั่นใจว่าเช็คฉบับที่ตนรับมาจากลูกหนี้เพื่อการชำระหนี้หนี้ นั้น หากเช็ค
ฉบับดังกล่าวไม่อาจเรียกเก็บเงินได้ ตนสามารถฟ้องบรรดาบุคคลทุกคนที่ได้ลงลายมือชื่อไว้ในเช็ค
ฉบับนั้นให้ร่วมกันรับผิดชอบใช้เงินตามเช็คได้ โดยจำเลยผู้ถูกฟ้องจะปฏิเสธความรับผิดชอบตามเช็คใน
เบื้องต้นไม่ได้เลย ฉะนั้น หลักกฎหมายที่กำหนดความรับผิดชอบให้เกิดมีขึ้นโดยเคร่งครัดเช่นนี้ ย่อม
เป็นปัจจัยหนึ่งที่เกื้อหนุนให้มีการใช้และรับเช็คเพื่อการชำระหนี้กันอย่างแพร่หลายในประเทศไทย

3.2.3 การให้ความคุ้มครองผู้ที่ได้รับเช็คไว้ด้วยความสุจริต ด้วยการวางหลักกฎหมายเพื่อ ยกเว้นหลักทั่วไปที่ว่า “ผู้รับโอนไม่มีสิทธิดิดกล่าวผู้โอน”

ดังได้กล่าวแล้วว่า เช็คเป็นตราสารเปลี่ยนมือที่เป็นเครื่องมือใช้เพื่อการชำระหนี้แทนเงินสด
แต่เนื่องจากเช็คมีพื้นฐานเกิดมาจากกฎหมายเรื่องสัญญา จึงมีแนวความคิดที่สร้างวิธีการโอนสิทธิ
เรียกร้องตามสัญญาดังกล่าวนี้นี้ขึ้นมาเป็นการเฉพาะ เพื่อให้เกิดความสะดวกในการเปลี่ยนมือ
กล่าวคือ การโอนเช็คต้องทำโดยง่าย สะดวกรวดเร็ว และมีการให้ความคุ้มครองแก่ผู้รับโอนที่สุจริต

⁶⁶ กรณีโดยปกติในเรื่องเช็ค ผู้สั่งจ่ายเช็คจะต้องลงลายมือชื่อของตนในเช็คให้ตรงกับตัวอย่างลายมือชื่อที่
ได้มอบให้ไว้แก่ธนาคาร เพราะฉะนั้นแล้ว ธนาคารจะไม่จ่ายเงินตามเช็คฉบับนั้นให้แก่ผู้ที่นำเช็คมาทวงถามให้ธนาคารใช้
เงิน โดยธนาคารจะให้เหตุผลในการปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คในกรณีดังกล่าวนี้ว่า “ลายมือชื่อผู้สั่งจ่ายไม่เหมือนตัวอย่าง
ที่ให้ไว้ (drawer's signature irregular)”.

ข้อนี้จะเห็นได้จากหลักกฎหมายที่บัญญัติเป็นหลักว่า เช็คนั้นสามารถโอนให้แก่กันได้โดยเพียงการส่งมอบ หากเป็นเช็คให้ใช้เงินแก่ผู้ถือหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เช็คเงินสด (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 918 ประกอบมาตรา 989 วรรคแรก) ถ้าเป็นเช็คที่ออกให้โดยระบุชื่อผู้รับเงิน การโอนเช็คแบบนี้ก็ทำได้ด้วยการสลักหลังและส่งมอบ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 917 วรรคแรกประกอบมาตรา 989 วรรคแรก) โดยไม่ต้องมีการบอกกล่าวการโอนเช็คไปยังคู่สัญญาฝ่ายที่มีความรับผิดชอบเช็ค ผู้รับโอนเช็คย่อมได้รับโอนสิทธิตามเช็คนั้นมาโดยสมบูรณ์สามารถที่จะฟ้องร้องตามสิทธิในเช็คนั้นได้ในนามของตนเอง โดยไม่ต้องอาศัยสิทธิของผู้ที่โอนเช็คให้ตนโดยการฟ้องบรรดาลูกหนี้ที่ได้ลงลายมือชื่อไว้ในเช็คนั้นนั้นได้ทุกคน

อย่างไรก็ตาม หลักการที่สำคัญของตราสารเปลี่ยนมือที่ทำให้ผู้รับโอนเช็คได้รับสิทธิอีกประการหนึ่งก็คือ ต้องมีการครอบครองเช็คที่ได้รับโอนมาด้วย ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติในมาตรา 904 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่บัญญัติว่า “อันผู้ทรงนั้น หมายความว่า บุคคลผู้มีตัวเงินไว้ในครอบครองโดยฐานเป็นผู้รับเงินหรือเป็นผู้รับสลักหลัง ถ้าและเป็นตัวเงินส่งจ่ายให้แก่ผู้ถือ ผู้ถือก็นับว่าเป็นผู้ทรงเหมือนกัน”

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติมาตรา 904 การที่บุคคลใดจะได้ชื่อว่าเป็นผู้ทรงตัวเช็คนั้นจะต้องประกอบด้วยข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญ 2 ประการ คือ

1. บุคคลนั้นต้องมีเช็คไว้ในความครอบครอง และ
2. การครอบครองนั้นจะต้องครอบครองเช็คในฐานะใดฐานะหนึ่ง กล่าวคือ ในฐานะเป็นผู้รับเงิน (the payee) หรือเป็นผู้รับสลักหลัง (the indorse) หรือเป็นผู้ถือ (the bearer) ในกรณีเป็นเช็คส่งจ่ายแก่ผู้ถือ

สาระสำคัญทั้งสองประการนี้จะต้องมีอยู่พร้อมกัน บุคคลนั้นจึงได้ชื่อว่าเป็นผู้ทรงเช็ค หากไม่มีเช็คไว้ในความครอบครองก็ไม่ถือเป็นผู้ทรง แม้กระทั่งกรณีทำเช็คหลุดมือไปจากครอบครอง เช่น ทำเช็คหล่นหายไป ถูกคนขโมยเช็คไปในระหว่างนั้นความเป็นผู้ทรงเช็คย่อมไม่อาจมีได้ ไม่อาจใช้สิทธิอย่างใด ๆ ได้ นอกจากต้องจัดการเพื่อให้ตนได้เช็คกลับคืนมาอยู่ในครอบครองของตนหรือทำเช็คนั้นหายไปก็อาจร้องขอให้ลูกหนี้ออกเช็คฉบับใหม่ให้ภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดไว้ตามมาตรา 1011

นอกจากจะกำหนดหลักการ การโอนเปลี่ยนมือให้ทำการกันได้ง่ายโดยคำนึงว่าเช็คนั้นเป็นตราสารเปลี่ยนมือมีลักษณะคล้ายกับเงินคือสามารถที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการชำระหนี้ได้แล้ว กฎหมายเกี่ยวกับเช็คยังมีบทบัญญัติคุ้มครองผู้รับโอนโดยสุจริตเพิ่มขึ้นมาอีกข้อหนึ่งด้วย

สำหรับกฎหมายที่เกี่ยวกับเช็คของประเทศไทย บทบัญญัติซึ่งคุ้มครองผู้ทรงเช็คโดยสุจริตมีบัญญัติไว้ใน ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 905 วรรคสอง วรรคท้าย และมาตรา 916 โดยมาตรา 905 เป็นกรณีที่ผู้ทรงเช็คโดยชอบด้วยกฎหมายไม่จำเป็นต้องคืนเช็คให้แก่ผู้ซึ่งปราศจาก

เช็คไปจากครอบครอง เว้นแต่จะได้เช็คนั้นมาโดยสุจริตหรือได้เช็คมาด้วยความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง และมาตรา 916 เป็นกรณีที่ผู้ถูกฟ้องในมูลหนี้ตามเช็คหาอาจจะต่อสู้ผู้ทรงเช็คด้วยข้อต่อสู้อันอาศัยความเกี่ยวพันระหว่างผู้ถูกฟ้องกับคู่สัญญาคนก่อน ๆ ได้ไม่ เว้นแต่การโอนเช็คจะได้มีขึ้นโดยคบคิดกันฉ้อฉล

บทบัญญัติมาตรา 905 วรรคสอง บัญญัติว่า “ถ้าบุคคลผู้ใดต้องปราศจากตัวเงินไปจากครอบครอง ท่านว่าผู้ทรงซึ่งแสดงให้เห็นปรากฏสิทธิของตนตามวิธีการดังกล่าวมาในวรรคก่อนนั้นหาจำต้องสละตัวเงินไม่ เว้นแต่จะได้มาโดยสุจริตหรือได้มาด้วยความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง” วรรคท้าย บัญญัติว่า “อนึ่ง ข้อความในวรรคก่อนนี้ให้ใช้บังคับตลอดถึงผู้ทรงตัวเงินส่งจ่ายให้แก่ผู้ถือด้วย”

ความในมาตรา 916 บัญญัติว่า “บุคคลทั้งหลายผู้ถูกฟ้องในมูลตัวแลกเงิน หาอาจจะต่อสู้ผู้ทรงด้วยข้อต่อสู้อันอาศัยความเกี่ยวพันเฉพาะบุคคลระหว่างตนกับผู้ส่งจ่ายหรือกับผู้ทรงคนก่อน ๆ นั้นได้ไม่ เว้นแต่การโอนจะได้มีขึ้นด้วยคบคิดกันฉ้อฉล”

บทบัญญัติมาตรา 905 วรรคสอง และวรรคท้าย เป็นบทเบ็ดเสร็จทั่วไป ย่อมนำไปใช้กับเช็คด้วย ส่วนบทบัญญัติมาตรา 916 แม้ว่าจะเป็นบทกฎหมายที่ใช้บังคับกับตัวแลกเงินแต่ก็นำไปใช้กับเช็คด้วยโดยผลของมาตรา 989 วรรคแรก

โดยเหตุที่ต้องการให้มีการใช้เช็คเป็นเครื่องมือในการก่อความผูกพันระหว่างกันเพื่อความสะดวกรวดเร็วเหมาะสมกับสภาพการค้า จึงจำเป็นต้องมีหลักกฎหมายให้ความคุ้มครองผู้รับโอนเช็คโดยสุจริตเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่า หากเขาได้รับเช็คไว้ในความครอบครองโดยสุจริตแล้ว เขาย่อมมีสิทธิในเช็คฉบับนั้นโดยสมบูรณ์ เขาจะไม่ได้รับความเสียหายอย่างใด เพียงเพราะสิทธิของผู้โอนมีอยู่ในเช็คนั้นไม่สมบูรณ์ ฉะนั้น ในเรื่องเช็คจึงจำเป็นต้องให้ผู้รับโอนโดยสุจริตได้รับความคุ้มครองเป็นพิเศษให้เป็นที่เชื่อได้ว่าถ้าตนทำการโดยสุจริตแล้วจะไม่ได้รับความเสียหาย แม้ผู้โอนเช็คมาให้อาจไม่มีสิทธิอันสมบูรณ์ในเช็คนั้น หากไม่มีหลักเช่นนี้การที่จะให้เช็คหมุนเวียนได้ง่าย คล้ายเงินสดย่อมจะไม่ได้ผล เพราะผู้รับโอนจะต้องเสียเวลาสอบสวนถึงความสมบูรณ์ในสิทธิของผู้โอนย่อมจะไม่ทันความต้องการ อันถือได้ว่าบทบัญญัติมาตรา 905 วรรคสอง วรรคท้าย และมาตรา 916 เป็นบทบัญญัติยกเว้นหลักที่ว่า “ผู้รับโอนไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอน” กลายเป็นว่า “ผู้รับโอนที่สุจริตอาจมีสิทธิดีกว่าผู้โอน”

คำว่า “สุจริต” (good faith) มาจากศัพท์ภาษาละตินว่า “bona fide” ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มีการใช้คำว่า “สุจริต” อยู่หลายมาตราด้วยกัน เมื่อได้พิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่า คำว่า “สุจริต” ถูกใช้ในความหมายที่แตกต่างกันเป็น 2 ประการ คือ (1) หลักสุจริตทั่วไปปรากฏอยู่ในมาตรา 5 และมาตรา 6 และ (2) หลักสุจริตเฉพาะเรื่องดังเช่นที่ปรากฏในมาตรา 412, 413, 910, 997, 998 ฯลฯ เป็นต้น ในกฎหมายมาตรานี้คำว่า “สุจริต” หรือ “ไม่สุจริต” นั้นขึ้นอยู่กับการรู้

หรือไม่รู้ข้อเท็จจริงของคู่กรณีที่เกี่ยวข้อง ตัวเงินถือเป็นสัญญาเฉพาะเรื่อง คำว่า “สุจริต” จึงถือตามความหมายในประการที่สอง ดังจะเห็นได้จากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 540/2490 ซึ่งวินิจฉัย คำว่า “สุจริต” ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้นหมายความว่ามิได้รู้เท่าถึงการฉ้อโกงที่ไม่มีสิทธิหรือความบกพร่องแห่งสิทธิของผู้โอนที่มีอยู่ในทรัพย์สินที่โอนมาให้ผู้รับโอน⁶⁷

สำหรับคำว่า “ทุจริต” (bad faith) มีผู้ให้คำอธิบายไว้ว่า คำว่า “ทุจริต” ในทางแพ่งมีลักษณะตรงข้ามกับ “สุจริต” ซึ่งโดยทั่วไปแล้วมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการกระทำความผิด หลอกลวง หรือมีจุดมุ่งหมายที่จะทำให้บุคคลอื่นเข้าใจผิดหรือหลอกลวงผู้อื่น การละเลยไม่เอาใจใส่หรือการบิดพลิ้วโดยไม่ปฏิบัติหน้าที่หรือชำระหนี้ตามสัญญา⁶⁸

ส่วนคำว่า “ประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง” (gross negligence) เท่ากับจงใจกระทำความผิด (gross negligence is held equivalent to intentional wrong) ความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง โดยทั่วไปย่อมวินิจฉัยเทียบตามมาตรฐานความระมัดระวังของวิญญูชนในสถานะเช่นลูกหนี้ในพฤติการณ์เช่นนั้น มิได้ถือเอาความระมัดระวังของลูกหนี้เองเป็นหลัก สำหรับประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงนั้นหมายความว่า ความประมาทเลินเล่อที่ไม่ใช้ความระมัดระวังเสียเลยทั้ง ๆ ที่เห็นภัยอันตรายอยู่ชัด ๆ ก็ยังไม่ใช้ความระมัดระวังให้พ้นภัยอันตรายที่เห็นอยู่นั้น ถ้าหากจะใช้ความระมัดระวังแต่เพียงเล็กน้อย ภัยอันตรายนั้นก็จะไม่เกิดขึ้น⁶⁹

ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาที่วินิจฉัยประเด็นข้อกฎหมายที่ให้ความคุ้มครอง ผู้ทรงซึ่งได้รับโอนเช็คไว้โดยสุจริตตามบทบัญญัติมาตรา 905 วรรคสอง วรรคท้าย และมาตรา 916 มีดังนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 906/2542 “โจทก์ได้รับแลกเช็คพิพาทซึ่งมีจำนวนที่ 1 เป็นผู้ลงลายมือชื่อส่งจ่าย จำนวนที่ 2 ลงลายมือชื่อเป็นผู้อาวัล โจทก์จึงเป็นผู้ทรงเช็คและได้รับประโยชน์แห่งข้อสันนิษฐานตามกฎหมายว่าเป็นผู้ทรงโดยสุจริตตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 6 ประกอบกับมาตรา 904 เมื่อจำเลยมีหน้าที่นำสืบว่าโจทก์ไม่สุจริตคบคิดกันฉ้อฉลกับจำเลยที่ 2 ดังที่จำเลยที่ 1 ยื่นคำให้การต่อสู้คดี แต่จำเลยที่ 1 มิได้นำสืบในข้อนี้ จำเลยที่ 1 จึงต้องรับผิดชอบใช้เงินตามเช็คให้โจทก์”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3099/2532 “โจทก์ฟ้องว่าจำเลยส่งจ่ายเช็คพิพาทชำระหนี้แก่โจทก์ เมื่อเช็คถึงกำหนดโจทก์นำเช็คเข้าบัญชี แต่ธนาคารตามเช็คปฏิเสธการจ่ายเงินขอให้จำเลยชำระเงินตามเช็ค จำเลยให้การต่อสู้ว่า จำเลยส่งจ่ายเช็คพิพาทให้แก่ผู้มีชื่อเพื่อเป็นประกันการชำระหนี้ตามสัญญากู้ยืมซึ่งมีดอกเบี้ยเกินอัตราตามกฎหมายรวมอยู่ด้วยไม่ทราบว่เช็คพิพาทตกไปอยู่ในมือของโจทก์

⁶⁷ ไพฑูรย์ คงสมบูรณ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะตัวเงิน, 15.

⁶⁸ ประสิทธิ์ โฉ่ววิไลกุล, คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 4-14 กฎหมายแพ่งหลักทั่วไป, 65.

⁶⁹ จิตติ ดิงสภักดิ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 มาตรา 354 ถึงมาตรา 452 ว่าด้วยมูลแห่งหนี้, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523), 62-63.

ได้อย่างไร โดยจำเลยมิได้กล่าวต่อสู้ว่าโจทก์รับโอนเช็คพิพาทมาโดยคบคิดกันกับผู้อื่นผู้ใดจนจำเลย ดังนี้ ต้องถือว่าโจทก์ได้รับโอนเช็คพิพาทมาโดยสุจริต การที่จำเลยไม่ทราบว่าโจทก์ได้รับโอนเช็คพิพาทมาอย่างไร ไม่เป็นข้อต่อสู้ที่จำเลยจะชี้ยันโจทก์ได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 905 และมาตรา 916 จำเลยจึงไม่มีสิทธินำพยานเข้าสืบตามข้อต่อสู้และต้องรับผิดชอบเงินตามเช็คให้แก่โจทก์”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5250/2533 “โจทก์เป็นธนาคาร ได้รับเช็คจากลูกค้าเพื่อชำระหนี้ตามปกติทางการค้า หากต้องมีหน้าที่ตรวจสอบถึงที่มาหรือฐานะของผู้ส่งจ่ายเช็คไม่ จึงถือไม่ได้ว่าโจทก์คบคิดกับลูกค้าเพื่อฉ้อฉลจำเลย จำเลยซึ่งเป็นผู้ส่งจ่ายเช็คฉบับดังกล่าวต้องรับผิดชอบในความในเช็คต่อโจทก์ซึ่งเป็นผู้ทรงโดยชอบด้วยกฎหมาย”

3.2.4 การตรวจกฎหมายข้อมูลทางเครดิตและกฎหมายคุ้มครองเงินฝากขึ้นเพื่อใช้บังคับ

หลักเกณฑ์ทางกฎหมายข้อนี้เป็นปัจจัยทางอ้อมที่จะมีส่วนเกื้อหนุนให้มีการใช้เช็คเพื่อชำระหนี้อย่างแพร่หลายในประเทศไทย ที่ว่าเป็นปัจจัยทางอ้อมก็เพราะกฎหมายข้อมูลทางเครดิตจะมีส่วนช่วยให้ธนาคารสามารถค้นกรองคุณสมบัติของลูกค้าผู้ประสงค์จะเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน โดยการใช้เช็คได้ หากลูกค้ารายดังกล่าวมีประวัติที่ไม่ดี ไม่ว่าจะเป็นประวัติส่วนตัว หรือประวัติเกี่ยวกับการประกอบธุรกิจในการค้า พบว่าลูกค้ารายนั้นถูกฟ้องเป็นคดีอยู่หลายคดีเช่นนี้ ธนาคารอาจจะปฏิเสธไม่รับเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวันให้แก่ลูกค้ารายนั้น เพราะหากให้ลูกค้ารายนั้นเปิดบัญชีเงินฝากแบบใช้เช็คได้แล้ว หากลูกค้ารายนั้นใช้เช็คในลักษณะที่จะฉ้อฉลคนอื่น อาจมีผลทำให้ระบบการใช้เช็คของธนาคารนั้นพลอยได้รับผลกระทบในทางที่อาจเกิดความเสียหายแก่ธนาคารขึ้นได้

การประกาศใช้พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจข้อมูลเครดิต พ.ศ. 2545 แม้กฎหมายฉบับดังกล่าวจะมีเหตุผลให้สถาบันการเงินที่จะพิจารณาให้สินเชื่อแก่ลูกค้าได้มีข้อมูลเกี่ยวกับฐานะทางการเงินและประวัติการชำระหนี้ของลูกค้าอย่างเพียงพอว่าลูกค้ารายนั้นมีประวัติเป็นอย่างไร มีภาระหนี้สินอยู่กับสถาบันการเงินอื่นมากน้อยเพียงใด เพื่อที่สถาบันการเงินดังกล่าวจะได้นำข้อมูลของลูกค้ารายนั้นมาใช้ประกอบการพิจารณาในการให้สินเชื่อตามคำขอเพื่อที่จะไม่ทำให้หนี้สินเชื่อดังกล่าวเป็นหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้แก่สถาบันการเงินซึ่งก็คือธนาคารนั่นเอง⁷⁰ เมื่อธนาคารมีข้อมูลเครดิตของลูกค้ารายนั้นไว้ในฐานข้อมูลของธนาคารแล้ว หากต่อมาลูกค้ารายนั้นมาขึ้นคำขอเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวันกับธนาคาร ธนาคารย่อมใช้ข้อมูลเครดิตที่ธนาคารมีอยู่เพื่อประกอบการพิจารณาว่าสมควรที่จะให้ลูกค้ารายดังกล่าวเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวันกับธนาคารได้ตามคำขอหรือไม่ หากข้อมูลเครดิตของลูกค้ารายนั้นไม่เป็นที่น่าพอใจ ธนาคารก็จะปฏิเสธไม่รับเปิดบัญชีให้

⁷⁰ หมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจข้อมูลเครดิต พ.ศ. 2545.

ลูกค้าก็ย่อมไม่อาจจะมิเช็กไปส่งจ่ายได้ หากธนาคารได้นำเอาประโยชน์จากกฎหมายฉบับนี้ไปใช้ในการพิจารณาถ่วงดุลของคุณสมบัติของลูกค้าที่ธนาคารสมควรจะเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวันให้แล้ว ก็จะทำให้ได้บุคคลที่มีคุณสมบัติพร้อมที่จะใช้เช็ก ย่อมส่งผลให้เช็กที่ออกและใช้กันในการค้ามีความน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น เมื่อทุก ๆ คนเชื่อถือในเช็กที่ส่งจ่ายชำระหนี้แล้วย่อมทำให้มีการใช้เช็กกันอย่างแพร่หลายตามมา อันจะเป็นประโยชน์ต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศเป็นการส่วนรวมด้วย

สำหรับพระราชบัญญัติสถาบันคุ้มครองเงินฝาก พ.ศ. 2551 เป็นกฎหมายอีกฉบับที่เป็นปัจจัยทางอ้อมที่จะส่งเสริมให้มีการใช้เช็กกันอย่างแพร่หลาย กล่าวคือ เจ้าของบัญชีที่ประสงค์จะใช้เช็กเพื่อความสะดวกของตนในการชำระหนี้แล้ว ยังมีความประสงค์ที่จะฝากเงินโดยเปิดบัญชีกับธนาคารที่มีความมั่นคงในทางการเงินและโปร่งใสในการประกอบธุรกิจการธนาคารพาณิชย์อีกด้วย เพราะที่ผ่านมาธนาคารพาณิชย์หลายแห่งต้องถูกปิดกิจการไป ทำให้เจ้าของบัญชีได้รับผลกระทบไปบ้างซึ่งส่งผลให้เจ้าของบัญชีมีความไม่มั่นใจในสถานะของธนาคารที่ตนไปฝากเงินไว้ ทำให้บุคคลผู้มีฐานะดีไม่กล้าที่จะนำเงินที่ตนมีอยู่ไปฝากธนาคารเพราะเกรงว่าธนาคารจะดำเนินการจนอาจก่อความเสียหายมาถึงบัญชีเงินฝากของตนได้ ฉะนั้น เมื่อได้มีการตราพระราชบัญญัติสถาบันคุ้มครองเงินฝาก พ.ศ. 2551 ขึ้นบังคับใช้ ผู้ฝากเงินก็ย่อมมีความมั่นใจและนำเงินมาฝากไว้กับธนาคารมากขึ้น

3.2.5 การกำหนดมาตรการรับผิดชอบในทางแพ่งและทางอาญาสำหรับผู้ออกเช็กชำระหนี้และเช็คนั้นถูกธนาคารปฏิเสธการใช้เงิน

การมีบทกฎหมายที่กำหนดความรับผิดชอบทั้งในทางแพ่งและทางอาญา นับว่าเป็นปัจจัยข้อหนึ่งที่จะเกื้อหนุนให้มีคนนิยมใช้เช็กเพื่อชำระหนี้ โดยเฉพาะด้านเจ้าหน้าที่ได้รับเช็กไว้จากลูกหนี้ หากเช็กฉบับดังกล่าวไม่อาจเรียกเก็บเงินได้ เจ้าหน้าที่ย่อมมีสิทธิตามกฎหมายที่จะดำเนินการกับผู้ออกเช็กหรือบุคคลอื่น ๆ ที่ลงลายมือชื่อในเช็กไม่ว่าจะเป็นผู้สลักหลังหรือผู้รับอาวัล โดยแยกเป็นการดำเนินคดีทางแพ่งและการดำเนินคดีทางอาญา

3.2.5.1 การใช้สิทธิดำเนินคดีในทางแพ่ง

เจ้าหน้าที่ใช้สิทธิดำเนินคดีในทางแพ่งโดยอาศัยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในส่วนที่เกี่ยวกับเช็ก เป็นการนำคดีแพ่งขึ้นสู่ศาลเพื่อขอให้ศาลบังคับให้บุคคลที่ลงลายมือชื่อไว้ในเช็กรับผิดชอบใช้เงินตามเช็กโดยอ้างในคำฟ้องว่า เช็กฉบับดังกล่าวตนไม่อาจเรียกเก็บเงินได้ หลังจากที่ตนได้นำเช็กไปยื่นทวงถามให้ธนาคารใช้เงินตามเช็กโดยชอบแล้ว (มาตรา 914, 959 (ก) ประกอบมาตรา 989 วรรคแรก) เจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นผู้ทรงเช็ก อาจฟ้องลูกหนี้ผู้ส่งจ่าย ผู้สลักหลัง หรือผู้รับอาวัล คนใดคนหนึ่งหรือทุกคนพร้อมกันก็ได้ (มาตรา 967 วรรคสอง ประกอบมาตรา 989 วรรคแรก) เพียงแต่การฟ้องคดีต้องฟ้องภายในอายุความ 1 ปีนับแต่วันที่เช็กถึงกำหนดใช้เงินหรือวันที่ที่เขียนลงในเช็ก (มาตรา 1002)

3.2.5.2 การใช้สิทธิดำเนินคดีในทางอาญา

แม้ว่าการออกเช็คเพื่อชำระหนี้จะเป็นเรื่องในทางแพ่งซึ่งมีประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บังคับใช้อยู่ แต่ถ้าวการออกเช็คเพื่อชำระหนี้ โดยรู้ว่าย่เงินในธนาคารของตนไม่มีหรือมีแต่ไม่พอใช้ให้ได้ตามจำนวนเงินในเช็คที่สั่งจ่ายอันเป็นการก่อให้เกิดเจตนาทุจริต แต่เดิมก็อาจจะเป็นความผิดตามกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 มาตรา 304 อันว่าด้วยความผิดฐานฉ้อโกงได้ แม้ต่อมาเมื่อประกาศใช้ประมวลกฎหมายอาญาซึ่งบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา ก็บัญญัติถึงความผิดฐานฉ้อโกงไว้ในมาตรา 341 ความว่า “ผู้ใดโดยทุจริต หลอกลวงผู้อื่น ด้วยการแสดงข้อความอันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อความจริงซึ่งควรบอกให้แจ้ง และโดยการหลอกลวงดังว่านั้น ได้ไปซึ่งทรัพย์สินจากผู้ถูกหลอกลวงหรือบุคคลที่สาม หรือทำให้ผู้ถูกหลอกลวงหรือบุคคลที่สามทำถอนหรือทำลายเอกสารสิทธิ ผู้นั้นกระทำความผิดฐานฉ้อโกง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปีหรือปรับไม่เกินหกพันบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ” แต่ความผิดทางอาญาก็ไม่อาจคุ้มครองประชาชนจากบุคคลที่ไม่สุจริต ซึ่งหาทางหลีกเลี่ยงกฎหมายโดยออกเช็คเพื่อชำระหนี้ได้เพียงพอ ดังนั้น รัฐจึงจำต้องตรากฎหมายพิเศษบังคับใช้แก่คดีเกี่ยวกับเรื่องเช็คโดยเฉพาะ คือ พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 ซึ่งเหตุผลในการประกาศใช้กฎหมายฉบับนี้มีใจความว่า โดยที่ในสมัยปัจจุบันมีผู้นิยมใช้เช็คกันมากทั้งในวงการค้าธุรกิจและวงการทั่ว ๆ ไป และปรากฏว่าเช็คที่ออกให้แก่กันนั้นเมื่อผู้ทรงนำไปขึ้นเงินที่ธนาคารแล้ว ธนาคารมักจะปฏิเสธเพราะไม่มีเงินของผู้สั่งจ่ายในบัญชีหรือมีแต่ไม่เพียงพอที่จะจ่ายได้ตามเช็คนั้น ทำให้เป็นที่เสียหายแก่ประชาชนโดยทั่ว ๆ ไป ตลอดจนมีผลกระทบกระเทือนต่อวงการค้าธุรกิจ และความเจริญในทางเศรษฐกิจของชาติด้วย และแม้การออกเช็คโดยไม่มีเงินในธนาคารหรือมีแต่ไม่เพียงพอตามจำนวนเงินในเช็ค อาจจะเป็นความผิดอาญาฐานฉ้อโกง ซึ่งมีโทษจำคุกและปรับดังกล่าวก็น่าจะตาม แต่ก็มีบุคคลที่ไม่สุจริตเป็นจำนวนไม่น้อยหาทางเลี่ยงกฎหมาย โดยออกเช็คชำระหนี้และเมื่อเช็คนั้นถูกปฏิเสธการใช้เงินแล้วผู้สั่งจ่ายเช็คก็หาไม่มีความผิดฐานฉ้อโกงไม่ เช่น มิได้ใช้อุบายหลอกลวงอันเป็นสาระสำคัญในความผิดฐานฉ้อโกง เป็นต้น ฉะนั้น เมื่อรัฐมีนโยบายจะสนับสนุนให้ประชาชนมีการใช้เช็คกันอย่างแพร่หลายก็จำเป็นที่จะต้องตราพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 ขึ้น

พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 ได้มีผลใช้บังคับตลอดมานับแต่วันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2497 ปรากฏว่าประชาชน พ่อค้า นักธุรกิจ วงการค้า มีความนิยมและใช้เช็คกันอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้ เพราะได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายดังกล่าวสมดังเจตนารมณ์ของกฎหมาย แต่ในทางกลับกันปรากฏว่ามีผู้ไม่สุจริตนำพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คนี้ไปใช้ในทางที่ขัดต่อเจตนารมณ์ของกฎหมาย โดยหาโอกาสเอากฎหมายฉบับนี้เป็นเครื่องมือในการบีบบังคับลูกหนี้ ซึ่งจะต้องมีความผิดในทางแพ่งให้มารับผิดในทางอาญาทำให้เกิดความเดือดร้อน

แก่ประชาชนแก่ผู้ออกเช็คโดยสุจริตและมีผลกระทบกระเทือนต่อวงการค้าธุรกิจ วงการธนาคารเป็นอันมาก จนถึงกับมีคดีความทางอาญาเกิดขึ้น เนื่องจากการออกเช็คโดยไม่มีเงินเป็นจำนวนมาก แม้รัฐจะได้ประกาศใช้ ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 196 ลงวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2515 แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 ในส่วนที่เกี่ยวกับการควบคุมตัวผู้ต้องหา แต่ปัญหาดังกล่าวก็ยังไม่ลดน้อยลงแต่อย่างใด ฉะนั้น ในปี พ.ศ. 2534 รัฐจึงได้ตราพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 ขึ้นมาใช้บังคับ โดยให้ยกเลิกพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 และยกเลิกประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 196 ลงวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2515 โดยมีเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้ว่า “โดยที่พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 ใช้บังคับมานานแล้ว บทบัญญัติที่มีอยู่ไม่เหมาะสมหลายประการ สมควรปรับปรุงให้มีบทบัญญัติชัดเจนว่า การออกเช็คที่จะมีความผิดตามพระราชบัญญัตินี้จะต้องเป็นการออกเช็คเพื่อให้มีผลผูกพันและบังคับชำระหนี้ได้ตามกฎหมายเท่านั้น และกำหนดให้มีระวางโทษปรับเพียงไม่เกินหกหมื่นบาท เพื่อให้คดีความผิดตามพระราชบัญญัตินี้อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลแขวง ทั้งให้การปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยจะกระทำโดยไม่มีหลักประกันเลยก็ได้ แต่ถ้าจะให้หลักประกัน หลักประกันนั้นจะต้องไม่เกินหนึ่งในสามของจำนวนเงินตามเช็ค นอกจากนี้ สมควรกำหนดให้การฟ้องคดีแพ่งตามเช็คที่มีจำนวนเงินไม่เกินอำนาจพิจารณาพิพากษาของผู้พิพากษาคนเดียวสามารถฟ้องรวมไปกับคดีส่วนอาญาได้”⁷¹

พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 มาตรา 17 บัญญัติว่า “ศาลแขวงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี และมีอำนาจทำการไต่สวนหรือมีคำสั่งใด ๆ ซึ่งผู้พิพากษาคณะเดียวมีอำนาจตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 24 และมาตรา 25 วรรคหนึ่ง” ความในมาตรา 25 วรรคหนึ่ง พระธรรมนูญศาลยุติธรรม บัญญัติว่า “ในศาลชั้นต้นผู้พิพากษาคณะเดียวเป็นองค์คณะมีอำนาจเกี่ยวแก่คดีซึ่งอยู่ในอำนาจของศาลนั้น ดังต่อไปนี้

- (1) ไต่สวนและวินิจฉัยชี้ขาดคำร้องหรือคำขอที่ยื่นต่อศาลในคดีทั้งปวง
- (2) ไต่สวนและมีคำสั่งเกี่ยวกับวิธีการเพื่อความปลอดภัย
- (3) ไต่สวนมูลฟ้องและมีคำสั่งในคดีอาญา
- (4) พิจารณาพิพากษาคดีแพ่งซึ่งราคาทรัพย์สินที่พิพาทหรือจำนวนเงินที่ฟ้องไม่เกินสามแสนบาท ราคาทรัพย์สินที่พิพาทหรือจำนวนเงินดังกล่าว อาจขยายได้โดยการตราเป็นพระราชกฤษฎีกา
- (5) พิจารณาพิพากษาคดีอาญา ซึ่งกฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างสูงไว้ให้จำคุกไม่เกินสามปีหรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ แต่จะลงโทษจำคุกเกินหกเดือนหรือปรับเกิน

⁷¹ หมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534.

หนึ่งหมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งโทษจำคุกหรือปรับอย่างหนึ่งอย่างใดหรือทั้งสองอย่างเกินอัตราที่กล่าวแล้วไม่ได้”

พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันนี้โดยบัญญัติความในมาตรา 4 ไว้ว่า “ผู้ใดออกเช็คเพื่อชำระหนี้ที่มีอยู่จริงและบังคับได้ตามกฎหมายโดยมีลักษณะหรือมีการกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้

- (1) เจตนาที่จะไม่ให้มีการใช้เงินตามเช็คนั้น
- (2) ในขณะที่ออกเช็คนั้นไม่มีเงินอยู่ในบัญชีอันจะพึงให้ใช้เงินได้
- (3) ให้ใช้เงินมีจำนวนสูงกว่าจำนวนเงินที่มีอยู่ในบัญชีอันจะพึงให้ใช้เงินได้ในขณะที่ออกเช็คนั้น
- (4) ถอนเงินทั้งหมดหรือแต่บางส่วนออกจากบัญชีอันจะพึงให้ใช้เงินตามเช็คจนจำนวนเงินเหลือไม่เพียงพอที่จะใช้เงินตามเช็คนั้นได้
- (5) ห้ามธนาคารมิให้ใช้เงินตามเช็คนั้นโดยเจตนาทุจริต

เมื่อได้มีการยื่นเช็คเพื่อให้ใช้เงินโดยชอบด้วยกฎหมาย ถ้าธนาคารปฏิเสธไม่ให้ใช้เงินตามเช็คนั้น ผู้ออกเช็คมีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินหกหมื่นบาทหรือจำคุกไม่เกินหนึ่งปีหรือทั้งปรับทั้งจำ”

มาตรา 5 บัญญัติว่า “ความผิดตามมาตรา 4 เป็นความผิดอันยอมความได้”

นับแต่กฎหมายฉบับดังกล่าวประกาศและมีผลใช้บังคับ ทำให้คดีอาญาเกี่ยวกับการใช้เช็คที่ขึ้นมาสู่ศาลลดจำนวนลงอย่างมาก เชื่อกันว่าเจ้าหนี้จะนำมาฟ้องร้องทางอาญาได้นั้น ในเบื้องต้นจะต้องเป็นเช็คที่ลูกหนี้ออกให้แก่เจ้าหนี้ เพื่อชำระหนี้และหนี้ดังกล่าวต้องมีอยู่จริงและเป็นหนี้ที่บังคับกันได้ตามกฎหมาย หากเช็คที่ถูกธนาคารปฏิเสธการใช้เงินไม่อยู่ในหลักเกณฑ์นี้แล้วจะนำมาฟ้องทางอาญาไม่ได้ การดำเนินคดีตามกฎหมายฉบับนี้จำเป็นต้องยึดหลักของการดำเนินคดีอาญาในคดีความผิดอันยอมความได้ กล่าวคือ ผู้เสียหายซึ่งเป็นผู้ทรงเช็คในขณะที่ธนาคารปฏิเสธการใช้เงินอาจเป็นโจทก์ยื่นฟ้องคดีเองหรือทำการร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนเพื่อให้ทำการสอบสวนแล้วจึงส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นในการสั่งฟ้องให้พนักงานอัยการเพื่อพิจารณายื่นฟ้องต่อศาลต่อไป (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28, 120, 121, 123, 141 และ 143) อย่างไรก็ตาม ต้องดำเนินการภายใต้บังคับของกฎหมายเรื่องอายุความ ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 96 ที่ว่า “ในความผิดอันยอมความได้ ถ้าผู้เสียหายมิได้ร้องทุกข์ภายในสามเดือนนับแต่วันรู้เรื่องความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิดเป็นอันขาดอายุความ”

ดังนั้น ในคดีความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 หากผู้เสียหายรู้ตัวผู้กระทำความผิดและรู้ถึงความผิดก็ต้องไปทำการร้องทุกข์หรือฟ้องคดีเสียเอง

ภายใน 3 เดือนนับแต่วันที่รู้เรื่องความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิด มิฉะนั้น คดีขาดอายุความ แต่ถ้าวรื้อทุกข์ภายใน 3 เดือนแล้วก็ไม่ขาดอายุความ แต่ทั้งนี้ ถ้ามิได้ตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องภายใน 5 ปี คดีก็ขาดอายุความเช่นกัน อายุความ 5 ปี นี้ถือเป็นเด็ดขาดจะขยายต่อไปไม่ได้

การนับอายุความนี้ ต้องนับเมื่อความผิดเกิดขึ้นแล้ว จึงต้องนับแต่วันที่ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คไม่ใช่นับแต่วันออกเช็คเพราะการที่ออกเช็คแม้จะมีเจตนาไม่ให้มีการใช้เงินตามเช็ค ยังเป็นการกระทำที่ยังไม่ครบองค์ประกอบของความผิดจนกว่าธนาคารจะปฏิเสธการใช้เงิน จึงจะเป็นความผิดสำเร็จ

3.2.6 รูปแบบการดำเนินคดีแพ่งและอาญากับผู้ออกเช็คที่ถูกธนาคารปฏิเสธการใช้เงิน

นอกจากจะมีมาตรการทางกฎหมายที่ใช้บังคับกับลูกหนี้ผู้ออกเช็คหรือโอนเช็คเพื่อชำระหนี้และเช็คนั้นเจ้าหนี้ไม่อาจนำไปเรียกเก็บเงินได้ ให้ต้องรับผิดชอบทั้งในทางแพ่งและทางอาญาดังกล่าวแล้ว ในประเทศไทยยังมีการสร้างกลไกทางกฎหมายเพื่อให้การดำเนินคดีทั้งในทางแพ่งและอาญาเกิดความสะดวก คล่องตัวและรวดเร็วอันจะเป็นประโยชน์แก่เจ้าหนี้ การมีกลไกเช่นที่กล่าวนี้จะช่วยให้เจ้าหนี้พึงพอใจเพราะคดีที่เขานำขึ้นสู่ศาลจะได้รับการพิจารณาพิพากษาโดยเร็ว อันจะก่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้อย่างยิ่ง กลไกดังกล่าวนี้ถูกกำหนดไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความทั้งส่วนของคดีแพ่งและคดีอาญา ในส่วนของคดีแพ่ง การพิจารณาคดีให้ใช้เงินตามเช็คถือว่าเป็นประเภทคดีไม่มีข้อยุ่งยาก (simple case)⁷² ส่วนของคดีอาญาที่มีการขอให้ใช้เงินตามเช็ครวมด้วยถือเป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา การพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยากและการพิจารณาคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาเช่นที่ว่านี้ ล้วนแต่เป็นประโยชน์แก่เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์ทั้งสิ้น

ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 196 ได้วางหลักเกณฑ์ของคดีไม่มีข้อยุ่งยากไว้ว่า ในคดีฟ้องขอให้จำเลยชำระเงินจำนวนแน่นอนตามเช็ค ซึ่งถูกธนาคารปฏิเสธการใช้เงิน ไม่ว่าจำนวนเงินในเช็คจะเป็นจำนวนเท่าใดก็ตาม ให้ถือว่าคดีดังกล่าวเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยาก ศาลอาจมีคำสั่งเองหรือเมื่อฝ่ายโจทก์ร้องขอโดยศาลจะนำวิธีพิจารณาความแพ่งแบบวิสามัญในส่วน of คดีมโนสาเร่มาใช้บังคับกับการพิจารณาพิพากษาคดีดังกล่าว

⁷² ในคดีไม่มีข้อยุ่งยากนี้ กฎหมายมุ่งหมายจะให้คดีความที่มีพยานปรากฏแน่ชัดว่า จำเลยไม่มีทางต่อสู้คดีเสร็จไปโดยเร็ว เป็นการประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายของทางราชการและคู่ความที่เกี่ยวข้อง เมื่อคดีดังกล่าวจัดอยู่ในประเภทคดีไม่มีข้อยุ่งยากแล้ว ผู้พิจารณาเจ้าของสำนวนต้องนำบทบัญญัติว่าด้วยวิธีพิจารณาความมโนสาเร่มาใช้บังคับอย่างจริงจัง.

หลักการสำคัญของการดำเนินคดีไม่มีข้อยุ่งยากที่ให้น่าบัพัญญูได้ว่าด้วยการดำเนินคดีมโนสารเข้ามาใช้บังคับก็เพื่อให้การพิจารณาคดีเป็นไปโดยรวดเร็วและมีความละเอียดรอบคอบ⁷³ กล่าวคือ แม้คดีไม่มีข้อยุ่งยากเป็นคดีสามัญ แต่กฎหมายเห็นว่าเป็นคดีที่อาจทำการพิจารณาและพิพากษาให้แล้วเสร็จไปโดยง่ายได้ เพราะไม่มีปัญหาและไม่มีข้อยุ่งยากคดีควรจบสิ้นโดยเร็ว ด้วยเหตุนี้ กฎหมายจึงกำหนดวิธีการกับคดีไม่มีข้อยุ่งยากทำนองเดียวกับคดีมโนสาร⁷⁴ ทั้ง ๆ ที่คดีไม่มีข้อยุ่งยากมิใช่คดีมโนสาร⁷⁴

การฟ้องคดีมโนสารนั้น โจทก์อาจยื่นคำฟ้องเป็นหนังสือตามปกติทั่วไปหรือมาแถลงด้วยวาจาต่อศาลก็ได้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 191 วรรคแรก) การฟ้องด้วยวาจากระทำโดยโจทก์มาแถลงข้อหาด้วยวาจาต่อศาลแล้ว กฎหมายให้ศาลบันทึกการแห่งข้อหาเหล่านั้นไว้ อ่านให้โจทก์ฟังแล้วให้โจทก์ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 191 วรรคสาม) เพื่ออำนวยความสะดวกในการฟ้องด้วยวาจา กระทั่งยุติธรรมได้ตรากฎกระทรวง ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2535) กำหนดให้มีเจ้าพนักงานศาลจดบันทึกการละเอียดแห่งข้อหา

ขั้นตอนในการดำเนินคดีมโนสารจะมีความกระชับกว่าคดีแพ่งทั่ว ๆ ไป เป็นการรวมขั้นตอนต่าง ๆ โดยศาลจะกำหนดวันนัดพิจารณาคดีโดยเร็วและออกหมายเรียกไปยังจำเลยให้มาศาลเพื่อการไต่ถามไต่สวน ให้การและสืบพยานในวันเดียวกันและสั่งให้โจทก์มาศาลในวันนัดพิจารณานั้นด้วย (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 193 วรรคแรก) ถ้าโจทก์ไม่มาให้ถือว่าโจทก์ทิ้งฟ้อง ศาลจำหน่ายคดีได้ทันที (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 193 ทวิ วรรคแรก) หากจำเลยไม่มาศาลถือว่าจำเลยขาดนัดพิจารณาและศาลจะพิพากษาไปทันที (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 193 ทวิ วรรคสอง) ในคดีมโนสารนั้นให้ศาลนั่งพิจารณาคดีติดต่อกันโดยไม่ต้องเลื่อน เว้นแต่จะมีเหตุจำเป็นจะมีคำสั่งเลื่อนได้ครั้งละไม่เกิน 7 วัน (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 193 เบญจ) ศาลมีอำนาจทำคำสั่งหรือคำพิพากษาชี้ขาดคดีด้วยวาจาได้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 194)

จะเห็นได้ว่า บทบัญญัติดังกล่าวได้ทำให้กระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีเป็นไปโดยความรวดเร็ว เป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่ายโดยเฉพาะฝ่ายโจทก์ผู้เป็นเจ้าหนี้ตามเช็ค

⁷³ คดีมโนสาร เป็นคดีที่กฎหมายกำหนดให้มีการพิจารณาคดีโดยรวบรัด โดยมุ่งหมายให้ศาลมีอำนาจพิจารณาคดีโดยไม่ชักช้า เพราะเป็นคดีที่มีทุนทรัพย์เล็กน้อย เป็นคดีที่ไม่มีปัญหายุ่งยาก อาจพิจารณาให้เสร็จไปโดยรวดเร็วได้.

⁷⁴ คณิศ ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาคการดำเนินคดี, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2552), 416.

ในส่วนของการฟ้องคดีอาญาในความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 หากปรากฏข้อเท็จจริงว่า จำนวนเงินในเช็คแต่ละฉบับหรือหลายฉบับที่โจทก์นำมาฟ้องนั้นรวมกันไม่เกิน 300,000 บาท ซึ่งอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของผู้พิพากษาคนเดียวตามธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 25 (4) โจทก์อาจยื่นฟ้องคดีแพ่งเรียกเงินตามเช็คนั้นรวมฟ้องต่อศาลซึ่งพิจารณาคดีส่วนอาญาก็ได้ ซึ่งเรียกคดีประเภทนี้ว่าคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา (มาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534)

คดีความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 ซึ่งมีกรเรียกให้จำเลยรับผิดชอบใช้เงินตามเช็คมาด้วย เมื่อถือว่าเป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาแล้วย่อมเป็นประโยชน์ต่อโจทก์ผู้เป็นเจ้าหนี้ที่สามารถฟ้องคดีแพ่งรวมกันไปกับฟ้องคดีอาญาได้ ไม่ต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น เพราะไม่ต้องแยกฟ้องคดีแพ่งและคดีอาญาต่อศาลแต่ละแห่งกัน ข้อเท็จจริงที่รับฟังยุติแล้วในคดีส่วนอาญาก็นำมาใช้ในคดีแพ่งได้เลยไม่ต้องเสียเวลาสืบพยานกันใหม่ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 40 และมาตรา 46)

จากที่กล่าวทั้งหมดในหัวข้อ 3.2 นี้ จะเห็นได้ว่า ประเทศไทยมีทั้งหลักเกณฑ์ในส่วนของกฎหมายสารบัญญัติ อันได้แก่ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะหนี้ และลักษณะตัวเงิน ให้ความคุ้มครองแก่ผู้ทรงเช็คที่ได้รับเช็คไว้ในครอบครองโดยสุจริตให้มีสิทธิฟ้องบังคับลูกหนี้ทุกคนที่ลงลายมือชื่อไว้ในเช็คให้รับผิดชอบใช้เงินตามเช็คที่ถูกธนาคารปฏิเสธการใช้เงินแล้ว ในส่วนของกฎหมายวิธีสบัญญัติ อันได้แก่ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและวิธีพิจารณาความอาญา ยังสร้างกระบวนการในการพิจารณาคดีเกี่ยวกับคดีเช็คให้เป็นประโยชน์แก่ฝ่ายเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์อีกด้วย ด้วยหลักเกณฑ์ทางกฎหมายดังที่กล่าวนี้จึงเป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนให้มีการใช้เช็คเพื่อชำระหนี้กันอย่างแพร่หลาย

3.3 หลักกฎหมายเกี่ยวกับเช็คเพื่อชำระหนี้ในประเทศฝรั่งเศส

ประเทศฝรั่งเศสเป็นประเทศที่ใช้กฎหมายในระบบประมวลกฎหมาย (Code) ประมวลกฎหมายแพ่งของประเทศฝรั่งเศสมีอิทธิพลต่อการร่างกฎหมายของประเทศต่าง ๆ รวมถึงประเทศไทยด้วย ในประเทศฝรั่งเศสถือว่าเช็คเป็นเครื่องมือทางการเงินที่นำไปชำระหนี้ได้และรัฐบาลเองก็ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการใช้เช็คชำระหนี้แทนที่จะใช้เงินสด ทั้งนี้ เพราะเงินสดถูกบุคคลที่กระทำความผิดกฎหมายหรือเหล่าอาชญากรทั้งหลายนำมาใช้เป็นทุนในการกระทำความผิดกฎหมาย ในประเทศฝรั่งเศสจึงได้มีการบังคับและให้สิทธิใช้เช็คชำระหนี้แทนเงินสด โดยกฎหมายกำหนดจำนวนเงินไว้ว่าตั้งแต่จำนวนเท่าใดห้ามใช้เงินสดในการชำระหนี้

จากการที่ประเทศฝรั่งเศสได้ออกมาตรการทางกฎหมายในทำนองบังคับให้มีการชำระหนี้ด้วยเช็คแล้ว ยังได้ออกมาตรการในการควบคุมการใช้เช็คให้มีประสิทธิภาพและมีความน่าเชื่อถือ จึงทำให้การใช้เช็คเป็นที่นิยมของประชาชนเสมือนกับการใช้เงินสด มีความสะดวกและปลอดภัยกว่าการใช้เงินสดชำระหนี้

3.3.1 กลไกทางกฎหมายในการชำระหนี้ด้วยเช็ค

รัฐบาลของประเทศฝรั่งเศสมีนโยบายเคร่งครัดและเข้มงวดเกี่ยวกับการเสียภาษี ฉะนั้น จึงได้ออกมาตรการทางกฎหมายในการควบคุมเรื่องภาษีโดยจำกัดจำนวนการใช้เงินสดโดยให้ใช้เช็คหรือบัตรเครดิตแทน ซึ่งจะบังคับให้มีการใช้เช็คในบางกิจการและยอดเงินตามที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น โดยกิจการส่วนใหญ่ที่กฎหมายบังคับให้ชำระหนี้ด้วยเช็คนั้นจะเป็นกิจการที่เกี่ยวข้องกับการค้า ซึ่งเป็นกิจการที่สามารถจะหลบเลี่ยงการเสียภาษีได้ จึงต้องกำหนดมาตรการทางกฎหมายในการบังคับชำระหนี้ด้วยเช็คขึ้นมา เพื่อให้เจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถตรวจสอบภาษีได้โดยง่าย ซึ่งมาตรการทางกฎหมายดังกล่าวประกาศออกมาเพื่อยกเว้นบทบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งของประเทศฝรั่งเศส มาตรา 1243⁷⁵ ซึ่งกฎหมายฉบับดังกล่าวประกาศลงวันที่ 22 ตุลาคม ค.ศ. 1940 บัญญัติว่าด้วยข้อบังคับเรื่องการชำระหนี้ด้วยเช็คและการโอนเงิน (D.C. 1942.L.2)

กฎหมายแพ่งลักษณะหนึ่งของฝรั่งเศสได้วางเป็นหลักเบื้องต้นไว้ว่า เจ้าหนี้ไม่จำเป็นต้องยอมรับการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นอันมิใช่วัตถุประสงค์แห่งหนี้ แม้การชำระหนี้เป็นอย่างอื่นนั้นจะมีมูลค่าเท่ากับหรือมากกว่าวัตถุแห่งหนี้ก็ตาม หลักข้อนี้เป็นไปในทำนองเดียวกับที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 320 ของประเทศไทย เมื่อนำหลักกฎหมายมาตรา 1243 ประมวลกฎหมายแพ่งของประเทศฝรั่งเศสมาปรับใช้บังคับแล้ว หากหนี้ที่ต้องชำระตามสัญญาเป็นหนี้ที่ต้องชำระเป็นเงินตรา (money) ถ้านำเช็คมาชำระไม่ว่าเช็คนั้นจะเป็นเช็คส่วนบุคคลหรือเช็คธนาคารก็ตาม กฎหมายให้สิทธิเจ้าหนี้อปปฏิเสธไม่ยอมรับการชำระหนี้ด้วยเช็คได้ การนำหลักกฎหมายแพ่งดังกล่าวมาใช้โดยเคร่งครัดเช่นนี้ ในบางครั้งอาจก่อให้เกิดความไม่สะดวกไม่ปลอดภัยสำหรับลูกหนี้ ส่วนเจ้าหนี้เองอาจใช้เป็นช่องทางในการหลบเลี่ยงภาษี เพราะการนำเงินสดมาชำระหนี้ยากแก่การตรวจสอบเส้นทางการเงิน ด้วยเหตุนี้รัฐบาลของประเทศฝรั่งเศสจึงได้ประกาศใช้กฎหมายว่าด้วยข้อบังคับเรื่องการชำระหนี้ด้วยเช็ค ฉบับลงวันที่ 22 ตุลาคม ค.ศ. 1940 โดยยกเว้นให้มีการนำเช็คมาชำระหนี้ได้อันมีลักษณะเป็นการบังคับเจ้าหนี้ให้ยอมรับการชำระหนี้ด้วยเช็ค แต่เฉพาะในกิจการบางอย่างที่กฎหมายจะพึงกำหนด ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในด้านภาษีอากรเป็นสำคัญ กฎหมายว่าด้วย

⁷⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งของประเทศฝรั่งเศสมาตรา 1243 มีความสำคัญว่า “...เจ้าหนี้ไม่จำเป็นต้องยอมรับการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นแทนหนี้ตามสัญญา แม้ว่ามูลค่าของสิ่งที่เสนอจะเท่ากับหรือมากกว่าวัตถุแห่งหนี้ตามสัญญาก็ตาม...”.

ข้อบังคับในเรื่องการชำระหนี้ด้วยเช็คดังกล่าวนี้ ได้กล่าวถึงเจตนารมณ์ของการมีกฎหมายฉบับนี้ไว้ว่า การชำระหนี้ด้วยเงินสดอาจไม่สะดวกหากเป็นการชำระหนี้ที่มียอดเงินที่ต้องชำระเป็นจำนวนมาก ดังนั้น คู่กรณีจึงสามารถที่จะตกลงเกี่ยวกับวิธีการชำระหนี้เงิน โดยอาจชำระหนี้ด้วยวิธีการอย่างอื่นได้ เช่น การใช้เช็คเพื่อชำระหนี้ การชำระหนี้ด้วยวิธีการโอนเงินตามจำนวนหนี้จากบัญชีลูกหนี้ไปเข้าบัญชีของเจ้าหนี้

กฎหมายว่าด้วยข้อบังคับเรื่องการชำระหนี้ด้วยเช็คที่ประกาศใช้บังคับได้ระบุไว้ว่า การชำระหนี้ในเรื่องหรือกิจการดังต่อไปนี้เป็นจำนวนตั้งแต่ 5,000 ฟรังก์ คือการชำระค่าเช่า ค่าพาหนะ ค่าขนส่ง ค่าบริการ ค่าวัสดุอุปกรณ์ และงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการได้มาซึ่งอาคารหรือวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ สำหรับอาคารหรือทรัพย์สินที่มีค่าเกินกว่า 5,000 ฟรังก์ จะต้องกระทำการชำระหนี้ด้วยเช็คขีดคร่อมหรือด้วยวิธีการโอนเงินเข้าบัญชีหรือชำระด้วยบัตรเครดิต เนื่องจากการชำระหนี้เหล่านี้ล้วนเป็นการดำเนินการเกี่ยวข้องกับการค้า (usages de commerce) นอกจากนั้นแล้วกฎหมายฉบับดังกล่าวนี้ยังขยายความรวมถึงการชำระหนี้ในธุรกรรมเกี่ยวกับสัตว์ที่ยังมีชีวิตหรือหรือผลิตภัณฑ์จากสัตว์ที่อยู่ในบังคับว่าต้องทำการชำระหนี้ดังกล่าวด้วยเช็คขีดคร่อมหรือด้วยวิธีการโอนเงินเข้าบัญชีหรือชำระด้วยบัตรเครดิต อนึ่ง กฎหมายดังกล่าวนี้ยังครอบคลุมถึงข้อบังคับบางส่วนที่ว่าด้วยการชำระหนี้เงินที่มียอดหนี้ทั้งหมดสูงกว่า 5,000 ฟรังก์ ด้วย

นอกจากนี้ การจ่ายชำระค่าจ้างและเงินเดือนที่มียอดเงินสูงเกินกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้คือ 10,000 ฟรังก์ ต้องกระทำโดยวิธีการจ่ายเป็นเช็คขีดคร่อมหรือการหักบัญชีธนาคารหรือบัตรจ่ายเงิน⁷⁶

อย่างไรก็ตาม ข้อบังคับว่าด้วยการชำระหนี้ด้วยเช็คดังกล่าว จะไม่มีผลใช้บังคับในกรณีดังต่อไปนี้คือ

3.3.1.1 กรณีที่ถูกหนี้เป็นบุคคลผู้ถูกห้ามมิให้ใช้เช็คหรือเป็นบุคคลผู้ขาดคุณสมบัติในการเปิดบัญชีเงินฝากแบบใช้เช็ค ตามมาตรา 58 ของบทบัญญัติกฎหมาย ท.84-86 ฉบับลงวันที่ 24 มกราคม ค.ศ. 1984 ที่ว่าด้วยกิจกรรมและการควบคุมการสร้างความสำเร็จ

3.3.1.2 ข้อตกลงที่กระทำกันโดยตรงโดยบุคคลที่มีได้ประกอบการค้าต่อบุคคลอื่น ๆ หรือต่อช่างฝีมือ

3.3.1.3 การทำธุรกรรมเกี่ยวกับสัตว์ที่ยังมีชีวิตหรือผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการฆ่าสัตว์ ซึ่งกระทำโดยบุคคลที่มีความมุ่งหมายเพื่อบริโภคภายในครอบครัวหรือกระทำกันในระหว่างเกษตรกร โดยทั้งสองคนนั้นมีได้มีอาชีพอันเกี่ยวข้องกับการเกษตร⁷⁷

⁷⁶ กฤษณา ชัยวิเศษ, การให้สิทธิและการบังคับชำระหนี้ด้วยเช็ค, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2543), 119.

⁷⁷ เรื่องเดียวกัน, 119.

อย่างไรก็ตาม ถ้าบุคคลที่มีได้ประกอบการค้า ต้องชำระเงินเป็นจำนวนมากกว่า 150,000 ฟรังก์ อันเป็นการชำระค่าซื้อทรัพย์สินหรือการบริการ บุคคลนั้นจะต้องชำระเป็นเช็คขีดคร่อมและต้องลงข้อกำหนดว่าห้ามเปลี่ยนมือลงไว้ในเช็คฉบับดังกล่าวด้วย หรือโดยวิธีการโอนเงินทางธนาคารหรือชำระโดยบัตรเครดิต

จะเห็นได้ว่าในประเทศฝรั่งเศส การบัญญัติกฎหมายกำหนดให้ต้องชำระหนี้ด้วยการออกเช็คฉบับเป็นมาตรการเพื่อป้องกันการหลีกเลี่ยงการเสียหายโดยกิจการที่บังคับให้มีการชำระหนี้ด้วยเช็คนั้นล้วนเป็นกิจการที่เกี่ยวกับการค้าขาย การบริการซึ่งกิจการเหล่านี้มีการหลีกเลี่ยงการเสียหายเป็นจำนวนมากหรือเป็นกิจการที่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงการเสียหายได้โดยง่าย จึงทำให้ต้องมีการควบคุมและตรวจสอบกิจการดังกล่าว และเพื่อให้มีพยานหลักฐานในการใช้ตรวจสอบการเสียหาย นอกจากนี้ การจ่ายเงินเดือนตั้งแต่ 10,000 ฟรังก์ ต้องจ่ายโดยเช็คหรือโอนเข้าบัญชีธนาคารเช่นเดียวกัน เพื่อให้เจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถตรวจสอบรายได้ที่แท้จริงของผู้ที่ได้รับเงินเดือนคนนั้นได้ มีข้อสังเกต คือ การบังคับชำระหนี้ด้วยเช็คเช่นที่กล่าวนี้ต้องชำระเป็นเช็คขีดคร่อมเท่านั้น เนื่องจากเช็คขีดคร่อมเป็นเช็คที่ไม่อาจนำไปทวงถามให้ธนาคารใช้เป็นเงินสดได้ ผู้ที่ได้รับเช็คขีดคร่อมจะต้องนำเช็คขีดคร่อมนั้นฝากเข้าบัญชีเพื่อให้ธนาคารเรียกเก็บเงินตามเช็คนั้นให้ ทำให้สามารถตรวจสอบได้ว่าเช็คขีดคร่อมฉบับดังกล่าวได้นำฝากเข้าบัญชีของผู้ใด การตรวจสอบจึงทำได้ง่ายกว่าเช็คที่ไม่มีการขีดคร่อม ซึ่งเช็คเหล่านั้นอาจนำไปทวงถามให้ธนาคารใช้เป็นเงินสดได้

จากการมีมาตรการดังกล่าวนี้ขึ้นจึงทำให้รัฐสามารถควบคุมระบบการเรียกเก็บเงินภาษีอากรได้และยังเป็นการป้องกันการหลีกเลี่ยงการเสียหายอากรได้อีกทางหนึ่งด้วย

3.3.2 กลไกทางกฎหมายในการควบคุมการใช้เช็คของประเทศฝรั่งเศส

เมื่อประเทศฝรั่งเศสได้มีการตรากฎหมายบังคับให้ต้องชำระหนี้ด้วยเช็คขีดคร่อมแทนการชำระด้วยเงินสด ฉะนั้น จึงจำเป็นต้องมีมาตรการในการควบคุมการใช้เช็คควบคู่กันมาด้วย มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมการใช้เช็คที่สำคัญก็คือ มาตรการทางกฎหมายในการลงโทษทางอาญากับบุคคลที่กระทำความผิดเกี่ยวกับเช็ค เมื่อมีมาตรการในการลงโทษทางอาญาเช่นนี้ มีผลทำให้ระบบการใช้เช็คของประเทศฝรั่งเศสมีความน่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับ

เดิมทีในประเทศฝรั่งเศส การออกเช็คไม่มีเงินในบัญชีไม่ถือเป็นความผิดทางอาญา เว้นแต่จะได้กระทำในลักษณะที่เป็นความผิดฐานฉ้อโกง ต่อมาได้มีการตรากฎหมายฉบับลงวันที่ 2 สิงหาคม ค.ศ. 1917 ลงโทษความผิดฐานออกเช็คไม่มีเงินโดยใช้โทษของความผิดฐานขกขออกตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 408 และขยายไปถึงการถอนเงินออกจากบัญชีจนเป็นเหตุให้เงินในบัญชีมีไม่พอจ่ายตามเช็ค โทษทางอาญาที่นำมาปรับใช้นี้เบาเกินไป จึงมีกรณีการกระทำความผิดเกี่ยวกับการใช้เช็คมากขึ้น จึงได้มีกฎหมายฉบับลงวันที่ 12 สิงหาคม ค.ศ. 1926 ให้ลงโทษความผิดดังกล่าวนี้โดยใช้

โทษของความผิดฐานฉ้อโกงตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 405 และได้เพิ่มการสั่งห้ามธนาคารมิให้จ่ายเงินตามเช็ค ให้ถือเป็นความผิดด้วย ต่อมาจึงได้มีกฎหมายฉบับลงวันที่ 30 ตุลาคม ค.ศ. 1935 ซึ่งเป็นกฎหมายที่รวมเอาความผิดเกี่ยวกับเช็คทั้งหมดเข้าไว้ในฉบับเดียวกันโดยได้กำหนดความผิดเกี่ยวกับการใช้เช็คไม่มีเงินไว้ในมาตรา 66 และต่อมามีกฎหมายฉบับลงวันที่ 24 พฤษภาคม ค.ศ. 1938 ได้บัญญัติเพิ่มความผิดฐานรับเช็คไม่มีเงินเข้าไว้ในมาตรา 66 ด้วย⁷⁸ กฎหมายเกี่ยวกับความผิดในการใช้เช็คของประเทศฝรั่งเศสได้มีการแก้ไขต่อมาอีกหลายครั้ง ฉบับที่แก้ไขสุดท้าย คือ กฎหมายฉบับลงวันที่ 11 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1951 ซึ่งยังคงมีผลบังคับใช้อยู่ในขณะนี้ด้วย⁷⁹

กฎหมายฉบับลงวันที่ 30 ตุลาคม ค.ศ. 1935 แก้ไขเพิ่มเติมโดยกฎหมายฉบับลงวันที่ 24 พฤษภาคม ค.ศ. 1938 และกฎหมายฉบับลงวันที่ 11 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1951 ได้บัญญัติความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คไว้ในมาตรา 66 ถอดความเป็นภาษาไทย ได้ว่า

มาตรา 66 “ผู้ใดโดยเจตนาไม่สุจริตออกเช็คโดยไม่มีเงินในบัญชีธนาคารอันจะพึงให้ใช้เงินได้อยู่ก่อนแล้วหรือออกเช็คโดยมีเงินในบัญชีอยู่น้อยกว่าจำนวนเงินในเช็คหรือออกเช็คแล้วถอนเงินทั้งหมด หรือแต่บางส่วนออกไปเสียหรือห้ามการจ่ายเงิน ต้องระวางโทษเช่นเดียวกับความผิดฐานฉ้อโกงตามมาตรา 405 วรรคแรก แห่งประมวลกฎหมายอาญา แต่ทั้งนี้โทษปรับจะต้องไม่ต่ำกว่าจำนวนเงินในเช็คหรือจำนวนที่ไม่สามารถจ่ายตามเช็คนั้น

ผู้ใดโดยรู้อยู่แล้วยอมรับเช็คซึ่งออกตามความในวรรคก่อนนั้นต้องระวางโทษเช่นเดียวกัน”

ลักษณะความผิดตามมาตรา 66 ของกฎหมายฝรั่งเศสนั้นมีลักษณะความผิดในข้อสาระสำคัญ 4 ลักษณะด้วยกันคือ

3.3.2.1 ความผิดโดยเจตนาไม่สุจริต ออกเช็คไม่มีเงินที่จะพึงชำระไว้ก่อน

3.3.2.2 ความผิดฐานออกเช็คโดยเงินที่จะพึงชำระมีจำนวนน้อยกว่าจำนวนเงินในเช็ค

3.3.2.3 ความผิดฐานถอนเงินทั้งหมดหรือบางส่วนหลังจากออกเช็คทำให้ไม่มีเงินเหลือพอจ่ายตามเช็ค

3.3.2.4 ความผิดฐานห้ามมิให้ธนาคารใช้เงินตามเช็ค

ซึ่งถ้าบุคคลใดกระทำการออกเช็คในลักษณะใดลักษณะหนึ่งใน 4 ลักษณะดังกล่าวนี้ จะต้องถูกระวางโทษเช่นเดียวกับความผิดฐานฉ้อโกง ซึ่งมีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ 1 ปี ถึง 5 ปี และโทษปรับจะต้องไม่ต่ำกว่าจำนวนเงินในเช็คหรือจำนวนเงินที่ไม่พอจ่าย

⁷⁸ โกเมน ภัทรภิรมย์, ความผิดฐานรับเช็คไม่มีเงิน, *บทบัญญัติ* (เล่ม 28), ตอนที่ 4(กรกฎาคม 2514), (กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2514), 943.

⁷⁹ สง่า ควงอัมพร, *กฎหมายเกี่ยวกับเช็ค การสอบสวนและดำเนินคดี*, (กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครการพิมพ์, 2526), 14.

นอกจากจะกำหนดโทษจำคุกและโทษปรับแล้ว ในกฎหมายของประเทศฝรั่งเศสยังอาจมีการลงโทษผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเช็คในลักษณะอื่น ๆ อีก เป็นต้นว่า ผู้กระทำความผิดอาจถูกห้ามเข้าเขตที่กำหนดไว้ไม่เกิน 5 ปีได้อีก อันเป็นลักษณะของวิธีการเพื่อความปลอดภัย ยิ่งกว่านั้น ผู้กระทำความผิดอาจถูกตัดสิทธิตามกฎหมายอื่น ๆ อีกหลายประการ เช่น ต้องห้ามมิให้ประกอบอาชีพการธนาคาร ห้ามมิให้ประกอบอาชีพการประกันภัย ห้ามมิให้ประกอบอาชีพนายหน้า ห้ามมิให้ทำงานในตำแหน่งที่เกี่ยวข้องกับการเงิน เช่น สมุห์บัญชีในบริษัท ห้ามมิให้เป็นผู้ดำเนินการหรือจัดการในตำแหน่งใด ๆ ในบริษัทจำกัด ห้างหุ้นส่วนจำกัด หรือเป็นตัวแทนของบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนจำกัด และโดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องห้ามมิให้ประกอบอาชีพการค้าหรืออุตสาหกรรมใด ๆ ถ้าหากว่าถูกศาลพิพากษาให้จำคุกตั้งแต่ 3 เดือนขึ้นไป⁸⁰

จากข้อกำหนดห้ามดังกล่าว ทำให้เห็นได้ว่าประเทศฝรั่งเศสให้ความสำคัญกับการใช้เช็คมาก จะเห็นได้ว่าถ้าบุคคลใดที่ถูกศาลพิพากษาลงโทษในความผิดที่เกิดจากการใช้เช็คแล้ว กฎหมายจะห้ามบุคคลนั้นประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อถือ เช่น การประกันภัย อาชีพที่เกี่ยวข้องกับการเงิน เช่น การธนาคาร สมุห์บัญชี หรือการค้าขายบางประเภท ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าบุคคลใดในประเทศฝรั่งเศสถูกศาลพิพากษาลงโทษเป็นความผิดนี้แล้วบุคคลนั้นจะไม่ได้ได้รับความเชื่อถือ จากการมีมาตรการที่เด็ดขาดเช่นนี้ส่งผลให้บุคคลผู้ใช้เช็คในประเทศฝรั่งเศสต้องระมัดระวังอย่างมากในการใช้เช็ค

เนื่องจากความผิดทางอาญาในประเทศฝรั่งเศสไม่มีความผิดที่ยอมความได้ คงมีเพียงความผิดบางลักษณะเท่านั้นที่ต้องมีคำร้องทุกข์ของผู้เสียหายก่อนจึงจะมีการสอบสวนได้ สำหรับความผิดอาญาเกี่ยวกับการใช้เช็คในกฎหมายฝรั่งเศส พนักงานอัยการฟ้องคดีได้ โดยไม่ต้องมีคำร้องทุกข์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความผิดอาญาเกี่ยวกับการใช้เช็คนี้มีกฎหมายที่ตราขึ้นใน ค.ศ. 1947 (Loi Du 28 Mai 1947) ให้อำนาจพนักงานอัยการไว้เป็นพิเศษ โดยการให้ใช้บทบัญญัติที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในเรื่องความผิดซึ่งหน้ามาใช้กับความผิดอาญาเกี่ยวกับเช็คได้ หมายความว่า นายตำรวจฝ่ายคดีหรือพนักงานอัยการมีอำนาจจับกุมและทำการสอบสวนโดยรวบรัดแล้วนำตัวผู้ต้องหาไปฟ้องศาลภายใน 24 ชั่วโมงนับแต่ถูกจับ ซึ่งศาลจะพิจารณาคดีนั้นได้ทันทีจากการที่กฎหมายอาญาของประเทศฝรั่งเศสไม่มีการกำหนดความผิดที่ยอมความได้ทำให้กฎหมายที่ลงโทษทางอาญาเกี่ยวกับการใช้เช็คของประเทศฝรั่งเศสมีความเด็ดขาด ทั้งนี้ เพราะเมื่อมีการกระทำความผิดเกี่ยวกับการใช้เช็คเกิดขึ้นแล้ว ผู้กระทำความผิดนั้นต้องถูกนำตัวมาสู่กระบวนการยุติธรรมตามขั้นตอนที่กฎหมายบัญญัติ ไม่สามารถที่จะยอมความเพื่อทำให้คดีอาญาระงับลงได้⁸¹

⁸⁰ โกเมน กัทรภิรมย์, ความผิดฐานรับเช็ค ไม่มีเงิน, 948.

⁸¹ กฤษณา ชัยวิเศษ, การให้สิทธิและการบังคับชำระหนี้ด้วยเช็ค, 138.

นอกจากศาลจะมีคำพิพากษามาลงโทษจำคุกหรือปรับผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับการใช้เช็คแล้ว ในคำพิพากษาศาลอาจกำหนดข้อห้ามเป็นการเพิ่มเติมสำหรับจำเลยผู้ออกเช็คโดยไม่มีเงินพอจ่ายมิให้ทำการออกเช็คตั้งจ่ายได้อีกภายในระยะเวลาที่ศาลเห็นสมควร เป็นต้นว่า ศาลมีอำนาจสั่งห้ามจำเลยผู้นั้นตั้งจ่ายเช็คภายในกำหนดเวลาตั้งแต่ 6 เดือนถึง 5 ปี เว้นแต่จะเป็นการตั้งจ่ายเช็คเพื่อถอนเงินจากธนาคารเอง หรือเป็นเช็คที่ธนาคารรับรองแล้วเท่านั้น และเพื่อให้บุคคลภายนอกได้ทราบถึงข้อห้ามดังกล่าวนี้ ศาลอาจกำหนดให้นำคำพิพากษาที่ห้ามดังกล่าวลงพิมพ์โฆษณาในหนังสือพิมพ์รายวัน โดยให้จำเลยเป็นผู้ออกค่าใช้จ่าย กฎหมายที่ให้อำนาจศาลกำหนดข้อห้ามมิให้จำเลยตั้งจ่ายเช็คภายในกำหนดระยะเวลาดังที่กล่าวนี้ได้แก่ กฎหมายฉบับลงวันที่ 3 มกราคม ค.ศ. 1975 มาตรา 8 บทกฎหมายดังกล่าวนี้บัญญัติว่าเป็นการกำหนดมาตรการป้องกันผู้ออกเช็คโดยไม่มีเงินฝากมิให้กระทำการออกเช็คอันเกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นที่เกี่ยวข้องกับการใช้เช็คอันเป็นต้นเหตุให้เชื่อกันว่าความเชื่อถือในวงการธุรกิจการค้าและการก่อหนี้ทั่ว ๆ ไปอันมีผลกระทบกระเทือนต่อสถานะทางเศรษฐกิจของประเทศในที่สุด นับว่ามาตรการเช่นนี้ทำให้การบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับเช็คทั้งในส่วนแพ่งและส่วนอาญาได้ผลจริงจิง⁸²

จากที่ผู้เขียนได้ยกหลักกฎหมายและเหตุผลในการตรากฎหมายขึ้นบังคับใช้ทำให้เห็นว่าประเทศฝรั่งเศสให้ความสำคัญกับการใช้เช็คมาก โดยได้กำหนดให้มีมาตรการลงโทษทางอาญาบุคคลที่กระทำความผิดที่รุนแรงและเด็ดขาดเกิดความเกรงกลัวไม่กล้าทำผิดกฎหมาย ซึ่งมีผลทำให้ระบบการใช้เช็คของประเทศฝรั่งเศสเป็นที่น่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับ นอกจากจะมีบทลงโทษทางอาญาที่รุนแรงและเด็ดขาดแล้ว ยังมีมาตรการที่ป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับการใช้เช็คไปก่อความเสียหายให้กับบุคคลภายนอก โดยศาลจะห้ามมิให้จำเลยผู้กระทำความผิดและได้รับโทษทางอาญาทำการออกเช็คภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด และยังคงประกาศคำพิพากษาลงในหนังสือพิมพ์อีกด้วย เพื่อให้บุคคลภายนอกได้ทราบ ซึ่งมาตรการดังกล่าวนี้สามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาการตั้งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงินได้ สิ่งที่เป็นผลตามมาก็คือทำให้มีความเชื่อถือในเช็คที่ออกให้กันในระหว่างลูกหนี้และเจ้าหนี้ ตลอดจนผู้ที่ได้รับโอนเช็คฉบับดังกล่าวต่อไป มีผลให้ระบบการใช้เช็คเป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลายในประเทศฝรั่งเศส

⁸² สง่า ดวงอัมพร, กฎหมายเกี่ยวกับเช็ค การสอบสวนและดำเนินคดี, 14-15.

3.4 หลักกฎหมายเกี่ยวกับเช็คที่ใช้บังคับใน สปป.ลาว

3.4.1 ระบบกฎหมาย ขั้นตอนการตรากฎหมายและการประกาศใช้กฎหมายใน สปป.ลาว

ใน สปป.ลาว มีขั้นตอนในการตรากฎหมายและประกาศใช้กฎหมาย ดังนี้

องค์กรและบุคคลที่มีสิทธิตรากฎหมายตามมาตรา 59 (ใหม่) ของรัฐธรรมนูญ⁸³ ดังนี้

- 1) ประธานประเทศ
- 2) คณะประจําสภาแห่งชาติ
- 3) รัฐบาล
- 4) ศาลประชาชนสูงสุด
- 5) องค์การอัยการประชาชนสูงสุด
- 6) แนวลาสร้างชาติขั้นศูนย์กลาง และองค์การจัดตั้งมหาชนขั้นศูนย์กลาง

ในรัฐธรรมนูญของประธานประเทศว่าด้วยการสร้างหลักกฎหมายได้บัญญัติไว้ในหมวด 3 ว่าด้วยการสร้างกฎหมายไว้ ดังนี้⁸⁴

1. การร่างกฎหมาย เพื่อให้ปฏิบัติแผนการร่างกฎหมายนั้น ในแต่ละปีองค์กรที่ได้เสนอร่างกฎหมายต้องมอบให้หน่วยงานหรือส่วนที่เกี่ยวข้องของตนเป็นผู้เตรียมการร่างกฎหมาย เมื่อได้รับมอบหมายแล้วต้องรวบรวมข้อมูล ศึกษาสถานะความเป็นจริงทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม บทเรียนภายในและต่างประเทศ พร้อมทั้งร่วมมือกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ เพื่อดำเนินการร่างกฎหมายให้สำเร็จ

2. โครงประกอบร่างกฎหมาย โดยทั่วไปแล้วแบ่งออกเป็นภาค หมวด มาตรา ภาค หรือหมวดของร่างกฎหมายอาจจะประกอบด้วย บทบัญญัติทั่วไป เนื้อหากฎหมาย การคุ้มครองและการตรวจสอบ นโยบายและมาตรการเกี่ยวกับการจัดตั้งปฏิบัติตามกฎหมายที่ออก

3. บทบันทึกการค้นคว้าร่างกฎหมาย ในการคิดค้นร่างกฎหมายแต่ละครั้งแต่ละขั้นต้องมีการบันทึกเพื่อสำรวจแนวความคิด ความเห็นและจุดที่สำคัญของแต่ละบทบัญญัติของกฎหมาย และเพื่อเป็นสิ่งอ้างอิงในการทำบทอธิบายกฎหมาย

4. การเสนอร่างกฎหมายต่อรัฐบาล ภายหลังจากที่หน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบในการร่างกฎหมายได้ทำการปรับปรุงร่างกฎหมายเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ให้เสนอร่างกฎหมายนั้นต่อรัฐบาล พร้อมกับเสนอบทบันทึกการค้นคว้าร่างกฎหมายเพื่อพิจารณา

⁸³ สภาแห่งชาติ, รัฐธรรมนูญแห่งสปป.ลาว, ลงวันที่ 6 พฤษภาคม ค.ศ. 2003.

⁸⁴ สำนักงานประธานประเทศ, รัฐบัญญัติว่าด้วยการทำนิติกรรม ค.ศ. 2003, เลขที่ 02/สปป.ลาว ลงวันที่ 20 ตุลาคม ค.ศ. 2003.

5. การพิจารณาร่างกฎหมายของรัฐบาล รัฐบาลต้องส่งร่างกฎหมายให้สมาชิกและองค์กรอื่นที่จะเข้าร่วมการประชุมอย่างช้าสิบห้าวันก่อนวันเปิดการประชุม เพื่อให้มีเวลาอันคว่ำเตรียมประกอบความคิดเห็นในการประชุมของรัฐบาล องค์กรที่รับผิดชอบจัดทำร่างกฎหมายนั้นเป็นผู้เสนอร่างกฎหมายต่อที่ประชุม

6. การเสนอร่างกฎหมายต่อคณะประจำสภาแห่งชาติ ร่างกฎหมายที่ได้ผ่านการประชุมของรัฐบาลแล้วต้องนำเสนอต่อคณะประจำสภาแห่งชาติอย่างช้าสิบวันก่อนวันเปิดการประชุมสภาแห่งชาติ ภายหลังที่ได้รับร่างกฎหมายแล้ว คณะประจำสภาแห่งชาติจะมอบให้กรรมการออกกฎหมายและกรรมการอื่นที่เกี่ยวข้องของสภาแห่งชาติเพื่อทำการตรวจสอบ เกี่ยวกับความจำเป็นในการออกกฎหมายนั้น ความสอดคล้องของร่างกฎหมายกับรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่น รูปการและวิธีการของการร่างกฎหมายแล้วสรุปต่อคณะประจำสภาแห่งชาติเพื่อพิจารณา

7. การจัดทำและเสนอร่างกฎหมายขององค์กรอื่น การจัดทำและเสนอร่างกฎหมายขององค์กรที่ได้กำหนดไว้ในมาตรา 26 ของรัฐธรรมนูญว่าด้วยการทำนิติกรรม ให้ปฏิบัติคล้ายกันกับการจัดทำร่างกฎหมายของรัฐบาล โดยองค์กรที่เกี่ยวข้องเป็นเจ้าของเรื่องในการจัดทำ และร่วมมือกับรัฐบาลและองค์กรอื่นที่เกี่ยวข้อง แล้วนำเสนอต่อคณะประจำสภาแห่งชาติเพื่อพิจารณา เว้นแต่ร่างกฎหมายที่คณะประจำสภาแห่งชาติเป็นผู้จัดทำ

8. การพิจารณาร่างกฎหมายในการประชุมสภาแห่งชาติ ประธานกรรมการกฎหมายหรือเป็นหัวหน้าองค์กรที่จัดทำร่างกฎหมายนั้นเป็นผู้เสนอร่างกฎหมายต่อที่ประชุมสภาแห่งชาติ การพิจารณารับรองร่างกฎหมายในการประชุมสภาแห่งชาติ ดำเนินไปด้วยการลงคะแนนเสียงแบบลับหรือเปิดเผย ร่างกฎหมายจะถูกรับรองและสามารถประกาศใช้ได้ก็ต่อเมื่อได้รับคะแนนเสียงข้างมากจากสมาชิกสภาแห่งชาติที่เข้าร่วมการประชุม การปรับปรุงกฎหมายก็ให้ปฏิบัติเช่นเดียวกันกับการจัดทำร่างกฎหมาย เว้นแต่การจัดทำและปรับปรุงรัฐธรรมนูญ

9. การประกาศใช้กฎหมาย กฎหมายที่สภาแห่งชาติได้รับรองแล้ว ประธานประเทศจะประกาศใช้อย่างช้าไม่เกินสามสิบวันนับแต่วันที่ได้อุกรับรองเป็นต้นไป ภายในกำหนดเวลาดังกล่าวนั้น ประธานประเทศมีสิทธิเสนอให้สภาแห่งชาติพิจารณาใหม่ กฎหมายที่ได้นำออกพิจารณาใหม่อีกครั้งนั้น ถ้าสภาแห่งชาติยังคงลงยืนยันตามเดิมแล้ว ประธานประเทศก็ต้องประกาศใช้ภายในกำหนดสิบห้าวันนับแต่วันที่สภาแห่งชาติได้ตกลงเป็นต้นไป

10. ผลศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย กฎหมายภายหลังที่ได้ประกาศใช้แล้วระยะหนึ่งจึงมีผลศักดิ์สิทธิ์ เพื่อเตรียมเงื่อนไขให้แก่การต้องปฏิบัติ เว้นแต่ในกรณีที่จำเป็นและรีบด่วน กฎหมายจะมีผลศักดิ์สิทธิ์นับแต่วันที่ประธานประเทศออกรัฐดำรัสประกาศใช้เป็นต้นไป

ในรัฐธรรมนูญด้วยการทำนิติกรรม ในหมวดที่ 8 ได้กล่าวถึง การจัดทำคำรัฐของรัฐบาล และของนายกรัฐมนตรีไว้ ดังนี้

1. แผนการจัดทำคำรัฐของรัฐบาล รัฐบาลเป็นผู้กำหนดแผนการจัดทำคำรัฐ ตามการเสนอของกระทรวง องค์กรเทียบเท่ากระทรวงหรือองค์กรที่ขึ้นกับรัฐบาล หรือตามการริเริ่มของรัฐบาลเอง แผนการจัดทำคำรัฐของรัฐบาล แบ่งออกเป็นแผนการหกเดือนและหนึ่งปี

2. การจัดทำร่างคำรัฐของรัฐบาล สำนักงานนายกรัฐมนตรี เป็นผู้จัดทำร่างคำรัฐของรัฐบาล การจัดทำร่างคำรัฐให้ปฏิบัติคล้ายกับการจัดทำมติตกลงของรัฐบาลตามที่ได้กำหนดไว้ในมาตรา 48⁸⁵ ของรัฐธรรมนูญฉบับนี้

3. การจัดทำร่างคำรัฐของนายกรัฐมนตรี ให้ปฏิบัติคล้ายกับการจัดทำร่างคำรัฐของรัฐบาลตามที่ได้กำหนดไว้ในมาตรา 51 ของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ เว้นแต่การจัดทำร่างคำรัฐของนายกรัฐมนตรีที่มีผลบังคับเฉพาะ

4. โครงสร้างประกอบของร่างคำรัฐของรัฐบาลและนายกรัฐมนตรี ที่มีผลบังคับทั่วไป คล้ายกับโครงสร้างประกอบของร่างกฎหมาย สำหรับร่างคำรัฐที่มีผลบังคับเฉพาะนั้นมีความกระชับกว่า

5. ผลศักดิ์สิทธิ์ของคำรัฐของรัฐบาลและนายกรัฐมนตรี มีผลศักดิ์สิทธิ์นับแต่วันลงลายมือชื่อเป็นต้นไป

จะเห็นว่า กฎหมายสำคัญที่บังคับใช้อยู่ใน สปป.ลาว อาจเป็นกฎหมายที่ผ่านการพิจารณาของสภาแห่งชาติและประกาศใช้หรืออาจเป็นกฎหมายที่ออกโดยนายกรัฐมนตรี ซึ่งเรียกว่า คำรัฐและมีการประกาศใช้เป็นกฎหมาย

3.4.2 ธนาการพาณิชย์และการดำเนินการธนาการใน สปป.ลาว

ตามกฎหมายว่าด้วยธนาการพาณิชย์ ค.ศ. 2006⁸⁶ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับธนาการพาณิชย์ไว้ ดังนี้

⁸⁵ รัฐบัญญัติด้วยการทำนิติกรรม ค.ศ. 2003, มาตรา 48 บัญญัติว่า “การจัดทำมติตกลงของรัฐบาล” หมายถึง หน่วยงานในสำนักงานนายกรัฐมนตรีเป็นผู้จัดทำร่างมติตกลงของรัฐบาล ซึ่งต้องปฏิบัติตามขั้นตอน ดังนี้

รวบรวมและศึกษาค้นคว้าสภาพการเกี่ยวกับการจัดตั้งปฏิบัติแผนพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม แผนงบประมาณแห่งรัฐ กฎหมาย นิติกรรม และปัญหาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ประสานสมทบกับบรรดาองค์กรจัดตั้งและหน่วยงานอื่น ส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อรวบรวมแนวความคิด แล้วจัดทำร่างมติตกลงเพื่อเสนอต่อที่ประชุมรัฐบาลพิจารณา.

⁸⁶ สภาแห่งชาติ, กฎหมายว่าด้วยธนาการพาณิชย์ ค.ศ. 2006, เลขที่ 03/สภช นครหลวงเวียงจันทน์, ลงวันที่ 26 ธันวาคม ค.ศ. 2006.

มาตรา 2 “ธนาคารพาณิชย์” หมายถึง วิชากิจที่ถูกจัดตั้งขึ้นตามกฎหมายฉบับนี้ ซึ่งดำเนินธุรกิจการธนาคาร เป็นต้นว่า การระดมเงินฝาก เพื่อสนองสินเชื่อ ซื้อขายเงินตราต่างประเทศ ให้บริการชำระและลงทุน

ธนาคารพาณิชย์เป็นสถาบันการเงินที่มีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจ เนื่องจากเป็นแหล่งระดมเงินฝาก การสนองสินเชื่อ ซื้อขายเงินตราต่างประเทศ นอกจากนี้ ธนาคารพาณิชย์ยังมีบทบาทสำคัญต่อการส่งเสริมในการทำธุรกิจการค้าระหว่างเอกชนต่อเอกชนและระหว่างเอกชนกับรัฐ ตลอดจนทั้งเอกชนสปป.ลาว กับเอกชนของประเทศอื่น ๆ ที่มาติดต่อค้าขายและทำธุรกิจในสปป.ลาว

ปัจจุบันสถาบันการเงินในสปป.ลาว มีธนาคารพาณิชย์ที่สามารถแบ่งประเภทได้⁸⁷ ดังนี้

1. ธนาคารพาณิชย์ของรัฐ ประกอบด้วย
 - 1) ธนาคารการค้าต่างประเทศลาว (มหาชน)
 - 2) ธนาคารพัฒนาลาว
 - 3) ธนาคารส่งเสริมกสิกรรม
 - 4) ธนาคารนโยบาย (เป็นธนาคารของรัฐที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้เงินกู้ในอัตราดอกเบี้ยต่ำแก่ราษฎรที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และค้าขายเล็กน้อยเพื่อแก้ไขความยากจน)
2. ธนาคารร่วมทุนระหว่างรัฐบาลลาวกับเอกชน ประกอบด้วย
 - 1) ธนาคารลาว-เวียดนาม
 - 2) ธนาคารลาว-ฝรั่งเศส
3. ธนาคารเอกชน ประกอบด้วย
 - 1) ธนาคารร่วมพัฒนา
 - 2) ธนาคารพงสะหวัน
 - 3) ธนาคารเอสที
 - 4) ธนาคารอินโดไชน่า
 - 5) ธนาคารบุญหยง
 - 6) ธนาคารลาวก่อสร้าง
 - 7) ธนาคาร ANZ
 - 8) ธนาคารเอชซีดี
 - 9) ธนาคารการค้าสากล
4. ธนาคารต่างประเทศที่ได้รับอนุญาตให้เปิดสาขาใน สปป.ลาว ประกอบด้วย

⁸⁷ กรมคุ้มครองธนาคารพาณิชย์ แผนกคุ้มครองธนาคารพาณิชย์, สถิติธนาคารพาณิชย์, (เวียงจันทน์: ธนาคารแห่งสปป.ลาว, 15 มกราคม 2013).

- 1) ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน)
- 2) ธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน)
- 3) ธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด (มหาชน)
- 4) ธนาคารทหารไทย จำกัด (มหาชน)
- 5) ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน)
- 6) ธนาคารพหุกิจ เบอรราช
- 7) ธนาคารไซง่อนเที่ยงดิน สาขาลาว
- 8) ธนาคารหุ้นส่วนการค้าทหาร สาขาลาว
- 9) ธนาคารอุตสาหกรรม และการค้า สาขานครหลวง (ไอซีบีซี)
- 10) ธนาคารเวียดนาม สาขาลาว
- 11) ธนาคารการค้าไซง่อน-ชานอย (มหาชน) สาขาลาว
- 12) ธนาคารเมแบงค์ สาขาลาว

การประกอบกิจการของธนาคารพาณิชย์ในสปป.ลาว อยู่ภายใต้การกำกับควบคุมของธนาคารแห่งสปป.ลาว หรือ ธนาคารกลาง ซึ่งทำหน้าที่รับผิดชอบในการให้ใบอนุญาตจัดตั้งธนาคาร รวมทั้งกำกับดูแลการดำเนินธุรกิจทุกรูปแบบของสถาบันการเงินทั้งหมด การออกระเบียบสำหรับการประกอบกิจการให้ชัดเจนภายใต้กฎหมายว่าด้วยธนาคารพาณิชย์ การเข้าซื้อ การกำหนดนโยบายการเงินของประเทศ การกำหนดกรอบอัตราดอกเบี้ยต่าง ๆ ของธนาคารพาณิชย์ การดูแลเงินสำรองของแต่ละธนาคาร การกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการจัดตั้งและบริหารกองทุนคุ้มครองเงินฝาก รวมถึงยังมีการจัดตั้งหน่วยงานในความรับผิดชอบควบคุมการหมุนเวียนเงินตราในระบบเศรษฐกิจเพื่อป้องกันการฟอกเงิน นอกจากนี้ ธนาคารแห่งสปป.ลาว ยังทำหน้าที่กำกับดูแลตลาดหลักทรัพย์อีกด้วย

หน่วยงานในธนาคารแห่งสปป.ลาว ที่ควบคุมดูแลสถาบันการเงินในสปป.ลาว แบ่งออกเป็น 2 หน่วยงานหลักด้วยกัน ได้แก่

1. กรมคุ้มครองธนาคารพาณิชย์
2. กรมคุ้มครองสถาบันการเงินที่ไม่ใช่ธนาคารพาณิชย์

ทั้งสองหน่วยงานทำหน้าที่ ดังนี้

1. กำหนด ปรับปรุงกฎ ระเบียบ ข้อตกลง คำสั่ง และเอกสารต่างๆ ที่ใช้เป็นเครื่องมือในการกำกับดูแล สถาบันการเงินและธนาคารพาณิชย์
2. กำกับ ตรวจสอบ สถาบันการเงิน และธนาคารพาณิชย์ ให้ปฏิบัติตามระเบียบ ข้อตกลง คำสั่งของธนาคารแห่ง สปป.ลาว

3. ศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้ง ควบรวม ขยาย หรือเลิกกิจการ หรือการถอนใบอนุญาตดำเนินการของสถาบันการเงิน ธนาคารพาณิชย์ เพื่อเสนอผู้ว่าการพิจารณาอนุมัติต่อไป

4. จัดเก็บข้อมูลเอกสารรายงานต่างๆ และวิเคราะห์ฐานะด้านการเงินของสถาบันการเงิน ธนาคารพาณิชย์เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนและกำหนดเป้าหมายในการตรวจสอบ รวมถึงการตรวจสอบสถาบันการเงิน ธนาคารพาณิชย์ ตามแผนประจำปี และแผนเฉพาะกิจเมื่อมีความจำเป็น

5. พัฒนาเครื่องมือในการคุ้มครองสถาบันการเงิน ธนาคารพาณิชย์ เพื่อให้มีความเข้มแข็งและทันกับการเปลี่ยนแปลง

ธนาคารแห่งประเทศไทย เป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่กำกับดูแลธนาคารพาณิชย์ โดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ กฎหมายว่าด้วยธนาคารแห่งประเทศไทยโดยประชาชนลาว ค.ศ. 1995⁸⁸ และกฎหมายว่าด้วยธนาคารพาณิชย์ ค.ศ. 2006 ซึ่งธนาคารแห่งประเทศไทย เป็นสถาบันเงินตราของรัฐบาล มีฐานะเทียบเท่ากระทรวง เป็นธนาคารกลางของประเทศ มีฐานะเป็นนิติบุคคล และมีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่นครหลวงเวียงจันทน์⁸⁹

3.4.2.1 ธนาคารแห่งประเทศไทย มีภาระบทบาท ดังนี้⁹⁰

1. เป็นผู้ให้แนวนโยบายทางการเงินแก่รัฐบาล ในการคุ้มครองเศรษฐกิจมหภาคทางด้านเงินตรา สินเชื่อของธนาคารในขอบเขตทั่วประเทศ

2. ส่งเสริม และดูแลรักษาเสถียรภาพของเงินกิบต่อภายในและต่างประเทศ เพิ่มประสิทธิภาพของกลไกชำระ และฐานะการชำระหนี้ของระบบธนาคาร เพื่อให้ระบบเงินตราสินเชื่อของสปป.ลาว เคลื่อนไหวมีประสิทธิภาพและปลอดภัย

3. ส่งเสริมและอำนวย ควบคุมการเคลื่อนไหวของเงินตรา เพื่อสนองแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของสปป.ลาว ให้ขยายตัว

3.4.2.2 ขอบเขตสิทธิของธนาคารแห่งประเทศไทย⁹¹

1. พิมพ์จำหน่ายธนบัตร และเงินเหรียญเพียงผู้เดียวตามการอนุมัติของรัฐบาล พร้อมทั้งคุ้มครองการหมุนเวียนเงินตราในขอบเขตทั่วประเทศ

⁸⁸ สภาแห่งชาติ, กฎหมายว่าด้วยธนาคารแห่งประเทศไทยโดยประชาชนลาว ค.ศ. 1995, เลขที่ 05/65/สภช, ลงวันที่ 14 ตุลาคม ค.ศ. 1995, ต่อไปจะเรียกว่า “กฎหมายว่าด้วยธนาคารแห่งสปป.ลาว ค.ศ. 1995”.

⁸⁹ กฎหมายว่าด้วยธนาคารแห่งสปป.ลาว ค.ศ. 1995, มาตรา 2.

⁹⁰ กฎหมายว่าด้วยธนาคารแห่งสปป.ลาว ค.ศ. 1995, มาตรา 3.

⁹¹ กฎหมายว่าด้วยธนาคารแห่งสปป.ลาว ค.ศ. 1995, มาตรา 4.

2. คຸ້ມກອງທາງດ້ານເງິນຕາຮາມຟາກ ຄວບຄຸມການດຳເນີນການຂອງຮາກຮາກພາລະຜົນ ແລະ ສະຖາບັນເງິນ ທີ່ຢູ່ພາຍໃຕ້ການຄຸ້ມຄອງຂອງຕົນ ທັງເປັນຜູ້ໃຫ້ຢູ່ຍື່ມສຸດທ້າຍແກ່ຮາກຮາກພາລະຜົນ ແລະ ສະຖາບັນເງິນດັ່ງກ່າວເພື່ອຈຸດປະສົງປະຕິບັດນິຍາມເງິນຕາ

3. ປະຕິບັດນິຍາມການຄຸ້ມຄອງເງິນຕາຕ່າງປະເທດ ແລະ ອັດຕາແລກປ່ຽນ

4. ອະນຸມັດການເປີດສາຂາຂອງຮາກຮາກແຫ່ງສປປ.ລາວ ຮາກຮາກພາລະຜົນໃນ ຮາກຮາກ ຮຽກຮ້ອງຕ່າງປະເທດ ສະຖາບັນເງິນທີ່ຢູ່ພາຍໃຕ້ການຄຸ້ມຄອງຕາມຂໍ້ຕົກລົງຂອງຮັບຮາກ

3.4.2.3 ນ້ຳທີ່ຂອງຮາກຮາກແຫ່ງສປປ.ລາວ ມີດັ່ງນີ້⁹²

1. ຄຸ້ມຄອງ ຕຽກສອບການດຳເນີນການຂອງບຣດາຮາກຮາກພາລະຜົນ ແລະ ສະຖາບັນ ເງິນທີ່ຢູ່ພາຍໃຕ້ການຄຸ້ມຄອງຂອງຕົນ ເພື່ອຮັບປະກັນຄວາມໝັ້ນຄົງແລະການຂາຍຕົວຂອງຮາກ ຮາກຮາກແລະສະຖາບັນເງິນ

2. ຮັກສາແລະຄຸ້ມຄອງການສຳຮອງເງິນຕາຕ່າງປະເທດ

3. ເກັບ ຮວບຮວມ ແລະ ວິຊາໄຂຂໍ້ມູນຂ່າວສານທາງດ້ານເສຍຮຽກຮ້ອງ ເງິນ ເງິນຕາແລະການ ເຄື່ອນໄຫວຂອງຮາກ ແລະ ສະຖາບັນເງິນຈາກບຸກຄົນ ແລະ ນ່ວຍງານທີ່ເຂົ້າຢູ່ພາຍໃນ ແລະ ຕ່າງປະເທດເພື່ອຮອງຮັບການວາງນິຍາມເງິນຕາແລະງານຮາກຮາກ

4. ຮາງງານແລະເສຍຄວາມເຫັນເຂົ້າພາຍໃນກ່ຽວກັບປະຫຍາຍເສຍຮຽກຮ້ອງ ເງິນຕາ ເງິນຕາຮາກຮາກໃຫ້ ຮັບຮາກຮາກເປັນປະຕິ

5. ຄຸ້ມຄອງ ແລະ ປົກຄອງເງິນຕາໃນການຮຸກຮ້າຍແຜນການອະນຸມັດຂອງຮັບຮາກ

6. ເປັນຕົວແທນໃຫ້ຮັບຮາກໃນອະນຸຍາດການເງິນຮ່ວມກັນ ຮ່ວມມື ແລະ ເສຍ ສະຖານະການກ່ຽວກັບເງິນ ເງິນຕາຕ່າງປະເທດ ແລະ ອະນຸຍາດການຈັດຕັ້ງການເງິນສາກົນຕາມການອະນຸຍາດ ຂອງຮັບຮາກ

7. ປະຕິບັດນ້ຳທີ່ອື່ນ ໆ ຕາມທີ່ກຳນົດໄດ້ກ່າວໄວ້ ຫຼືຕາມການອະນຸຍາດຂອງ ຮັບຮາກ

3.4.3 ວິຜົນການແລະການຮວບຮວມການໃຫ້ເສຍໃນສປປ.ລາວ

ແມ່ນໃນສປປ.ລາວ ຈະມີການຈັດຕັ້ງຮາກຮາກພາລະຜົນມາຍາວນານແລະດຳເນີນການຂອງການ ປະກອບການທີ່ຢູ່ພາຍໃນເສຍຮຽກຮ້ອງທີ່ແຕກຕ່າງກັນ ຊຶ່ງໃນສະຕວຽກຮຽກທີ່ 15 ຕໍ່ສະຕວຽກຮຽກທີ່ 18 ບຣດາ ຮາກຮາກຕ່າງ ໆ ຍັງມີການດຳເນີນການຢ່າງເປັນເອກະລາດທີ່ບໍ່ມີຄວາມສັມພັນກັນເທົ່າໃດ ແລະ ໄດ້ເຮັດ ນ້ຳທີ່ຄ້າຍກັນ ຄື ເປັນສະຖານະການກ່ຽວກັບການໃຫ້ຢູ່ຍື່ມຫຼືສິນເສຍ ເປັນສະຖານະການກ່ຽວກັບການ ຂ້າຮາກນີ້ແລະເປັນຜູ້ຈຳນ່າຍຮາກຮາກຮາກທີ່ແຕ່ລະຮາກຮາກເປັນຜູ້ອອກ

⁹² ກຳນົດໄວ້ດ້ວຍຮາກຮາກແຫ່ງສປປ.ລາວ ຄ.ສ. 1995, ມາຕຣາ 5.

จนมาถึงศตวรรษที่ 18 การหมุนเวียนของสินค้านับวันยิ่งเปิดกว้าง มีปริมาณที่มากขึ้นและขยายตัวเป็นอย่างมาก การที่บรรดาธนาคารพร้อมกันจำหน่ายธนบัตรธนาคารแต่ละธนาคารทำให้การหมุนเวียนเงินตราที่มีสื่อกลางชำระหลายชนิดแตกต่างกัน ซึ่งสร้างความยุ่งยาก สับสน ให้แก่การหมุนเวียนของสินค้าและการพัฒนาเศรษฐกิจ เพราะเหตุดังกล่าวนี้ จึงเรียกร้องให้นำไปสู่การจัดแบ่งประเภทในระบบธนาคาร ให้กลายเป็นสองชั้น คือ ธนาคารชั้นหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า ธนาคารพิมพ์จำหน่ายที่มีสิทธิจำหน่ายธนบัตรของธนาคาร ต่อมาจึงกลายเป็นธนาคารกลาง และธนาคารชั้นสองที่ไม่มีสิทธิพิมพ์จำหน่ายธนบัตรของธนาคาร มีเพียงแต่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางทางด้านสินเชื่อและทำหน้าที่ในการชำระหนี้ในพื้นฐานเศรษฐกิจ ซึ่งเรียกว่า สื่อกลางทางการเงิน เป็นอีกด้านหนึ่งที่เป็นจุดที่สำคัญที่สุดเป็นเครื่องมือที่เชื่อมโยงระหว่างธนาคารกลางและพื้นฐานเศรษฐกิจ กับเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างผู้ที่มีเงินทุนกับผู้ที่ต้องการเงินทุนในสังคมสามารถเข้าถึงกันได้

ในเบื้องต้นที่ได้แยกระบบธนาคารออกเป็นสองชั้นดังกล่าวนี้ บรรดาธนาคารที่เป็นสื่อกลางทางการเงินได้ทำหน้าที่ทั้งหมดในการดำเนินธุรกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น รับฝากเงิน การให้สินเชื่อและการให้บริการทางการเงินการชำระหนี้ ซึ่งบรรดาธนาคารเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางทางการเงิน ได้ระดมทุนด้วยเงินฝากไม่มีกำหนด และเงินฝากกระยะสั้น นอกจากนี้ยังปล่อยสินเชื่อระยะสั้นอีกด้วย ภายหลังบรรดาธนาคารเหล่านี้จึงได้ให้กู้ยืมเงินในระยะกลางและระยะยาว และได้ระดมทุนด้วยรูปแบบในการจำหน่ายธนบัตรต่าง ๆ

การดำเนินธุรกิจของธนาคาร นับวันยิ่งขยายตัวมากขึ้น เกี่ยวข้องกับการขยายตัวของตลาดหลักทรัพย์ ดังนั้น จึงทำให้เกิดมีธนาคารหลากหลายประเภทเกิดขึ้น ซึ่งบรรดาสื่อกลางการเงินที่เคลื่อนไหวในขอบเขตใดขอบเขตหนึ่งนั้นได้มีการจัดแบ่งบรรดาธนาคารที่มีการเคลื่อนไหวในขอบเขตเฉพาะขึ้นมา เช่น ธนาคารการค้า ธนาคารเพื่อการลงทุน ธนาคารเพื่อการพัฒนาและธนาคารนโยบาย เป็นต้น

แนวทางในการดำเนินธุรกิจ ในปัจจุบันได้สร้างเงื่อนไขให้ธนาคารต่าง ๆ ได้กำเนิดขึ้น แม้ว่าจะมีการใช้ชื่อที่แตกต่างกัน แต่ก็ได้มีการดำเนินธุรกิจร่วมกัน ในทุกการให้บริการแก่ลูกค้าของตน ในบรรดาธนาคารจะให้กู้ยืมระยะสั้น ระยะกลางและระยะยาว ลงทุนด้านการเงิน ทำหน้าที่ในการเป็นผู้ชำระหนี้แทนลูกค้า

ธนาคารพาณิชย์ หมายถึง สถาบันการเงินที่มีความสำคัญยิ่งในการให้สินเชื่อ หรือออกเงินให้กู้ยืมรวมทั้งระดมเงินฝากของประชาชนให้เข้าสู่ระบบเศรษฐกิจ ซึ่งธนาคารพาณิชย์มีการรับเงินฝาก ซึ่งบุคคลนิยมนำเงินไปฝากกับธนาคาร เพราะว่าเงินที่ฝากไว้ในธนาคารมีความปลอดภัย มีความเหมาะสมในการใช้จ่ายและมีผลตอบแทนในรูปของดอกเบี้ย ทั้งได้รับสิทธิพิเศษในการกู้ยืมเงินด้วย การรับฝากเงินแยกเป็นประเภท ดังนี้

1. ประเภทฝากกระแสรายวัน (current account) การรับฝากเงินประเภทนี้ เป็นเงินฝากที่ลูกค้าสามารถถอนได้ตลอดเวลา ลูกค้าสามารถเรียกร้องให้ธนาคารชำระค่าสินค้าและบริการแทนตนจากบัญชีดังกล่าว และยังให้ธนาคารโอนเงินที่ตนได้รับค่าสินค้าและบริการเข้าในบัญชีของตนอีกด้วย ในบัญชีเงินฝากชนิดนี้จุดประสงค์ของผู้ฝากเงินเพื่อรับประกันความปลอดภัยในทรัพย์สินและรับประกันในการชำระหนี้ ซึ่งในหลาย ๆ ประเทศการชำระเงินผ่านระบบธนาคารได้มีการใช้เช็ค โดยผ่านบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน ดังนั้น เงินฝากกระแสรายวันจึงเป็นเงินฝากที่มีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ด้วยลักษณะดังกล่าวนี้ วิธีการที่จะเพิ่มจำนวนบัญชีเงินฝากประเภทนี้จึงไม่ใช่ปัจจัยทางด้านอัตราดอกเบี้ยเป็นสิ่งชักจูง แต่จะเป็นทางด้านความปลอดภัย ความสะดวกของการจ่ายเงิน การให้บริการของธนาคาร โดยเฉพาะการชำระหนี้โดยไม่ใช้เงินสด

2. เงินฝากประหยัด (saving deposits) หรือ เงินฝากออมทรัพย์ การรับฝากประหยัดธนาคารจะออกสมุดเงินฝากที่มีรายการฝากและถอนเงินให้แก่ผู้ฝาก เมื่อผู้ฝากต้องการถอนเงิน หรือฝากเงินเพิ่มก็จะเขียนรายการในใบรับฝาก ใบถอนเงิน แล้วธนาคารจะทำการบันทึกรายการฝากเงินหรือถอนเงินใส่สมุดคู่ฝาก (pass book) ซึ่งธนาคารมอบให้ผู้ฝากโดยผู้ฝากมีความสะดวกที่จะถอนหรือฝากเพิ่มเมื่อใดก็ได้ และยังสามารถออกบัตร ATM ให้ผู้ฝากโดยไม่ได้ใช้สมุดคู่ฝากและยังได้รับอัตราดอกเบี้ยด้วย

3. เงินฝากมีกำหนด การฝากเงินประเภทนี้เป็นเงินฝากที่ลูกค้าสามารถถอนได้ในระยะที่แน่นอนภายหลังการฝากเงินเข้าบัญชีธนาคาร อาจจะเป็นเดือนหรือเป็นปี เช่น มีระยะเวลาการฝากกำหนด 3 เดือน 6 เดือน 9 เดือน 1 ปี 3 ปี และ 5 ปี เป็นต้นไป จุดประสงค์การฝากเงินคือผลตอบแทนทางการด้านอัตราดอกเบี้ย และธนาคารจะเป็นผู้จัดการในการสร้างแผนการใช้เงินทุนเหล่านี้ ธนาคารจะคิดดอกเบี้ยไว้ในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำลงหรือคิดตามระยะเวลาที่ฝาก และความต้องการระหว่างธนาคารและลูกค้าบนพื้นฐานการพิจารณาจากความเสี่ยงของธนาคาร เพื่อสร้างสภาพคล่องให้แก่บรรดาเงินฝากมีกำหนดและสร้างความดึงดูดใจให้แก่ลูกค้า ธนาคารอาจจะอนุญาตให้ลูกค้าสามารถถอนเงินก่อนกำหนดได้ ด้วยการปฏิบัติการคิดอัตราดอกเบี้ยขั้นต่ำแทน (อัตราดอกเบี้ยต่ำกว่าสัญญาเงินฝาก)

แต่เดิมที่มีการรับฝากเงินประเภทต่าง ๆ ยังไม่มีการประกาศใช้กฎหมายว่าด้วยการใช้เช็คในสปป.ลาว กฎหมายว่าด้วยเช็คที่ใช้บังคับในสปป.ลาว ปรากฏในปี ค.ศ. 1996 ดังเห็นได้จากข้อมูลที่ปรากฏในคู่มือเกี่ยวกับการใช้เช็คแสดงจำนวนสถิตินับแต่ปี ค.ศ. 1996 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันย่อมเป็นการแสดงว่าก่อนปี ค.ศ. 1996 ยังไม่มีการใช้เช็คกันในสปป.ลาว แม้จะมีการจัดตั้งธนาคารขึ้นมาแล้วก็ตาม

นับแต่มีการประกาศใช้คำรัฐว่าด้วยเช็คเป็นต้นมา ธนาคารก็จะรับฝากเงินแบบใช้เช็ค ด้วยการเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน เพื่อใช้เช็คเป็นเครื่องมือชำระค่าสินค้าและบริการ จ่ายเป็นของขวัญและชำระหนี้อื่น ๆ แทนเงินสดได้ ซึ่งเช็คมีความสำคัญมากในการอำนวยความสะดวกปลอดภัย ประหยัดและรวดเร็วให้แก่การชำระหนี้ดังกล่าว นอกจากนี้ ยังช่วยเสริมสร้างให้ค่าเงินกีบมีเสถียรภาพ ลดการใช้และการพิมพ์จำหน่ายธนบัตรทั้งยังเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม และสิ่งแวดล้อม

โดยที่เช็คที่ใช้อยู่ในสปป.ลาว มีอยู่ด้วยกัน 3 ประเภท คือ

1. เช็คบุคคล หมายถึง เช็คส่วนตัวหรือเช็คนิติบุคคลที่เป็นเจ้าของบัญชี เช็คบุคคลหรือเช็คนิติบุคคลดังกล่าว หมายถึง เช็คของธนาคารหรือเช็คของสถาบันการเงินอื่น ๆ ซึ่งบุคคลหรือนิติบุคคลได้เปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวันอยู่ ธนาคารนี้เรียกว่า “ธนาคารผู้ออกสมุดเช็ค” หรือสถาบันการเงินต่าง ๆ นี้เรียกว่า “สถาบันการเงินผู้ออกสมุดเช็ค” โดยได้มอบสมุดเช็คให้แก่บุคคลหรือนิติบุคคลดังกล่าว เพื่อสร้างความสะดวกให้แก่ลูกค้าของตนในการส่งจ่ายเงินตามเช็ค เพื่อชำระค่าสินค้า ตลอดจนทั้งสร้างความสะดวกให้แก่ลูกค้าของตนในการส่งจ่ายเงินด้วยการส่งจ่ายเช็ค โดยไม่จำเป็นต้องใช้เงินสดหรือถอนเงินสดจากธนาคารหรือสถาบันการเงินที่เกี่ยวข้องที่ได้รับอนุญาตให้ออกสมุดเช็คได้เพื่อไปชำระหนี้ให้แก่บุคคลที่ตาม

2. เช็คธนาคาร หมายถึง เช็คที่ธนาคารผู้ออกเช็คนั่นเองเป็นเจ้าของบัญชี ซึ่งธนาคารได้ส่งจ่ายเงินตามเช็คจากบัญชีของตนตามจุดประสงค์ของลูกค้าเพื่อนำไปชำระค่าสินค้า บริการ หรือจำหน่ายเป็นของขวัญและชำระหนี้อื่น ๆ ตามความประสงค์ของลูกค้า โดยลูกค้าจะต้องถอนเงินให้ธนาคารตามจำนวนเงินที่ระบุไว้ในเช็ค หรือกล่าวอีกอย่างว่าลูกค้าจะต้องถอนเงินซื้อเช็คหรือแบงก์ดราฟ (bank draft) จากธนาคารเพื่อนำเช็คไปใช้ในการชำระหนี้ทางด้านธุรกิจตามคำเรียกร้องของลูกค้าหรือทำการชำระหนี้อื่น ๆ

3. เช็คสถาบันการเงิน หมายถึง เช็คของสถาบันการเงินที่ได้รับอนุญาตจากธนาคารกลางแห่งสปป.ลาว ให้ออกเช็คได้ เป็นเจ้าของบัญชี ส่งจ่ายเงินจากบัญชีของตนตามเช็ค ซึ่งเรียกว่าสถาบันการเงินผู้ออกเช็คได้ออกเช็คหรือแบงก์ดราฟ (bank draft) ตามจุดประสงค์ของลูกค้าที่ต้องการนำไปชำระหนี้โดยลูกค้าต้องจ่ายเงินให้แก่สถาบันการเงินตามจำนวนเงินที่ระบุไว้ในเช็ค หรือเรียกว่า ลูกค้าของสถาบันการเงินดังกล่าวได้ซื้อเช็คจากสถาบันการเงิน พร้อมทั้งจ่ายค่าธรรมเนียมเพื่อนำไปใช้ในการชำระหนี้

สถาบันการเงินต่าง ๆ ที่ส่งจ่ายตามเช็คจากบัญชีของตนตามจุดประสงค์ของลูกค้า เรียกว่า สถาบันการเงินผู้ออกเช็ค

ผู้ที่เกี่ยวข้องในการใช้เช็คประกอบด้วย

1. ธนาคารหรือสถาบันการเงินที่ออกสมุดเช็ค หมายถึง ธนาคารหรือสถาบันการเงินต่าง ๆ ที่เป็นผู้ออกสมุดเช็คของตนให้แก่ลูกค้า ที่มีบัญชีเงินฝากเปิดไว้กับธนาคารหรือสถาบันการเงินนั้น หรืออาจกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า ผู้จ่ายเงิน ถ้าเป็นผู้จ่ายเงินให้บุคคลที่ตามมาตามคำสั่งจ่ายของลูกค้าผู้สั่งจ่าย โดยถอนเงินสดหรือตัดเงินจากบัญชีเงินฝากของผู้สั่งจ่ายไปให้ หรือเข้าบัญชีของบุคคลที่สามหรือผู้รับเงิน

2. สมุดเช็คของตน หมายถึง ชื่อในสมุดเช็كدังกล่าวเป็นชื่อของธนาคาร หรือสถาบันการเงินต่าง ๆ ผู้ออกเช็ค

3. ธนาคารเรียกเก็บเงินตามเช็ค ดำริว่าด้วยเช็ค กล่าวว่า “ธนาคารรับเช็ค หมายถึง ธนาคารหรือสถาบันการเงินอื่นที่ผู้ถือเช็คนำเอาเช็คมานเสนอเพื่อให้เรียกเก็บเงิน”

4. ธนาคารรับเช็ค หมายความว่า ธนาคารหรือสถาบันการเงินต่าง ๆ ที่รับเช็คจากลูกค้า ผู้ถือเช็คนำมาขอเบิกเงินสดหรือนำเงินเข้าบัญชีของตน โดยธนาคารหรือสถาบันการเงินต่าง ๆ ได้จ่ายเงินตามเช็คล่วงหน้าและเก็บค่าธรรมเนียมให้แก่ลูกค้าผู้มาขอเบิกเงินตามเช็ค หลังจากนั้นจึงส่งเช็คไปเรียกเก็บกับธนาคารหรือสถาบันการเงินที่เกี่ยวข้อง

ในบางกรณี ธนาคารรับเช็คหรือสถาบันการเงินรับเช็ค และธนาคารผู้จ่ายหรือสถาบันการเงินผู้จ่ายเงินตามเช็ค เป็นธนาคารหรือสถาบันการเงินแห่งเดียวกัน ถ้าหากผู้รับเงินตามเช็คและผู้สั่งจ่ายเช็คมีบัญชีเงินฝากอยู่กับธนาคารหรือสถาบันการเงินเดียวกันก็ได้

5. ผู้เซ็นสลักหลัง หมายถึง ผู้ที่โอนกรรมสิทธิ์ในการครอบครองเช็คของตนไปให้คนอื่นด้วยการเซ็นสลักหลัง

6. ผู้รับเช็ค หมายถึง ผู้ได้รับเช็คโดยตรงจากผู้สั่งจ่าย ซึ่งสามารถนำเช็คไปเบิกเงินจากธนาคารหรือนำเช็คฝากเข้าบัญชีเงินฝากของตนเพื่อให้ธนาคารเรียกเก็บเงินตามเช็คให้หรือเซ็นสลักหลังให้ผู้อื่น

7. ผู้สั่งจ่ายเช็ค หมายถึง เจ้าของบัญชีหรือผู้ที่ได้รับมอบสิทธิจากเจ้าของบัญชีที่สั่งให้ธนาคารหรือสถาบันการเงินที่ตนมีบัญชีเงินฝาก จ่ายเงินให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งด้วยการหักเงินในบัญชีของตนเพื่อชำระ หรือผู้สั่งจ่ายเป็นลูกค้าคนหนึ่งที่ได้รับอนุญาตจากธนาคารให้สั่งจ่ายเช็คจากบัญชีเงินฝากของตนโดยเขียนและลงลายมือชื่อสั่งจ่ายเช็คชำระหนี้ให้บุคคลที่สาม

8. ผู้ค้ำประกัน หมายถึง ผู้รับประกันการชำระหนี้แทนผู้สั่งจ่าย หรือผู้สลักหลังเช็คตามคำร้องขอของผู้รับเช็คหรือผู้สั่งจ่ายเช็ค เช็คใบเดียวอาจจะถูกค้ำประกันโดยนิติบุคคลหรือบุคคลคนเดียวหรือหลายคน ซึ่งการค้ำประกันอาจจะค้ำประกันจำนวนเงินในเช็คทั้งหมดหรือส่วนใดส่วนหนึ่ง การค้ำประกันให้เขียนข้อความชัดเจนลงในใบเช็คหรือใบก๊อปปี้เช็คพร้อมด้วยลายมือเซ็นหรือลงลายมือชื่อของค้ำประกัน

ใน สปป.ลาว มีการใช้ธนบัตรชำระหนี้ตามกฎหมายโดยอาศัยคำรัฐว่าด้วยการคุ้มครองเงินตราต่างประเทศ และส่งเสริมการใช้เงินกิบ จดประสงค์เพื่อให้คำรัฐดังกล่าวเป็นกฎหมายที่สำคัญต่อการรักษาเสถียรภาพทางการเงิน เงินตราและเศรษฐกิจของประเทศในการส่งเสริมการใช้เงินกิบ ยกฐานะค่าเงินตราของชาติ และยุติการใช้เงินตราต่างประเทศ โดยมีเงินกิบเป็นสกุลเงินของประเทศอันเป็นการเปลี่ยนแปลงไปจากเมื่อครั้งฝรั่งเศสเข้ามาปกครอง ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงในด้านสังคมและเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก การใช้เงินในระบะนั้นมี 2 รูปแบบ คือ (1) เหรียญกษาปณ์ และ (2) ธนบัตร แต่ในปัจจุบันยกเลิกการใช้เหรียญกษาปณ์ โดยมาใช้ธนบัตรสกุลเงินกิบ ซึ่งจัดพิมพ์โดยธนาคารกลางแห่งสปป.ลาว ตามกฎหมายว่าด้วยธนาคารกลาง โดยจัดพิมพ์ธนบัตรมูลค่า 500 กิบ 1,000 กิบ 2,000 กิบ 5,000 กิบ 10,000 กิบ 20,000 กิบ และ 100,000 กิบ ใน สปป.ลาว ไม่มีกฎหมายบัญญัติกำหนดว่าธนบัตรแต่ละชนิดจะสามารถใช้ชำระหนี้ที่มีต่อกันได้จำนวนเท่าใด ดังนั้น แม้มีหน้าที่ต้องชำระกันเป็นจำนวน 100 ล้านกิบ ลูกหนี้ก็สามารถนำธนบัตรฉบับละ 500 กิบ ไปชำระหนี้ทั้งหมดก็ได้

การชำระหนี้ด้วยธนบัตรอาจเกิดความไม่สะดวก ความไม่ปลอดภัย ดังนั้นตัวแทนฝ่ายเจ้าหนี้ ลูกหนี้ นายธนาคารและรัฐบาลของสปป.ลาว จึงได้ร่วมประชุมเพื่อหาแนวทางที่จะสร้างเครื่องมือเพื่อการชำระหนี้แทนธนบัตร ก็คือการใช้เช็คตั้งจ่ายเพื่อชำระหนี้กันขึ้น ด้วยการออกคำรัฐว่าด้วยเช็คฉบับดังกล่าว เพื่อให้การค้า การลงทุน หรือในระบบเศรษฐกิจในสปป.ลาว มีความสะดวก ปลอดภัย ในการชำระหนี้ให้แก่กัน อีกทั้งยังลดการใช้เงินสดหันมาใช้เช็คแทนเพื่อความสะดวก ปลอดภัย และทำให้เงินกิบมีเสถียรภาพยิ่งขึ้น

3.4.4 หลักเกณฑ์ทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้เช็คที่บัญญัติในคำรัฐว่าด้วยเช็ค

เพื่อให้การใช้เช็คเป็นไปอย่างถูกต้องภายใต้หลักเกณฑ์ที่มีความชัดเจนและเกิดผลผูกพันตามกฎหมายระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการใช้เช็ค จึงได้มีการตรากฎหมายว่าด้วยเช็คขึ้นเพื่อใช้บังคับในสปป.ลาว ซึ่งมีชื่อเรียกว่า “คำรัฐว่าด้วยเช็ค” กระบวนการในการตราคำรัฐว่าด้วยเช็คขึ้นใช้บังคับนี้ ถูกเสนอโดยผู้ว่าธนาคารแห่งสปป.ลาว โดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายว่าด้วยธนาคารแห่งสปป.ลาว อันเป็นธนาคารกลางหรือธนาคารแห่งชาติ เพื่อให้มีกฎหมายว่าด้วยการใช้เช็คขึ้น สำนักงานนายกรัฐมนตรีจึงได้ประกาศใช้คำรัฐว่าด้วยเช็คเพื่อบังคับใช้ ตามคำสั่งของสำนักงานนายกรัฐมนตรี เลขที่ 175/นย. ลงวันที่ 22 ตุลาคม ค.ศ. 1996 คำรัฐว่าด้วยเช็คฉบับดังกล่าวนี้มีทั้งสิ้น 45 มาตรา แบ่งเป็น 7 หมวด หมวดที่ 1 บทบัญญัติทั่วไป หมวดที่ 2 ผู้เข้าร่วมในเช็ค หมวดที่ 3 การโอนเช็ค หมวดที่ 4 การจ่ายและการปฏิเสธการจ่าย หมวดที่ 5 เช็คเสีย การลัก การปลอมแปลงเช็ค และข้อบังคับในการใช้เช็ค หมวดที่ 6 ว่าด้วยมาตรการต่อผู้ละเมิด หมวดที่ 7 เป็นหมวดที่ว่าด้วยบทบัญญัติสุดท้าย ความในมาตรา 44 แห่งคำรัฐว่าด้วยเช็ค กำหนดให้ธนาคารแห่งสปป.ลาว และ

กระทรวงการเงิน เป็นหน่วยงานผู้ปฏิบัติตามกฎหมายฉบับนี้ หนึ่งความในมาตรา 45 บัญญัติว่า “คำรัฐว่าด้วยเช็คฉบับนี้มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่นายกรัฐมนตรีได้ลงนาม บรรดากฎระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ที่ขัดต่อคำรัฐว่าด้วยเช็คให้เป็นอันถูกยกเลิก” นายกรัฐมนตรีนายคำตัย สีพันนคร ได้ลงนามในคำรัฐว่าด้วยเช็ค เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม ค.ศ. 1996 คำรัฐว่าด้วยเช็คจึงมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันดังกล่าวเป็นต้นไป

ความมุ่งหมายหรือเจตนารมณ์ของคำรัฐว่าด้วยเช็คมีกล่าวไว้ในมาตรา 1 ว่า “คำรัฐว่าด้วยเช็คนี้ถูกบัญญัติขึ้นเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการออกเช็ค วิธีส่งจ่ายเช็ค การโอนเช็ค การจ่ายเงินตามเช็ค สิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบที่พึงมีต่อกันระหว่างผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับเช็คฉบับดังกล่าว” ความมุ่งหมายอีกประการหนึ่งที่สำคัญก็คือ คำรัฐว่าด้วยเช็คนี้มีขึ้นเพื่อประสงค์จะให้มีการใช้เช็คกันอย่างแพร่หลายขึ้น เพราะหากมีการใช้เช็คแล้วจะเกิดความสะดวกและปลอดภัย เป็นการลดจำนวนในการใช้เงินสดเพื่อการชำระหนี้ ทำให้รัฐบาลประหยัดเงินในการพิมพ์ธนบัตรหรือเหรียญกษาปณ์ เพื่อใช้ชำระหนี้ระหว่างกัน อันมีผลทำให้เงินกัมพูชาเสถียรภาพยิ่งขึ้น นอกจากนั้น หากมีการใช้เช็คกันอย่างแพร่หลายแล้ว จะช่วยให้การพัฒนาทางเศรษฐกิจเจริญก้าวหน้าตามไปด้วย สิ่งเหล่านี้คือ จุดประสงค์หรือเจตนารมณ์ของคำรัฐว่าด้วยเช็ค ซึ่งต้องการให้มีสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้น ข้อเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้อาจอาศัยปัจจัยอื่น ๆ มาประกอบ แต่การใช้เช็คก็เป็นปัจจัยข้อหนึ่งที่จะก่อให้เกิดข้อเหล่านี้ขึ้นในสปป.ลาว ฉะนั้น รัฐบาลโดยสำนักงานนายกรัฐมนตรีจึงได้ตราและประกาศใช้คำรัฐว่าด้วยเช็คฉบับดังกล่าวและใช้บังคับอยู่จนถึงในปัจจุบันนี้

ในวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยจึงขอยกหลักเกณฑ์สำคัญที่ปรากฏอยู่ในคำรัฐว่าด้วยเช็คขึ้นมา กล่าวตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

3.4.4.1 ความหมายของเช็คและลักษณะของเช็ค

ความในมาตรา 2 แห่งคำรัฐว่าด้วยเช็ค ให้ความหมายของเช็คไว้ว่า “เช็ค หมายถึง เอกสารที่เป็นเครื่องมือชำระหนี้แทนเงินสด ซึ่งเจ้าของบัญชีได้สั่งให้ธนาคารหรือสถาบันการเงินอื่นจ่ายเงินให้ผู้รับเงินในทันทีหรือจ่ายเงินให้แก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งตามคำสั่งของผู้รับเงิน”

จากข้อความในมาตรา 2 นี้ จึงอธิบายได้ว่า เจ้าของบัญชีมีบัญชีเงินฝากไว้ที่ธนาคารแห่งใดแห่งหนึ่งเป็นบัญชีเงินฝากแบบใช้เช็ค เมื่อเจ้าของบัญชีได้เขียนเช็คสั่งจ่ายเงินเท่ากับว่าเจ้าของบัญชีมีคำสั่ง (order) ไปยังธนาคารที่ตนมีบัญชีเงินฝากอยู่ให้ธนาคารจ่ายเงินตามเช็คนั้น ในทันทีเมื่อมีผู้นำเช็คไปทวงถามให้ธนาคารใช้เงิน ความข้อนี้ก็บัญญัติในทำนองเดียวกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 987 ของประเทศไทย อันเป็นบทนิยามของคำว่า “เช็ค”

แต่ข้อหนึ่งที่แตกต่างไปจากเวลาที่ปรากฏในมาตรา 987 ของประเทศไทยก็คือ ในมาตรา 2 แห่งคำรัฐว่าด้วยเช็ค ได้มีถ้อยคำปรากฏอย่างชัดเจนว่าเช็คเป็นเครื่องมือใช้ชำระหนี้แทนเงินสด การมีข้อความเช่นนี้ไว้ในตัวบทกฎหมายย่อมแสดงให้เห็นถึงความมุ่งหมายของกฎหมายฉบับ

ดังกล่าวได้อย่างชัดเจนว่า คำรัฐว่าด้วยเช็คได้ตราขึ้นและประกาศใช้บังคับเพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ลูกหนี้เจ้าหนี้มีทางเลือกในการชำระหนี้ที่มีต่อกันว่าเขทั้งสองอาจจะเลือกการชำระหนี้ด้วยเช็คแทนการชำระหนี้ด้วยเงินสดเพื่อจะได้เกิดความสะดวกคล่องตัวและปลอดภัยระหว่างเขทั้งสองฝ่าย

นอกจากนั้นความในมาตรา 3 ของคำรัฐว่าด้วยเช็คยังมีข้อความย้ำความมุ่งหมายของการใช้เช็คเป็นเครื่องมือในการชำระหนี้แทนเงินสดอีกด้วยว่า เช็คที่ออกเพื่อชำระหนี้แทนเงินสดนั้นมีคุณค่า (value) เหมือนเงินสดทั้ง ๆ ที่เช็คไม่ใช่ธนบัตรแต่อย่างใด แต่บทกฎหมายก็กำหนดคุณค่าของเช็คเท่ากับเงินสด ย่อมแสดงให้เห็นว่าคำรัฐว่าด้วยเช็คได้รับรองสถานะของเช็คให้มีความสถานะทางด้านเศรษฐศาสตร์ว่ามีคุณค่าเทียบได้กับเงินสดอันเป็นการแสดงให้เห็นชัดว่า กฎหมายได้รองรับสถานะของเช็คที่ออกเพื่อชำระหนี้กันว่ามีคุณค่าคล้ายเงินสด เพียงแต่เจ้าหนี้นำเช็คไปเบิกเงินที่ธนาคาร เจ้าหนี้ก็จะได้รับเงินสดและนำเงินสดที่ได้รับนั้นมาจ่ายใช้สอยได้ตามที่ต้องการ การที่กฎหมายมาตรา 2 และมาตรา 3 มีความเช่นนี้ปรากฏอยู่ เท่ากับว่ารัฐได้ยอมรับและเล็งเห็นความสำคัญของการใช้เช็คและหาวิธีการที่จะสนับสนุนให้มีการใช้เช็คกันอย่างแพร่หลายเพื่อให้สำเร็จดังจุดประสงค์ของการตราคำรัฐว่าด้วยเช็คขึ้นบังคับใช้

อนึ่ง ความในมาตรา 3 แห่งคำรัฐว่าด้วยเช็ค ยังมีความบัญญัติต่อไปอีกว่า หากคู่สัญญาได้มีการตกลงกันแล้วว่า คู่สัญญาฝ่ายลูกหนี้สามารถที่จะออกเช็คเพื่อการชำระหนี้กันได้ ภายหลังคู่สัญญาฝ่ายเจ้าหนี้จะปฏิเสธไม่ยอมรับเช็คเพื่อการชำระหนี้หาได้ไม่ เท่ากับเป็นการรับรองถึงความสำคัญและคุณค่าของเช็คที่สามารถออกหรือโอนให้แก่กันเพื่อการชำระหนี้แทนเงินสดได้ เมื่อครั้งหนึ่งเจ้าหนี้เคยตกลงยอมรับให้ลูกหนี้ออกเช็คชำระหนี้ดังกล่าวได้ ครั้นลูกหนี้ได้ออกเช็คนั้นเพื่อชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ เจ้าหนี้ไม่อาจปฏิเสธได้ เจ้าหนี้ต้องยอมรับเช็คที่ลูกหนี้ออกให้ นั้น ข้อนี้เองเห็นได้ว่ากฎหมายเรื่องเช็คในสปป.ลาว ที่มีใช้บังคับอยู่นี้มีเจตนารมณ์ ความมุ่งหมายที่ชัดเจนในอันที่จะส่งเสริมให้มีการใช้เช็คกันอย่างแพร่หลาย แต่ถ้าเช็คฉบับที่ลูกหนี้ออกหรือโอนเพื่อชำระหนี้ นั้นเจ้าหนี้ไม่อาจนำไปเรียกเก็บเงินได้ ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบเจ้าหนี้ตามบทกฎหมายมาตราต่อไปที่บัญญัติไว้ในคำรัฐว่าด้วยเช็ค

นอกจากนั้น ความในมาตรา 33 แห่งคำรัฐว่าด้วยเช็ค ยังมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้เช็คชำระค่าภาษีอากร ชำระค่าเช่า ชำระค่าสัมปทานและค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ที่เอกชนจะต้องชำระให้แก่รัฐบาล โดยกฎหมายกำหนดว่า การชำระค่าภาษีอากร ค่าเช่า ค่าสัมปทานและค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ให้แก่รัฐบาล ลูกหนี้จะขอชำระเป็นเงินสด หรือด้วยการส่งจ่ายเช็คก็ได้ แต่ถ้าต้องชำระเงินเหล่านี้เป็นจำนวนตั้งแต่ 300,000 กีบ ลูกหนี้จะชำระด้วยเงินสดไม่ได้ ต้องชำระด้วยการส่งจ่ายเช็คหรือการโอนเงินเข้าบัญชี แต่หากจะชำระเป็นเช็คต้องเป็นเช็คที่ธนาคารให้การรับรองว่าจะใช้เงินตามเช็คนั้น การยืนยันหรือการรับรองว่าจะจ่ายเงินตามเช็คของธนาคารมีบัญญัติไว้ในมาตรา 24 แห่งคำรัฐว่าด้วยเช็ค

นอกจากการชำระเงินค่าภาษีอากร ค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ให้แก่รัฐบาลที่สามารถส่งจ่ายเช็คชำระหนี้ตามมาตรา 33 แห่งคำรัฐว่าด้วยเช็คแล้ว การชำระหนี้ทางการค้าระหว่างลูกหนี้เจ้าหนี้ซึ่งประกอบธุรกิจในรูปแบบของนิติบุคคล คำรัฐว่าด้วยเช็ค มาตรา 34 ได้กำหนดว่า การชำระหนี้ทางการค้าระหว่างนิติบุคคลด้วยกันที่มีมูลหนี้ที่ต้องชำระกันเป็นเงินตั้งแต่ 500,000 กีบ จะชำระกันด้วยเงินสดไม่ได้ ต้องชำระกันด้วยวิธีการส่งจ่ายเช็คหรือการโอนเงินเข้าบัญชีเท่านั้น

จากบทบัญญัติทั้งสองมาตรานี้ย่อมแสดงให้เห็นว่าในสปป.ลาว ก็มีบทบัญญัติที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการใช้เช็คเพื่อการชำระหนี้ เพียงแต่ว่าขอบเขตยังอยู่ในวงจำกัดทั้งลักษณะของหนี้ที่ต้องชำระ จำนวนเงินที่ต้องชำระหนี้กันและคุณลักษณะของความเป็นเจ้าหนี้ลูกหนี้

สำหรับรูปแบบและเนื้อหาของเช็ค ว่าเช็คต้องมีรายการใดเขียนปรากฏอยู่บ้าง ในมาตรา 4 แห่งคำรัฐว่าด้วยเช็ค ได้บัญญัติไว้ว่า “เช็คต้องประกอบด้วยเนื้อหาต่อไปนี้ คำว่า เช็คและเลขที่ของเช็ค ชื่อธนาคารหรือสถาบันการเงินอื่นที่จ่ายเงินตามเช็ค คำสั่งจ่ายและชื่อผู้รับเงิน จำนวนเงินและสกุลเงินที่สั่งจ่าย สถานที่จ่ายเงิน เลขหมายบัญชีของผู้สั่งจ่าย เลขรหัสของเช็ค วันที่เซ็นเช็ค และลายเซ็นของผู้สั่งจ่าย”⁹³

เมื่อพิจารณาความในมาตรา 4 เกี่ยวกับเนื้อหาของเช็คที่ต้องมีรายการใดเขียนลงไว้บ้างแล้วประกอบกับความในมาตราอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องที่บัญญัติไว้ในคำรัฐว่าด้วยเช็ค เห็นได้ว่า นอกจากจะต้องมีลายมือชื่อหรือลายเซ็นของผู้สั่งจ่ายเช็คปรากฏในเช็คแล้ว ยังมีรายการสำคัญที่ต้องเขียนลงไว้ในเช็คอีก 3 รายการด้วยกัน กล่าวคือ

1. คำสั่งให้ธนาคารจ่ายเงินตามเช็คให้แก่ผู้ใด

ความข้อนี้จะรับกับความในมาตรา 8 ที่กล่าวถึง รูปแบบเช็คว่าเช็คที่สั่งจ่ายนั้นอาจสั่งจ่ายในรูปแบบการระบุชื่อผู้รับเงินลงไปในเช็คให้ชัดเจนว่าจะให้ธนาคารจ่ายเงินตามเช็คให้ผู้ใดจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลก็ได้ เพียงแต่เขียนชื่อผู้รับเงินให้ถูกต้องชัดเจนเพียงพอที่ธนาคารจะตรวจสอบว่าผู้รับเงินที่มีชื่อเขียนไว้ในเช็คคือบุคคลใด อีกรูปแบบหนึ่งก็เป็นการออกเช็คสั่งให้ธนาคารใช้เงินแก่ผู้ถือหรือเรียกกันง่าย ๆ ว่า เช็คสั่งจ่ายเงินสดแก่บุคคลที่ถือเช็คฉบับนั้นมาเบิกเงินจากธนาคารนั่นเอง

2. จำนวนเงินและสกุลเงินที่สั่งจ่าย

ข้อนี้คงหมายถึงผู้สั่งจ่ายสั่งให้ธนาคารใช้เงินตามเช็คจำนวนเท่าใดเป็นเงินสดใด หากสั่งจ่ายเป็นเงินสดอื่นที่ไม่ใช่เงินกิบแล้ว ต้องมีการคิดอัตราแลกเปลี่ยนเพื่อที่ธนาคารจะได้หักยอดเงินที่จ่ายตามเช็คจากเงินที่ผู้สั่งจ่ายมีอยู่ในบัญชีเงินฝากของตนภายหลังที่ธนาคารได้จ่ายเงินตามเช็คนั้นแล้ว

⁹³ ดูตัวอย่างเช็คในสปป.ลาว ภาคผนวก ก. หน้า 145.

3. วันที่เซ็นเช็ค

วันที่เซ็นเช็คคือวันที่ที่ได้มีการออกเช็ค ในข้อนี้หากดูความทั้งหมดที่ได้บัญญัติไว้ในคำรัฐว่าด้วยเช็คแล้วไม่มีมาตราใดเลยที่บัญญัติว่า ถ้าขณะเมื่อออกเช็คแต่มิได้เขียนวันออกเช็คไว้จะทำให้เช็คฉบับดังกล่าวเกิดผลเป็นอย่างไร ไม่เหมือนกับที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยที่มีบัญญัติว่า เช็คที่ไม่มีวันออกเช็คเขียนลงไว้ผู้ทรงเช็คอาจเขียนวันออกเช็คลงในเช็คนั้นได้ และวันที่ที่ผู้ทรงเช็คได้เขียนลงไว้โดยสุจริตนี้ถือว่าใช้ได้ มีผลทำให้เช็คฉบับดังกล่าวมีรายการสมบูรณ์ครบถ้วนตามที่กฎหมายบัญญัติ (มาตรา 910 วรรคท้าย ประกอบมาตรา 989 วรรคแรก) เมื่อคำรัฐว่าด้วยเช็คไม่มีการกล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ คงต้องแปลความว่ากฎหมายมาตรา 4 คงต้องการให้ผู้ส่งจ่ายเขียนรายการทุกรายการให้ครบถ้วนลงในเช็คที่ตนออกก่อนที่จะส่งมอบเช็คให้แก่เจ้าหนี้ของตนต่อไป

วันที่เซ็นเช็คหรือวันที่ส่งจ่ายเช็คที่ผู้ส่งจ่ายเขียนลงไว้ในเช็คตามในมาตรา 4 นี้ย่อมมีผลเกี่ยวกับกำหนดนับอายุของเช็คที่จะนำมาทวงถามให้ธนาคารใช้เงินดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 89 และมีผลเกี่ยวกับกำหนดอายุความที่จะฟ้องร้องกันหากเช็คไม่อาจเรียกเก็บเงินได้ ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 43 ซึ่งจะได้อธิบายในหัวข้อต่อไป

3.4.4.2 เจื่อนใจ คุณสมบัติของบุคคลในการใช้เช็ค

บุคคลผู้ใช้เช็คอาจเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลก็ได้ ดังเห็นได้จากความในมาตรา 7 แห่งคำรัฐว่าด้วยเช็ค โดยการเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวันกับธนาคาร เมื่อธนาคารรับเปิดบัญชีแล้วธนาคารก็จะมอบสมุดเช็คให้แก่เจ้าของบัญชีเพื่อที่เจ้าของบัญชีจะได้เขียนเช็คส่งจ่ายเพื่อชำระหนี้ต่อไป

ความในมาตรา 11 แห่งคำรัฐว่าด้วยเช็ค ได้บัญญัติถึงบุคคลที่ไม่สามารถเป็นผู้ส่งจ่ายเช็คได้ อันได้แก่ บุคคลดังต่อไปนี้

1. บุคคลที่ธนาคารห้ามส่งจ่ายเช็ค

ในมาตรา 28 วรรค 2 แห่งคำรัฐว่าด้วยเช็ค บัญญัติว่า “ผู้ใดส่งจ่ายเช็คไม่มีเงินในบัญชีหรือเงินในบัญชีมีไม่พอจ่าย ธนาคารจะปฏิเสธการใช้เงินตามเช็คและคืนเช็คนั้นให้แก่ผู้ทรงธนาคารจะตัดสิทธิเจ้าของบัญชีไม่ให้ใช้เช็คภายใน 1 ปี”

2. บุคคลที่มีความประพฤติดหรือมีประวัติทางการเงินที่ไม่ดี

คำรัฐว่าด้วยเช็ค มาตรา 5 วรรคสอง บัญญัติเป็นทำนองว่า ธนาคารจะไม่มอบสมุดเช็คแก่บุคคลที่ธนาคารห้ามส่งจ่ายเช็ค ในกรณีที่ธนาคารได้รับมอบสมุดเช็คให้แก่เจ้าของบัญชีไปแล้ว หากต่อมาความปรากฏแก่ธนาคารว่าบุคคลผู้นั้นได้มีการกระทำความผิดเกี่ยวกับการใช้เช็ค เป็นต้นว่า ส่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงินในบัญชี ปลอมแปลงเช็ค เจตนาออกเช็คเพื่อให้ธนาคาร

ปฏิเสธการจ่ายเงิน พฤติการณ์เหล่านี้ บทบัญญัติมาตรา 35 ถือเป็นการฝ่าฝืนระเบียบในการใช้เช็ค ดังนี้ ธนาคารจะสั่งถอนและเรียกคืนสมุดเช็คจากเจ้าของบัญชีทำให้เจ้าของบัญชีไม่มีเช็คไปสั่งจ่ายอีกต่อไป ธนาคารพึงใช้สิทธิดังกล่าวนี้ โดยอาศัยบทบัญญัติมาตรา 5 วรรคสอง แห่งคำรัฐว่าด้วยเช็ค

3. บุคคลผู้ที่อยู่ในภาวะฟื้นฟูธุรกิจหรืออยู่ในระหว่างชำระสะสางหนี้เพื่อฟื้นฟูสถานะทางการเงิน

บุคคลดังกล่าวนี้เป็นบุคคลที่ไม่สามารถเป็นผู้สั่งจ่ายเช็คได้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากศาล หากได้รับอนุญาตจากศาลให้สั่งจ่ายเช็คได้แล้ว บุคคลผู้นี้จะไม่มีสิทธิถอนเงินตามจำนวนที่ตนสั่งจ่ายเช็คออกจากบัญชีเงินฝากของตนได้หรือจะสั่งห้ามมิให้ธนาคารใช้เงินตามเช็คฉบับดังกล่าวไม่ได้เช่นกัน เพราะถ้าไม่มีข้อห้ามเช่นนี้แล้ว ย่อมทำให้ผู้ทรงเช็คเกิดความเสียหายได้

3.4.4.3 ประเภทของเช็ค

ความในมาตรา 7 แห่งคำรัฐว่าด้วยเช็คได้ระบุความว่าเช็คมี 3 ประเภท ได้แก่

1. เช็คบุคคล (personal cheque) หมายถึง เช็คส่วนตัวที่เจ้าของบัญชีเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคล

2. เช็คธนาคาร (bank cheque) หมายถึง เช็คที่ธนาคารเป็นเจ้าของบัญชีและเป็นผู้สั่งจ่ายเช็คฉบับดังกล่าว ซึ่งรวมถึงเช็คเดินทางและจ่ายเงินตามเช็คด้วย

3. เช็คของสถาบันการเงินอื่นที่ได้รับอนุญาตให้ออก (traveler cheque) (มาตรา 8) ด้วยเช็ค เนื่องจากคำรัฐว่าด้วยเช็คได้ระบุไว้ในมาตรา 2 ว่า เช็ค หมายถึง เอกสารที่เจ้าของบัญชีเขียนข้อความสั่งให้ธนาคารหรือสถาบันการเงินอื่นจ่ายเงินในทันทีเมื่อทวงถามแก่ผู้ทรงเช็ค

3.4.4.4 หลักปฏิบัติในการใช้เช็ค

ตามความที่ปรากฏในคำรัฐว่าด้วยเช็คนั้น เมื่อเจ้าของบัญชีเซ็นเช็คสั่งจ่ายเงินหรือมีผู้นำเช็คนั้นมาสลักหลังส่งมอบเพื่อชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ของตน บุคคลที่ได้รับเช็คและมีเช็คไว้ในความครอบครองผู้นั้นได้ชื่อว่าเป็นผู้รับเช็คหรือผู้ถือเช็ค (มาตรา 12, 14) บุคคลผู้นี้หากเทียบเคียงกับกฎหมายลักษณะเช็คของประเทศไทยย่อมได้แก่ ผู้ทรงเช็ค (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 904) ผู้รับเช็คหรือผู้ถือเช็คเป็นบุคคลซึ่งมีสิทธิจะนำเช็คไปเบิกเงินจากธนาคารหรือจะเซ็นสลักหลังเช็คเพื่อโอนเช็คให้ผู้อื่นได้

ผู้รับเช็คต้องนำเช็คไปยื่นเบิกเงินต่อธนาคารที่มีชื่อปรากฏที่ด้านหน้าเช็คภายในกำหนด 8 วันนับแต่วันที่สั่งจ่ายที่เขียนลงไว้ในเช็ค หากนำยื่นภายในเวลาดังกล่าวนี้แล้ว ธนาคารไม่จ่ายเงินตามเช็คให้เพราะว่าเงินในบัญชีมีไม่พอจ่าย ผู้รับเช็คย่อมฟ้อง ผู้สั่งจ่ายให้รับผิดชอบจ่ายเงินตามเช็คได้ (มาตรา 9 วรรคสอง)

ในกรณีตรงกันข้าม หากผู้รับเช็คนำเช็คไปยื่นขอเบิกเงินต่อธนาคารภายหลัง 8 วัน แต่ไม่เกิน 180 วันนับแต่วันที่ได้เซ็นสั่งจ่ายเช็ค ถ้าเช็คฉบับดังกล่าวถูกธนาคารปฏิเสธการใช้เงิน เพราะว่าเงินในบัญชีมีไม่พอจ่ายและปรากฏข้อเท็จจริงว่าผู้สั่งจ่ายเช็คกับผู้รับเช็คมีภูมิลำเนาอยู่ในแขวง (จังหวัด) เดียวกัน ผู้รับเช็คต้องรออีก 7 วัน ถ้าพ้นกำหนด 7 วัน ผู้สั่งจ่ายยังมีได้นำเงินตามเช็คมาชำระให้ ผู้รับเช็คขอยืมนำเช็คไปฟ้องผู้สั่งจ่ายให้รับผิดชอบได้ ถ้าผู้สั่งจ่ายกับผู้รับเช็คมีภูมิลำเนาอยู่คนละแขวง กันให้กำหนดเวลาจาก 7 วันเป็น 14 วัน (มาตรา 9 วรรคสาม)

หากมีเหตุสุดวิสัยเกิดขึ้นทำให้ผู้รับเช็คไม่สามารถนำเช็คไปขอเบิกเงินต่อธนาคารได้ ภายในกำหนด 8 วันนับแต่วันที่สั่งจ่ายเช็ค กฎหมายกำหนดให้ผู้รับเช็คนำเช็คไปยื่นขอเบิกเงินต่อธนาคารภายใน 10 วันนับแต่วันที่เหตุสุดวิสัยสิ้นสุดลง อันเป็นการขยายกำหนดเวลาขึ้นเช็คให้แก่ผู้รับเช็ค (มาตรา 9 วรรคสี่)

อนึ่ง ความในคำรัฐว่าด้วยเช็ค มาตรา 9 วรรคแรก บัญญัติไว้ว่า เช็คมีอายุ 180 วันนับแต่วันที่ได้เซ็นสั่งจ่ายเช็ค หากนำเช็คที่หมดอายุมาขึ้นเพื่อขอเบิกเงิน ธนาคารจะไม่จ่ายเงินตามเช็คให้ และถ้าผู้สั่งจ่ายไม่ยอมใช้เงินตามเช็คฉบับนั้น ผู้รับเช็คขอยืมนำเช็คไปฟ้องร้องต่อไปภายในอายุความ

ประเด็นเกี่ยวกับอายุของเช็คดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 9 วรรคแรก คงหมายถึงกำหนดเวลาที่ธนาคารผูกพันต่อเจ้าของบัญชีว่าถ้าเช็คที่เจ้าของบัญชีและมีผู้นำมาเบิกเงินต่อธนาคารเมื่อล่วงพ้นกำหนด 180 วัน หรือ 6 เดือนนับแต่วันออกเช็คแล้ว ธนาคารไม่มีหน้าที่ในอันที่จะต้องจ่ายเงินตามเช็คฉบับดังกล่าว และเมื่อธนาคารไม่ใช้เงินเจ้าของบัญชีจะอ้างว่าตนต้องเสียหายเพื่อจะเรียกค่าเสียหายจากธนาคารหาได้ไม่

เหตุผลที่กำหนดเวลาไว้ 180 วัน หรือ 6 เดือนนั้น เนื่องจากในทางปฏิบัติของวงการธุรกิจการค้าและการธนาคารถือกันว่าเช็คยังไม่มีการใช้เงินมากกว่า 6 เดือนนั้นเป็นเช็คหมดอายุ (stale cheque) หรือบางครั้งก็เรียกว่า เป็นเช็คที่นำขึ้นเมื่อล่วงเวลา (cheque out date) ทั้งนี้กฎหมายไม่ประสงค์ให้ผู้ทรงเช็คเก็บเช็คไว้นานเกินอันจะทำให้เกิดภาระและความยุ่งยากในภายหลังได้ หากไม่มีกำหนดเวลาไว้เช่นนี้จะทำให้ผู้ทรงไม่สนใจและไม่ใส่ใจที่จะนำเช็คไปยื่นให้ธนาคารใช้เงิน ทำให้ผู้สั่งจ่ายเช็คจะต้องรักษายอดเงินในบัญชีไว้ให้พอจ่ายตามเช็คดังกล่าวอยู่ตลอดเวลา กฎหมายจึงกำหนดเวลา 180 วัน หรือ 6 เดือนไว้ เพื่อให้ผู้ทรงนำเช็คมาขึ้นเบิกเงินต่อธนาคาร หากพ้นเวลานี้ไปแล้ว ธนาคารย่อมมีสิทธิปฏิเสธการใช้เงินตามเช็คได้⁹⁴

กำหนดเวลา 180 วัน หรือ 6 เดือน นี้ถือเป็นกำหนดเวลาอันเป็นสากลที่กฎหมายเกี่ยวกับเช็คของประเทศต่างก็บัญญัติไว้ในทำนองเดียวกัน

⁹⁴ ไพฑูรย์ คงสมบูรณ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะตัวเงิน, 386.

ข้อที่แตกต่างไปจากกฎหมายเช็คของประเทศไทยก็คือ กำหนดเวลาให้ผู้ทรงเช็คจะต้องยื่นเช็คให้ธนาคารใช้เงิน กล่าวคือ ความในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 990 กำหนดเวลาให้ผู้ทรงเช็คยื่นเช็คทวงถามให้ธนาคารใช้เงินภายในกำหนด 1 เดือนนับแต่วันออกเช็ค หากเป็นเช็คที่ออกและใช้เงินในเขตจังหวัดเดียวกันหรือภายในกำหนด 3 เดือนนับแต่วันออกเช็ค หากเช็คออกและใช้เงินอยู่คนละเขตจังหวัดกัน มาตรา 990 ให้พิจารณาว่าได้มีการออกเช็คฉบับดังกล่าวที่ท้องที่จังหวัดใด ธนาคารที่ใช้เงินตามเช็คตั้งอยู่ในเขตท้องที่จังหวัดใด หากสถานที่ที่ออกเช็คกับสถานที่ที่ธนาคารผู้จ่ายเงินตามเช็คอยู่ในจังหวัดเดียวกัน ผู้ทรงก็ต้องยื่นเช็คให้ธนาคารใช้เงินภายใน 1 เดือนนับแต่วันออกเช็ค หากอยู่คนละจังหวัดก็ขยายเวลายื่นเช็คออกไปเป็น 3 เดือน ส่วนในสปป.ลาว กฎหมายกำหนดให้ผู้ทรงยื่นเช็คให้ธนาคารใช้เงินภายใน 8 วันนับแต่วันส่งจ่ายเช็ค เว้นแต่จะมีเหตุสุดวิสัยที่ทำให้ผู้ทรงไม่อาจยื่นเช็คให้ธนาคารใช้เงินได้ภายในกำหนด 8 วัน ก็ให้ขยายเวลายื่นเช็คออกไปอีก 10 วันนับแต่วันที่เหตุสุดวิสัยสิ้นสุดลง

ในสปป.ลาว อาจออกเช็คในรูปแบบเช็คจิตร้อมก็ได้ (มาตรา 8)

3.4.4.5 ผู้เข้าร่วมรับผิดชอบในเช็ค

นอกจากผู้รับเช็คหรือผู้ถือเช็คซึ่งเป็นฝ่ายเจ้าหนี้ที่มีสิทธินำเช็คไปยื่นให้ธนาคารใช้เงิน และมีสิทธิฟ้องคดีเพื่อบังคับให้มีการใช้เงินตามเช็คแล้ว ในเรื่องเช็คยังมีบุคคลอื่นซึ่งถือเป็นฝ่ายลูกหนี้ซึ่งอาจถูกบังคับให้ต้องใช้เงินตามเช็ค หากเช็คฉบับดังกล่าวธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงิน

สำหรับบุคคลผู้ต้องรับผิดชอบในเช็ค นอกจากจะมีผู้ส่งจ่ายเช็คแล้วยังอาจมีผู้สลักหลังและผู้ค้ำประกันอีกด้วย

สำหรับผู้ส่งจ่ายเช็ค ความในมาตรา 11 แห่งคำรัฐว่าด้วยเช็คได้กล่าวถึงคำว่า ผู้ส่งจ่าย คือ เจ้าของบัญชีหรือผู้ที่ได้รับมอบสิทธิจากเจ้าของบัญชีที่สั่งให้ธนาคารที่ตนมีบัญชีเงินฝากจ่ายเงินตามเช็คให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งด้วยการหักเงินในบัญชีของตน หมายความว่า ก่อนที่จะสั่งจ่ายเช็ค ผู้ส่งจ่ายได้เปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวันกับธนาคาร โดยมีข้อตกลงว่าหากจะถอนเงินจากบัญชีก็ต้องเขียนคำสั่งถอนเงินลงในเช็คที่ได้รับมอบจากธนาคาร การเขียนเช็คต้องเขียนรายการให้ครบถ้วนสมบูรณ์เป็นเช็ค (มาตรา 4) และเมื่อธนาคารได้จ่ายเงินตามเช็คแล้ว เจ้าของบัญชียอมให้ธนาคารหักเงินจากบัญชีเงินฝากของตนได้ตามจำนวนเงินที่ธนาคารได้จ่ายไป

ส่วนการสลักหลังเช็ค คือการโอนเช็คให้บุคคลหนึ่งบุคคลใด ดังที่มาตรา 18 แห่งคำรัฐว่าด้วยเช็ค กล่าวว่า การโอนเช็คคือการมอบเช็คจากบุคคลหนึ่งไปให้อีกบุคคลหนึ่งด้วยการเซ็นสลักหลัง การเซ็นสลักหลังเช็คสามารถเซ็นได้หลายครั้งต่อเนื่องกัน หรือที่เรียกกันว่ามี การสลักหลังหลายทอด เช่น นายแดงสั่งจ่ายเช็คชำระหนี้แก่นายดำ เมื่อได้รับเช็คมาแล้ว นายดำสลักหลังโอนเชิคนั้นให้นายขาว ครั้นต่อมานายขาวสลักหลังโอนเช็คต่อให้นายเขียวเช่นนี้เป็นต้น การสลักหลังเช็คก็

คือการแสดงเจตนาที่จะโอนสิทธิทั้งปวงที่ตนมีอยู่ในเช็คให้แก่ผู้รับโอนหรือผู้รับสลักหลังนั่นเอง ความมุ่งหมายของการสลักหลังเช็คก็เพื่อต้องการที่จะให้เช็คชำระหนี้ที่ตนมีอยู่ต่อผู้รับสลักหลัง สำหรับเช็คที่ต้องมีการสลักหลังหากต้องการจะโอนเช็คฉบับนั้นก็คือเช็คที่จ่ายตามคำสั่งซึ่งบ่งชี้ให้ผู้รับเงินลงไว้ในเช็ค (มาตรา 19) สำหรับเนื้อหาและเงื่อนไขการโอนเช็คด้วยการเซ็นสลักหลัง ความในมาตรา 21 บัญญัติว่า “การโอนเช็คด้วยการเซ็นสลักหลังคือการเซ็นสลักหลังในใบเช็คโดยจะระบุหรือไม่ระบุชื่อผู้รับโอนเช็คก็ได้ แต่ต้องลงวันที่ที่ได้มีการเซ็นสลักหลัง” ในทางปฏิบัติการเซ็นสลักหลังเช็คจะทำลงในด้านหลังของเช็ค อนึ่งความในมาตรา 21 วรรคสอง บัญญัติต่อไปว่า “การโอนเช็คด้วยการสลักหลังคือการโอนเงินทั้งหมดที่ระบุไว้ในเช็คโดยไม่มีเงื่อนไข” หมายความว่า เมื่อการสลักหลังเช็คมีผลสมบูรณ์คือได้มีการส่งมอบเช็คให้แก่ผู้รับโอนแล้ว สิทธิต่าง ๆ ที่ผู้สลักหลังมีอยู่ในเช็คฉบับนั้นย่อมโอนเป็นของผู้รับโอนในทันที การสลักหลังเช็คในที่นี้มาตรา 21 วรรคสอง ได้วางหลักกว่าเป็นการโอนเงินในเช็คทั้งหมดให้แก่ผู้รับโอนโดยไม่มีเงื่อนไข เพียงแต่ในคำรัฐว่าด้วยเช็คมิได้มีความบัญญัติต่อไปเหมือนดังที่มาตรา 922 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ของประเทศไทยบัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่า “การสลักหลังนั้นต้องให้เป็นข้อความอันปราศจากเงื่อนไข ถ้าและวางเงื่อนไขบังคับลงไว้อย่างไร ท่านให้ถือเสมือนว่าข้อเงื่อนไขนั้นมิได้เขียนลงไว้เลย อนึ่ง การสลักหลังโอนแต่บางส่วน ท่านว่าเป็นโมฆะ”

เมื่อความในมาตรา 21 วรรคสอง แห่งคำรัฐว่าด้วยเช็คไม่มีความละเอียดเหมือนดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 922 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย จึงอาจเกิดปัญหาว่าหากการสลักหลังเช็คมีเงื่อนไขวางกำหนดไว้ หรือสลักหลังโอนเงินเพียงบางส่วนผลจะเป็นเช่นไร ประเด็นข้อนี้ผู้เขียนเข้าใจว่าศาลคงจะต้องแปลความบทบัญญัติมาตรา 21 วรรคสอง อย่างเคร่งครัด กล่าวคือ ถ้าโอนเงินบางส่วนต้องถือว่าการสลักหลังมิได้มีขึ้นแต่อย่างใด

ผู้รับโอนเช็คด้วยการเซ็นสลักหลังอาจเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลก็ได้ และอาจมีการสลักหลังให้ผู้รับสลักหลังหลายคนก็ได้ (มาตรา 23 วรรคสอง) หากมีผู้รับสลักหลังหลายคนต้องถือว่าทุกคนเป็นผู้มีสิทธิในเช็คนั้นเท่า ๆ กัน เมื่อจะนำเช็คไปเบิกเงินต่อธนาคารทุกคนก็ต้องไปปรากฏตัวต่อธนาคารเพื่อยืนยันสิทธิของตนที่มีอยู่ในเช็คฉบับดังกล่าว

นอกจากจะมีผู้สั่งจ่าย และผู้สลักหลังซึ่งอาจมีผู้สลักหลังหลายคนก็ได้แล้ว ในเช็คยังมีอีกบุคคลหนึ่งที่ต้องร่วมรับผิดชอบคือ ผู้ค้ำประกันเช็ค ความในคำรัฐว่าด้วยเช็ค มาตรา 17 ได้กล่าวถึงผู้ค้ำประกันไว้ว่า คือผู้รับประกันการชำระเงินแทนผู้สั่งจ่ายหรือผู้สลักหลังเช็ค การค้ำประกันอาจจะค้ำประกันจำนวนเงินในเช็คทั้งหมดหรือเพียงบางส่วนก็ได้ ข้อสำคัญการค้ำประกันเช็คต้องทำลงในเช็คด้วยการเขียนข้อความให้ชัดเจนพร้อมด้วยการลงลายมือชื่อของผู้ค้ำประกัน

หากเช็คที่ผู้ส่งจ่าย ผู้สละหลัก และผู้ค้ำประกันได้ลงลายมือชื่อไว้แล้วผู้ทรงนำไปขึ้นเงินกับธนาคารได้แล้ว กฎหมายถือว่าพันธะแห่งการผูกพันของลูกหนี้เหล่านี้มีอยู่ในเช็คเป็นอันสิ้นไป (มาตรา 27)

ในกรณีที่เช็คฉบับที่ผู้รับเช็คถืออยู่ยังไม่ถึงกำหนดเวลาการใช้เงิน เนื่องจากเป็นเช็คลงวันที่ล่วงหน้า (post-date cheque) เช็คเช่นนี้ยังไม่อาจนำไปขึ้นให้ธนาคารใช้เงินได้ ในมาตรา 24 แห่งคำรั่วว่าด้วยเช็ค ได้บัญญัติเรื่องการนำเช็คไปให้ธนาคารยืนยันการจ่ายเงินตามเช็คฉบับดังกล่าวได้หรือที่เรียกกันว่า ให้ธนาคารทำการรับรองการใช้เงินตามเช็ค (certified cheque) โดยมาตรา 24 บัญญัติว่า “ธนาคารผู้จ่ายเงินตามเช็คสามารถทำการยืนยันการจ่ายเงินตามเช็คให้แก่ผู้รับเช็คได้” การยืนยันการจ่ายเงินตามเช็คของธนาคารเช่นนี้ ธนาคารอาจเข้าทำการยืนยันตามคำร้องขอของผู้รับเช็คหรือของผู้ส่งจ่ายเช็ค เมื่อธนาคารได้ทำการลงลายมือชื่อยืนยันว่าจะใช้เงินตามเช็คแล้ว ธนาคารมีสิทธิกันเงินจากบัญชีเงินฝากของผู้ส่งจ่ายได้เท่ากับจำนวนเงินในเช็คที่ธนาคารทำการยืนยัน และเมื่อธนาคารได้จ่ายเงินตามเช็คที่ธนาคารได้ยืนยันแล้ว ธนาคารย่อมมีสิทธิหักเงินจากบัญชีเงินฝากของผู้ส่งจ่ายได้ หลักการยืนยันการจ่ายเงินตามเช็คของธนาคารตามความที่กล่าวในมาตรา 24 แห่งคำรั่วว่าด้วยเช็คเช่นนี้เป็นหลักการในทำนองเดียวกันกับที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย มาตรา 993 ว่าด้วยเรื่องธนาคารทำการรับรองเช็ค

3.4.4.6 การจ่ายเงินและการปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็ค

คำรั่วว่าด้วยเช็คได้วางหลักเกณฑ์ในการจ่ายเงินตามเช็คของธนาคารไว้ในมาตรา 26 และมาตรา 27 สรุปความได้ว่า

1. เมื่อมีผู้นำเช็คมาขึ้นเพื่อขอเบิกเงิน ธนาคารต้องตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของเช็ค และต้องตรวจสอบลายมือชื่อของผู้ส่งจ่ายเช็ค รวมทั้งตรวจสอบว่ามีการเซ็นสละหลักเช็คต่อเนื่องกันหรือไม่ ในกรณีมีผู้นำเช็คมาขึ้นขอเบิกเงินเป็นผู้ได้รับการสละหลักเช็ค
2. ธนาคารมีหน้าที่ต้องจ่ายเงินตามเช็คตามจำนวนเงินที่ได้เขียนลงไว้ในเช็คตาม que ผู้ส่งจ่ายได้ส่งจ่ายมา หากปรากฏข้อเท็จจริงว่าเงินในบัญชีของผู้ส่งจ่ายมีพอที่จะจ่ายตามเช็คฉบับดังกล่าว ในกรณีที่เงินในบัญชีของผู้ส่งจ่ายมีไม่เพียงพอ ธนาคารมีสิทธิปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คนั้น
3. หากธนาคารจะปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็ค ธนาคารต้องให้เหตุผลของการปฏิเสธ ธนาคารต้องแจ้งเหตุผลของการปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คให้ผู้รับเช็คได้ทราบภายในกำหนดเวลา 2 วันทำการนับแต่วันที่ธนาคารได้รับการยื่นเช็คเพื่อใช้เงิน

สำหรับเหตุผลที่ธนาคารจะยกขึ้นมากล่าวอ้างเพื่อปฏิเสธการใช้เงินตามเช็ค มีบัญญัติไว้ในมาตรา 28 โดยกรกล่าวอ้างว่าเช็คฉบับดังกล่าวเป็นเช็คไม่ถูกต้องตามกฎหมายที่ธนาคารสามารถจะจ่ายเงินได้ เช่น ลายมือชื่อผู้ส่งจ่ายหรือผู้รับสิทธิไม่ถูกต้องตรงตามตัวอย่างที่ให้ไว้กับ

ธนาคาร เช็กผิดสังเกตหรือมีข้อสงสัยว่าผู้รับเช็กได้รับเช็กมาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย เช่น ผู้สั่งจ่าย ถูกบังคับให้สั่งจ่ายเช็ก เช็กมีรอยขีดฆ่า มีข้อสงสัยว่าเช็กถูกปลอมแปลงจำนวนเงิน ผู้สั่งจ่ายเป็นผู้ที่ไม่มีสิทธิในการสั่งจ่ายเช็ก เช่น เป็นคนมีหนี้สินล้นพ้นตัว ผู้ที่ได้รับมอบสิทธิในการสั่งจ่ายเช็ก สั่งจ่ายเช็กเกินจำนวนเงินที่ตนได้รับมอบ สกุลเงินที่เขียนสั่งจ่ายในเช็กไม่ตรงกับสกุลเงินในบัญชีเงินฝาก เช็กมีลักษณะไม่สมบูรณ์ เช่น เขียนรายการในเช็กด้วยดินสอหรือเขียนชื่อผ่านกระดาษคาร์บอน เช็กไม่ได้ลงวันที่หรือเช็กที่ขาดรายการที่กำหนดไว้ตามมาตรา 4 ของคำรัฐว่าด้วยเช็ก บัญชีเงินฝาก ถูกปิดแล้ว เจ้าของบัญชีได้คัดค้านการจ่ายเงินตามเช็ก เช็กมีการเซ็นสลักหลังไม่ต่อเนื่อง เป็นต้น

เหตุผลของการปฏิเสธการจ่ายเงิน ธนาคารจะเขียนลงในด้านหน้าหรือด้านหลังเช็กก็ได้ หรือจะเขียนลงในกระดาษอีกแผ่นหนึ่งแยกต่างหากจากเช็กฉบับที่ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินก็ได้ หรือเรียกกันว่า ใบคืนเช็ก

ถ้าธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็กโดยไม่มีเหตุผลหรือโดยไม่มีสิทธิแล้ว ธนาคารต้องรับผิดชอบเจ้าของบัญชีในความเสียหายที่เกิดขึ้น (มาตรา 29)

เมื่อธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็กแล้ว ผู้ที่นำเช็กไปขอเบิกเงินจากธนาคารมีหน้าที่ต้องแจ้งการปฏิเสธการจ่ายเงินของธนาคารให้ผู้สละสลักหลังที่โอนเช็กมาให้ตนได้ทราบภายในกำหนด 7 วันนับแต่วันที่ผู้นั้นได้รับแจ้งการปฏิเสธการจ่ายเงินของธนาคาร และให้ผู้สละสลักหลังนั้นปฏิบัติเช่นนี้ต่อ ๆ ไปจนถึงผู้สั่งจ่าย หากละเลยไม่ทำการดังกล่าว ผู้ละเลยต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้น (มาตรา 30)

3.4.4.7 การปลอมแปลงเช็ก

ในเรื่องเช็กก็ยังมีลักษณะที่คล้ายกับเอกสารสิทธิอื่น ๆ กล่าวคือ มีบทบัญญัติที่กล่าวถึงเรื่องการปลอมแปลง รูปแบบของการปลอมแปลงและผลของการปลอมแปลงเช็กเอาไว้ ในคำรัฐว่าด้วยเช็ก มาตรา 32 ได้กล่าวถึงรูปแบบการปลอมแปลงเช็กว่า หมายถึง การเขียนเช็กปลอมโดยที่ผู้สั่งจ่ายเช็กมิได้เป็นเจ้าของบัญชีที่มีสิทธิใช้เช็ก การปลอมแปลงตัวเลขหรือตัวหนังสืออันเกี่ยวกับจำนวนเงินที่เขียนลงในเช็ก การปลอมลายมือชื่อไม่ว่าจะเป็นการปลอมลายมือชื่อผู้สั่งจ่าย ผู้สละสลักหลังหรือลายมือชื่ออื่น ๆ ที่เขียนลงไว้ในเช็ก

เมื่อเช็กฉบับดังกล่าวได้ชื่อว่าเป็นเช็กปลอมแล้ว ย่อมมีผลให้เช็กฉบับดังกล่าวใช้บังคับไม่ได้ แต่กฎหมายมาตรา 32 วรรคสอง ก็มีบทบัญญัติว่าเช็กฉบับดังกล่าวแม้จะได้ชื่อว่าเป็นเช็กปลอม ก็ยังคงใช้บังคับกับบุคคลดังต่อไปนี้

1. ผู้ที่ทำการปลอมแปลงเช็กนั้น
2. ผู้ที่รู้ว่าเช็กนั้นเป็นเช็กปลอมแต่ก็ยังได้สลักหลังเช็กโอนให้บุคคลอื่น
3. ผู้ค้าประกันการใช้เงินตามเช็กโดยรู้ว่าเป็นเช็กปลอม

4. ผู้ที่ลงลายมือชื่อในเช็คภายหลังที่เช็คนั้นได้มีการปลอมแปลง

สำหรับบุคคลตามข้อ 1 2 และ 3 ต้องรับผิดชอบทั้งในทางแพ่งและในทางอาญา ส่วนบุคคลตามข้อ 4 รับผิดชอบเฉพาะในทางแพ่ง คือใช้เงินตามเช็คให้แก่ผู้ทรงเช็คเพียงสถานเดียวไม่ต้องรับผิดชอบในทางอาญาคด้วย

3.4.4.8 การกำหนดความรับผิดชอบทางแพ่งและทางอาญา และกระบวนการไต่ถามคดีโดยสำนักงานแก้ไขข้อขัดแย้งทางเศรษฐกิจ

ในคำรัฐว่าด้วยเช็ค ได้มีบทบัญญัติกำหนดความรับผิดชอบทั้งทางแพ่งและทางอาญาไว้สำหรับผู้ทำการละเมิดเกี่ยวกับการใช้เช็ค โดยมาตรา 35 ได้บัญญัติเป็นหลักทั่วไปไว้ว่า พฤติการณ์อย่างใดที่ถือได้ว่าเป็นการกระทำความผิดเกี่ยวกับการใช้เช็ค โดยกฎหมายบัญญัติว่า การใช้เช็คลักษณะดังต่อไปนี้ ถือว่าเป็นการใช้เช็คที่ไม่ถูกต้อง อันมีผลทำให้ผู้นั้นอาจต้องรับผิดชอบในทางแพ่งและในทางอาญาได้

1. การสั่งจ่ายโดยไม่มีเงิน

บุคคลใดหากสั่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงินในบัญชีหรือมีแต่ไม่พอจ่ายตามจำนวนที่เขียนลงในเช็ค โดยต้องการใช้เช็คนั้นเพื่อการชำระหนี้ ผู้นั้นย่อมต้องรับผิดชอบในทางแพ่งและต้องรับผิดชอบในทางอาญาตามกฎหมายอาญามาตรา 140 (คำรัฐว่าด้วยเช็ค มาตรา 36)

กฎหมายอาญา มาตรา 140 ฉบับที่ประกาศใช้ในปี ค.ศ. 1990 ได้มีการแก้ไขใหม่ในปี ค.ศ. 2005 มีความดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 151 ในความผิดเกี่ยวกับการปลอมแปลงเช็ค การใช้เช็ค หรือธนบัตรอื่นโดยไม่ถูกต้องตามกฎหมายโดยบัญญัติความว่า “ผู้ใดหากได้มีการปลอมแปลงเช็คหรือธนบัตรอื่นเพื่อแลกเปลี่ยนเงินตราจากธนาคาร แลกเปลี่ยนสินค้า หรือใช้ในรูปแบบการอื่น จะถูกลงโทษตัดสิทธิสภาพ (จำคุก) ตั้งแต่หกเดือนถึงสามปีหรือจะถูกปรับตามระเบียบของธนาคาร

บุคคลใดหากใช้เช็คที่ไม่มีเงิน ใช้เช็คเกินจำนวนเงินที่ได้ฝากไว้กับธนาคารหรือซื้อขายและแลกเปลี่ยนเช็คโดยไม่ถูกต้องตามกฎหมาย จะถูกลงโทษตัดสิทธิสภาพตั้งแต่หกเดือนถึงสามปีหรือถูกปรับตามระเบียบการของธนาคาร”

2. การปฏิเสธไม่ยอมจ่ายเงินตามเช็คที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย

โดยปกติเมื่อมีผู้นำเช็คมาทวงถามให้ธนาคารจ่ายเงินโดยชอบ หากไม่มีข้อใด ๆ ที่ธนาคารจะยกขึ้นมาอ้างเพื่อปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คได้แล้ว ธนาคารก็ต้องจ่ายเงินตามเช็คฉบับดังกล่าวให้แก่ผู้นำเช็คมาทวงถาม ทั้งนี้ เพื่อสร้างความมั่นใจแก่เจ้าหน้าที่ที่ได้รับเช็คว่าเมื่อเขานำเช็คไปทวงถามแล้ว ธนาคารจะจ่ายเงินตามเช็คให้ ในมาตรา 37 มีบทบัญญัติที่กำหนดความรับผิดชอบสำหรับธนาคารที่ปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็ค โดยไม่มีเหตุที่ธนาคารจะยกขึ้นมากล่าวอ้างได้ โดยกฎหมายบัญญัติว่า

“ธนาคารผู้จ่ายเงินตามเช็ค หากปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คโดยไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ธนาคารนั้นต้องรับผิดชอบจ่ายเงินตามเช็คให้แก่ผู้ที่นำเช็คมาขอเบิกเงิน”

ตามหลักที่บัญญัติไว้ในคำรัฐว่าด้วยเช็ค มาตรา 28 ได้บัญญัติถึงกรณีที่ธนาคารผู้จ่ายเงินตามเช็คจะยกขึ้นมาเป็นข้ออ้างเพื่อไม่จ่ายเงินตามเช็คได้ หากธนาคารเห็นว่าเช็คฉบับนั้นเป็นเช็คที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย (ดูรายละเอียดในหัวข้อ 3.3.4.6 การจ่ายเงินและการปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็ค)

3. การคัดค้านการจ่ายเงินตามเช็คที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย

โดยหลักเมื่อได้สั่งจ่ายเช็คเพื่อชำระหนี้แล้ว ผู้สั่งจ่ายย่อมต้องผูกพันในเช็คฉบับดังกล่าว ผู้สั่งจ่ายย่อมไม่อาจไปบอกห้ามธนาคารมิให้จ่ายเงินตามเช็คนั้นได้ หากไปบอกห้ามและธนาคารไม่ยอมจ่ายเงินตามเช็ค ผู้สั่งจ่ายย่อมต้องรับผิดชอบต่อผู้ทรงเช็คซึ่งเป็นเจ้าหนี้ของตน เว้นแต่ตนจะมีสิทธิที่จะบอกห้ามมิให้ธนาคารจ่ายเงินตามเช็ค เช่น นายแดงสั่งซื้อสินค้าจากนายดำโดยการสั่งจ่ายเช็คเพื่อชำระราคาสินค้า โดยหลักแล้ว นายแดงย่อมไม่มีสิทธิไปบอกห้ามมิให้ธนาคารจ่ายเงินตามเช็คฉบับนั้น แต่ถ้านายแดงตรวจพบว่าสินค้าที่นายดำส่งมอบให้แก่ตนชำรุดบกพร่องจนใช้การไม่ได้ ดังนี้ นายแดงย่อมมีสิทธิบอกห้ามมิให้ธนาคารจ่ายเงินตามเช็คฉบับดังกล่าวนี้ได้

โดยเหตุนี้ ในคำรัฐว่าด้วยเช็ค มาตรา 38 ได้บัญญัติความว่า “บุคคลใดได้สั่งจ่ายเช็คไปแล้วแต่ไปแจ้งห้ามธนาคารมิให้จ่ายเงินตามเช็คฉบับดังกล่าวให้แก่ผู้รับเงิน โดยอ้างเหตุผลว่าเช็คเสีย เช็คถูกทำลายหรือเช็คถูกขโมยหรือมีพฤติการณ์อื่น ๆ โดยไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ผู้นั้นต้องรับผิดชอบตามมาตรา 111 ของกฎหมายอาญา”

กฎหมายอาญา มาตรา 111 ฉบับที่ได้ประกาศใช้ในปี ค.ศ. 1990 ได้มีการแก้ไขใหม่ในปี ค.ศ. 2005 มีความดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 120 ในความผิดในเรื่องการฉ้อโกงทรัพย์ โดยบัญญัติความว่า “บุคคลใดหากได้ใช้เล่ห์เหลี่ยม หลอกลวงด้วยวิธีการใด ๆ ก็ตาม เพื่อทำให้ผู้อื่นเอาทรัพย์ให้ตนจะถูกลงโทษตัดอิสรภาพตั้งแต่สามเดือนถึงสองปี และจะถูกปรับตั้งแต่ 200,000 กีบ ถึง 5,000,000 กีบ

ในกรณีที่ผู้กระทำความผิด หากได้ทำการฉ้อโกงทรัพย์เป็นอาชญากรรมการจัดตั้งเป็นกลุ่ม หรือในกรณีที่มีความเสียหายอย่างใหญ่หลวงจะถูกลงโทษตัดอิสรภาพตั้งแต่สองปีถึงห้าปี และจะถูกปรับตั้งแต่ 500,000 กีบ ถึง 10,000,000 กีบ

การพยายามกระทำความผิดก็จะถูกลงโทษ”

4. การปลอมแปลงเช็ค การบังคับให้ลงลายมือชื่อในเช็ค

คำรัฐว่าด้วยเช็ค มาตรา 39 บัญญัติเรื่องการปลอมแปลงเช็คไว้ว่า “ผู้ใดหากได้ทำการปลอมแปลงเช็ค เช่น ปลอมแปลงลายมือชื่อ ปลอมชื่อ ปลอมแปลงจำนวนเงินในเช็ค ทำเช็คปลอม ผู้นั้นย่อมต้องรับผิดตามมาตรา 140 ของกฎหมายอาญา”

ในมาตรา 40 ของคำรัฐว่าด้วยเช็ค บัญญัติเกี่ยวกับเรื่องการบังคับให้ลงลายมือชื่อในเช็คความว่า “บุคคลใดบังคับให้ผู้อื่นลงลายมือชื่อในเช็คเพื่อผลประโยชน์ของตน ผู้นั้นย่อมต้องรับผิดตามมาตรา 90 ของกฎหมายอาญา”

กฎหมายอาญา มาตรา 140 ฉบับที่ได้ประกาศใช้ในปี ค.ศ. 1990 ได้มีการแก้ไขใหม่ในปี ค.ศ. 2005 มีความดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 151 ในความผิดเกี่ยวกับการปลอมแปลงเช็คความว่า “บุคคลใดหากได้มีการปลอมแปลงเช็คเพื่อแลกเปลี่ยนเงินตราจากธนาคาร แลกเปลี่ยนสินค้าหรือใช้ในรูปการอื่น ผู้นั้นจะถูกลงโทษตัดอิสรภาพตั้งแต่หกเดือนถึงสามปีหรือถูกปรับตามระเบียบการของธนาคาร”

สำหรับมาตรา 90 กฎหมายอาญฉบับปี ค.ศ. 1990 ได้มีการแก้ไขใหม่ในปี ค.ศ. 2005 มีความดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 97 ในความผิดเกี่ยวกับการบังคับให้กระทำการโดยบัญญัติความว่า “บุคคลใดหากได้บังคับผู้อื่นด้วยการใช้กำลังหรืออาวุธหรือการข่มขู่เพื่อให้กระทำการหรือไม่กระทำการใดสิ่งหนึ่งที่ตนต้องการซึ่งเป็นการขัดกับวัตถุประสงค์ของผู้ถูกบังคับและก่อความเสียหายขึ้นแก่เขา จะถูกลงโทษตัดอิสรภาพตั้งแต่สามเดือนถึงสามปี และจะถูกปรับตั้งแต่ 100,000 กีบ ถึง 1,000,000 กีบ

ในกรณีที่การบังคับนั้น หากเป็นการจี้รถ เรือกำปั่น หรือเครื่องบิน จะถูกลงโทษตัดอิสรภาพตั้งแต่สามปีถึงสิบปี และจะถูกปรับตั้งแต่ 1,000,000 กีบ ถึง 50,000,000 กีบ

5. การจ่ายเงินตามเช็คที่ไม่ถูกต้องโดยเจตนา

การกระทำอันเป็นความผิดตามข้อนี้ หมายถึง กรณีมีผู้ร่วมกระทำความผิดกับผู้ออกเช็ค เช่น นายแดงได้รับเช็คมาจากนายดำ โดยรู้ว่ายั่วเช็คฉบับดังกล่าวเงินในบัญชีของนายดำมีไม่พอจ่าย แต่นายแดงยังได้นำเช็คนั้นมาสลักหลังโอนต่อให้นายเหลืองเพื่อชำระหนี้ที่ตนมีต่อนายเหลือง เมื่อนายเหลืองนำเช็คไปเรียกเก็บเงินไม่ได้ นายแดงย่อมต้องรับผิดชอบฐานสมรู้ร่วมคิดกับนายดำในการออกเช็คไม่มีเงินตามความในมาตรา 41 แห่งคำรัฐว่าด้วยเช็ค ที่บัญญัติความว่า “บุคคลใดหากจ่ายเงินตามเช็คที่ไม่ถูกต้องโดยเจตนาที่จะมีความรับผิดชอบทางอาญาในสถานเป็นผู้สมรู้ความคิดในการฉ้อโกงทรัพย์และจะต้องรับโทษตามมาตรา 111 ของกฎหมายอาญา

ถ้าหากได้จ่ายเงินตามเช็คที่ไม่ถูกต้องด้วยความไม่เอาใจใส่จะต้องรับผิดชอบใช้เงินตามเช็คนั้น”

เมื่อการออกเช็คหรือการใช้เช็คมีลักษณะอันเป็นความผิดทางอาญาดังกล่าว ใน สปป.ลาว จะมีขั้นตอนของกระบวนการไกล่เกลี่ยโดยสำนักงานแก้ไขข้อขัดแย้งทางเศรษฐกิจ โดย สำนักงานไกล่เกลี่ยดังกล่าวนี้จะมีขั้นตอนให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายหาทางตกลงกันเท่าที่จะอยู่ในวิสัยที่จะตกลงกันได้ หากทั้งสองฝ่ายตกลงกันได้ สำนักงานนี้ก็จะทำบันทึกการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอันถือเป็นการแก้ไขข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นโดยไม่ต้องนำคดีขึ้นสู่ศาล หากไม่อาจตกลงกันได้จึงจะให้ฝ่าย เจ้าหนี้ผู้ได้รับความเสียหายนำคดีขึ้นฟ้องศาลได้

3.4.4.9 อายุความฟ้องคดีเกี่ยวกับเช็ค

ในคำรัฐว่าด้วยเช็คได้บัญญัติเรื่องอายุความฟ้องคดีเกี่ยวกับเช็คไว้ในมาตรา 43 แยก เป็นอายุความในการฟ้องคดีทางอาญาอย่างหนึ่งและอายุความฟ้องคดีส่วนแพ่งอีกอย่างหนึ่ง

1. อายุความในการฟ้องคดีทางอาญา

การฟ้องร้องคดีอาญาเกี่ยวกับการใช้เช็คที่ไม่ถูกต้องและเป็นความผิดทางอาญา ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ให้มีกำหนด 1 ปีนับแต่วันที่อายุของเช็คได้สิ้นสุดลง

2. อายุความในการฟ้องคดีทางแพ่ง

การฟ้องร้องคดีในส่วนแพ่งเพื่อให้มีการใช้เงินตามเช็คมีกำหนดอายุความ 2 ปี นับแต่วันที่อายุของเช็คได้สิ้นสุดลง

สำหรับอายุของเช็คว่าสิ้นสุดลงเมื่อใดนั้น ได้มีบัญญัติไว้ในมาตรา 9 แห่งคำรัฐว่า ด้วยเช็ค ความว่า เช็คมีอายุ 180 วันนับแต่วันที่ได้เซ็นสั่งจ่ายเช็คเป็นต้นไป

บทที่ 4

ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมให้มีการใช้เชื้อใน สปป.ลาว

ในบทที่ 2 และบทที่ 3 ผู้เขียนได้ศึกษาถึงวิวัฒนาการ แนวคิดและประโยชน์ในการใช้เชื้อ รวมทั้งได้ศึกษาเกี่ยวกับกลไกทางกฎหมายที่เป็นปัจจัยส่งเสริมให้มีการใช้เชื้อเพื่อการชำระหนี้ โดยศึกษากฎหมายของสปป.ลาว เปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศไทยและประเทศฝรั่งเศส ทำให้เห็นว่าในสปป.ลาว ได้มีการสนับสนุนให้มีการใช้เชื้อมาตั้งแต่เห็นได้จากความในมาตรา 1 แห่งคำรัฐว่าด้วยเชื้อ อันเป็นมาตราที่กล่าวถึงจุดประสงค์หรือความมุ่งหมายในการประกาศใช้คำรัฐว่าด้วยเชื้อ โดยมีสาระสำคัญว่า การใช้เชื้อจะเป็นการก่อให้เกิดความสะดวก ความปลอดภัยในการชำระหนี้ ลดการใช้เงินสดและลดค่าใช้จ่ายต่าง ๆ อันพึงมีจากการพิมพ์ธนบัตรขึ้นมาใช้ จะก่อให้เกิดผลในระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ กล่าวคือ ทำให้เงินกิบซึ่งเป็นสกุลเงินของประเทศมีเสถียรภาพ แต่จากสถิติการใช้เชื้อในสปป.ลาว ก็ยังไม่เพิ่มจำนวนมากขึ้น บางปีอาจมีจำนวนการใช้เชื้อมาลดลงด้วยซ้ำ

ในบทที่ 4 นี้ผู้เขียนจะได้ศึกษาและวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหา อุปสรรคที่มีผลทั้งโดยตรงและโดยอ้อมที่ทำให้การใช้เชื้อยังไม่เป็นที่นิยมแพร่หลาย ขณะเดียวกันผู้เขียนจะได้เสนอแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขบทบัญญัติแห่งกฎหมายและแนวทางอื่น ๆ เพื่อที่จะได้เป็นแนวทางส่งเสริมให้มีการใช้เชื้ออย่างแพร่หลายในสปป.ลาว

4.1 ปัญหาเกี่ยวกับการใช้เชื้อใน สปป.ลาว

หากจะกล่าวถึงพลเมือง ความเป็นอยู่ วิถีชีวิตของชนชาวลาวที่อาศัยและมีถิ่นฐานอยู่ใน สปป.ลาว แล้ว จะพบว่าชนชาวลาวที่มีอยู่ประมาณ 6 ล้านคนเศษ ประกอบด้วยชนเผ่ามากถึง 49 ชนเผ่า แต่ละชนเผ่ามีขนบธรรมเนียมความเชื่อถือแตกต่างกัน กฎหมายที่รัฐบาลหรือสภาแห่งชาติตราขึ้นและประกาศใช้บังคับจึงต้องเป็นกฎหมายที่คำนึงถึงกฎประเพณีของชนเผ่า การปกป้องรักษาที่ดินทำกินและไม่กระทบต่อการดำรงชีวิตของประชาชน คนลาวส่วนมากไม่ว่าจะเป็นพ่อค้า นักธุรกิจ หรือประชาชนโดยทั่วไปยังยึดถือและปฏิบัติตามความเชื่อถือดั้งเดิมอันเป็นวิถีชีวิตโดยปกติโดยเฉพาะอย่างยิ่งการซื้อขายสินค้า ไม่ว่าสินค้าที่ซื้อขายจะมีราค่างวดมากน้อยเพียงใดก็ตาม

การซื้อขายที่ดิน ซื้อขายรถยนต์ รวมถึงการชำระหนี้อื่น ๆ คนลาวมักจะใช้เงินสดในการชำระหนี้ที่มีต่อกัน แม้ว่าจะใช้ธนบัตรสกุลกิบเป็นจำนวนมากเท่าใดก็ตาม ที่เป็นเช่นนี้ไม่ใช่เป็นเพราะคนลาวไม่ไว้วางใจกัน แต่เพราะคนลาวมีความเชื่อเป็นทุนเดิมเมื่อรู้ว่าตนเป็นหนี้คนอื่นก็ต้องรีบหาเงินสดมาชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ คนลาวยังไม่คุ้นกับการใช้เครดิต ฉะนั้น การใช้เช็คเพื่อชำระหนี้จึงยังเป็นของแปลกใหม่สำหรับคนลาว จะมีการใช้เช็คก็เฉพาะเป็นกรณีการทำธุรกิจที่ลูกหนี้ เจ้าหนี้อยู่คนละแขวง (จังหวัด) กัน โดยเจ้าหนี้เสนอให้ลูกหนี้ออกเช็คชำระหนี้แก่ตน เพราะหากลูกหนี้ยังใช้เงินสดชำระหนี้จะไม่เป็นการสะดวกแก่เจ้าหนี้ ฉะนั้นความเชื่อถือในวิถีชีวิตที่ปฏิบัติต่อเนื่องกันมาเมื่อรู้ว่าตนเป็นลูกหนี้ที่จะต้องชำระหนี้เงินแก่เจ้าหนี้และเพื่อที่จะได้ให้เจ้าหนี้ได้ใช้เงินของเขาได้ทันที ลูกหนี้จึงมักใช้เงินสดชำระหนี้ แทนที่จะใช้เช็ค เพราะหากชำระด้วยเช็คแล้วลูกหนี้ก็กลับเกรงว่าเจ้าหนี้จะได้รับความไม่สะดวกเพราะต้องเสียเวลาในการนำเช็คไปเรียกเก็บเงินที่สำนักงานของธนาคารที่ต้องจ่ายเงินตามเช็คฉบับดังกล่าว ความเชื่อถือเช่นนี้นับว่าเป็นสาเหตุหลักอีกข้อหนึ่งที่ทำให้คนลาวมักไม่นิยมใช้เช็คกันเท่าที่ควร

ดังได้กล่าวถึงการประกอบธุรกิจธนาคารพาณิชย์ในสปป.ลาว มาแล้วในบทที่ 3 จะเห็นได้ว่าส่วนมากของธนาคารพาณิชย์ที่ดำเนินการในสปป.ลาว มักเป็นธนาคารของรัฐหรือเป็นธนาคารที่ร่วมทุนระหว่างธนาคารของรัฐกับธนาคารของประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ของเวียดนาม เกาหลีใต้ มีธนาคารพาณิชย์ที่เป็นของเอกชนเพียง 2 แห่งเท่านั้น คือ ธนาคารพงสะหวัน (Phongsank Bank) และธนาคารเอส.ที. (S.T. Bank) ธนาคารเหล่านี้ส่วนมากมักมีสำนักงานตั้งอยู่ในเขตนครหลวงเวียงจันทน์และในแขวงอื่น ๆ ที่มีการติดต่อค้าขายกับประเทศเพื่อนบ้านเท่านั้น ยังไม่มีสาขาทั่วทุกเขต ประกอบกับทางคมนาคมยังไม่สะดวก การติดต่อกับธนาคารจึงทำได้อย่างล่าช้า การให้บริการด้านรับฝากเงินและจ่ายเงินเมื่อทวงถามโดยการใช้เช็คจึงมีลูกค้านิยมใช้น้อยตามไปด้วย ยิ่งการเปิดบัญชีเงินฝากแบบใช้เช็คไม่มีการให้ดอกเบี้ยด้วย จึงทำให้ไม่เป็นที่นิยมสำหรับผู้ฝากเงิน ข้อนี้ นับเป็นอุปสรรคประการหนึ่งที่ทำให้การใช้เช็คในสปป.ลาว ยังไม่เป็นที่นิยมแพร่หลาย⁹⁵

หากพิจารณาจากสถิติการใช้เช็คที่ผ่านการหักบัญชีของสำนักงานหักบัญชีของสปป.ลาว ในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 2003-2012 ตามตารางที่ปรากฏนี้ เห็นได้ว่าจำนวนเช็คที่ส่งจ่ายและผ่านการหักบัญชีเฉลี่ยแล้วปีละไม่เกิน 35,000 ฉบับ ในปี ค.ศ. 2011 มีจำนวนเช็คที่ส่งจ่ายทั้งหมดทุกธนาคารทั่วประเทศรวม 43,694 ฉบับ ซึ่งเป็นยอดจำนวนการส่งจ่ายเช็คมากที่สุดในรอบ 10 ปี แต่ในปี ค.ศ. 2012 ยอดจำนวนการส่งจ่ายเช็คตลอดทั้งปีกลับลดจำนวนลงเหลือเพียง 24,457 ฉบับ

⁹⁵ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, รายงานการวิจัยเรื่อง โครงการศึกษาทบทวนกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งและพาณิชย์เพื่อเตรียมความพร้อมด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทย เข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียน, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยฯ, 2555), 70-72.

เท่านั้น หากพิจารณาขอการส่งจ่ายเชื้กกันในแต่ละปีแล้วไ้ว่าขอจํานวนการส่งจ่ายเชื้กจะเพิ่มขึ้นก็หาไม่ บางปีขอกลับน้อยลงเมื่อเปรียบเทียบกับขอจํานวนเชื้กที่ส่งจ่ายในปีก่อนหน้านั้น เช่น ในปี ค.ศ. 2003 มีขอจํานวนเชื้กส่งจ่ายทั้งสิ้น 33,328 ฉบับ แต่ในปี ค.ศ. 2004 กลับมีขอจํานวนเชื้กส่งจ่ายน้อยลงเหลือเพียง 27,015 ฉบับ เช่นเดียวกับขอจํานวนเชื้กที่ส่งจ่ายในปี ค.ศ. 2009 มีขอจํานวนเชื้กที่ส่งจ่ายมากกว่าขอจํานวนเชื้กที่ส่งจ่ายในปีถัดมา ค.ศ. 2010

ตารางที่ 4.1 สรุปการเคลื่อนไหวของเชื้กโดยผ่านสำนักหักบัญชี ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2003-2012

ปี ค.ศ.	จํานวนเชื้กทั้งหมดในแต่ละปี (ฉบับ)	จํานวนเงิน (ก๊ป)
2003	33,328	2,477,606,475,475
2004	27,015	2,809,141,214,941
2005	33,772	4,331,324,419,263
2006	33,810	5,400,413,510,108
2007	36,367	6,758,868,143,435
2008	39,219	8,836,628,122,324
2009	39,849	7,113,490,292,653
2010	38,864	9,281,772,767,449
2011	43,694	15,822,522,561,924
2012	24,457	15,743,199,034,446
รวม	350,375	78,574,966,542,018

หมายเหตุ. ข้อมูลปี ค.ศ. 2012 เป็นข้อมูลสิ้นสุด ณ วันที่ 15 สิงหาคม 2012

หากจะพิจารณาขอจํานวนเชื้กที่ผ่านสำนักหักบัญชีในแต่ละวันของปี ค.ศ. 2012 จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าสถิติการใช้เชื้กมิได้เพิ่มขึ้นแต่อย่างใด บางวันมีการใช้เชื้กมาก วันต่อมาอาจมีการใช้เชื้กน้อยลง เฉลี่ยแล้วมีการใช้เชื้กทุกธนาคารทั้งประเทศวันละ 3,000 ฉบับเท่านั้น ซึ่งนับว่ามีจํานวนไม่มากนัก ดังจะเห็นได้จากตัวเลขที่ปรากฏในตารางข้างล่างนี้

Table 4.2 Law bankers clearing house statistical series

Date/Year	Number of cheques	Kip amount	Average
1/2012	3,465	1,720,398,492,132	496,507,501
2/2012	3,272	1,861,383,273,665	568,882,418
3/2012	3,491	2,351,789,889,971	673,672,268
4/2012	2,959	2,366,472,279,998	799,754,065
5/2012	3,597	2,480,354,198,673	689,561,912
6/2012	3,218	2,009,835,033,811	624,560,296
7/2012	3,181	2,150,236,724,692	675,962,503
8/2012	3,308	1,872,646,909,880	566,096,405
9/2012	3,090	1,668,610,002,277	540,003,236
10/2012	3,071	2,237,767,797,662	728,677,237
11/2012	3,564	2,048,403,571,412	574,748,476
12/2012	458	414,517,013,855	905,058,982
Total	36,674	23,182,415,188,028	-

Note. All item presented to all bank

จากตารางที่แสดงยอดจำนวนของเช็คที่มีการนำขึ้นเบิกเงินและได้มีการจ่ายเงินตามเช็คโดยผ่านสำนักหักบัญชีที่ผู้เขียนได้นำมาแสดงไว้ข้างต้นย่อมเป็นตัวบ่งชี้ได้ประการหนึ่งว่า การใช้เช็คยังไม่เป็นที่นิยมในสปป.ลาว ยอดจำนวนเช็คตามที่ปรากฏในตารางดังกล่าว ผู้ส่งจ่ายเช็คบางรายอาจเป็นชาวต่างชาติที่มาพำนักอาศัยทำธุรกิจในสปป.ลาว แต่ส่วนใหญ่ก็คงเป็นคนลาวที่เปิดบัญชีเงินฝากแบบใช้เช็ค ผู้เขียนได้สอบถามเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในธนาคารได้คำตอบว่าคนลาวที่เปิดบัญชีเงินฝากแบบใช้เช็คทั้งหมดเป็นพ่อค้า นักธุรกิจที่มีความจำเป็นต้องติดต่อทำการค้าระหว่างคนลาวด้วยกันหรือกับคนต่างชาติ ส่วนมากจะเป็นพ่อค้า นักธุรกิจที่มีการลงทุนหรือเป็นเอเย่นต์ในการขายสินค้านำเข้าจากต่างประเทศ เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้า โทรศัพท์มือถือ รถยนต์ พ่อค้าที่ขายสินค้าพื้นเมืองหรือสินค้าเพื่อการอุปโภคบริโภค แทบจะไม่มีผู้ใดมาเปิดบัญชีเงินฝากแบบใช้เช็คเลย⁹⁶ เหตุที่เป็น

⁹⁶ เจ้าหน้าที่ธนาคารพงสะหวัน สำนักงานนครหลวงเวียงจันทน์, (25 เมษายน 2556), สัมภาษณ์.

เช่นนี้ก็คงเป็นเพราะคนลาวส่วนใหญ่ยังนิยมใช้เงินสดในการซื้อขายและชำระหนี้ที่มีต่อกันตามที่เคยปฏิบัติต่อเนื่องกันมาและยังไม่เห็นถึงความจำเป็นที่ตนต้องเปิดบัญชีเงินฝากแบบใช้เช็ค หากต้องการเปิดบัญชีที่นิยมที่จะเปิดบัญชีแบบออมทรัพย์ (saving account) ที่ได้ออกเบี้ยเงินฝากด้วย

4.2 ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการใช้เช็ค และการกำหนดมาตรการเพื่อส่งเสริมให้มีการใช้เช็คใน สปป.ลาว

จากการที่ได้ศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคในการใช้เช็คในสปป.ลาว ในหัวข้อ 4.1 จะเห็นได้ว่ามีหลายปัจจัยที่ยังไม่เอื้ออำนวยให้มีการใช้เช็คกันอย่างแพร่หลายเท่าที่ควร ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยในความเป็นอยู่และวิถีชีวิตในการคุ้นเคยต่อการใช้เงินสดชำระหนี้มากกว่าการใช้เช็ครวมทั้งการวิเคราะห์จากสถิติการใช้เช็คผ่านสำนักหักบัญชีพบว่ามีการใช้เช็คกันน้อยมาก เฉลี่ยแล้วปีละไม่เกิน 35,000 ฉบับ จากตัวเลขที่ปรากฏบางปีมีการใช้เช็คน้อยกว่าที่เคยใช้กันในปีที่ผ่านมา ผู้เขียนได้อ่านรายงานที่จัดทำโดยศูนย์วิจัยกสิกรไทย พบว่าประกาศที่มีศักยภาพในการดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศอย่างโดดเด่นมากในกลุ่มประเทศอาเซียน ขณะนี้คือกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านของไทยที่เรียกกันว่าประเทศ CLMV อันประกอบด้วย 4 ประเทศ คือ กัมพูชา สปป.ลาว เมียนมาร์และเวียดนาม โดยปัจจัยดึงดูดการลงทุนเข้ามายังประเทศ CLMV ที่สำคัญคือศักยภาพการเติบโตทางเศรษฐกิจของกลุ่ม CLMV ที่มีระดับการเติบโตสูงเฉลี่ยไม่ต่ำกว่าร้อยละ 6 ในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา และมีโอกาสเติบโตเฉลี่ยร้อยละ 7 ในระยะ 3 ปีนับจากนี้ (พ.ศ. 2556-2558) นอกจากนี้ การเตรียมความพร้อมก้าวสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ที่ตั้งเป้าการรวมตัวไว้ในปี พ.ศ. 2558 ยังเป็นอีกหนึ่งแรงผลักดันให้เงินลงทุนหลั่งไหลเข้าไปเติมเต็มและพัฒนาภาคเศรษฐกิจต่าง ๆ ของประเทศ CLMV รองรับสู่การเป็น “ตลาดและฐานการผลิตเดียว” อันจะเป็นส่วนหนึ่งให้อาเซียนได้รับความสนใจจากนักลงทุนทั่วโลกมากขึ้นในระยะนับจากนี้ด้วย⁹⁷

จากรายงานของศูนย์วิจัยกสิกรไทยดังกล่าว ผู้เขียนมีความเชื่อมั่นว่าสปป.ลาว อันเป็นหนึ่งใน 4 ประเทศของกลุ่มประเทศ CLMV สามารถที่จะขยายโอกาสทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านพลังงานไฟฟ้าและการท่องเที่ยว เพื่อรองรับการขยายตัวทางการค้า การลงทุนและการท่องเที่ยว สปป.ลาว จึงต้องเร่งแก้ไขปรับปรุงในภาคส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์ให้มีความพร้อมเพื่อการขยายโอกาสทางธุรกิจ เมื่อเงินลงทุนไหลเข้ามาเช่นนี้ ความพร้อมในระบบการธนาคารพาณิชย์จึงต้องจัดให้มีขึ้น

⁹⁷ ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, ดัชนีบทบาททางเศรษฐกิจใน CLMV Economic Presence Index หรือ (CLMV-EPI) ไตรมาส 1/2556, มติชนสุดสัปดาห์, 1709(17-23 พฤษภาคม 2556), 49.

พร้อมกับมาตรการในด้านอื่น ๆ เมื่อมีการลงทุนเพิ่มมากขึ้นการหมุนเวียนทางการค้าก็เพิ่มปริมาณมากขึ้นตามไปด้วย ฉะนั้น ความจำเป็นที่ต้องใช้เช็คเป็นสื่อกลางในการชำระหนี้หรือในการเสริมสร้างเครดิตทางการค้าก็ต้องเพิ่มขึ้น ความเคยชินในการใช้เงินสดก็ต้องเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย

ผู้เขียนเห็นว่า บทกฎหมายก็เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะเสริมสร้างให้มีการขยายตัวของการลงทุน การค้าและธุรกิจ ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายส่งเสริมการลงทุน กฎหมายว่าด้วยการปริวรรตเงินตราต่างประเทศ กฎหมายว่าด้วยธนาคารและสถาบันการเงิน กฎหมายแพ่งลักษณะนิติกรรมสัญญา รวมทั้งกฎหมายที่เกี่ยวกับการใช้เช็ค บทบัญญัติของกฎหมายเหล่านี้จำเป็นต้องได้รับการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้มีเนื้อหาสมบูรณ์ครบถ้วนสอดคล้องกับหลักกฎหมายของกลุ่มประเทศในอาเซียนด้วยกัน

เมื่อกล่าวเฉพาะในส่วนของการแสวงหาแนวทางทางกฎหมายเพื่อส่งเสริมให้มีการใช้เช็คกันอย่างแพร่หลายในสปป.ลาว ผู้เขียนจะได้ศึกษาวิเคราะห์ว่าหากจะส่งเสริมให้มีการใช้เช็คแล้วควรจะต้องได้ดำเนินการปรับปรุงกฎหมายในส่วนใดบ้าง และเพราะเหตุผลใดจึงต้องปรับปรุงโดยจะพิจารณาวิเคราะห์ตามหัวข้อต่อไปนี้ตามลำดับ

4.2.1 ปัญหาเกี่ยวกับข้อบกพร่องของคำรัฐว่าด้วยเช็คที่ควรได้รับการปรับปรุงแก้ไข

ระบบกฎหมายที่ใช้บังคับในสปป.ลาว ใช้ระบบประมวลกฎหมาย เหมือนที่ใช้ในประเทศฝรั่งเศส แต่ปรากฏว่าในสปป.ลาว ยังไม่มีการจัดทำประมวลกฎหมายเพื่อใช้บังคับ ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายด้านสารบัญญัติหรือกฎหมายวิธีสบัญญัติก็ตาม แต่ขณะนี้อยู่ในระหว่างการร่างประมวลกฎหมายแพ่ง ซึ่งเริ่มร่างในปี ค.ศ. 2012 คาดว่าจะดำเนินการร่างเสร็จในปี ค.ศ. 2015 และนำเสนอต่อสภาแห่งชาติเพื่อประกาศใช้เป็นกฎหมายในระบบประมวลกฎหมายฉบับแรกของประเทศ ลำดับต่อไปก็จะได้ยกร่างประมวลกฎหมายพาณิชย์⁹⁸ อย่างไรก็ตามสปป.ลาว ก็ได้ตรากฎหมายในเรื่องที่เกี่ยวกับทางแพ่งและพาณิชย์เพื่อใช้บังคับ เช่น รัฐบัญญัติว่าด้วยสัญญา (Law on Contract) รัฐบัญญัติว่าด้วยการละเมิด (Law on Tort) รัฐบัญญัติว่าด้วยธนาคารธุรกิจ (Law on Commercial Bank) คำรัฐว่าด้วยการปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยธนาคารธุรกิจ (Decree on the Implementation of the Law on Commercial Bank) และหรือคำรัฐว่าด้วยเช็ค (Decree on Cheque)⁹⁹ เป็นต้น

⁹⁸ News Desk, Laos drafts first civil code, *Vientiane Times Publication* (2012, 11 June).

⁹⁹ ลำดับขั้นหรือศักดิ์ของกฎหมายในสปป.ลาว ประกอบด้วย ดังนี้

1. “รัฐธรรมนูญ (Constitution)”
2. “กฎหมาย (Law)” เทียบเท่ากับ “พระราชบัญญัติ” ของประเทศไทย
3. “รัฐบัญญัติ (Decree)” หรือ “กฎหมายน้อย” เทียบเท่ากับ “พระราชกำหนด” ของประเทศไทย
4. “รัฐคำรัฐ” (หรือคำรัฐประธานประเทศ) (Presidential Edict) เทียบเท่ากับ “พระราชกฤษฎีกา” ของประเทศไทย.

เมื่อได้พิจารณาบทบัญญัติในมาตราต่าง ๆ ที่ได้บัญญัติไว้ในคำรัฐว่าด้วยเช็กแล้ว เห็นได้ว่า แม้ในคำรัฐว่าด้วยเช็กจะมีบทบัญญัติที่สร้างความเชื่อมั่นต่อการใช้เช็กบัญญัติไว้ อาทิ ธนาคารจะไม่ยอมให้เปิดบัญชีแบบใช้เช็กหากลูกค้ารายนั้นมีประวัติทางการเงินไม่ดี (มาตรา 5 วรรคสอง) มีการกำหนดคุณสมบัติของบุคคลที่จะเป็นผู้ส่งจ่ายเช็กไว้ (มาตรา 11 วรรคสอง) รวมทั้งมีการกำหนดโทษทางอาญาไว้ หากได้ส่งจ่ายเช็กในลักษณะที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย (มาตรา 36 และมาตรา 39) แต่บทบัญญัตินี้ดังที่กล่าวก็เป็นเพียงบทบัญญัติพื้นฐานการขอเปิดบัญชีเงินฝากแบบใช้เช็กที่ธนาคารเองก็มีระเบียบภายในเป็นหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้แล้ว แม้จะมีกฎหมายบัญญัติไว้ก็ตาม

โดยหลักแล้ว การใช้เช็กคงมิได้จำกัดเฉพาะคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรืออีกนัยหนึ่งก็คือ คงมิได้มุ่งหวังที่คำรัฐว่าด้วยเช็กจะออกมาใช้บังคับเฉพาะกรณีการใช้เช็กระหว่างคนลาวกับคนลาวเท่านั้น แต่ก็ต้องขยายไปถึงการใช้เช็กระหว่างคนลาวกับคนต่างชาติด้วย เพราะในอนาคตคงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการทำการติดต่อทำการค้าหรือทำธุรกิจไม่เฉพาะระหว่าง คนลาวด้วยกันเองเท่านั้น แต่ยังคงหมายรวมถึงกับคนต่างด้าวด้วย ยิ่งในปี พ.ศ. 2558 ทุกประเทศในกลุ่มอาเซียนก็คงจะเข้าสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจเดียวกัน ฉะนั้น กฎหมายพื้นฐานอันเกี่ยวกับการผูกพันระหว่างกันไม่ว่าจะเป็นกฎหมายลักษณะนิติกรรมสัญญา กฎหมายลักษณะหนี้ รวมทั้งกฎหมายอันเกี่ยวกับเช็ก ซึ่งจะเป็นตราสารทางการเงินที่เป็นสื่อกลางในการนำมาใช้เพื่อการติดต่อทำธุรกิจการค้าระหว่างกันย่อมต้องได้รับการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้มีความสอดคล้องต้องกัน กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ต้องมีความเป็นสากลนั่นเอง

ผู้เขียนมีความเห็นว่าเมื่อเปรียบเทียบกับบทกฎหมายลักษณะเช็กที่ใช้บังคับอยู่ในประเทศไทย คำรัฐว่าด้วยเช็กที่ใช้บังคับในสปป.ลาว ยังมีบทบัญญัติที่ไม่สมบูรณ์ยังไม่สอดคล้องกับหลักความเป็นตราสารเปลี่ยนมือของเช็กถือเป็นหลักสากลอันอาจมีผลทำให้เจ้าหน้าที่ยังไม่ค่อยมีความมั่นใจ หากจะรับเช็กที่ลูกหนี้ออกหรือโอนให้ ข้อที่แสดงให้เห็นว่าบทบัญญัติในคำรัฐว่าด้วยเช็กยังมีความไม่สมบูรณ์ควรต้องได้รับการปรับปรุงแก้ไขในข้อสาระสำคัญเพื่อให้มีความสมบูรณ์ ก็คือ

ประการแรก ในคำรัฐว่าด้วยเช็กไม่มีบทบัญญัติที่กล่าวถึงผลของการออก การโอนเช็กเพื่อชำระหนี้ หากต่อมาเช็กฉบับดังกล่าวนำไปขึ้นเงินจากธนาคารไม่ได้ หรือเพราะคดีเรื่องเช็กขาดอายุความ หนี้ที่มีอยู่ต่อกันแต่เดิมจะเป็นเช่นไร ในเรื่องนี้หากพิจารณาตามบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยจะมีบัญญัติไว้ในมาตรา 321 วรรคสาม ความว่า “ถ้าชำระหนี้ด้วยออก ด้วยโอนหรือด้วยสลักหลังตัวเงินหรือประทวนสินค้า ท่านว่าหนี้นั้นจะระงับสิ้นไปต่อเมื่อตัวเงินหรือประทวนสินค้านั้นได้ใช้เงินแล้ว” แสดงให้เห็นว่า หากมีการออกหรือโอนเช็กชำระหนี้เงินกู้ เงินกู้จะระงับเมื่อเช็กฉบับดังกล่าวได้ใช้เงินแล้ว หากยังไม่มีการใช้เงินตามเช็กหนี้เงินกู้ก็ยังไม่ระงับ บทบัญญัติเกี่ยวกับเช็กก็บัญญัติไว้ในมาตรา 1005 อีกว่า “ถ้าตัวเงินได้ทำขึ้นหรือ

ได้อोनหรือสลักหลังไปแล้ว ในมูลหนี้อันหนึ่งอันใดและสิทธิตามตัวเงินนั้นมาสูญสิ้นไปเพราะอายุความก็ดี หรือเพราะละเว้นไม่ดำเนินการให้ต้องตามวิธีใด ๆ อันจะพึงต้องทำก็ดี ท่านว่าหนี้เดิมนั้นก็ยังมิอยู่ตามหลักกฎหมายอันแพร่หลายทั่วไป เท่าที่ลูกหนี้มิได้ต้องเสียหายแต่การนั้น เว้นแต่จะได้ตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น”

หากมีการนำเสนอคดีขึ้นสู่ศาล ศาลฎีกาก็มีแนวคำพิพากษาว่า “ลูกหนี้กู้เงินโจทก์ไปโดยทำหลักฐานเป็นหนังสือให้ไว้ หลังจากนั้นออกเช็คชำระหนี้ให้โจทก์แล้วขอรับหลักฐานการกู้เงินคืนไป เช่นนี้มิใช่เป็นกรณีที่คู่สัญญาได้ทำสัญญาเปลี่ยนสิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญแห่งหนี้แต่ประการใด การหนี้เงินกู้ที่มีอยู่ต่อกันนั้นมิได้มีสิ่งใดเปลี่ยนแปลงไป ฉะนั้นจึงมิใช่เป็นการแปลงหนี้ใหม่ อันจะมีผลทำให้หนี้เงินกู้ระงับลง เมื่อปรากฏว่าเช็คของลูกหนี้ยังเรียกเก็บเงินไม่ได้ หนี้เงินกู้จึงยังหา ระงับไม่ โจทก์เจ้าหนี้นี้ย่อมฟ้องลูกหนี้หรือทายาทของลูกหนี้ให้รับผิดชอบได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1298/2503, และที่ 1275/2504)

การมีบทกฎหมายเช่นนี้ย่อมเป็นการแสดงให้เจ้าหนี้มีความมั่นใจว่า หากเช็คที่ตนเองได้รับมาจากลูกหนี้ไม่อาจนำไปขึ้นเงินได้ ความผูกพันที่มีต่อกันในมูลหนี้เดิมนั้นก็ยังคงมีอยู่ เมื่อมีการนำเสนอคดีขึ้นสู่ศาลเพื่อให้ศาลพิจารณาถึงสิทธิของเจ้าหนี้ศาลก็จะนำหลักกฎหมายที่มีปรากฏนี้ไปปรับใช้ อันมีผลให้เจ้าหนี้ไม่ต้องกังวลว่าสิทธิของตนในมูลหนี้เดิมจะได้รับผลกระทบ หากเช็คไม่อาจเรียกเก็บเงินได้ ในคำรัฐว่าด้วยเช็คไม่มีปรากฏหลักกฎหมายเช่นว่านี้ แม้ในกฎหมายลักษณะนิติกรรมสัญญาหรือกฎหมายลักษณะหนี้ก็ไม่มีการบัญญัติหลักดังกล่าวนี้ไว้แต่อย่างใด ผู้เขียนเห็นว่า หากมีการนำหลักกฎหมายทำนองเดียวกับที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1005 ไปบัญญัติไว้ในคำรัฐว่าเช็คที่ไ้ใช้บังคับในสปป.ลาว ย่อมสร้างความมั่นใจแก่เจ้าหนี้ได้ว่า แม้ตนจะยอมรับเช็คที่ลูกหนี้ออกหรือโอนให้เพื่อชำระหนี้เพียงเท่านั้นยังไม่จะมีผลทำให้หนี้ที่มีอยู่ต่อกันระงับลง หนี้จะระงับต่อเมื่อเช็คนั้นเรียกเก็บเงินได้ เจ้าหนี้นี้ย่อมมีทางเลือกที่จะฟ้องเรียกหนี้ตามความผูกพันในมูลหนี้เดิม หรือตามมูลหนี้เช็คอย่างใดอย่างหนึ่ง หากมูลหนี้ตามเช็คยังไม่ขาดอายุความก็ได้ แม้คดีเกี่ยวกับเช็คจะขาดอายุความแล้ว ก็ยังฟ้องตามมูลหนี้เดิมได้อยู่ เมื่อมีความมั่นใจในบทกฎหมายเช่นว่านี้แล้ว เจ้าหนี้ส่วนมากย่อมไม่ลังเลใจเลยที่จะยอมรับเช็คที่ลูกหนี้ออกหรือโอนให้เพื่อชำระหนี้ที่มีต่อกัน เมื่อเป็นเช่นที่กล่าวนี้แล้ว หากในคำรัฐว่าด้วยเช็คมีการบัญญัติกฎหมายทำนองเดียวกับที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1005 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย ก็จะเป็นกลไกทางกฎหมายประการหนึ่งที่จะส่งเสริมให้มีการใช้เช็คในสปป.ลาว กันมากยิ่งขึ้น

ประการที่สอง ในคำรัฐว่าด้วยเช็คไม่มีบทบัญญัติที่วางหลักกฎหมายที่เป็นพื้นฐานสำคัญเกี่ยวกับการใช้เช็คซึ่งเป็นตราสารเปลี่ยนมือเพื่อชำระหนี้ โดยหลักกฎหมายดังกล่าว ก็คือ หลักให้ความคุ้มครองแก่ผู้รับโอนเช็คไว้ด้วยความสุจริต อันถือเป็นหลักกฎหมายที่เป็นข้อยกเว้นของ

หลักเรื่องผู้รับโอนไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอน หลักกฎหมายข้อนี้ถือเป็นหลักสำคัญยิ่งที่มีปรากฏอยู่ในกฎหมายตราสารเปลี่ยนมือไม่ว่าจะเป็นกฎหมายของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรหรือระบบกฎหมายจารีตประเพณี¹⁰⁰ เหตุผลที่ต้องมีหลักกฎหมายเช่นนี้ปรากฏอยู่ในเรื่องเช็ค ซึ่งเป็นตราสารเปลี่ยนมือก็เพราะเมื่อมีการใช้เช็คและเช็คนั้นถูกโอนเปลี่ยนมือไปยังผู้รับโอนคนต่อ ๆ มา ซึ่งได้รับโอนไว้โดยสุจริต กล่าวคือ ไม่รู้ว่าผู้โอนเช็คมาให้แก่ตนเป็นผู้ที่ไม่มีสิทธิในเช็คหรือมีสิทธิแต่ไม่สมบูรณ์ ครั้นจะให้ผู้รับโอนมีสิทธิเพียงเท่าที่ผู้โอนมีอยู่ในเช็คฉบับดังกล่าวแล้วก็คงไม่มีใครกล้าพอที่จะรับโอนเช็คไว้ หากเป็นเช่นนี้ก็คงจะทำให้ไม่มีผู้ใดรับโอนเช็ค เพราะไม่รู้ว่าผู้โอนจะมีสิทธิเพียงใดในเช็คที่โอนมาให้ เช็คก็จะไม่เป็นที่ยอมรับใช้ แนวความคิดที่จะให้เช็คเป็นตราสารที่เป็นเครื่องมือในการชำระหนี้แทนเงินสดก็จะไม่บรรลุผลรวมทั้งประโยชน์อื่น ๆ เช็คที่ถูกใช้เป็นตราสารทางเครดิตก็จะพลอยลดน้อยลงตามไปด้วย ฉะนั้น เพื่อยังประโยชน์ในการใช้เช็คให้สมดังความมุ่งหมาย จึงจำต้องมีหลักกฎหมายให้ความคุ้มครองผู้รับโอนที่สุจริตไว้ แต่กลายเป็นว่าในกฎหมายเรื่องเช็คกลับมีหลักว่า “ผู้รับโอนไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอน”

ดังที่ผู้เขียนได้กล่าวไว้ในบทที่ 3 ว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะตัวเงินที่ใช้บังคับในประเทศไทยมีบทบัญญัติให้ความคุ้มครองผู้ที่ได้รับเช็คไว้ครอบครองโดยสุจริต ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 905 และมาตรา 916 ด้วย เหตุผลที่ว่า ต้องการให้เช็คถูกใช้เป็นเครื่องมือในการก่อความผูกพันระหว่างกันเพื่อความสะดวกรวดเร็วเหมาะสมกับสภาพการค้า จึงจำต้องมีหลักกฎหมายเช่นนี้ เพื่อให้ความคุ้มครองผู้รับโอนเช็คโดยสุจริต เพื่อให้เขาเกิดความมั่นใจว่าหากเขาได้รับเช็คไว้ในความครอบครองโดยสุจริตแล้ว เขาย่อมมีสิทธิในเช็คฉบับนั้นโดยสมบูรณ์ เขาจะไม่ได้รับความเสียหายอย่างใดเพียงเพราะสิทธิของผู้โอนมีอยู่ในเช็คฉบับนั้นไม่สมบูรณ์ ฉะนั้นในเรื่องเช็คอันมีลักษณะเป็นตราสารเปลี่ยนมือจึงจำต้องให้ผู้รับโอนโดยสุจริตได้รับความคุ้มครองเป็นพิเศษ ให้เป็นที่เชื่อได้ว่า ถ้าตนทำการโดยสุจริตแล้วจะไม่ได้รับความเสียหาย หากไม่มีหลักกฎหมายเช่นนี้ปรากฏอยู่แล้ว การที่จะให้เช็คหมุนเวียนได้ง่ายคล่องตัวเงินสดย่อมจะไม่ได้ผล เพราะผู้รับโอนจะต้องเสียเวลาสอบสวนถึงความสมบูรณ์ในสิทธิของผู้โอนย่อมจะไม่ทันความต้องการ

ด้วยเหตุผลและความสอดคล้องกับหลักสากลที่ยึดถือในหลักกฎหมายดังที่กล่าวข้างต้น ผู้เขียนจึงเห็นว่า ควรต้องมีการเพิ่มบทบัญญัติในการให้ความคุ้มครองผู้รับโอนเช็คที่สุจริตให้เขามีสิทธิดีกว่าผู้โอนไว้ในคำรัฐว่าด้วยเช็ค เพื่อให้คำรัฐว่าด้วยเช็คมีความสมบูรณ์ครบถ้วน และผลที่ตามมาคือการสร้างความมั่นใจแก่เจ้าหนี้ที่จะยอมรับโอนเช็คที่ลูกหนี้โอนให้ จะทำให้การใช้เช็คในสปป.ลาว เป็นที่ยอมรับมากกว่าในปัจจุบัน

¹⁰⁰ เสวนีย์ อัสวโรจน์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยตัวเงิน, (กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2537), 93-94.

ในความเห็นของผู้เขียน นอกจากจะต้องมีการเพิ่มเติมหลักกฎหมาย ทั้งสองประการ ดังกล่าวไว้ในคำรัฐว่าด้วยเช็กแล้ว ก็ควรจักได้มีการปรับปรุงแก้ไขบทบัญญัติในคำรัฐว่าด้วยเช็กในส่วนที่ยังไม่มีความชัดเจนหรืออาจเป็นข้อจำกัดเกี่ยวกับการใช้เช็กให้มีความชัดเจน สมบูรณ์ เพื่อให้บทบัญญัติในคำรัฐว่าด้วยเช็กมีส่วนช่วยส่งเสริมให้ผู้นิยมใช้เช็กกันอย่างแพร่หลายยิ่งขึ้น

ประเด็นอันเป็นปัญหาข้อบกพร่องของคำรัฐว่าด้วยเช็กที่ควรจักต้องทำการแก้ไขปรับปรุงมีดังต่อไปนี้

4.2.1.1 ควรแก้ไขปรับปรุงความในมาตรา 3 และมาตรา 33 มาตรา 34 เกี่ยวกับการใช้เช็กเพื่อให้มีการใช้เช็กเพื่อการชำระหนี้

ความในมาตรา 3 บัญญัติเฉพาะกรณีเมื่อคู่สัญญาหากได้ตกลงกันแล้วว่าจะยอมรับเช็กเพื่อการชำระหนี้ ภายหลังเจ้าหนี้ไม่มีสิทธิปฏิเสธการชำระหนี้ด้วยเช็ก ควรเพิ่มเติมความในมาตรา 3 อีกด้วยว่า “หากมีกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้ต้องชำระหนี้เป็นเช็ก” แล้ว เจ้าหนี้จะปฏิเสธการชำระหนี้ด้วยเช็กหาได้ไม่ ทั้งนี้ ผู้เขียนเห็นว่าควรที่จักได้นำหลักกฎหมายที่บัญญัติไว้ในประเทศฝรั่งเศส มาเป็นแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงคำรัฐว่าด้วยเช็ก กล่าวคือ ในประเทศฝรั่งเศสมีการตรากฎหมายเพื่อบังคับใช้สำหรับการชำระหนี้บางประเภทต้องชำระหนี้เป็นเช็กซิดคร่อมเท่านั้น ไม่ให้ชำระด้วยเงินสด เป็นต้นว่าการชำระเงินค่าจ้างและเงินเดือนที่มียอดเงินสูงกว่าที่กฎหมายกำหนด การชำระราคาซื้อขายทรัพย์สินหรือการบริการที่มีจำนวนสูงตามที่กฎหมายกำหนด เป็นต้น เมื่อแก้ไขมาตรา 3 ดังกล่าวนี้นี้แล้วก็ต้องแก้ไขความในมาตรา 33 และมาตรา 34 อีกด้วย โดยการเพิ่มประเภทของหนี้ที่จักต้องชำระเป็นเช็กเพื่อให้มีประเภทของหนี้มากประเภทขึ้น ไม่ได้มีเฉพาะการชำระค่าภาษีอากร ค่าเช่า ค่าสัมปทานและค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ให้ทางรัฐเท่านั้น แม้เป็นหนี้ที่ก่อขึ้นระหว่างเอกชนต่อเอกชนด้วยกันแล้ว หากหนี้ดังกล่าวมีกฎหมายบัญญัติบังคับไว้ว่าให้ต้องชำระเป็นเช็กเหมือนดังที่ปรากฏในกฎหมายของประเทศฝรั่งเศสแล้ว ก็ต้องชำระหนี้หนี้ด้วยการออกเช็ก เจ้าหนี้จะบอกปิดไม่รับชำระหาได้ไม่

4.2.1.2 ควรแก้ไขบทบัญญัติในคำรัฐว่าด้วยเช็กในส่วนที่มีผลทำให้เจ้าหนี้ไม่ยอมรับชำระหนี้ด้วย

เนื่องจากเห็นว่าตนอาจต้องเสียประโยชน์หากตนรับชำระหนี้ด้วยเช็ก บทบัญญัติดังกล่าวนี้ได้แก่ บทบัญญัติในมาตรา 9 วรรคสอง วรรคสาม และมาตรา 26 วรรคสอง

1. กรณีตามมาตรา 9 วรรคสอง ที่กำหนดให้ผู้รับเช็กต้องนำเช็กไปเบิกเงินภายใน 8 วันนับแต่วันที่ส่งจ่ายเป็นต้นไป กำหนดเวลาดังกล่าวนี้นักเขียนเห็นว่า น่าจะเป็นกำหนดเวลาที่เร็วเกินไป อาจทำให้เจ้าหนี้ยกขึ้นมาปฏิเสธไม่ยอมรับเช็กที่ลูกหนี้เสนอว่าจะออกให้ เนื่องจากเจ้าหนี้เกรงว่าตนจะต้องรีบนำเช็กไปเบิกเงินที่ธนาคารภายใน 8 วันนับแต่วันที่ส่งจ่ายเช็ก สภาพการ

คมนาอมอาจเป็นอุปสรรคที่จะนำเช็คไปเบิกเงินภายใน 8 วันไม่ได้ จึงควรแก้ไขให้เป็นไปในการทำงานเกี่ยวกับความในมาตรา 990 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยที่กำหนดเวลาให้ผู้ทรงต้องนำเช็คไปเบิกเงินที่ธนาคารภายใน 1 เดือน หากเป็นเช็คที่ออกและให้ใช้เงินในเขตจังหวัดเดียวกันหรือภายใน 3 เดือน หากเป็นเช็คที่ออกและให้ใช้เงินคนละจังหวัดจะเป็นการเหมาะสมกว่า

2. กรณีความในมาตรา 9 วรรคสาม ที่กฎหมายบัญญัติว่า “หากนำเช็คไปเบิกเงินภายในกำหนดเวลาแล้ว แต่ธนาคารไม่จ่ายเงินตามเช็คให้ ผู้รับเช็คต้องรอไปอีก 7 วัน ถ้าเป็นเช็คที่ผู้ออกเช็คและผู้รับเช็คอยู่ท้องถิ่น (จังหวัด) เดียวกันหรือ 14 วัน ถ้าอยู่คนละท้องถิ่นกัน หากพ้นกำหนดนี้แล้วผู้รับเช็คยังไม่ได้รับการชำระเงินตามเช็ค ผู้รับเช็คจึงจะมีสิทธินำเชิคนั้นไปฟ้องผู้ออกเช็คได้” ผู้เขียนเห็นว่า การบัญญัติกฎหมายเช่นนี้คงเป็นเพราะไม่ต้องการให้ผู้รับเช็ครีบนำเช็คไปฟ้องเสียทีเดียว ควรจะรอไปอีกสักระยะเสมือนเป็นนโยบายที่ไม่ต้องการที่จะให้มีการฟ้องร้องกันหากไม่จำเป็น แต่ต้องไม่ลืมว่าบทบัญญัติมาตรา 9 วรรคสาม นี้ใช้บังคับกับการออกเช็คในทุกมูลหนี้ไม่ว่าจะเป็นหนี้ในทางการค้าหรือไม่ โดยไม่คำนึงว่าผู้ออกเช็คและผู้รับเช็คจะเป็นบุคคลชาติใดต่างอยู่ในบังคับของบทบัญญัติมาตรา 9 วรรคสาม ทั้งสิ้น ฉะนั้น บทบัญญัติดังกล่าวนี้จึงไม่สนองตอบต่อประโยชน์อันพึงมีพึงได้ของเจ้าหนี้ผู้รับเช็ค เพราะผู้รับเช็คเขาคงต้องการได้รับเงินตามเช็คโดยเร็วที่สุด เขาควรมีสิทธิยื่นฟ้องเป็นคดีต่อศาลหากเช็คฉบับดังกล่าวไม่อาจขึ้นเงินได้ โดยไม่ต้องรอไปอีก 7 วัน หรือ 14 วัน ผู้เขียนจึงเห็นว่าควรได้ยกเลิกความในมาตรา 9 วรรคสาม นี้ทั้งวรรค

3. กรณีความในมาตรา 26 วรรคสาม ที่กฎหมายบัญญัติว่า “เมื่อธนาคารได้รับเช็คเพราะมีผู้นำมาเบิกเงิน ธนาคารต้องให้คำตอบว่าจะจ่ายหรือไม่จ่ายเงินพร้อมทั้งแจ้งเหตุผลของการปฏิเสธภายในกำหนด 2 วันทำการนับแต่เมื่อได้รับเช็ค” ผู้เขียนเห็นว่า กรณีดังกล่าวจะเป็นเหตุทำให้เจ้าหนี้เกิดความลังเลมาแต่ต้นว่า ตนเองจะต้องเสียเวลาอีก 2 วัน เพื่อรอรับเหตุผลที่ธนาคารจะอ้างเพื่อปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็ค หากผู้รับเช็คนำเช็คไปเบิกเงินในวันศุกร์ เขาอาจจะได้รับเหตุผลในการปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คจากธนาคารในวันพุธสัปดาห์ต่อไป เพราะ 2 วันทำการของธนาคารก็คือวันจันทร์และวันอังคารประกอบกับความในมาตรา 9 วรรคสาม ที่บัญญัติให้ผู้รับเช็คต้องรอไปอีก 7 วัน หรือ 14 วัน จึงจะนำคดีมาฟ้องศาลได้ ยิ่งทำให้เจ้าหนี้จะยกหลักกฎหมายเล่านี้มาเป็นข้อพิจารณาว่าหากเขารับชำระหนี้ด้วยเช็ค เขาอาจจะต้องเสียเวลานานจนเกินเหตุอันสมควรที่เขาจะมีสิทธินำเช็คที่ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินไปฟ้องศาลได้ เจ้าหนี้จึงชอบที่จะรับเงินสดมากกว่า ผู้เขียนจึงใคร่เสนอในตัดความในตอนท้ายเกี่ยวกับกำหนดเวลาที่จะให้ธนาคารแจ้งเหตุผลในการปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คให้ผู้รับเงินได้ทราบออก เพราะธนาคารย่อมรู้ดีและมีข้อมูลเพียงพอที่จะ

ปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คฉบับดังกล่าวหรือไม่อยู่แล้ว ฉะนั้น หากธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็ค ธนาคารจึงต้องพร้อมที่จะแจ้งเหตุผลในการปฏิเสธให้ผู้ที่น่าเช็คมาเบิกเงินได้ทราบในทันที

4.2.1.3 ควรได้แก้ไขบทบัญญัติในคำรัฐว่าด้วยเช็คที่ยังมีความไม่ชัดเจน กรณีดังกล่าวได้แก่ ความในมาตรา 4

กฎหมายได้กำหนดว่า เช็คต้องมีรายการใดเขียนลงไว้บ้าง หากเทียบกับกฎหมายของประเทศไทยก็เทียบได้กับความในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 988 เพียงแต่ในมาตรา 4 แห่งคำรัฐว่าด้วยเช็คไม่ได้บัญญัติว่า หากมีรายการไม่ครบยังถือเป็นเช็คอยู่หรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การออกเช็คโดยไม่ลงวันที่ ซึ่งหากพิจารณาตามกฎหมายของประเทศไทย กฎหมายให้สิทธิผู้ทรงเช็คที่จะเติมวันที่ลงในเช็คได้ เพียงแต่ต้องเติมลงด้วยความสุจริต เมื่อผู้ทรงเติมวันที่ลงไปในเช็คแล้ว ย่อมทำให้เช็คฉบับดังกล่าวมีความสมบูรณ์ตามกฎหมาย ข้อนี้กฎหมายควรต้องกำหนดไว้ให้ชัดเจน ผู้เขียนเห็นด้วยกับหลักที่บัญญัติไว้ในกฎหมายของประเทศไทย ฉะนั้น ควรได้บัญญัติความไว้ในมาตรา 4 เพิ่มเติมเป็นวรรคสองว่า “หากเช็คมิได้ลงวันที่ ผู้รับเช็คมีสิทธิเติมวันที่ลงในเช็คได้ แต่ต้องเติมลงโดยสุจริต”

1. กรณีการลงวันที่ในการสลักหลังตามความในมาตรา 21 กฎหมายในมาตราดังกล่าวเพียงแต่บัญญัติว่า การสลักหลังเช็คต้องเซ็นชื่อผู้สลักหลังลงในเช็คและต้องลงวันที่ที่สลักหลังด้วย จึงเกิดความไม่ชัดเจนว่า การสลักหลังที่ไม่ลงวันที่ผลจะเป็นประการใด ในข้อนี้ผู้เขียนเห็นว่า การสลักหลังเพื่อโอนสิทธิตามเช็คนั้นไม่ควรกำหนดให้ต้องลงวันที่ที่สลักหลังเช็คนั้น กฎหมายเรื่องเช็คไม่ว่าจะเป็นของประเทศไทยหรือของต่างประเทศก็ไม่มีบทกำหนดให้ต้องลงวันที่ในการสลักหลัง ฉะนั้น จึงควรตัดความดังกล่าวนี้ออก จะทำให้เกิดความชัดเจนและสะดวกขึ้น

2. กรณีมีการสลักหลังเช็คหลายทอดโดยผู้สลักหลังหลายคนตามความในมาตรา 23 วรรคสอง คนสุดท้ายนำเช็คไปขึ้นเงิน แต่ธนาคารไม่จ่ายเงินให้ จึงมาเรียกร้องให้ผู้สลักหลังรายหนึ่งใช้เงินตามเช็คให้แก่ตน ผู้สลักหลังที่เข้าใช้เงินตามเช็คให้แก่เจ้าหนี้ตามเช็คไปแล้ว จะไล่เบี้ยเรียกให้ผู้ใดใช้เงินคืนให้แก่ตนเองได้บ้าง ความในมาตรา 23 วรรคสอง ไม่มีบัญญัติในเรื่องนี้ไว้ บัญญัติแต่เพียงว่าอาจมีการสลักหลังหลายราย ผู้สลักหลังแต่ละรายอาจเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลก็ได้ หากได้มีการเพิ่มเติมข้อความในมาตรา 23 เป็นวรรคสาม อีกวรรคหนึ่งโดยบัญญัติว่า “ผู้สลักหลังที่ได้เข้าใช้เงินตามเช็คให้แก่ผู้รับโอนเช็คคนสุดท้ายไปแล้ว มีสิทธิที่จะไล่เบี้ยเรียกเงินที่ตนได้ใช้ไปแล้วคืนจากผู้สลักหลังคนก่อนตนหรือจากผู้ส่งจ่ายเช็คได้” การเพิ่มบทบัญญัติมาตรา 23 วรรคสาม ขึ้นใหม่เช่นนี้ทำให้มีความชัดเจนขึ้นเกี่ยวกับสิทธิไล่เบี้ยในระหว่างผู้สลักหลังด้วยกันเอง อันเป็นไปในทำนองเดียวกับที่บัญญัติไว้ในมาตรา 914 และมาตรา 967 วรรคสาม แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย

ผู้เขียนเห็นว่า หากได้มีการแก้ไขปรับปรุงคำรัฐว่าด้วยเช็คเสียใหม่ตามที่ผู้เขียนได้วิเคราะห์ไว้ข้างต้นแล้วก็จะทำให้เนื้อหาของกฎหมายมีความสมบูรณ์ชัดเจนยิ่งขึ้นและจะทำให้เจ้าหน้าที่เกิดความมั่นใจว่าเขาจะได้รับความคุ้มครองและเขาจะไม่เสียประโยชน์หรือเสียโอกาสอย่างใด ๆ เลย หากเราปรับชำระหนี้ด้วยเช็ค นอกจากนั้นก็จะทำให้ลูกหนี้ที่นิยมใช้เช็คสามารถใช้เช็คชำระหนี้ในมูลหนี้หลายประเภทเพิ่มขึ้นจากเดิม ทั้งนี้ หากได้มีการแก้ไขขยายความบทบัญญัติในมาตรา 3 มาตรา 33 และมาตรา 34 ให้ครอบคลุมไปถึงหนี้อื่น ๆ ด้วย หากลูกหนี้ออกเช็คเพื่อชำระหนี้ดังกล่าวนี้ เจ้าหน้าที่ไม่อาจปฏิเสธที่จะไม่รับเช็คของลูกหนี้ได้ทำนองเดียวกับที่ประเทศฝรั่งเศสมีการบัญญัติกฎหมายในการทำนองบังคับให้การชำระหนี้บางประเภทต้องชำระเป็นเช็คไม่ให้ชำระด้วยเงินสด

นอกจากนั้น ผู้เขียนยังมีความเห็นเพิ่มเติมในส่วนนี้อีกว่า หากต้องมีการปรับปรุงแก้ไขบทบัญญัติในคำรัฐว่าด้วยเช็ค ก็ควรจะได้มีการปรับเปลี่ยนสถานะของกฎหมายจาก “คำรัฐ” ซึ่งเป็นกฎหมายที่ประกาศใช้บังคับโดยนายกรัฐมนตรีให้เป็นในรูปของ “กฎหมาย” ที่สภาแห่งชาติเป็นผู้ตราขึ้นเพราะหากได้ตราเป็น “กฎหมาย” ที่ผ่านการพิจารณาของสภาแห่งชาติตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแล้ว จะทำให้กฎหมายมีเนื้อหาที่ครบถ้วนสมบูรณ์สอดคล้องกับหลักสากลที่นานาประเทศถือปฏิบัติกัน อันจะมีผลทำให้บทกฎหมายดังกล่าวนี้ได้รับการยอมรับจากคนทั่ว ๆ ไป ไม่ว่าจะเป็นคนลาวหรือคนต่างชาติที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการใช้เช็ค

เพื่อให้ระบบการใช้เช็คมีความสมบูรณ์เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้ว นอกจากจะต้องทำการปรับปรุงแก้ไขบทบัญญัติในคำรัฐว่าด้วยเช็คและปรับเปลี่ยนลำดับศักดิ์แห่งกฎหมายจากคำรัฐว่าด้วยเช็ค เป็น กฎหมายว่าด้วยเช็ค แล้ว ผู้เขียนยังเห็นว่า ควรต้องจัดทำและประกาศใช้บทกฎหมายอื่นขึ้นมาเสริมกฎหมายว่าด้วยเช็คอีกส่วนหนึ่งด้วย บทกฎหมายเหล่านั้น ได้แก่ กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองเงินฝาก เพื่อจัดตั้งสถาบันคุ้มครองเงินฝากภายใต้หลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในกฎหมาย ทั้งนี้ เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงและเสถียรภาพของระบบสถาบันการเงิน สร้างกลไกต่าง ๆ ในการคุ้มครองเงินฝากอย่างเป็นระบบ ซึ่งจะส่งผลต่อความเชื่อมั่นของประชาชนต่อสถาบันการเงิน อันจะเป็นการสนับสนุนการออมเงินในประเทศ การออมเงินดังกล่าวนี้นี้ ย่อมหมายถึงรวมถึงการเปิดบัญชีเงินฝากแบบใช้เช็คด้วย หากมีการเปิดบัญชีแบบใช้เช็คกันมากขึ้นก็จะทำให้การใช้เช็คเป็นที่แพร่หลายในสปป.ลาว ในข้อนี้ผู้เขียนเห็นควรนำความในพระราชบัญญัติสถาบันคุ้มครองเงินฝาก พ.ศ. 2551 ที่ใช้บังคับในประเทศไทยเป็นตัวอย่างในการยกร่างกฎหมายดังกล่าว นอกจากนี้ ควรได้มีการตรากฎหมายว่าด้วยข้อมูลเครดิตและการประกอบธุรกิจข้อมูลเครดิตขึ้นบังคับใช้เหมือนดังที่ในประเทศไทยมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจข้อมูลเครดิต พ.ศ. 2545 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2549 และพ.ศ. 2551 ทั้งนี้ เพราะในการให้กู้ยืมหรือให้สินเชื่อของสถาบันการเงินจำเป็นต้องมีข้อมูลเกี่ยวกับฐานะการเงินและประวัติการชำระหนี้ของลูกค้าอย่างเพียงพอว่า

ลูกค้านั้นมีประวัติเป็นอย่างไร และมีภาระหนี้อยู่กับสถาบันการเงินอื่นมากน้อยเพียงใด การมีข้อมูลที่ครบถ้วนชัดเจนเช่นนี้เป็นกลไกที่จะช่วยธนาคารในการพิจารณาลั่นกรองว่าสมควรจะรับเปิดบัญชีเงินฝากแบบใช้เช็คในลูกค้านี้หรือไม่อย่างไร กฎหมายข้อมูลเครดิตเช่นที่ว่านี้จะช่วยให้ธนาคารมีฐานข้อมูลที่ชัดเจนถูกต้องในการพิจารณา ไม่เฉพาะเมื่อลูกค้ามาขอสินเชื่อกับธนาคารเท่านั้น แต่ธนาคารยังใช้เป็นฐานข้อมูลในการพิจารณาเปิดบัญชีเงินฝากแบบใช้เช็คในทางอ้อมได้อีกด้วย¹⁰¹ ฉะนั้นหากลูกค้าของธนาคารที่มาขอเปิดบัญชีเงินฝากแบบใช้เช็คเป็นลูกค้าที่มีประวัติด้านการเงินดีแล้วจะมีผลให้เช็คที่สั่งจ่ายไม่มีปัญหาเรื่องเช็คคืนตามมา ข้อเหล่านี้จะมีส่วนช่วยให้การใช้เช็คกันอย่างมากขึ้น เพราะผู้ที่รับเช็คมีความมั่นใจว่าเมื่อนำเช็คไปขึ้นเงินเขาจะได้รับเงินจากธนาคาร หากเช็คมีปัญหาเขาย่อมมีสิทธิดำเนินคดีกับผู้ออกหรือผู้สลักหลังเช็คหรือผู้รับอาวัลเช็คได้ตามบทกฎหมายว่าด้วยเช็คที่ได้รับความปรับปรุงแก้ไขใหม่ดังกล่าว

4.2.2 ปัญหาเกี่ยวกับความเชื่อมั่นในการดำเนินธุรกิจของธนาคารพาณิชย์

ดังได้กล่าวแล้วในหัวข้อเกี่ยวกับประโยชน์ของเช็ค ว่ารูปแบบในการใช้เช็คในปัจจุบันไม่ว่าในประเทศใด ๆ ก็ตาม นอกจากจะใช้เช็คเพื่อการชำระหนี้ค่าสินค้าและบริการแทนการใช้เงินสดแล้ว เช็คยังถูกนำไปใช้เพื่อประโยชน์ในการสร้างเครดิตเพื่อการลงทุนประกอบกิจการทางการค้า ยิ่งธุรกิจการค้าเจริญก้าวหน้าขึ้นเพียงใดการใช้เช็คก็ยิ่งมีความสำคัญเพิ่มขึ้นตามไปด้วย โดยที่ธนาคารเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งของการใช้เช็ค เพราะธนาคารเป็นผู้เดียวที่มีหน้าที่ต้องใช้เงินตามเช็ค หากธนาคารได้ใช้เงินตามเช็คไปโดยถูกต้องเหมาะสมต่อการทำหน้าที่แล้วย่อมจะสร้างความเชื่อถือให้เกิดขึ้นแก่ระบบการใช้เช็ค ทำให้เกิดความคล่องตัวในการทำธุรกิจและไม่เป็นอุปสรรคต่อการเจริญก้าวหน้าของวงการธุรกิจการค้า¹⁰²

¹⁰¹ ผู้เขียนเห็นว่า เป็นการสอดคล้องกับหลักกฎหมาย มาตรา 37 แห่งคำรัฐว่าด้วยเช็ค ที่กฎหมายกำหนดให้ธนาคารต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้น อันเนื่องมาจากการที่ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คโดยไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ผลของมาตรา 37 นี้ทำให้ธนาคารต้องลั่นกรองลูกค้าที่มาขอเปิดบัญชีเงินฝากแบบใช้เช็คโดยเคร่งครัด และเข้มงวด บทบัญญัติมาตรา 37 นี้ หากพิจารณาอีกมุมหนึ่ง จะเป็นบทกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองแก่ผู้ทรงที่น่าเชื่อถือมาทางถามให้ธนาคารใช้เงิน หากธนาคารปฏิเสธการใช้เงินโดยไม่มีเหตุที่จะอ้างได้ตามกฎหมายแล้ว ธนาคารย่อมต้องรับผิดชอบผู้ทรงเช็คในความเสียหายที่เขาได้รับอันเนื่องมาจากการปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คฉบับดังกล่าว.

¹⁰² ธนาคารทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างผู้มีเงินออมกับผู้ประกอบการที่ต้องการเงินลงทุน โดยธนาคารใช้ความได้เปรียบของขนาด (economy of scale) ของเงินทุนที่รวบรวมจากเงินออมต่าง ๆ ในฐานะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารและการจัดการความเสี่ยงในการออมและการลงทุนของผู้มีเงินออม นอกจากนั้น ธนาคารยังเป็นสื่อกลางที่มีประสิทธิภาพสูงในการให้บริการชำระเงิน เช่น การใช้เช็คและระบบเช็คเคลียร์ (clearing) อีกด้วย, Cornett M. M. & Saunders A., *Fundamentals of financial institution management*, (International Ed.), (Boston, Mass.: McGraw-Hill, 1999), 14.

หากธนาคารไม่ว่าจะเป็นธนาคารผู้จ่ายเงินตามเช็ค ที่ลูกค้านำเงินมาฝากและได้สั่งจ่ายเช็ค เพื่อให้ธนาคารจ่ายเงินแก่ผู้ที่นำเช็คมาทวงถามหรือธนาคารผู้เรียกเก็บเงินตามเช็ค ที่ทำหน้าที่เรียกเก็บเงินตามเช็คให้แก่ลูกค้าของธนาคารที่นำเช็คมาฝากให้ธนาคารเรียกเก็บเงินให้ โดยผ่านสำนักหักบัญชี หากธนาคารได้ปฏิบัติหน้าที่ของตนโดยถูกต้องเหมาะสมแล้วย่อมจะช่วยเสริมสร้างความเชื่อถือให้บังเกิดขึ้นแก่ระบบการใช้เช็ค หากระบบการใช้เช็คมีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้นเท่าใดก็จะเป็นตัวกระตุ้นให้มีการใช้เช็คกันอย่างแพร่หลายเพิ่มขึ้นตามไปด้วย

เมื่อ สปป.ลาว เข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (Asian Economic Community: AEC) ในปี พ.ศ. 2558 จะส่งผลทำให้การขยายปริมาณการค้าและการลงทุนเพิ่มขึ้น เมื่อการขยายตัวในทางการค้า การลงทุนเพิ่มมากขึ้น การติดต่อทางการค้า การทำธุรกิจระหว่างคนลาวด้วยกันเองหรือระหว่างคนลาวกับชาวต่างประเทศก็ย่อมมีการเพิ่มขึ้นด้วยเป็นธรรมดา การเคลื่อนย้ายเสรีทางการเงินคงต้องมีความคล่องตัวกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ดังนั้น กฎหมายว่าด้วยธนาคารและสถาบันการเงินที่ใช้บังคับอยู่ในสปป.ลาว จึงต้องมีการพัฒนาปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ระบบการธนาคารมีความมั่นคงเป็นที่เชื่อถือแก่นักลงทุน พ่อค้าไม่ว่าจะเป็นคนลาวเองหรือคนต่างชาติก็ตาม ที่เขาเหล่านั้นได้มาเป็นลูกค้า (customer) ของธนาคาร ธนาคารกลางก็ต้องทำหน้าที่ในการกำกับดูแลธนาคารพาณิชย์เพื่อให้ธนาคารพาณิชย์นั้นได้ปฏิบัติตามหน้าที่ด้วยความซื่อตรง สร้างความมั่นใจแก่ลูกค้า¹⁰³

หากจะกล่าวโดยเจาะจงแล้ว ธนาคารพาณิชย์ที่ประกอบธุรกิจธนาคารในสปป.ลาว ต้องทำให้ทั้งผู้ฝากเงินแบบใช้เช็คและผู้ที่นำเช็คมาขึ้นเงินมีความมั่นใจว่าเขาพึงได้รับการปฏิบัติดูแลจากธนาคารอย่างดียิ่ง สมกับที่ธนาคารเป็นสถาบันการเงินที่เป็นหลักของธุรกิจของประเทศ¹⁰⁴

¹⁰³ การประกอบกิจการของธนาคารพาณิชย์ย่อมส่งผลโดยตรงต่อเสถียรภาพของระบบเศรษฐกิจ การหยุดชะงักของการประกอบกิจการหรือการล้มละลายของธนาคารจึงเป็นเสมือนฝันร้ายที่ทั้งประชาชนผู้มีเงินออม ผู้ประกอบกิจการทางเศรษฐกิจและรัฐต่างต้องการหลีกเลี่ยงและสกัดป้องกันมิให้เกิดขึ้นมา ด้วยเหตุนี้ธนาคารกลางจึงต้องทำหน้าที่กำกับดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของธนาคารพาณิชย์ในแง่มุมต่าง ๆ เช่น 1) เพื่อความมั่นคงในสถานะทางการเงินของธนาคาร (safety and soundness) 2) เพื่อให้ธนาคารเกิดสภาพคล่อง (monetary policy) 3) เพื่อให้มีการกระจายความเสี่ยงในการบริหารสินเชื่อ (credit allocation regulations) 4) เพื่อการคุ้มครองผู้บริโภค ผู้มาใช้บริการ (consumer protection) และ 5) เพื่อกำกับดูแลจำนวนของธนาคารที่พึงอนุญาตให้ดำเนินกิจการ ดู พรชัย วิวัฒน์ภัทรกุล, *หลักกฎหมายว่าด้วยการให้บริการธนาคาร*, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548), 5-8.

¹⁰⁴ ปัจจุบัน การประกอบธุรกิจของธนาคารในสปป.ลาว นอกจากธุรกิจตามปกติของธนาคารพาณิชย์แล้ว ธนาคารยังสามารถออก จำหน่าย ซื้อมาขายพันธบัตร เป็นตัวกลางทางการเงิน ทำธุรกิจประกันภัย ธุรกิจลิขสิทธิ์ เป็นที่ปรึกษาทางการเงิน เป็นผู้จัดการกองทุน และเป็นที่ปรึกษาการลงทุน ออกและจัดจำหน่ายหลักทรัพย์ รวมถึงการเป็นนายหน้าค้าหลักทรัพย์ได้อีกด้วย นับได้ว่าการประกอบธุรกิจของธนาคารพาณิชย์อยู่ในขอบเขตที่กว้างขวางขึ้น โดยที่ธนาคารแห่ง สปป.ลาว จะทำหน้าที่กำกับดูแลการประกอบธุรกิจของธนาคารพาณิชย์ นอกจากนั้น จะทำการออกระเบียบสำหรับการประกอบกิจการให้ชัดเจนขึ้นภายใต้กฎหมายว่าด้วยธนาคารพาณิชย์ เช่น การกำหนดกรอบอัตราดอกเบี้ยต่าง ๆ การดูแล

หน้าที่ของธนาคารในฐานะผู้ให้บริการทางการเงินการธนาคาร กฎหมายได้วางหลักเกี่ยวกับหน้าที่ของธนาคารไว้ว่า ธนาคารจำต้องใช้เงินตามเช็คซึ่งลูกค้าของธนาคารได้สั่งจ่าย หน้าที่ในการใช้เงินตามเช็คเป็นหน้าที่ตามกฎหมาย ซึ่งกฎหมายประสงค์ให้ธนาคารปฏิบัติหน้าที่ต่อบุคคลทุกคนที่มีสิทธิจะได้รับเงินตามเช็ค มิใช่เฉพาะแต่ลูกค้าของธนาคารเองเท่านั้น เป็นการรับรองหรือคุ้มครองแก่บุคคลทั่วไปว่าเช็คแต่ละฉบับจะได้รับการใช้เงินโดยธนาคารอย่างแน่นอน อันมีผลทำให้เกิดความเชื่อถือและมั่นคงในระบบการใช้เช็ค¹⁰⁵

ธนาคารในฐานะผู้รับฝากเงินจะต้องปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรฐานความระมัดระวังอย่างดียิ่ง ต้องให้ความคุ้มครองประโยชน์ต่าง ๆ ของผู้ฝากเงิน เพื่อจกทำให้ลูกค้าเกิดความไว้วางใจ มั่นใจว่าเงินที่เขานำมาฝากจะไม่สูญหาย มีแต่จะได้รับผลตอบแทนเพิ่มขึ้นในรูปของดอกเบี้ย ธนาคารผู้รับฝากเงินต้องจัดทำและเก็บรักษาบัญชีเงินฝากและถอนที่เข้า-ออกบัญชีโดยครบถ้วน และต้องเก็บรักษาข้อมูลการเดินบัญชีไว้ให้ลูกค้าเรียกตรวจดูได้ตลอดเวลา รายการเหล่านี้ต้องมีความถูกต้องแม่นยำและเป็นปัจจุบันอยู่เสมอ (complete accurate and cap-to-date at all time) ธนาคารจะต้องจัดส่งรายการการเคลื่อนไหวทางบัญชีให้ลูกค้าทราบเป็นระยะ (periodic statement of accounts)

การที่ธนาคารกำหนดมาตรการต่าง ๆ ขึ้นบังคับใช้ โดยธนาคารมุ่งหวังป้องกันความเสียหายอันอาจจะเกิดขึ้นแก่ธนาคารนั่นเอง ต้องถือว่าเป็นเพียงระเบียบปฏิบัติงานภายในของธนาคาร ธนาคารไม่อาจจะอ้างมาตรการดังกล่าวยันต่อบุคคลภายนอกได้ มาตรการที่ธนาคารกำหนดขึ้นนั้นจะต้องไม่ทำให้การบริการของธนาคารเกี่ยวกับการใช้เช็คเกิดความล่าช้า และยุ่งยากด้วย

อนึ่ง ธนาคารจำต้องมีแนวปฏิบัติที่ชัดเจนและเคร่งครัดในหลักจรรยาบรรณของธนาคาร ที่ว่าด้วยการรักษาความลับของข้อมูลลูกค้า (confidentiality of customer's information) และหน้าที่ไม่นำความลับนั้นไปใช้ประโยชน์หรือให้ผู้อื่นใช้ประโยชน์ในทางการค้า อันเป็นการแข่งขันหรือบ่อนทำลายโอกาสทางธุรกิจและทางทำมาหาได้โดยชอบของลูกค้า (abuse of banker's superior access to unpublicized economic data and customer's data resulting in conflict of interest against

เงินสำรองของธนาคาร การกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการจัดตั้งและบริหารกองทุน คุ้มครองเงินฝาก รวมถึงยังมีการจัดตั้งหน่วยงานรับผิดชอบในการควบคุมการหมุนเวียนเงินตราในระบบเศรษฐกิจเพื่อป้องกันการฟอกเงิน หน่วยงานของธนาคารแห่งประเทศไทย ที่ดูแลธนาคารพาณิชย์ คือ กรมคุ้มครองธนาคารธุรกิจและสถาบันการเงิน (The Bank and Financial Institution Supervision Department: BFSI) หน่วยงานดังกล่าวมีหน้าที่กำหนดปรับปรุงกฎระเบียบ คำสั่ง ที่ใช้เป็นเครื่องมือในการดูแลธนาคารพาณิชย์.

¹⁰⁵ Mines H. J., *The law and practice of banking*, (London: Sweet & Ma & well, 1998), p. 210. และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 987 มาตรา 990 และมาตรา 991. และคำรัฐว่าด้วยเช็ค มาตรา 2 มาตรา 13 และมาตรา 26.

of the customer) เช่น ไม่นำสถิติการจ่ายเช็คที่มีปัญหาของลูกค้าไปเปิดเผย เว้นแต่จะมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายให้ธนาคารจำเป็นต้องเปิดเผยหรือโดยคำสั่งศาล¹⁰⁶

ผู้เขียนมีความเชื่อมั่นว่า หากธนาคารแห่งสปป.ลาว มีมาตรการในการกำกับดูแลการประกอบธุรกิจธนาคารพาณิชย์ให้ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในกรอบแห่งกฎหมาย ยึดมั่นในหลักสากลของจรรยาบรรณธนาคารที่ควรต้องปฏิบัติ ประกอบกับธนาคารพาณิชย์แต่ละแห่งก็มีแนวปฏิบัติที่มุ่งจะให้เกิดความมั่นคงแก่ธนาคารของตน ดูแลประโยชน์ของลูกค้าและผู้มาขอรับบริการ การบริการที่รวดเร็วที่มีความระมัดระวังเพื่อมิให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใดยอมทำให้บุคคลที่มาติดต่อกับธนาคารมีความมั่นใจว่าจะได้รับการเอาใจใส่จากเจ้าหน้าที่ธนาคาร โดยไม่เลือกปฏิบัติ นอกจากแนวปฏิบัติที่ธนาคารแต่ละแห่งควรจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ดังกล่าวแล้ว หากธนาคารได้มีการแสดงออกซึ่งการไม่เอาเปรียบลูกค้าและผู้มาติดต่o เป็นต้นว่า ธนาคารเรียกเก็บค่าธรรมเนียมในการใช้เช็ค ค่าธรรมเนียมในการเรียกเก็บเงินตามเช็คหรือค่าธรรมเนียมอื่น ๆ อันพึงมีจากการให้บริการของธนาคารที่เกิดจากระบบการใช้เช็คในอัตราที่เหมาะสมภายใต้การกำกับดูแลของธนาคารแห่งสปป.ลาว แล้ว ผู้เขียนเชื่อมั่นว่าพ่อค้า นักธุรกิจทั่วไปจะหันมานิยมใช้เช็คกันมากขึ้น ผู้เขียนจึงเห็นว่าการจัดให้มีบทกฎหมายที่สอดคล้องกับความเป็นสากลในระบบการธนาคารพาณิชย์ การกำกับดูแลการปฏิบัติและการประกอบกิจการของธนาคารพาณิชย์โดยธนาคารแห่งสปป.ลาว การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและความระมัดระวังอย่างดียิ่งของเจ้าหน้าที่ธนาคาร สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นปัจจัยที่จะมีผลโดยตรงต่อการส่งเสริมให้มีการใช้เช็คกันมากยิ่งขึ้นในสปป.ลาว¹⁰⁷

4.2.3 มาตรการที่รัฐพึงกำหนดขึ้น และจัดให้มีเพื่อการสร้างแรงจูงใจให้มีการใช้เช็คเพื่อชำระหนี้

นอกจากการปรับปรุงแก้ไขบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวกับการใช้เช็ค รวมทั้งกฎหมายการประกอบธุรกิจธนาคารพาณิชย์ เพื่อให้กฎหมายเหล่านี้มีหลักเกณฑ์ที่สอดคล้องกับหลักสากลของความเป็นตราสารเปลี่ยนมือของเช็ค และเพื่อให้ธนาคารพาณิชย์ได้ปฏิบัติหน้าที่ในการรับฝากเงินประเภทใช้เช็คได้ทำหน้าที่ในการจ่ายเงินตามเช็คหรือเรียกเก็บเงินตามเช็คได้อย่างคล่องตัว

¹⁰⁶ Mines H. J., *The law and practice of banking*, p. 221.

¹⁰⁷ อย่างไรก็ตาม ในระบบการใช้เช็คนั้นมิใช่มีเฉพาะแต่ธนาคารเท่านั้น ยังมีบุคคลที่เป็นผู้สั่งจ่ายเช็ค และมีบุคคลซึ่งเป็นผู้ทรงเช็คเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่ด้วย ดังนั้น ทั้งลูกค้าของธนาคารซึ่งเป็นผู้สั่งจ่ายเช็ค ธนาคารผู้จ่ายเงินตามเช็ค รวมทั้งผู้ทรงเช็คที่มีสิทธิจะได้รับเงินตามเช็ค หากทุกฝ่ายดังที่กล่าวนี้ต่างตระหนักว่าตนเองมีหน้าที่ต้องช่วยกันเสริมสร้างความมั่นคงต่อระบบการใช้เช็ค ซึ่งผลประโยชน์ที่จะได้จากการร่วมมือกันนี้ย่อมจะทำให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการใช้เช็คได้รับความสะดวกจากการใช้เช็คสมดังความมุ่งหมาย ธนาคารอาจไม่จำเป็นต้องกำหนดระเบียบหรือมาตรการใด ๆ ที่ยุ่งยากเพิ่มเติมให้มากขึ้นไปกว่าหลักเกณฑ์ที่มีอยู่แล้วในบทบัญญัติแห่งกฎหมาย.

บทกฎหมายที่ได้แก้ไขปรับปรุงใหม่ ดังที่ผู้เขียนได้ศึกษาและวิเคราะห์แล้วในหัวข้อ 4.2.1 และ 4.2.2 จะช่วยเอื้อให้บุคคลที่เป็นพ่อค้า นักธุรกิจ หันมาสนใจใช้เช็คแทนที่จะใช้เงินสดในการชำระหนี้ที่มีต่อกัน ตามความเคยชินที่ได้ปฏิบัติติดต่อกันมาจนเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต ผู้เขียนเห็นว่า เพื่อเป็นการส่งเสริมให้มีการใช้เช็คกันเพิ่มมากขึ้น รัฐพึงออกมาตรการต่าง ๆ เพิ่มเติมเพื่อที่จะได้เป็นการกระตุ้นและจูงใจให้มีการใช้เช็คเพื่อการชำระหนี้กันมากยิ่งขึ้น มาตรการดังกล่าวที่รัฐพึงออกและสนับสนุนควรเป็นมาตรการที่เอื้อประโยชน์แก่ทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นฝ่ายลูกหนี้ ฝ่ายเจ้าหนี้ และแม้จะเป็นธนาคารเองก็จะได้รับประโยชน์จากมาตรการเหล่านี้ด้วยเช่นเดียวกัน

มาตรการต่าง ๆ ที่รัฐพึงกำหนดและจัดให้มีขึ้นเพื่อสร้างแรงจูงใจให้มีการใช้เช็คเพื่อชำระหนี้แทนที่จะใช้เงินสดดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ ผู้เขียนใคร่เสนอถึงมาตรการดังต่อไปนี้

4.2.3.1 มาตรการที่สร้างแรงจูงใจที่ทำให้ฝ่ายลูกหนี้หันมานิยมใช้เช็คเพื่อชำระหนี้

1. ลูกหนี้พึงได้รับความสะดวก ความปลอดภัยในการใช้เช็คชำระหนี้แทนการชำระด้วยเงินสด¹⁰⁸ ลูกหนี้ไม่ต้องเก็บรักษาเงินสดไว้ที่บ้านหรือสถานที่ประกอบการค้าจำนวนมาก ลูกหนี้จะนำเงินเหล่านี้ไปฝากไว้กับธนาคาร โดยเปิดบัญชีเงินฝากแบบใช้เช็คตามความเหมาะสมที่จำเป็นต้องใช้ โดยให้มีจำนวนเงินในบัญชีประเภทนี้ไม่มาก แต่เงินฝากจำนวนมากจะอยู่ที่บัญชีประเภทออมทรัพย์ (saving account) หรือบัญชีเงินฝากประจำ (fixed account) โดยทำข้อตกลงไว้กับธนาคารว่า หากคนได้สั่งจ่ายเช็คจากบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน (current account) และเงินในบัญชีมีไม่พอให้ธนาคารจัดการโอนเงินที่มีอยู่ในบัญชีสะสมทรัพย์หรือประจำของตนเข้าบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน เพื่อให้มีจำนวนเงินเพียงพอในการที่ธนาคารจะจ่ายเงินตามเช็คฉบับดังกล่าว ธนาคารกลางควรเข้ามามีบทบาทในเรื่องเหล่านี้ กล่าวคือ ธนาคารกลางสามารถออกประกาศกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการโอนเงินฝากจากบัญชีเงินฝากประเภทหนึ่งไปเข้าบัญชีเงินฝากอีกประเภทหนึ่งได้ โดยธนาคารผู้รับฝากไม่อาจจะเรียกเก็บค่าธรรมเนียมจากการโอนเงินฝากดังกล่าวนี้ได้ สำหรับธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทยถือปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าวนี้ โดยลูกค้าทำการเปิดบัญชีเงินฝากกับธนาคารสองบัญชี บัญชีแรกเป็นการฝากประจำหรือสะสมทรัพย์ ซึ่งจะได้รับดอกเบี้ยเงินฝากจากธนาคาร อีกบัญชีเป็นการฝากแบบกระแสรายวัน โดยการใช้เช็คเงินฝากประเภทนี้ไม่ได้รับดอกเบี้ย ฉะนั้น ผู้ฝากจึงฝากเงินในบัญชีนี้จำนวนไม่มาก แต่ทำข้อตกลงให้

¹⁰⁸ เมื่อต้องเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในปี พ.ศ. 2558 จะมีนักลงทุนเข้ามาลงทุนทำธุรกิจการค้าในสปป.ลาว จำนวนมาก ในการประกอบกิจการค้าในทุกวันนี้ผู้ประกอบการมีหนี้พึ่งชำระต่อกันเป็นจำนวนเงินสูงมาก ไม่สะดวกและไม่ปลอดภัยต่อการใช้เงินตราประเภทธนบัตรในการชำระหนี้ เพราะมีความเสี่ยงภัยอันเนื่องมาจากการปล้นชิงทรัพย์ หรือแม้กระทั่งการใช้ธนบัตรปลอมในการชำระหนี้ กับทั้งยังต้องเสียเวลาแรงงานพนักงาน ทั้งฝ่ายผู้รับเงินและผู้จ่ายเงินมาทำการตรวจนับ อันอาจเกิดผิดพลาดขึ้นได้ จึงต้องใช้ธนาคารที่ตนฝากเงินอยู่เป็นสื่อในการชำระหนี้ต่อกันโดยใช้วิธีสั่งจ่ายเช็ค เพื่อออกคำสั่งให้ธนาคารจ่ายเงินจากบัญชีเงินฝากที่ตนมีอยู่ให้แก่ฝ่ายเจ้าหนี้ของตน.

ธนาคารโอนเงินจากบัญชีเงินฝากประจำหรือสะสมทรัพย์เข้าบัญชีเงินฝากกระแสรายวันเพื่อให้เช็คที่ส่งจ่ายจากเงินในบัญชีดังกล่าวไม่เกิดปัญหาใด ๆ การถือปฏิบัติเช่นนี้ก็โดยอาศัยหลักเกณฑ์ที่ธนาคารแห่งประเทศไทยได้ประกาศให้ธนาคารพาณิชย์ถือปฏิบัติ

2. ธนาคารกลางสามารถออกประกาศเพื่อใช้บังคับเกี่ยวกับการเรียกเก็บค่าธรรมเนียม (fees) ต่าง ๆ ที่ธนาคารจะเรียกเก็บจากลูกค้าจากการใช้เช็ค ไม่ว่าจะเป็นค่าธรรมเนียมในการขอสมุดเช็คเล่มใหม่ ค่าธรรมเนียมในการเรียกเก็บเงินตามเช็คต่างธนาคารที่อยู่คนละเขตเมืองต้องไม่สูงเกินไปสำหรับกรณีของประเทศไทย ขณะนี้ธนาคารแห่งประเทศไทยกำลังพิจารณาทบทวนอัตราค่าธรรมเนียมที่ธนาคารพาณิชย์จะเรียกเก็บจากระบบการใช้เช็คเพื่อให้มีอัตราต่ำกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ผู้เขียนเห็นว่า เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจให้ผู้นิยมเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน ธนาคารแห่งประเทศไทย ควรจัดได้ออกประกาศเพื่อกำหนดให้เงินฝากดังกล่าว ธนาคารต้องจ่ายดอกเบี้ยให้แก่ผู้ฝากด้วย แต่อัตราดอกเบี้ยเงินฝากประเภทนี้คงมีอัตราที่ต่ำกว่าเงินฝากประจำหรือเงินฝากแบบออมทรัพย์ อย่างน้อยการให้ดอกเบี้ยเงินฝากก็จะกระตุ้นให้ผู้ฝากที่ประสงค์จะใช้เช็คได้ให้ความสนใจที่จะเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวันกับธนาคาร แม้จะได้ดอกเบี้ยเงินฝากในอัตราที่ไม่สูงก็ตาม¹⁰⁹

3. เนื่องจากเช็คเป็นเครื่องมือเครดิต เจ้าของบัญชีสามารถส่งจ่ายเช็คลงวันที่ล่วงหน้าและนำไปขายลด (discounted cheque) เพื่อให้ได้เงินสดมาไว้ใช้จ่าย หากรัฐรวมทั้งธนาคารกลางได้ร่วมมือกันจัดตั้งตลาดรองรับการซื้อขายลดตั๋วเงิน มีการกำหนดอัตราค่าส่วนลด (discount rate) ที่ชัดเจนแน่นอนแล้ว ก็จะทำให้มีการนำเช็คลงวันที่ล่วงหน้ามาทำการขายลดกันมากขึ้นเป็นการสร้างระบบการขายลดเช็คขึ้นอย่างถูกต้องมีกลไกทางกฎหมายที่ควบคุมดูแลไม่ให้ทำกันแบบความสับสนในทางส่วนตัวเหมือนดังที่ปฏิบัติกันระหว่างพ่อค้าที่ต้องการใช้เงินกับนายทุนเงินกู้ซึ่งมักเรียกกันว่า เป็นการกู้ยืมนอกระบบ¹¹⁰

4. ควรมีการปรับปรุงแก้ไขบทบัญญัติมาตรา 33 และมาตรา 34 แห่งคำรื้อว่าด้วยเช็ค เพื่อขยายประเภทของหนี้และจำนวนหนี้ที่ต้องชำระแก่กัน ซึ่งเดิมความในมาตรา 33 จำกัด

¹⁰⁹ ในประเทศไทยเดิมมีการจ่ายดอกเบี้ยเงินฝากแก่บัญชีเงินฝากประเภทกระแสรายวัน โดยจ่ายดอกเบี้ยไม่เกินร้อยละ 0.01 ต่อปี แต่ปัจจุบันไม่จ่ายดอกเบี้ยให้เลย ทั้งนี้เพราะเหตุผลที่ว่า การที่ธนาคารให้บริการเงินฝากกระแสรายวันนั้น ธนาคารเองต้องรับภาระค่าใช้จ่ายให้แก่ลูกค้า เช่น ธนาคารก็ต้องพิมพ์แบบเช็คมอบให้แก่ลูกค้า และยังมีค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เช่น ค่าพิมพ์สำเนารายการบัญชี (statement of account) รวมทั้งค่าใช้จ่ายในการจัดส่งให้ลูกค้าทุก ๆ เดือนหรือทุก ๆ งวดปิดบัญชีหรือค่าใช้จ่ายในการคืนเช็ค เป็นต้น.

¹¹⁰ สำหรับประเทศไทย ธนาคารแห่งประเทศไทยซึ่งเป็นธนาคารกลางได้อาศัยอำนาจตามกฎหมายออกประกาศกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขให้ธนาคารพาณิชย์ถือปฏิบัติเกี่ยวกับการรับฝากเงิน การกู้ยืมเงิน การซื้อขายตั๋วแลกเงินและตราสารเปลี่ยนมืออื่น ๆ รวมทั้งออกประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยเรื่องกำหนดให้ธนาคารพาณิชย์ปฏิบัติในเรื่องดอกเบี้ยและส่วนลด ขึ้นใช้บังคับกับธนาคารพาณิชย์ให้ต้องปฏิบัติตามอีกด้วย.

เฉพาะหนี้ค่าภาษีอากร ค่าเช่า สัมปทาน และค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ที่ลูกหนี้ต้องชำระให้แก่หน่วยงานของรัฐซึ่งมีจำนวนเงินที่ต้องชำระหนี้เหล่านี้ตั้งแต่ 300,000 กีบขึ้นไป จะต้องชำระด้วยเช็คหรือการโอนเงินผ่านธนาคาร หากชำระเป็นเช็ค เช็คนั้นต้องมีธนาคารทำการรับรองยืนยันว่าธนาคารจะรับผิดชอบจ่ายเงินตามเช็คให้ ในกรณีนี้หากจะขยายประเภทของหนี้ให้กว้างกว่าที่ได้บัญญัติไว้ เป็นต้นว่า การชำระหนี้ใด ๆ ที่ต้องชำระให้หน่วยงานของรัฐที่สามารถที่จะชำระเป็นเงินสด เช็คหรือเงินโอนก็ได้ แต่ถ้าจำนวนเงินที่ต้องชำระแต่ละครั้งเท่ากับหรือมากกว่า 300,000 กีบ ผู้ต้องชำระไม่ว่าเป็นบุคคลธรรมดาหรือหน่วยธุรกิจจะต้องชำระเป็นเช็คหรือเงินโอนก็ได้ แต่ถ้าชำระเป็นเช็คอาจชำระเป็นเช็คส่วนบุคคลหรือเช็คที่ธนาคารรับรองก็ได้ การขยายความในบทบัญญัติมาตรา 33 แห่งคำรัฐว่าด้วยเช็คเช่นนี้ เพื่อให้บุคคลทุกคนไม่จำกัดเฉพาะที่เป็นหน่วยธุรกิจประเภทห้างหุ้นส่วนบริษัท เท่านั้น ต้องชำระหนี้ด้วยการออกเช็คหรือการโอนเงินให้แก่หน่วยงานของรัฐ เพราะหากไปจำกัดเฉพาะหน่วยธุรกิจแล้ว บุคคลธรรมดาทั่ว ๆ ไปต้องชำระเป็นเงินสดเท่านั้น ไม่อาจจะชำระด้วยการออกเช็คได้ ขณะเดียวกันเช็คที่ออกเพื่อชำระหนี้ใด ๆ ให้แก่หน่วยงานของรัฐก็ไม่จำเป็นต้องเป็นเช็คที่ต้องมีคำยืนยันจากธนาคารเท่านั้น จะเป็นเช็คส่วนบุคคลก็ได้ เพราะหากต้องเป็นเช็คที่ให้ธนาคารยืนยันแล้ว ต้องมีการจ่ายค่าธรรมเนียมให้แก่ธนาคารเพิ่มอีก อันเป็นภาระแก่ฝ่ายที่จะต้องชำระหนี้แก่หน่วยงานของรัฐ หากเช็คส่วนบุคคลที่ออกให้แก่หน่วยงานของรัฐเพื่อชำระหนี้ไม่อาจเรียกเก็บเงินได้ หน่วยงานของรัฐย่อมใช้สิทธิฟ้องร้องทั้งในทางแพ่งและอาญาแก่ผู้ออกเช็คดังกล่าว นั้นได้อยู่แล้ว ขณะเดียวกันการปรับปรุงแก้ไขบทบัญญัติมาตรา 34 ก็ใคร่ที่จะปรับปรุงโดยไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นการชำระหนี้ทางการค้าระหว่างหน่วยธุรกิจด้วยกันเท่านั้น ควรแก้ไขว่า การชำระหนี้ด้านการค้าระหว่างลูกหนี้กับเจ้าหนี้ที่มีมูลค่าเท่ากับหรือมากกว่า 500,000 กีบ จะต้องชำระด้วยเช็คหรือเงินโอน ซึ่งจะทำให้ลูกหนี้เกิดความสะดวกและปลอดภัยไม่ต้องนำเงินสดติดตัวไปเป็นจำนวนมาก เพื่อการชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ นอกจากจะเกิดความสะดวกและปลอดภัยแก่ลูกหนี้ดังกล่าวแล้ว ยังถือเป็นมาตรการในการป้องกันการฟอกเงินได้อีกทางหนึ่งด้วย

4.2.3.2 มาตรการที่สร้างความมั่นใจแก่ฝ่ายเจ้าหนี้ที่รับชำระหนี้ด้วยเช็ค

นอกจากความสะดวก ความปลอดภัยที่เจ้าหนี้พึงได้รับจากการชำระหนี้ด้วยเช็คแทนการชำระหนี้ด้วยเงินสดแล้ว รัฐและธนาคารแห่งสปป.ลาว ควรร่วมกันกำหนดมาตรการหรือแนวปฏิบัติโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายที่มีอยู่ เพื่อให้เจ้าหนี้มีความมั่นใจว่าเขาจะได้รับความคุ้มครองความสะดวกจากการที่เขารับชำระหนี้ด้วยเช็คจากลูกหนี้ มาตรการหรือแนวปฏิบัติดังกล่าวนี้ได้แก่

1. ธนาคารแห่งสปป.ลาว ต้องเพิ่มประสิทธิภาพในการหักทอนบัญชีเพื่อให้เกิดความรวดเร็วในระบบการเคลียร์ริงเช็ค (clearing cheque system) เพราะหากสร้างระบบการหักทอนบัญชีระหว่างธนาคารด้วยกันเองให้มีประสิทธิภาพและมีความรวดเร็วแล้ว จะทำให้เจ้าหนี้ที่รับเช็ค

ต่างเมืองจากลูกหนี้สามารถเรียกเก็บเงินตามเช็คได้เร็วขึ้น ไม่ต้องเสียเวลาถึงสัปดาห์ในการเรียกเก็บเงินตามเช็คต่างเมืองกัน การสร้างระบบการหักทอนบัญชีให้มีประสิทธิภาพและทันสมัย แม้จะมีค่าใช้จ่ายในตอนแรกเมื่อมีการจัดตั้งและวางระบบเป็นเงินจำนวนมากก็ตาม แต่ผลที่จะได้รับในบั้นปลายจะมีมากกว่าจำนวนเงินที่ได้เสียไปในตอนแรก เพราะระบบการใช้เช็คที่ทันสมัยต้องพ้องกับระบบการหักบัญชี (clearing) เป็นเงาตามตัวกันเสมอ¹¹¹

2. เจ้าหนี้พึงได้รับความสะดวกในการติดต่อธนาคารในการนำเช็คไปทวงถามให้ธนาคารใช้เงินหรือในการเรียกเก็บเงินตามเช็ค ธนาคารแห่งประเทศไทย ควรกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการคืนเช็คเพื่อให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน ไม่ใช่ให้แต่ละธนาคารกำหนดหลักเกณฑ์ในการคืนเช็คของตนขึ้นมา เพราะถ้าเป็นเช่นนั้นแล้วความเป็นมาตรฐานในการคืนเช็คก็จะไม่เกิดขึ้น เพราะธนาคารแต่ละธนาคารมีแนวปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไป หากความชัดเจนแน่นอนไม่ได้ ทำให้เจ้าหนี้ประสบปัญหาเมื่อนาคดีขึ้นสู่ศาลเพื่อฟ้องบังคับให้ลูกหนี้ใช้เงินตามเช็ค สำหรับกรณีดังกล่าวเคยเกิดขึ้นในประเทศไทย กล่าวคือ แต่เดิมการคืนเช็คของธนาคารต่างคนต่างทำต่างคนต่างอ้างเหตุผลของตนเอง วิธีการบางธนาคารก็อาจแตกต่างกับธนาคารอื่น บางกรณีพนักงานผู้คืนเช็คก็ใช้วิธีการที่แตกต่างกัน เช่น อาจคืนเช็คโดยแจ้งเหตุผลแล้วยังไม่พอยังมีการเขียนข้อความอื่น ๆ ลงบนเช็คด้วย ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดกรณีผู้ทรงเช็คฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายจากธนาคาร บรรดาธนาคารต่าง ๆ เห็นเหตุที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายข้อนี้ จึงได้ตกลงยอมรับแบบฟอร์มการคืนเช็คเป็นแบบฉบับเดียวกัน เรื่องแบบฟอร์มการคืนเช็คของธนาคารต่าง ๆ ได้ถูกนำมากล่าวไว้ในระเบียบการหักบัญชีระหว่างธนาคาร ซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2552 และได้มีการปรับปรุงแก้ไขตลอดมา¹¹²

3. ควรมีการปรับปรุงแก้ไขบทบัญญัติมาตรา 9 วรรคสาม แห่งคำรื้อว่าด้วยเช็ค ที่กำหนดว่า หากนำเช็คไปยื่นให้ธนาคารใช้เงิน แต่ธนาคารไม่ใช้เงินให้เพราะเงินในบัญชีไม่พอจ่าย

¹¹¹ ปัจจุบันนี้ประเทศไทยได้มีการนำระบบการหักบัญชีเช็คด้วยภาพเช็ค และระบบการจัดเก็บภาพเช็ค (Imaged cheque Clearing and Archie System: ICAS) มาใช้บังคับแทนระบบการหักบัญชีแบบเดิมที่มีการหักบัญชีโดยผ่านสำนักหักบัญชี (clearing house) ICAS เป็นระบบการเรียกเก็บเงินตามเช็คระบบใหม่ด้วยภาพ โดยธนาคารผู้รับฝากเช็คส่งข้อมูลและภาพเช็คให้ธนาคารผู้จ่ายเงินตรวจสอบความสมบูรณ์ ทำให้ทราบผลการหักบัญชีเช็คเร็วขึ้นจากเดิมที่ใช้เวลา 1-5 วัน เหลือเพียง 1 วันทำการทั่วประเทศ โดยเริ่มใช้ในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑลแล้วตั้งแต่วันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555 และอยู่ระหว่างการขยายระบบไปสู่จังหวัดต่าง ๆ ให้ครบทั่วประเทศภายในปี พ.ศ. 2556 เพื่อเป็นการรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน, ข่าวเศรษฐกิจการคลัง, มติชน (5 เมษายน 2556), 8.

¹¹² ดังความที่ปรากฏในหมวดที่ 5 ว่าด้วยวิธีการคืนเช็คที่ระบุว่า “เช็คที่จำเป็นต้องส่งคืนด้วยเหตุใด ๆ ก็ตาม ธนาคารสมาชิกผู้คืนเช็คต้องทำใบคืนเช็คตามแบบท้ายระเบียบนี้ แจ้งเหตุผลการคืนกลับเช็คคืนทุกฉบับ” ในทางปฏิบัติ เมื่อธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็ค ธนาคารจะให้เหตุผลในการปฏิเสธลงในใบคืนเช็ค (cheque returned) ที่ธนาคารออกให้แก่ผู้ทรงเช็ค ใบคืนเช็คเป็นแบบฟอร์มมาตรฐานของสำนักหักบัญชีที่ธนาคารพาณิชย์ทุกแห่งเป็นสมาชิก. ดู เจริญ เจษฎาวัลย์, *ก่อนจะติดต่อธนาคาร*, 70.

ผู้ทรงเช็กต้องรอไปอีก 7 วัน แต่ถ้าผู้ทรงเช็กกับผู้ส่งจ่ายเช็กลูกกันคนละแขวง ต้องรอไปอีก 14 วัน ถ้าครบกำหนดแล้วผู้ส่งจ่ายเช็ดยังไม่นำเงินตามเช็คมาชำระให้ผู้ทรงเช็กจึงจะมีสิทธินำเช็คนั้นไปยื่นฟ้องต่อศาลเพื่อให้ศาลบังคับให้ผู้ส่งจ่ายจ่ายเงินตามเช็ค ผู้เขียนเห็นว่า การกำหนดเวลาให้ผู้ทรงต้องรอไปอีก 7 วันหรือ 14 วันภายหลังที่ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินแล้วจึงจะมีสิทธินำคดีไปฟ้องศาลได้ เป็นการบัญญัติกฎหมายที่เอื้อประโยชน์แก่ฝ่ายลูกหนี้มากกว่าที่จะคุ้มครองสิทธิของเจ้าหนี้ หากในช่วงเวลาที่ผู้ทรงต้องรอเช่นนี้อาจทำให้ผู้ส่งจ่ายซึ่งเป็นฝ่ายลูกหนี้หลบหนีหรือถือโอกาสยกย้ายถ่ายเอาทรัพย์สินของตนที่มีอยู่ให้แก่บุคคลภายนอกเพื่อหลบหนีการใช้นี้ อันจะทำให้เจ้าหนี้เกิดความเสียหายได้ ตามหลักสากลที่ปรากฏในกฎหมายเรื่องเช็คของต่างประเทศและที่ปรากฏในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย ได้กำหนดเวลาให้ผู้ทรงเช็กนำเช็คืนให้ธนาคารใช้เงินภายในกำหนด 1 เดือนนับแต่วันที่เช็กลูกถึงกำหนดใช้เงิน แต่ถ้าเป็นเช็คที่ออกและใช้เงินคนละจังหวัดกันให้ยื่นภายในกำหนด 3 เดือน (มาตรา 990) การที่มาตรา 9 วรรคสาม แห่งคำรัฐว่าด้วยเช็คกำหนดให้นำเช็คืนให้ธนาคารใช้เงินภายในกำหนด 8 วันนับแต่วันที่ออกเช็ค อาจก่อให้เกิดข้อขัดข้องแก่ผู้ทรงเช็กได้ บางครั้งการเดินทางในสภาพที่การคมนาคมยังไม่ค่อยสะดวก หรือมีเหตุอื่น ๆ เกิดขึ้น ดังนั้น เพื่อการคุ้มครองสิทธิของเจ้าหนี้มิให้ต้องได้รับความเสียหายจากการที่รับเช็คจากลูกหนี้ ควรมีการปรับปรุงแก้ไขกำหนดเวลาในการยื่นเช็คให้ธนาคารใช้เงินเสียใหม่ให้สอดคล้องกับหลักสากลที่ถือปฏิบัติกัน และเมื่อธนาคารไม่จ่ายเงินตามเช็คก็ควรให้ผู้ทรงเช็กมีสิทธินำคดีฟ้องศาลได้เลยไม่ต้องรอเวลาดังเช่นที่บัญญัติไว้ในมาตรา 9 วรรคสาม อีก

4. ธนาคารแห่งสปป.ลาว ควรออกประกาศเพื่อให้ธนาคารพาณิชย์ทุกแห่งพึงต้องปฏิบัติตามการจัดทำฐานข้อมูลสำหรับบุคคลที่มีประวัติการเงินที่ไม่ดี ทั้งนี้โดยอาศัยกฎหมายข้อมูลเครดิตที่รัฐพึงต้องตราขึ้นดังที่ผู้เขียนได้กล่าวไว้ในหัวข้อ 4.2.1 เพื่อป้องกันมิให้บุคคลที่มีประวัติการเงินที่ไม่ดีเข้าสู่ระบบการใช้เช็คได้

ด้วยมาตรการต่าง ๆ ที่ผู้เขียนได้กล่าวมาทั้งหมด หากทางรัฐบาลและธนาคารกลาง รวมทั้งธนาคารพาณิชย์ทุกแห่งได้ร่วมมือประสานการทำงานกันให้ดีแล้ว ย่อมจะส่งผลให้บุคคลที่เป็นพ่อค้า นักธุรกิจที่ทำการค้าขายในสปป.ลาว ไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นคนลาวหรือต่างชาติไม่ว่าจะอยู่ในฐานะเป็นลูกหนี้หรือเป็นเจ้าหนี้ เขาเหล่านั้นทุกคนก็จะหันมาใช้เช็คกันอย่างมากขึ้นแทนที่จะใช้เงินสดชำระหนี้ต่อกันเหมือนดังที่เคยใช้

4.2.4 ปัญหาเกี่ยวกับการใช้เช็คใน สปป.ลาว

จากการศึกษา ผู้เขียนมีความเห็นว่า ปัญหาที่ทำให้การใช้เช็คยังไม่เป็นที่นิยมกันเท่าที่ควรในสปป.ลาว มีอยู่หลายประการด้วยกัน แต่ที่เป็นปัญหาหลักมีอยู่ 3 กรณีได้แก่ กรณีแรก คือ ประชาชนชาวลาวส่วนมากยังไม่อาจเข้าถึงการบริการของธนาคารได้อย่างเต็มที่ กรณีที่สอง คือ

หลักเกณฑ์วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับระบบการใช้เช็คยังไม่มีมาตรฐานชัดเจน และสุดท้าย คือ ประชาชนชาวลาว ยังขาดความรู้ความเข้าใจในส่วนเกี่ยวกับการใช้เช็ค และผลบังคับตามกฎหมายที่ตามมา อุปสรรค ทั้งสามประการนี้ หากได้รับการแก้ไขอย่างจริงจังและโดยรวดเร็วแล้ว ผู้เขียนมั่นใจว่าการใช้เช็คจะเป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลาย เพราะประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการใช้เช็คในการชำระหนี้มีมาก ในขณะที่ผลเสียจะไม่มีขึ้นเลย ถ้าทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับระบบการใช้เช็คได้ทำโดยถูกต้องดังที่แต่ละฝ่ายพึงมีหน้าที่ต้องทำ

ในหัวข้อนี้ ผู้เขียนจะได้ศึกษาและวิเคราะห์ถึงปัญหาต่าง ๆ ที่ทำให้การใช้เช็คยังไม่เป็นที่นิยมกันในสปป.ลาว ทั้ง ๆ ที่ในสปป.ลาว ก็มีธนาคารพาณิชย์เปิดดำเนินการอยู่ และมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้เช็คใช้บังคับอยู่ก็ตาม

กรณีทีกล่าวว่าในปัจจุบันประชาชนชาวลาวส่วนมากยังไม่อาจเข้าถึงการบริการของธนาคารได้อย่างเต็มที่ก็อาจเป็นเพราะคนลาวในปัจจุบันยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในระบบการออม หากรัฐได้รณรงค์ในการให้ความรู้ สร้างทักษะให้เขาได้รู้ถึงวิธีและประโยชน์ของการออมในด้านต่าง ๆ แล้วจะทำให้ชาวลาว แม้จะมีรายได้ต่อเดือนยังไม่มากนักหันมาสนใจและลงมือออมกันมากขึ้น การออมที่ดีและปลอดภัยที่สุดในพื้นฐานก็คือการฝากเงินออมไว้กับธนาคารพาณิชย์ ผลการศึกษาพบว่าในสปป.ลาว จำนวนบัญชีเงินฝากต่อจำนวนประชากรยังมีจำนวนน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศในกลุ่มอาเซียนด้วยกัน¹¹³ ฉะนั้น การจัดตั้งสำนักงานสาขาของธนาคารจึงต้องมีให้มากขึ้น กระจายสาขาของธนาคารให้มีทั่วทุกแขวง ในแหล่งที่มีประชาชนอาศัยอยู่หนาแน่นหรือเป็นแหล่งที่มีการติดต่อซื้อขายกันไม่ว่าจะเป็นการขายพืชผลทางการเกษตร หรืออื่น ๆ ควรต้องมีการตั้งสำนักงานสาขา ณ สถานที่แห่งนั้น

นอกจากนั้น อุปสรรคอีกประการหนึ่งของการใช้เช็คในสปป.ลาว คือ การขาดความรู้ความเข้าใจในระบบการใช้เช็คของพ่อค้าประชาชน โดยภาพรวมทั่วไปแล้ว ประชาชนชาวลาวยังไม่

¹¹³ การเข้าถึงธนาคารพาณิชย์ในกลุ่มประเทศอาเซียน (bank accessibility) ในสปป.ลาว จำนวนบัญชีเงินฝากต่อจำนวนประชากร 1,000 คน อยู่ที่ประมาณ 96 บัญชี ในขณะที่ประเทศไทยจำนวนบัญชีต่อประชากร 1,000 คน เท่ากับ 1,448 บัญชี ในขณะที่ในสิงคโปร์และมาเลเซีย จำนวนของบัญชีธนาคารต่อประชากร 1,000 คน อยู่ที่ 2,236 บัญชี และ 2,063 บัญชี สำหรับค่าเฉลี่ยของจำนวนสาขาธนาคารต่อประชากรผู้ใหญ่ 100,000 คน สำหรับประเทศสมาชิกอาเซียน 5 ประเทศ (อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์และไทย) เท่ากับ 10.5-11.8 สาขา ส่วนกรณีของสปป.ลาว และกัมพูชาอยู่ที่ 3.92 และ 1.64 สาขาตามลำดับ ซึ่งให้เห็นว่าในกัมพูชาและสปป.ลาว ประชากรสามารถเข้าถึงบริการธนาคารได้อย่างจำกัดมาก หากพิจารณาเรื่องสาขาของธนาคารควบคู่ไปกับจำนวนเครื่อง ATM ต่อประชากรผู้ใหญ่ 100,000 คน มีความคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ในสปป.ลาว มีจำนวนเครื่อง ATM เพียง 4.3 กัมพูชาเพียง 3.4 ในขณะที่ประเทศไทยมีเครื่อง ATM ต่อประชากรมากที่สุดในอาเซียนโดยมีค่าเท่ากับ 71.3, คู่มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, รายงานการวิจัยเรื่อง โครงการศึกษาทบทวนกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งและพาณิชย์เพื่อเตรียมความพร้อมด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียน.

ค่อยให้ความสนใจที่จะเรียนรู้ถึงประโยชน์ที่จะได้รับ หากมีการใช้เชื้อชำระหนี้ต่อกัน การรับซื้อลด เชื้อยังไม่เป็นที่นิยมแพร่หลาย มีบุคคลจำนวนมากที่ยังไม่ทราบถึงระบบและประโยชน์ในการใช้ เชื้อ รู้แต่เพียงว่าการใช้เงินสดเป็นวิธีการที่ดีและสะดวกที่สุด ซึ่งอาจไม่ถูกต้องเสียทีเดียว ข้อนี้ นับเป็นอุปสรรคประการหนึ่งที่ทำให้การใช้เชื้อยังไม่เป็นที่แพร่หลายในสปป.ลาว

ฉะนั้น จากสภาพปัญหาอุปสรรคที่ผู้เขียนได้ยกขึ้นมากล่าวในหัวข้อ 4.1 ว่า เพราะเหตุผลใดจึงมีการใช้เชื้อ ไม่เป็นที่แพร่หลายเท่าที่ควรในสปป.ลาว หากปัญหาและอุปสรรคนั้นได้รับการ แก้ไขปรับปรุงทั้งในมิติทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้เชื้ออันได้แก่ คำรื้อว่าด้วยเชื้อ ระบบธนาคาร พาณิश्य ระเบียบปฏิบัติของธนาคารที่กำหนดขึ้นเพื่อเป็นแนวปฏิบัติในเรื่องการใช้เชื้อ หากมีการ ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายหรือระเบียบที่เกี่ยวข้องดังที่ผู้เขียนได้กล่าวและวิเคราะห์ไว้ในหัวข้อ 4.2.1 และ 4.2.2 รวมทั้งมาตรการต่าง ๆ ที่รัฐจะได้จัดให้มีขึ้นเพื่อสร้างแรงจูงใจให้ทั้งฝ่ายลูกหนี้และฝ่าย เจ้าหนี้สนใจที่จะใช้เชื้อแทนที่จะใช้เงินสดดังที่ได้วิเคราะห์ถึงมาตรการเหล่านี้ไว้ในหัวข้อ 4.2.3 แล้ว รวมทั้งได้กล่าวไว้ในข้อ 4.2.4 ถึงการแก้ไขอุปสรรคด้านต่าง ๆ เป็นต้นว่า การคมนาคมที่ไม่ สะดวก จำนวนสาขาของธนาคารที่เปิดดำเนินการอยู่ยังมีน้อย ทำให้คนลาวไม่อาจเข้าสู่ระบบของ ธนาคารได้โดยสะดวกและทั่วถึง การขาดความรู้ความเข้าใจในระบบและประโยชน์ของการใช้เชื้อ จึงมีผลทำให้การใช้เชื้อยังไม่เป็นที่แพร่หลาย หากได้แก้ไขข้ออุปสรรคเหล่านี้ให้หมดไปหรือให้มี น้อยที่สุด ประกอบกับการได้แก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้เชื้ออย่างที่ได้กล่าวแล้ว นั้น ผู้เขียนเห็นว่า จะมีผลทำให้การใช้เชื้อเป็นที่นิยมกันเพิ่มมากขึ้น อันจะเป็นผลดีต่อระบบ เศรษฐกิจของประเทศโดยรวมต่อไป

บทที่ 5

บทสรุป และข้อเสนอแนะ

จากที่ได้ศึกษาและวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการใช้เช็คในสปป.ลาว เพื่อนำมาพิจารณาปัจจัยทางกฎหมายว่าจะมีกลไกใดบ้างที่จะช่วยส่งเสริมให้มีการใช้เช็คกันเพิ่มขึ้น จากที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ผู้เขียนใคร่ขอสรุป และเสนอแนะตามลำดับ ดังนี้

5.1 บทสรุป

ในการติดต่อกำขายทางธุรกิจหรือต้องการชำระหนี้เป็นเงินจำนวนมาก โดยทั่วไปมักใช้เช็คแทนเงินสด เพราะหากใช้เงินสดแล้วอาจเกิดความไม่สะดวก ไม่คล่องตัว และอาจไม่ปลอดภัยต่อชีวิต ร่างกาย จากการถูกทำร้ายเพราะมุ่งประเด็นจะชิงทรัพย์อีกด้วย

เช็คจึงเป็นสื่อกลางสำหรับใช้ชำระหนี้ระหว่างลูกหนี้กับเจ้าหนี้ซึ่งเป็นผู้ทรงเช็ค ขณะเดียวกันเช็คยังเป็นเครื่องมือเครดิต (credit instrument) อีกด้วย กล่าวคือ สามารถออกเช็คลงวันที่ล่วงหน้า (post-date cheque) เพื่อชำระหนี้ค่าสินค้าหรือบริการ หรืออาจนำเช็คไปขายลด (discount cheque) และได้รับเงินสดมาใช้เมื่อเกิดกรณีจำเป็น ขณะเดียวกันเจ้าหนี้ผู้ทรงเช็คสามารถใช้เช็คนั้นโอนเปลี่ยนมือเพื่อชำระหนี้ไปยังผู้รับโอนได้ โดยเหตุนี้เช็คจึงอาจถูกโอนเปลี่ยนมือต่อกันไปหลายทอดตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายบัญญัติไว้ได้ อาจกล่าวได้ว่า เช็คเปรียบเสมือนเป็นเครื่องมือที่สามารถใช้ชำระหนี้แทนเงินสดได้ อันมีผลทำให้รัฐไม่ต้องสิ้นเปลืองงบประมาณในการจัดพิมพ์ธนบัตร หากในกลุ่มพ่อค้าประชาชนโดยทั่วไปนิยมใช้เช็คกันอย่างแพร่หลาย

บุคคลผู้ได้เช็คไว้ในความครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายและเป็นผู้ทรงสิทธิในเช็ค ซึ่งเรียกว่า “ผู้ทรง” ย่อมจะนำเช็คไปยื่นเพื่อทวงถามให้ธนาคารจ่ายเงิน หากธนาคารปฏิเสธการใช้เงินตามเช็คนั้น ผู้ทรงย่อมมีสิทธิเรียกร้องเงินตามเช็คจากผู้สั่งจ่ายรวมถึงบุคคลผู้ต้องรับผิดชอบต่อตนในฐานะเป็นผู้สละหลักเช็คโอนให้มาหรือรับประกันในฐานะเป็นผู้รับอาวัล

จากลักษณะของเช็คจะเห็นได้ว่า เช็คนั้นต้องมีบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้องในเบื้องต้นสามฝ่ายด้วยกัน ฝ่ายแรก คือ ผู้ออกเช็คหรือผู้สั่งจ่าย ซึ่งเป็นเจ้าของบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน ฝ่ายที่สอง

คือ ธนาคารพาณิชย์ ซึ่งรับเปิดบัญชีเงินฝากกับลูกค้าของธนาคาร และมีหน้าที่ต้องใช้เงินตามเช็ค ภายใต้อำนาจของเจ้าของบัญชี ฝ่ายที่สาม คือ ผู้ทรงเช็ค ซึ่งมีสิทธิที่จะนำเช็คนั้นไปทวงถามให้ธนาคารจ่ายเงิน หากเช็كدังกล่าวถูกธนาคารปฏิเสธการใช้เงิน ผู้ทรงเช็คย่อมมีสิทธิตามกฎหมายที่จะเรียกร้องให้ผู้ส่งจ่ายรับผิดชอบใช้เงินตามเช็คให้แก่ตน ทั้งนี้ ภายใต้อำนาจของกฎหมายลักษณะเช็ค แต่ผู้ทรงเช็คไม่อาจฟ้องธนาคารผู้จ่ายเงินตามเช็คได้เพราะไม่มีนิติสัมพันธ์ใด ๆ ต่อกัน

หากบุคคลทั้งสามฝ่ายได้ปฏิบัติตามพันธะผูกพันที่ตนพึงมีพึงทำ โดยคำนึงถึงหลักความซื่อสัตย์ สุจริต ความไว้วางใจ และความระมัดระวังแล้ว ย่อมทำให้ระบบการใช้เช็คได้รับความเชื่อถือ และทุกฝ่ายจะเกิดความเชื่อมั่นว่าเช็คนั้นจะได้รับการจ่ายเงินอย่างแน่นอน เมื่อทุกฝ่ายเกิดความเชื่อถือและเชื่อมั่นเช่นที่กล่าวแล้ว ย่อมทำให้การใช้เช็คเป็นที่นิยมกันโดยทั่วไป เพราะการใช้เช็คก่อคุณประโยชน์อย่างมาก

นอกจากปัจจัยทางด้านสังคม เศรษฐกิจแล้ว กฎหมายก็นับเป็นปัจจัยอีกประการหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้มีการใช้เช็คกันอย่างแพร่หลาย กล่าวคือ หลักกฎหมายที่มีความชัดเจนและมีความเป็นสากลเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะเอื้อให้เกิดการใช้เช็คกันอย่างแพร่หลาย หลักกฎหมายดังกล่าว ได้แก่ กฎหมายแพ่งลักษณะหนี้ ลักษณะเช็ค และกฎหมายว่าด้วยธนาคารพาณิชย์ รวมทั้งบทกฎหมายลักษณะอื่น ๆ ที่จะเข้ามาเสริมอีกชั้นหนึ่ง ได้แก่ กฎหมายว่าด้วยข้อมูลเครดิต กฎหมายป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน เป็นต้น

ในกฎหมายลักษณะหนี้ ต้องมีบทบัญญัติให้ลูกหนี้มีทางเลือกที่จะชำระหนี้ด้วยการใช้เช็คได้หากเจ้าหนี้ตกลงด้วย ไม่ว่าจำนวนหนี้ที่ต้องชำระจะเป็นจำนวนเท่าใดก็ตาม และไม่ว่าจะเป็นมูลหนี้ใด ๆ และต้องมีบทกฎหมายบัญญัติต่อไปว่าหนี้ดังกล่าวจะระงับต่อเมื่อเช็คนั้นเรียกเก็บเงินได้ แม้ต่อมาเจ้าหนี้ผู้ทรงเช็คจะเสียชีวิตไม่อาจนำเช็คที่ธนาคารปฏิเสธการใช้เงินมาฟ้องบังคับลูกหนี้ผู้ส่งจ่ายหรือผู้สละหลังเช็คได้ เป็นต้นว่า คดีเช็คขาดอายุความหรือเพราะเหตุอื่น ๆ ก็ตาม เจ้าหนี้ผู้ทรงเช็คยังคงมีสิทธิฟ้องบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ตามมูลหนี้เดิมได้ ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติมาตรา 321 วรรคท้าย และมาตรา 1005 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย และในประเทศฝรั่งเศสที่มีการตรากฎหมายเพื่อบังคับให้ต้องใช้เช็คชำระหนี้บางประเภทด้วยซ้ำไป

ในส่วนของกฎหมายว่าด้วยเช็คจะต้องมีความเป็นสากลสอดคล้องทำนองเดียวกับกฎหมายของต่างประเทศที่มีการใช้เช็คกันอย่างแพร่หลายทั้งในปัจจุบันและในอนาคต เช็คจะเป็นตราสารทางการเงินที่เป็นที่นิยมใช้กันโดยทั่วไป ไม่เฉพาะคนในชาติเดียวกัน เช็คจะถูกใช้เป็นเครื่องมือในการชำระหนี้แทนเงินสดในการซื้อขายระหว่างประเทศต่อไปจะต้องมีการใช้เช็คอิเล็กทรอนิกส์แทนเช็คที่เขียนหรือพิมพ์ เพราะในโลกการค้าที่ไร้พรมแดนเช่นนี้ บุคคลย่อมติดต่อทำการค้าธุรกิจระหว่างกันได้โดยไม่ต้องเห็นหน้ากันเหมือนดังที่เป็นอยู่ ฉะนั้นการชำระหนี้ที่มีต่อกัน วิธีที่ดี สะดวกและ

ปลอดภัยที่สุด คือ การโอนเงินหรือไม่ก็ใช้เช็ค เมื่อใช้เช็คเป็นสื่อกลางในการชำระหนี้ ฝ่ายเจ้าหนี้มักจะตรวจดูว่าบทกฎหมายเรื่องเช็คที่ใช้บังคับอยู่ในประเทศดังกล่าวมีบัญญัติไว้อย่างใด ให้ความคุ้มครองฝ่ายเจ้าหนี้ผู้รับเช็คมากน้อยเพียงใด ระบบการฟ้องและพิจารณาคดีในเรื่องเช็คเป็น เช่นไร ทั้งนี้ เพื่อจะได้ไม่ทำให้ตนต้องเสียหายหรือมีภาระมากเกินไป จุดนี้เองที่กฎหมายเรื่องเช็คจึงต้องมีความเป็นสากล ๆ กล่าวคือ มีบทบัญญัติกฎหมายให้ความคุ้มครองผู้รับโอนเช็คไว้โดยสุจริตมากน้อยเพียงใด มีบทบัญญัติทำนองเป็นข้อยกเว้นของหลักเรื่องผู้รับโอนไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอนหรือไม่ การพิจารณาคดีเรื่องเช็คเมื่อคดีขึ้นสู่ศาลต้องมีระบบการพิจารณาคดีที่รวดเร็ว ไม่มีข้อยุ่งยากเพื่อให้คดีได้เสร็จไปด้วยความรวดเร็ว อันเป็นการคุ้มครองเจ้าหนี้ บทกฎหมายเหล่านี้จะมีปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย มาตรา 905 วรรคสอง วรรคท้าย และมาตรา 916 และในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในส่วนของการพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยาก

นอกเหนือจากความรับผิดชอบในทางแพ่งแล้ว ยังมีการบัญญัติกฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบทางอาญาเกี่ยวกับการใช้เช็คอีกด้วย เพียงแต่เนื้อหาของกฎหมายที่มีโทษทางอาญานี้ต้องมีความชัดเจน ไม่เปิดกว้างให้เจ้าหนี้ใช้กลไกกฎหมายทางอาญาเพื่อบีบบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ตามเช็คโดยไม่ชอบ การมีกฎหมายที่มีบทกำหนดโทษทางอาญา คือ โทษจำคุกและโทษปรับก็เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการป้องกันมิให้มีการใช้เช็คทั้ง ๆ ที่รู้ว่าย่ำเงินในบัญชีของตนมีไม่พอ อันจะเป็นการช่วยป้องกันมิให้ลูกหนี้ออกเช็คโดยเจตนาที่จะไม่ให้มีการใช้เงินตามเช็ค อันจะทำให้เช็คที่ใช้กันนั้นขาดความเชื่อถือ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อระบบการใช้เช็คโดยรวม สำหรับประเทศไทยมีการตรากฎหมายใช้เป็นการเฉพาะ ได้แก่ พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534

สำหรับกฎหมายธนาคาร ควรต้องมีบทบัญญัติกำหนดหน้าที่ ขอบเขต หลักเกณฑ์ เงื่อนไข ในการประกอบธุรกิจที่ธนาคารพึงทำได้อย่างชัดเจน สร้างหลักธรรมาภิบาลให้บังเกิดขึ้น กำหนดความรับผิดชอบทั้งทางแพ่ง ทางอาญา และการเพิกถอนใบอนุญาตการประกอบกิจการธนาคาร หากธนาคารใดกระทำการใด ๆ อันผิดแตกต่างไปจากที่กฎหมายบัญญัติไว้ การมีกฎหมายที่เคร่งครัดในการกำกับกำกับการประกอบธุรกิจของธนาคารพาณิชย์ย่อมทำให้ธนาคารได้ปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยความสุจริต ไม่เอาเปรียบลูกค้า ระวังผลประโยชน์ของลูกค้าของธนาคารอย่างยิ่ง มีมาตรการที่ชัดเจน เข้มงวดในการเลือกลูกค้าที่มาขอเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน การมีกฎหมายธนาคารที่เข้มงวดเช่นนี้ ประกอบกับการกำกับดูแลของธนาคารกลางย่อมส่งผลให้ธนาคารพาณิชย์ประกอบธุรกิจของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้เช็คของธนาคารแห่งนั้นตกอยู่ในสภาพของเช็คคินมีน้อยลงไปด้วย นับว่าเป็นสิ่งที่ทำให้จำนวนเช็คคินของธนาคารลดน้อยลงหรือแทบจะไม่เกิดขึ้นเลย หากจำนวนเช็คคินของธนาคารมีอัตราที่ต่ำมากก็นับได้ว่าธนาคารนั้นประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการ อันจะส่งผลให้เกิดความเชื่อถือในเช็คของธนาคารแห่งนั้น หากระบบการใช้

เช็คของธนาคารเป็นเช่นนี้ย่อมเป็นการเอื้อให้เกิดการใช้เช็คกันอย่างแพร่หลาย สำหรับประเทศไทยหลักเกณฑ์ทางกฎหมายดังกล่าวมีปรากฏในพระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงิน พ.ศ. 2551

นอกจากกฎหมายที่มีผลโดยตรงต่อระบบการใช้เช็คดังที่สรุปแล้ว ยังมีกฎหมายส่วนอื่น ๆ อีกที่จะเข้ามาเสริมให้มีการใช้เช็คกันมากขึ้น อาทิ หากมีกฎหมายข้อมูลทางเครดิตขึ้นบังคับใช้ เพราะกฎหมายข้อมูลทางเครดิตจะมีส่วนช่วยให้ธนาคารสามารถถ่วงดุลความเสี่ยงของลูกค้าผู้ประสงค์จะเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน โดยการใช้เช็คดังที่ประเทศไทยได้อาศัยกลไกดังกล่าวนี้จากพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจข้อมูลทางเครดิต พ.ศ. 2545

จากการศึกษาพบว่ามีหลายสาเหตุด้วยกันที่มีผลทำให้การใช้เช็คยังไม่เป็นที่แพร่หลายเท่าที่ควรในสปป.ลาว สาเหตุเหล่านั้นอาจเกิดจากบทกฎหมายมีส่วนเกี่ยวข้องและอาจเกิดจากสาเหตุอื่น ๆ ผู้เขียนขอสรุปถึงสาเหตุอื่น ๆ ที่ทำให้การใช้เช็คยังไม่เป็นที่แพร่หลายในสปป.ลาว ก่อนเป็นลำดับแรก

คนลาวค่อนข้างยากจน มีรายได้ต่อเดือนน้อย จึงมีเงินเหลือไม่พอที่จะออม เห็นได้จากสถิติที่สำรวจในปี พ.ศ. 2554 จำนวนบัญชีเงินฝากต่อประชากรผู้ใหญ่ 1,000 คน ปรากฏว่าจำนวนบัญชีอยู่ที่ประมาณ 96 บัญชี ซึ่งนับว่าน้อยมากเมื่อเทียบกับประเทศไทย ซึ่งมีจำนวน 1,448 บัญชี วิถีชีวิตของคนลาวมักใช้เงินสดชำระหนี้มากกว่าที่จะใช้เช็ค จะมีการใช้เช็คก็เฉพาะกรณีที่มีกฎหมายบัญชีบังคับไว้เท่านั้น เช่น การชำระหนี้ค่าภาษี ค่าธรรมเนียมแก็ร์รัฐ ซึ่งจำนวนเงินที่ต้องชำระตั้งแต่ 300,000 กีบ ขึ้นไป คนลาวส่วนมากยังไม่สามารถเข้าถึงระบบธนาคารได้ อาจเนื่องมาจากการคมนาคมไม่สะดวกหรือสาขาของธนาคารค่อนข้างจะมีจำนวนจำกัด ประกอบกับการทำธุรกิจการค้าในสปป.ลาว ยังไม่ขยายตัวมากนัก ปัจจัยเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยประกอบที่ทำให้การใช้เช็คยังไม่เป็นที่แพร่หลายในสปป.ลาว

แม้ในสปป.ลาว จะมีการประกาศใช้คำรัฐว่าด้วยเช็ค เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2539 และประกาศใช้กฎหมายว่าด้วยธนาคารธุรกิจ พ.ศ. 2550 และคำรัฐว่าด้วยการปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยธนาคารธุรกิจ พ.ศ. 2553 ก็ตาม แต่เนื้อหาที่ปรากฏในคำรัฐว่าด้วยเช็คยังมีความไม่สมบูรณ์อยู่หลายประการ รวมทั้งหลักการที่สำคัญที่จำต้องมีบัญชีไว้กลับไม่ได้บัญชีไว้ จึงกล่าวได้ว่า คำรัฐว่าด้วยเช็คที่ใช้บังคับอยู่ยังมีความบกพร่อง ยังไม่เป็นไปตามหลักสากลว่าด้วยความเป็นตราสารเปลี่ยนมือ จำต้องมีการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้คำรัฐดังกล่าวนี้มีความสมบูรณ์ กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า คำรัฐว่าด้วยเช็คที่ใช้บังคับอยู่ในขณะนี้มีความคล้ายกับเป็นระเบียบการใช้เช็คระหว่างลูกหนี้กับเจ้าหนี้ และเป็นแนวปฏิบัติสำหรับธนาคารที่จะใช้ประกอบในการพิจารณาใช้เงินตามเช็คหรือเป็นบทกฎหมายที่วางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการออก การโอน การรับอาวัลเช็ค ข้อกฎหมายที่ทำให้บรรดาผู้เป็นลูกหนี้เหล่านี้เกิดความผูกพันรับผิดชอบผู้ทรงเช็ค สิทธิหน้าที่ของผู้ทรงเช็คที่ควรจะต้องมีอยู่ รวมทั้งอำนาจหน้าที่ในการใช้เงินตามเช็คของธนาคารและการเรียกเก็บเงินตามเช็คให้ลูกค้าที่นำเช็ค

มาฝากเข้าบัญชีเพื่อให้ธนาคารเรียกเก็บเงินให้ ตลอดถึงหลักกฎหมายเกี่ยวกับเช็คปลอม เช็คหาย หรือเช็คถูกหลักก็ไม่ได้มีการกล่าวไว้ในคำรัฐว่าด้วยเช็คแต่อย่างใด แม้บางส่วนจะมีการกล่าวถึงแต่ก็ยังไม่มีความชัดเจนเพียงพอ ประเด็นทางข้อกฎหมายเหล่านี้หากได้มีการปรับปรุงแก้ไขเสียใหม่ให้มีความสมบูรณ์โดยการนำบทบัญญัติกฎหมายเรื่องเช็คที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยเป็นแม่แบบก็จะทำให้ได้กฎหมายเช็คที่มีความสมบูรณ์ หากเป็นไปได้ควรจักได้ทำศักดิ์แห่งกฎหมายในส่วนนี้จาก “คำรัฐ” ให้เป็น “กฎหมาย” โดยผ่านการพิจารณาและตราเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับได้โดยสภาแห่งชาติมากกว่าที่จะเป็นคำรัฐที่ออกโดยนายกรัฐมนตรี

จะเห็นได้ว่า การมีกฎหมายที่ยังไม่สมบูรณ์จึงเป็นสาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้การใช้เช็คยังไม่เป็นที่แพร่หลาย ทั้งนี้ เพราะเนื้อหาในส่วนที่ไม่สมบูรณ์ดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อความเชื่อถือในเช็คที่ออกและใช้กัน ทำให้เจ้าหน้าที่เกิดความกังวลว่าตนเองอาจไม่ได้รับความคุ้มครองเท่าที่ควรจะได้รับ และอาจทำให้ตนเองต้องมีการะในการดำเนินการในชั้นศาลต่อลูกหนี้ ฉะนั้น เพื่อมิให้เกิดปัญหาเหล่านี้ขึ้น เจ้าหน้าที่จึงไม่นิยมที่จะรับชำระหนี้ด้วยเช็คกลับรับชำระหนี้ด้วยเงินสด แม้จะเกิดความไม่สะดวกหรือไม่ปลอดภัยก็ตาม

5.2 ข้อเสนอแนะ

ดังที่ผู้เขียนได้ศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการใช้เช็คในสปป.ลาว ในบทที่ 4 พบว่ามี 4 กรณีด้วยกันที่เป็นอุปสรรคหรือก่อให้เกิดข้อจำกัดในการใช้เช็คขึ้นได้ เพื่อให้การใช้เช็คเป็นที่นิยมและยอมรับกัน ในสปป.ลาว ผู้เขียนจึงขอเสนอแนะเพื่อการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคดังกล่าวในแต่ละกรณีดังต่อไปนี้

5.2.1 ทำการแก้ไขปรับปรุงคำรัฐว่าด้วยเช็คอันเป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับการใช้เช็คโดยตรง โดยขอเสนอแนะให้แก้ไขปรับปรุงบทมาตราเหล่านี้

5.2.1.1 แก้ไขความในมาตรา 3 ให้มีขอบเขตกว้างกว่าที่กำหนดไว้เดิม โดยให้คู่สัญญาสามารถที่จะตกลงว่าจะขอใช้เช็คชำระหนี้ได้ตลอดเวลาไม่จำเป็นต้องตกลงกันไว้แต่ก่อนเมื่อเข้าทำสัญญาเท่านั้น

5.2.1.2 เพิ่มเติมความในมาตรา 4 โดยบัญญัติความเพิ่มใหม่เป็นวรรคสอง ว่า “หากเช็คที่ออกมิได้ลงวันที่ ผู้รับเช็คมีสิทธิเดิมวันที่ลงในเช็คได้ แต่ต้องทำโดยสุจริต” เพื่อให้เกิดความชัดเจนกรณีเช็คไม่ได้ลงวันที่มาแต่แรกอันเป็นการสอดคล้องกับหลักกฎหมายของทุกประเทศ เพื่อให้เช็คฉบับดังกล่าวเป็นอันเสียไป

5.2.1.3 แก้ไขความในมาตรา 9 วรรคสอง ที่กำหนดเวลาให้ผู้รับเช็คต้องยื่นเช็คให้ธนาคารใช้เงินภายใน 8 วันนับแต่วันที่สั่งจ่ายเช็ค โดยแก้เป็นต้องยื่นเช็คภายใน 30 วัน ทั้งนี้ เพราะกำหนดเวลาขึ้นเช็คภายใน 8 วันเป็นกำหนดเวลาที่เร็วเกินไป อาจทำให้ผู้รับเช็คเกิดข้อขัดข้องที่ไม่อาจยื่นเช็คภายในเวลาดังกล่าวได้ กำหนดเวลา 30 วัน ถือเป็นกำหนดเวลาที่เป็นสากลที่กฎหมายของทุกประเทศให้เวลาในการยื่นเช็คใน 30 วัน

5.2.1.4 เสนอแนะให้ตัดความในมาตรา 9 วรรคสาม ออกเสียทั้งวรรค ทั้งนี้ เพราะเมื่อนำเช็คไปเบิกเงินแต่ธนาคารไม่จ่ายเงินตามเช็ค ไม่ควรที่จะต้องให้ผู้รับเช็ครอไปอีก 7 วัน หรือ 14 วัน ถึงจะนำคดีไปฟ้องศาลได้ การบัญญัติกฎหมายไว้เช่นนี้เท่ากับเป็นการให้โอกาสแก่ฝ่ายลูกหนี้ที่ออกเช็คชำระหนี้ได้ประโยชน์ที่ยังไม่ต้องรับชำระหนี้ หากต้องให้เจ้าหนี้ต้องรอไปอีกเช่นนี้ ย่อมทำให้เจ้าหนี้เสียประโยชน์จากการที่จะได้รับการชำระหนี้เงินจากลูกหนี้ทันทีเมื่อเช็คขาดความเชื่อถือ เพราะธนาคารไม่ใช้เงินให้ หากจำนวนเงินตามเช็คมีจำนวนมากยิ่งทำให้เจ้าหนี้เสียประโยชน์มาก จึงไม่มีเหตุผลข้อใดมาสนับสนุนให้คงความในมาตรา 9 วรรคสาม ไว้

5.2.1.5 ให้ตัดข้อความในมาตรา 21 วรรคแรก ที่ระบุไว้ว่า “ในการสลักหลังเช็คต้องเขียนระบุวันที่ที่ทำการสลักหลังลงไปด้วย” ออก ทั้งนี้ เพราะเช็คมีลักษณะเป็นตราสารเปลี่ยนมือ การโอนสิทธิตามเช็คต้องมีวิธีการที่ง่ายและสะดวกกว่าการโอนสิทธิเรียกร้องตามสัญญาอื่น ๆ เพียงแต่มีการสลักหลังและส่งมอบเช็คหรือส่งมอบเช็คเพียงอย่างเดียว การโอนก็สมบูรณ์ตามกฎหมายแล้ว ไม่ต้องการลงวันที่ที่สลักหลังแต่อย่างใด เพราะหากให้ลงวันที่ที่สลักหลังด้วยก็อาจจะเกิดปัญหาได้ หากการสลักหลังนั้นไม่ได้ระบุวันที่ที่สลักหลังลงไว้ด้วยก็ไม่สอดคล้องกับหลักสากลของกฎหมายว่าด้วยเช็ค ที่ถือปฏิบัติกันทุกประเทศ จึงเสนอแนะให้ตัดข้อความส่วนนี้ออก

5.2.1.6 เพิ่มเติมความในมาตรา 23 โดยบัญญัติความเพื่อใหม่เป็นวรรคสาม ว่า “ในกรณีมีผู้สลักหลังหลายคน หากผู้สลักหลังคนหลังคนใดได้เข้าใช้เงินตามเช็คให้แก่ผู้รับโอนแล้ว มีสิทธิไล่เบี้ยเอาจากผู้สลักหลังคนก่อนหรือจากผู้สั่งจ่ายได้” เพื่อให้สอดคล้องกับหลักกฎหมายว่าด้วยตราสารเปลี่ยนมือที่อาจมีผู้สลักหลังได้หลายคน สิทธิในระหว่างผู้สลักหลังด้วยกันเองจะเป็นเช่นใด จำต้องมีบทกฎหมายบัญญัติไว้ มิฉะนั้นจะเกิดเป็นปัญหาได้แย้งและจะไม่มีผู้ใดเข้ามาเป็นผู้สลักหลังอันจะมีผลทำให้การใช้เช็คไม่เป็นที่นิยมกันโดยปริยายตามไปด้วย

5.2.1.7 ให้ตัดข้อความในมาตรา 26 วรรคสอง ออกเสียทั้งวรรค ทั้งนี้ เพราะเมื่อธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คแล้ว ธนาคารต้องแจ้งเหตุผลในการปฏิเสธให้แก่ผู้ที่น่าเช็คมาขึ้นเบิกเงินในทันทีว่าเพราะเหตุใดธนาคารจึงไม่จ่ายเงินตามเช็คฉบับนั้น ไม่มีเหตุผลใดที่จะให้เวลาแก่ธนาคารอีกถึง 2 วันทำการที่จะแจ้งเหตุผลในการปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็ค หากเวลาต้องล่าช้าออกไปอีกย่อมส่งผลให้ผู้รับเช็คที่น่าเช็คมาขอเบิกเงินต้องพลอยเสียประโยชน์ เพราะเขาจะไม่มีหลักฐานใดที่จะ

นำมาประกอบกับการยื่นฟ้องให้ลูกหนี้ใช้เงินตามเช็ค ทั้งนี้ด้วยเหตุผลที่ว่าเมื่อได้มีการยื่นเช็คให้ธนาคารใช้เงินโดยชอบ แต่ธนาคารปฏิเสธการใช้เงินผู้รับเช็คควรที่จะมีสิทธินำคดีไปยื่นฟ้องต่อศาลโดยเร็ว หากล่าช้าไปอาจทำให้เขาต้องเสียหายเพราะลูกหนี้ผู้ออกเช็คอาจจะหลบหนีหรือจำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สินเพื่อมิให้ทรัพย์สินเหล่านั้นต้องถูกบังคับคดี หากเป็นเช่นนี้ย่อมทำให้เจ้าหนี้มีความลังเลต่อสิทธิของเขาที่อาจได้รับผลกระทบจากการที่มีกฎหมายให้เขาต้องรอรอเวลาดังกล่าวนี้อยู่

5.2.1.8 เพิ่มเติมความในมาตรา 34 โดยบัญญัติความเพิ่มเติมเป็นวรรคสอง เพื่อเป็นบทบัญญัติบังคับให้มีการชำระหนี้ด้วยเช็คในกิจการและตามจำนวนเงินที่กฎหมายกำหนด เป็นต้นว่า การชำระหนี้ค่าเช่าทรัพย์สินต่าง ๆ การชำระหนี้ค่าวัสดุก่อสร้าง การชำระหนี้ค่าอณูณและทองคำ การชำระหนี้เงินเดือน ค่าจ้างในจำนวนเงินตั้งแต่ 500,000 กีบ ขึ้นไป ต้องกระทำโดยเช็คหรือโดยวิธีโอนเงินเข้าบัญชี ในทำนองเดียวกับที่บัญญัติไว้ในกฎหมายของประเทศฝรั่งเศส ทั้งนี้เพื่อให้มีขอบเขตการใช้เช็คชำระหนี้ได้กว้างขวางยิ่งขึ้น เนื่องจากความในวรรคแรกของมาตรา 34 บัญญัติเฉพาะการชำระหนี้การค้าในระหว่างหน่วยธุรกิจด้วยกันเองเท่านั้น จึงควรบัญญัติความในวรรคสอง ให้ใช้รวมถึงการชำระหนี้ระหว่างเอกชนต่อเอกชนที่ไม่ใช่หน่วยธุรกิจด้วย โดยให้จำกัดเฉพาะหนี้บางประเภทเท่านั้น

นอกจากจะแก้ไขเพิ่มเติมหรือตัดข้อความบางวรรคในมาตราต่าง ๆ ในคำรัฐว่าด้วยเช็คตามข้อเสนอแนะดังกล่าวแล้ว ผู้เขียนเห็นว่าในคำรัฐว่าด้วยเช็คควรจะต้องเพิ่มเติมหลักกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองผู้ที่ได้รับเช็คไว้ด้วยความสุจริตด้วยว่า เขาอาจมีสิทธิดีกว่าผู้ที่โอนเช็คมาให้ ทั้งนี้เพื่อที่จะสร้างความมั่นใจและมั่นคงในสิทธิของผู้เป็นเจ้าหนี้ที่ได้รับโอนเช็คมาอีกทอดหนึ่ง ขณะเดียวกันก็ถือเป็นโอกาสที่ควรต้องปรับปรุงคำรัฐว่าด้วยเช็ค จากที่เป็นกฎหมายที่ออกโดยนายกรัฐมนตรีให้เป็นกฎหมายที่ออกโดยสภาแห่งชาติ อันถือเป็นกฎหมายที่อยู่ในลำดับศักดิ์ที่สูงกว่า อันเป็นการสร้างความเชื่อถือในกฎหมายที่ประกาศใช้

นอกจากนี้ ผู้เขียนใคร่ขอเสนอแนะให้รัฐบาลและสภาแห่งชาติได้ร่วมมือกันเพื่อเร่งรีบในการจัดทำและประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งโดยเร็ว โดยเฉพาะในส่วนเกี่ยวกับกฎหมายลักษณะนิติกรรมสัญญาและลักษณะหนี้ โดยการมีบทบัญญัติให้ลูกหนี้สามารถออกเช็คหรือโอนเช็คชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ได้ภายใต้เงื่อนไขที่ว่า หากเช็คยังเรียกเก็บเงินไม่ได้ความผูกพันที่มีอยู่ในหนี้เดิมยังไม่ระงับ

5.2.2 เสริมสร้างความเชื่อมั่นในระบบธนาคารและการดำเนินธุรกิจของธนาคารพาณิชย์

ผู้เขียนขอเสนอแนะให้ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายว่าด้วยการธนาคารพาณิชย์ เพื่อให้ธนาคารพาณิชย์สามารถกำหนดมาตรการที่เข้มงวดในอันที่จะส่งผลให้เกิดความเชื่อถือในระบบการใช้เช็ค มาตรการที่ธนาคารควรกำหนดขึ้น ได้แก่ มาตรการแบล็คลิสต์ หากผู้ใดส่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงินสองถึงสามครั้งจะถูกแบล็คลิสต์ไม่ให้ใช้เช็คภายในระยะเวลาหนึ่ง เพื่อป้องกันมิให้ส่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงิน

ได้ การมีมาตรการแบล็กลิสต์ที่เข้มงวดของธนาคารเช่นนี้ ย่อมทำให้เกิดความเชื่อถือในระบบการใช้เช็คยิ่งขึ้น ในสปป.ลาว ควรจัดตั้งศูนย์ข้อมูลเครดิตขึ้น ข้อมูลการแบล็กลิสต์จะอยู่ในศูนย์ข้อมูลเครดิต ทำให้บุคคลที่เคยสั่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงินไม่มีโอกาสได้สั่งจ่ายเช็คที่ไม่มีเงินอีก เพราะไม่อาจจะไปเปิดบัญชีเงินฝากที่ธนาคารอื่นอีกได้ นอกจากนั้น ธนาคารพาณิชย์ต้องเข้มงวดในการเลือกสรรลูกค้าที่มาขอเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวันที่ใช้เช็คโดยเฉพาะลูกค้าประเภทบุคคลธรรมดา ต้องพิจารณาเป็นพิเศษกว่ากรณีที่เป็นนิติบุคคล เพื่อป้องกันปัญหาการสั่งจ่ายเช็คโดยไม่รับผิดชอบ

5.2.3 รัฐเพื่อกำหนดมาตรการเพื่อสร้างแรงจูงใจให้มีการใช้เช็คกันแพร่หลายยิ่งขึ้น

ผู้เขียนขอเสนอแนะให้ธนาคารแห่งสปป.ลาว ออกระเบียบเพื่อให้ธนาคารพาณิชย์พึงปฏิบัติในส่วนที่ว่าด้วยการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการใช้เช็คให้อยู่ในอัตราที่ต่ำที่สุดเท่าที่จะทำได้ ธนาคารพาณิชย์ต้องไม่หวังที่จะได้รับกำไรหรือถือว่าค่าธรรมเนียมที่เรียกเก็บเป็นรายได้ออย่างหนึ่งของธนาคาร ขณะเดียวกันธนาคารกลางต้องหาวิธีการที่จะทำให้การเรียกเก็บเงินตามเช็ค (clearing cheque) เป็นไปอย่างรวดเร็วไม่ชักช้า เพื่อที่จะให้เจ้าหนี้ผู้รับเช็คได้รับเงินตามเช็คโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ มิใช่ต้องรอถึงสัปดาห์

5.2.4 รัฐต้องแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่มีผลทำให้การใช้เช็คไม่เป็นที่นิยมให้ลดลงหรือหมดสิ้นไปโดยเร็ว

ในข้อนี้รัฐต้องให้ความรู้ความเข้าใจรวมทั้งประโยชน์ในการใช้เช็คแก่ประชาชน โดยเฉพาะประชาชนลาวที่ทำธุรกิจการค้าระหว่างกัน รัฐต้องพึงให้ประชาชนลาวทุกคนมีโอกาสเข้าหาการบริการของธนาคารพาณิชย์ สาขาของธนาคารพาณิชย์ต้องมีจำนวนมากกว่าที่เป็นอยู่ การคมนาคมต้องสะดวกเพื่อการติดต่อกับธนาคาร รัฐต้องมีวิธีการที่จะให้ประชาชนลาวเปลี่ยนทัศนคติว่าการใช้เช็คมีความสะดวกและปลอดภัยกว่าการใช้เงินสด ธนาคารพาณิชย์ควรต้องขยายเวลาเปิดทำการทุกวันและขยายเวลาเปิดทำการให้ยาวขึ้น เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนในการนำเช็คไปขึ้นเงินอีกด้วย แต่ถ้าเกรงว่าจะมีค่าใช้จ่ายเพิ่มก็เปิดให้บริการเพียงบางสำนักงานสาขาก็ได้

จากข้อเสนอแนะดังที่ผู้เขียนได้กล่าวข้างต้น ทั้งในส่วนที่ต้องมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งฉบับใหม่ กฎหมายข้อมูลเครดิต และการแก้ไขคำรัฐว่าด้วยเช็ค รวมทั้งการกำหนดมาตรการทางธนาคารพาณิชย์และมาตรการอื่น ๆ ดังที่เสนอแนะแล้วนั้น จะทำให้ระบบการใช้เช็คของสปป.ลาว เป็นที่น่าเชื่อถือและนิยมใช้กันมากยิ่งขึ้นทำให้การชำระหนี้มีความสะดวกปลอดภัยกว่าการชำระด้วยเงินสด นอกจากการใช้เช็คแล้วในสปป.ลาว ควรที่จักต้องมีกฎหมายว่าด้วยตั๋วแลกเงินและตั๋วสัญญาใช้เงินเพิ่มอีกด้วย หากมีบทกฎหมายครบถ้วนและสมบูรณ์ดังนี้แล้วจะทำให้เศรษฐกิจของประเทศมีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น เพราะมีเครื่องมือทางเครดิตที่สมบูรณ์

รายการอ้างอิง

รายการอ้างอิง

- กรมคุ้มครองธนาคารพาณิชย์ แผนคุ้มครองธนาคารพาณิชย์. (2013). *สถิติธนาคารพาณิชย์*.
 เวียงจันทน์: ธนาคารแห่งประเทศไทย.
- กฤษณา ชัยวิเศษ. (2543). *การให้สิทธิและการบังคับชำระหนี้ด้วยเช็ค*. วิทยานิพนธ์
 นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ.
- โกเมน ภัทรภิรมย์. (2514, กรกฎาคม). ความผิดฐานรับเช็คไม่มีเงิน. ใน *บทบัญญัติ* (เล่ม 28). ตอน
 ที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.
- ข่าวเศรษฐกิจการคลัง. (2556, 5 เมษายน). *มติชน*. หน้า 8.
- คณิต ณ นคร. (2552). *กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาคการดำเนินคดี* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ:
 วิญญูชน.
- จรินทร์ เทศวานิช. (2542). *เงิน ตลาดการเงินและสถาบันการเงิน*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเดชั่น.
- จิตติ ดิงศภัทรี. (2520). *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบัญชีเดินสะพัดและ
 ตัวเงิน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จิตติ ดิงศภัทรี และชล ชีรกุล. (2503). *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2
 มาตรา 241 ถึงมาตรา 452*. กรุงเทพฯ: สำนักศึกษาอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตสภา.
- จิตติ ดิงศภัทรี. (2523). *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 มาตรา 354 ถึงมาตรา
 452 ว่าด้วยมูลแห่งหนี้* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เจริญ เจษฎาวัดย์. (2533). *ทางสู่นายธนาคาร* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: พอดี
- เจริญ เจษฎาวัดย์. (ม.ป.ป.). *ก่อนจะติดต่อธนาคาร*. กรุงเทพฯ: พอดี.
- เจ้าหน้าที่ธนาคารพวงแหวน สำนักงานนครหลวงเวียงจันทน์. (2556, 25 เมษายน). *สัมภาษณ์*.

คู่มือคนรุ่นใหม่-แม่หญิงลาว.... (2555, 26 ธันวาคม). มติชนรายวัน. หน้า 25.

เดดพวง มุขรัตน์. (1997). คู่มือเกี่ยวกับการนำใช้เช็ค. เวียงจันทน์: ธนาคารกลางแห่งสปป.ลาว.

ประสิทธิ์ โฆวิไลกุล. (2545). คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 4-14 กฎหมายแพ่งหลักทั่วไป. กรุงเทพฯ: นิติธรรม.

พรชัย วิวัฒน์ภัทรกุล. (2548). หลักกฎหมายว่าด้วยการให้บริการธนาคาร. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจข้อมูลเครดิต พ.ศ. 2545. (2545, 13 พฤศจิกายน).
ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 119, ตอนที่ 114 ก, หน้า 1-19.

พระราชบัญญัติเงินตรา พุทธศักราช 2471. (2471, 15 เมษายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 45,
หน้า 25-39.

พระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงิน พ.ศ. 2551. (2551, 13 กุมภาพันธ์). ราชกิจจานุเบกษา.
เล่ม 125, ตอนที่ 27 ก, หน้า 1-58,

พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534. (2534, 27 สิงหาคม).
ราชกิจจานุเบกษา. ฉบับพิเศษ, เล่ม 108, ตอนที่ 149, หน้า 1-6.

พระราชบัญญัติสถาบันคุ้มครองเงินฝาก พ.ศ. 2551. (2551, 13 กุมภาพันธ์). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม
125, ตอนที่ 33 ก, หน้า 13.

เพ็ญทนต์ อุดدن. (ม.ป.ป.). ทฤษฎีเงินตรา. เวียงจันทน์: สถาบันการเงินการธนาคาร ธนาคารแห่ง
สปป.ลาว.

ไพฑูรย์ คงสมบูรณ์. (2554). คำอธิบายกฎหมายลักษณะตัวเงิน (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ:
นิติธรรม

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์. (2555). รายงานการวิจัยเรื่อง โครงการศึกษาทบทวนกฎหมายที่
เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งและพาณิชย์เพื่อเตรียมความพร้อมด้านกฎหมาย
และกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียน. กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยฯ.

วารี พงษ์เวช. (2502). *การเงินและการธนาคาร*. พระนคร: อุตสาหกรรมการพิมพ์.

ศรัณญา ภคชนสกุล. (2553). *การบังคับใช้ระบบการหักบัญชีด้วยภาพเช็คและระบบการจัดเก็บภาพเช็ค (ICAS) ในประเทศไทย: ศึกษาเปรียบเทียบระบบ Check21 ของประเทศสหรัฐอเมริกา*. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายเศรษฐกิจ. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. (2556, 17-23 พฤษภาคม). ดัชนีบทบาททางเศรษฐกิจใน CLMV Economic Presence Index หรือ (CLMV-EPI) ไตรมาส 1/2556. *มติชนสุดสัปดาห์*, 1709. 49.

สง่า ดวงอัมพร. (2526). *กฎหมายเกี่ยวกับเช็ค การสอบสวนและดำเนินคดี*. กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานคร พิมพ์.

สภาแห่งชาติ. (1995, 14 ตุลาคม). *กฎหมายว่าด้วยธนาคารแห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ค.ศ. 1995*. เลขที่ 05/65/สภช.

สภาแห่งชาติ. (2003, 6 พฤษภาคม). *รัฐธรรมนูญแห่งสปป.ลาว*.

สภาแห่งชาติ. (2006, 26 ธันวาคม). *กฎหมายว่าด้วยธนาคารพาณิชย์ ค.ศ. 2006*. เลขที่ 03/สภช นครหลวงเวียงจันทน์.

สำนักงานนายกรัฐมนตรี. (1996, 30 ตุลาคม). *คำรัฐว่าด้วยเช็ค ค.ศ. 1996*. เลขที่ 175/นย.

สำนักงานนายกรัฐมนตรี. (2007, 18 กุมภาพันธ์). *คำรัฐว่าด้วยการคุ้มครองเงินตราต่างประเทศและส่งเสริมการใช้เงินกิบ ค.ศ. 2007*. เลขที่ 150/นย.

สำนักงานประธานประเทศ. (2003, 20 ตุลาคม). *รัฐบัญญัติว่าด้วยการทำนิติกรรม ค.ศ. 2003*. เลขที่ 02/สปป.ลาว.

สุใจ น้ำผุด. (2522). *มารู้จักสำนักหักบัญชีกันเถอะ*. *วารสารบริหารธุรกิจ* 3(12). กรุงเทพฯ: คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เสวนีย์ อัสวโรจน์. (2544). *การโอนสิทธิตามตัวเงิน: ศึกษาเชิงประวัติศาสตร์และการพัฒนากฎหมาย*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.

เสาวนีย์ อัสวโรจน์. (2537). *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยตัวเงิน*. กรุงเทพฯ: นิติธรรม.

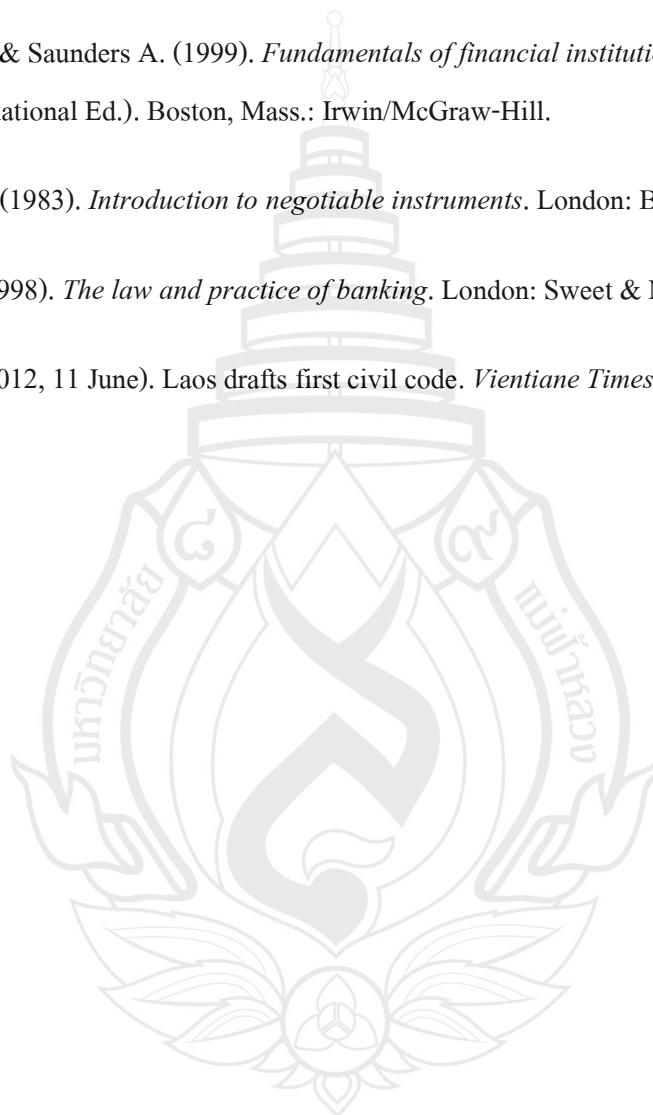
โสภณ รัตนกร. (2532). *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป*. กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.

Cornett M. M. & Saunders A. (1999). *Fundamentals of financial institution management* (International Ed.). Boston, Mass.: Irwin/McGraw-Hill.

Meloughlin, J. (1983). *Introduction to negotiable instruments*. London: Butterworths.

Mines, H. J. (1998). *The law and practice of banking*. London: Sweet & Ma & well.

News Desk. (2012, 11 June). Laos drafts first civil code. *Vientiane Times Publication*.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

คำรัฐว่าด้วยเช็ค

สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
สันติภาพ เอกราช ประชาธิปไตย เอกภาพ วัฒนาถาวร

.....

สำนักงานนายกรัฐมนตรี

เลขที่ 175 นย

คำรัฐ
ว่าด้วยเช็ค

หมวดที่ 1
บทบัญญัติทั่วไป

มาตรา 1 จุดประสงค์ของคำรัฐ

คำรัฐฉบับนี้ กำหนดระเบียบการเกี่ยวกับการออก การสั่งจ่าย และการโอนเช็ค การจ่ายเงินตามเช็ค สิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับเช็ค รวมถึงการอำนวยความสะดวก และความปลอดภัยในการชำระหนี้ ลดการนำใช้เงินสดและการพิมพ์เงิน ทำให้เงินกีบมีเสถียรภาพและประกอบเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม

มาตรา 2 เช็ค

เช็ค หมายถึง เอกสารที่เป็นเครื่องมือชำระแทนเงิน ซึ่งเจ้าของบัญชีได้สั่งให้ธนาคารหรือสถาบันการเงินอื่นจ่ายเงินทันทีให้ผู้รับเงินหรือจ่ายให้ผู้อื่นตามคำสั่งของผู้รับเงิน

มาตรา 3 การนำใช้เช็ค

เช็คมีคุณค่าคล้ายเหมือนเงินสด ในเมื่อคู่สัญญาหากได้ตกลงกันแล้ว ผู้เป็นเจ้าของหนี้ไม่มีสิทธิปฏิเสธการชำระหนี้ด้วยเช็ค

มาตรา 4 รูปแบบและเนื้อหาของเช็ค

เช็ค หมายถึง เอกสารซึ่งประกอบด้วยรูปแบบ และเนื้อหาดังต่อไปนี้

1. คำว่า เช็ก และเลขที่ของเช็ก
2. ชื่อธนาคาร หรือสถาบันการเงินอื่นที่จ่ายเงินตามเช็ก
3. คำสั่งจ่ายและชื่อผู้รับ
4. จำนวนเงินและสกุลเงินที่สั่งจ่าย
5. สถานที่จ่ายเงิน
6. เลขหมายบัญชีของผู้สั่งจ่าย
7. เลขรหัสของเช็ก
8. วันที่เซ็นเช็ก
9. ลายเซ็นของผู้สั่งจ่าย

มาตรา 5 สมุดเช็ก

สมุดเช็กประกอบด้วยใบเช็กที่เขียนชื่อของเจ้าของบัญชีและเลขที่อันเกี่ยวกับหัวข้อของสมุดเช็ก สมุดเช็กนี้ต้องมอบให้เจ้าของบัญชีเป็นผู้นำใช้ ธนาคารจะไม่ให้สมุดเช็กแก่ผู้ที่ธนาคารห้ามสั่งจ่ายเช็กหรือถอนสมุดเช็กจากผู้ที่ได้ละเมิดระเบียบการนำใช้เช็ก

ผู้ถือสมุดเช็กต้องรักษาสมุดเช็กของตนให้ดี ในกรณีมีการตกหรือเสียหายด้วยความประมาท เลินเล่อของผู้เกี่ยวข้อง ผู้เกี่ยวข้องจะได้มีความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น

มาตรา 6 จำนวนเงินในเช็ก

จำนวนเงินในเช็ก คือ ให้เขียนเป็นตัวเลขและตัวหนังสือ ถ้าว่าจำนวนเงินเป็นตัวเลขและตัวหนังสือหากไม่ตรงกันธนาคารมีสิทธิสั่งเช็กคืนให้ผู้ถือเช็ก

มาตรา 7 ประเภทของเช็ก

เช็กมีสามประเภทดังนี้

1. เช็กบุคคล ซึ่งหมายถึง เช็กส่วนตัวหรือเช็กของนิติบุคคลที่เป็นเจ้าของบัญชี
2. เช็กธนาคาร ซึ่งหมายถึง ธนาคารเองเป็นเจ้าของบัญชี
3. เช็กของสถาบันการเงินอื่นที่ได้รับอนุญาตให้ออกเช็ก

มาตรา 8 รูปการนำใช้เช็ก

รูปการนำใช้เช็กมีดังนี้

1. เช็กไม่บ่งชื่อผู้รับเงิน คือเช็กที่ว่างเปล่า หรือเขียนว่า (จ่ายให้ผู้ถือ) หรือ (จ่ายสด) ซึ่งธนาคารจะต้องจ่ายเงินให้ผู้ถือเช็กไปนั้นในทันที
2. เช็กบ่งชื่อผู้รับเงิน คือ เช็กที่เขียนชื่อผู้ที่มีสิทธิรับเงิน และธนาคารจะจ่ายเงินให้แก่ผู้บ่งชื่อเท่านั้น

3. เช็คที่จ่ายเข้าบัญชีทั่วไป คือ เช็คที่มีขีดสองเส้นขนานอยู่ข้างบนซ้าย อยู่ระหว่างสองเส้นขนานดังกล่าวจะเขียน (จ่ายเข้าบัญชีเท่านั้น) หรือ (ไม่เขียนอะไรเลย) ให้โอนเข้าบัญชีของผู้ถือเช็คอยู่ในธนาคารใดก็ได้
4. เช็คที่จ่ายเข้าบัญชีเฉพาะเช็คที่ขีดสองเส้นขนานอยู่ข้างบนซ้าย ซึ่งระหว่างกลางสองเส้นขนานนั้นมีการบ่งชื่อของธนาคารใดธนาคารหนึ่งเฉพาะ ให้โอนเข้าบัญชีของธนาคารที่ได้บ่งชื่อไว้
5. เช็คเดินทาง คือ เช็คที่ธนาคารเป็นผู้ออกให้ผู้ซื้อ ซึ่งสามารถนำไปชำระหนี้หรือเสนอเบิกจ่ายเป็นเงินสดได้ในทุกธนาคารหรือสถาบันการเงินอื่น
6. และ รูปการนำใช้เช็คอื่น ๆ

มาตรา 9 อายุของเช็ค

เช็คมีอายุ 180 วัน นับแต่วันที่ได้เซ็นสั่งจ่ายเป็นต้นไป เช็คหมดอายุไม่สามารถเบิกเงินได้ เว้นแต่ผู้สั่งจ่ายหากยินยอมจ่ายเงิน ถ้าหากว่าผู้สั่งจ่ายไม่ยินยอมจ่าย ผู้รับเช็คมีสิทธิฟ้องร้องขอค่าเสียหายทางแพ่ง

ผู้รับเช็คมีสิทธิเสนอขอเบิกเงินต่อธนาคาร ตรงสถานที่จ่ายเงินภายใน 8 วัน นับแต่วันที่สั่งจ่ายเป็นต้นไป ถ้าหากว่าภายในเวলাกำหนดดังกล่าวธนาคารไม่สามารถจ่ายเงินตามเช็คได้ เพราะว่าเงินไม่มีในบัญชีของผู้สั่งจ่าย ผู้รับเช็คมีสิทธิฟ้องร้องผู้สั่งจ่ายในสถานออกเช็คไม่มีเงิน

ในกรณีผู้รับเช็คหากเสนอขอเบิกเงินภายใน 8 วัน แต่ไม่เลย 180 วันนับแต่วันสั่งจ่ายเป็นต้นไป ถ้าผู้รับเช็คไม่ได้รับเงินจากธนาคาร เพราะว่าเงินไม่มีในบัญชีของผู้สั่งจ่าย ผู้รับเช็คต้องได้รอกไปอีก 7 วัน ในกรณีที่ผู้สั่งจ่ายและผู้รับเช็คหากอยู่ท้องถิ่น (จังหวัด) เดียวกันและ 14 วัน ถ้าว่าผู้สั่งจ่ายและผู้รับเช็คหากอยู่ท้องถิ่นต่างกัน ถ้าว่าเลยกำหนดนี้แล้ว หากยังไม่ทันได้รับเงินผู้รับเช็คจริงมีสิทธิฟ้องร้องผู้สั่งจ่าย ในสถานสั่งจ่ายเช็คไม่มีเงิน

ในกรณีผู้รับเช็ค หากเสนอขอเบิกเงินชักช้าเพราะเหตุสุวิสัย พาให้ผู้รับเช็คไม่สามารถขอเบิกเงินได้ตามอายุการของเช็ค ผู้รับเช็คต้องเสนอขอเบิกเงินต่อธนาคาร ตรงสถานที่จ่ายเงินภายในกำหนด 10 วัน นับแต่วันเหตุสุวิสัยสิ้นสุดลง

หมวดที่ 2

ผู้เข้าร่วมในเช็ค

มาตรา 10 ผู้เข้าร่วมในเช็ค

ผู้เข้าร่วมในเช็คประกอบมี

1. ผู้สั่งจ่าย
2. ผู้รับเช็ค

3. ผู้จ่ายเงิน

นอกนี้อาจจะมี

1. ผู้สตั๊กหลังเช็ค
2. ผู้ถือเช็ค
3. ธนาคารรับเช็ค
4. ศูนย์ชำระ
5. ผู้ค้ำประกัน

มาตรา 11 ผู้สั่งจ่าย

ผู้สั่งจ่าย คือ เจ้าของบัญชีหรือผู้ที่ได้รับมอบสิทธิจากเจ้าของบัญชีที่สั่งให้ธนาคารหรือสถาบันการเงินอื่นตรงสถานที่ที่ตนมีบัญชีเงินฝาก จ่ายเงินให้บุคคลใดด้วยการหักเงินในบัญชีของตนเพื่อชำระ

บุคคลที่ไม่สามารถเป็นผู้สั่งจ่ายเช็คมีคือ

1. บุคคลที่ธนาคารห้ามสั่งจ่ายเช็ค
2. บุคคลที่ไม่มีความสามารถทางด้านการประพฤติ
3. ผู้ที่อยู่ในภาวะฟื้นฟูธุรกิจหรืออยู่ในระหว่างชำระสะสางเพื่อฟื้นฟูฐานะการเงิน เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากศาล ภายหลังจากที่ได้เซ็นสั่งจ่ายเช็คไปแล้ว ผู้สั่งจ่ายไม่มีสิทธิถอนเงินจำนวนสั่งจ่ายตามใบเช็คออกจากบัญชีหรือคัดค้าน ซึ่งจะทำให้ผู้ถือเช็คถูกเสียประโยชน์ เว้นแต่กรณีเช็คถูกขโมย หาย ถูกทำลาย หรือถูกบังคับให้เซ็นเช็ค และผู้ได้รับเช็คยังอยู่ในภาวะฟื้นฟูหรือล้มละลาย

มาตรา 12 ผู้รับเช็ค

ผู้รับเช็ค คือ ผู้ที่ได้รับเช็คโดยตรงจากผู้สั่งจ่าย ซึ่งสามารถนำเอาเช็คไปเบิกเงินจากธนาคารหรือเซ็นสตั๊กหลังต่อให้ผู้อื่น

มาตรา 13 ผู้จ่ายเงิน

ผู้จ่ายเงิน คือ ธนาคารหรือสถาบันการเงินอื่น ซึ่งคือสถานที่ผู้สั่งจ่ายเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน ซึ่งได้รับคำสั่งให้จ่ายเงินตามเช็ค

มาตรา 14 ผู้ถือเช็ค

ผู้ถือเช็ค คือ ผู้ครอบครองเช็ค ซึ่งอาจจะเป็นผู้รับเช็ค ผู้รับโอนเช็ค หรือผู้รับต่อช่วงสุดท้าย

มาตรา 15 ธนาคารรับเช็ค

ธนาคารรับเช็ค หมายถึง ธนาคารหรือสถาบันการเงินอื่น ที่ผู้ถือเช็คนำเอาเช็คมาเสนอเพื่อให้เรียกเก็บเงิน

มาตรา 16 ศูนย์ชำระเช็ค

ศูนย์ชำระเช็ค คือสถานที่แลกเปลี่ยนเช็คของบรรดาธนาคารธุรกิจและสถาบันการเงินอื่น ๆ ด้วยกัน

มาตรา 17 ผู้ค้ำประกันเช็ค

ผู้ค้ำประกันเช็ค คือ ผู้รับประกันการชำระแทนผู้สั่งจ่ายหรือผู้สลักหลังเช็คตามคำเรียกร้องของผู้รับหรือผู้สั่งจ่ายเช็ค เช็คใบเดียวอาจจะถูกค้ำประกันโดยนิติบุคคล หรือบุคคลผู้เดียวหรือหลายคน การค้ำประกันอาจจะค้ำประกันจำนวนเงินในเช็คทั้งหมดหรือส่วนใดส่วนหนึ่ง การค้ำประกันให้เขียนเนื้อหาชัดเจนใส่ใบเช็คหรือใบคัดัดเช็คพร้อมด้วยลายมือชื่อ

หมวดที่ 3

การโอนเช็ค

มาตรา 18 การโอนเช็ค

การโอนเช็ค คือ การมอบเช็คจากบุคคลหนึ่งไปให้อีกบุคคลหนึ่ง ด้วยการเซ็นสลักหลังหรือด้วยการมอบให้โดยไม่มีการสลักหลัง การเซ็นสลักหลังเช็คสามารถเซ็นได้หลายครั้งต่อเนื่องกัน

มาตรา 19 ประเภทเช็คที่โอนได้ด้วยการสลักหลัง

เช็คที่โอนด้วยการเซ็นสลักหลัง คือเช็คที่จ่ายตามคำสั่ง ซึ่งบ่งชื่อของผู้รับเงิน

มาตรา 20 ประเภทเช็คที่โอนได้ด้วยการมอบ

เช็คที่สามารถโอนได้รวมมี

1. มีการเซ็นสลักหลัง
2. ไม่มีการเซ็นสลักหลัง
3. เช็คที่โอนด้วยการมอบโดยไม่มีการเซ็นสลักหลังหรือเช็คสลักหลังโดยไม่มีการบ่งชื่อ คือเช็คซึ่งผู้ถือเช็คมีสิทธินำไปเบิกเงินจากธนาคาร หรือสถาบันการเงินอื่นได้ในทันที

มาตรา 21 เนื้อหาและเงื่อนไขการโอนเช็คด้วยการเซ็นสลักหลัง

การโอนเช็คด้วยการเซ็นสลักหลัง คือการเซ็นสลักหลังในใบเช็คโดยบ่งชื่อหรือไม่บ่งชื่อผู้รับเช็คและลงวันที่

การโอนเช็คด้วยการสลักหลัง คือการโอนเงินทั้งหมดที่บ่งไว้ในเช็คโดยไม่มีเงื่อนไข

มาตรา 22 ผู้โอนเช็ค

ผู้โอนเช็ค คือ ผู้มอบเช็คให้ผู้อื่นด้วยการเซ็นสลักหลังหรือไม่มีการเซ็นสลักหลัง

มาตรา 23 ผู้รับโอนเช็คด้วยการเซ็นสลักหลัง

ผู้รับโอนด้วยการเซ็นสลักหลัง คือ ผู้ได้รับเช็คต่อช่วงจากผู้อื่นด้วยการเซ็นสลักหลัง

ผู้รับโอนด้วยการเซ็นสลักหลังอาจจะเป็นบุคคลเดียว หลายคน หรือนิติบุคคลก็ได้ ผู้รับโอนมีสิทธิโอนต่อด้วยการเซ็นสลักหลังให้ผู้อื่นอีกก็ได้ ผู้รับโอนต้องนำเช็คไปเบิกเงินภายในกำหนด 180 วัน นับแต่วันที่ผู้สั่งจ่ายเซ็นเช็คเป็นต้นไป

มาตรา 24 การยืนยันเช็ค

ธนาคารสถานที่จ่ายเงินสามารถยืนยันเช็คเพื่อค้ำประกันการจ่ายเงินให้แก่ผู้รับเช็คตามคำร้องของผู้รับและผู้สั่งจ่าย

เมื่อธนาคารได้ยืนยันเช็คแล้ว ต้องได้หักบัญชีของผู้สั่งจ่ายเท่ากับจำนวนเงินที่ได้ยืนยันในเช็คนั้นไว้เพื่อรอการจ่าย

มาตรา 25 การแจ้งผ่านเช็ค

ธนาคารสถานที่จ่ายเงินสามารถยืนยันผ่านเช็คได้ในบัญชีของผู้สั่งจ่ายมีเงินอย่างแท้จริง ในเวลาที่ผู้ถือเช็คนำเช็คมาเสนอให้ธนาคารยืนยัน

หมวดที่ 4

การจ่ายและการปฏิเสธจ่าย

มาตรา 26 การจ่ายเงิน

ในเมื่อธนาคารได้รับการเสนอขอเบิกเงินตามเช็ค ธนาคารต้องตรวจตราความถูกต้องของเช็คเป็นต้น ลายมือชื่อ และการต่อเนื่องของการเซ็นสลักหลังเช็คและอื่น ๆ

ในเมื่อธนาคารได้รับการเสนอขอเบิกเงินตามเช็ค ธนาคารต้องได้ให้คำตอบว่าจะจ่ายหรือปฏิเสธการจ่ายเงิน พร้อมทั้งแจ้งเหตุผลของการปฏิเสธภายในกำหนด 2 วันทำการ นับแต่วันได้รับการเสนอเป็นต้นไป

ธนาคารที่ได้รับการเสนอให้จ่ายเงิน มีพันธะต้องจ่ายเงินตามจำนวนที่ได้กำหนดอยู่ในเช็คของผู้สั่งจ่าย ถ้าจำนวนเงินที่สั่งจ่าย หากมีเพียงพออยู่ในบัญชีและลายเซ็นของผู้สั่งจ่ายถูกต้อง

ในกรณีมีเงินอยู่ในบัญชีของผู้สั่งจ่ายหากไม่เพียงพอตามจำนวนเงินที่สั่งจ่าย ในใบเช็คนั้น ธนาคารมีสิทธิปฏิเสธการจ่ายเงิน

มาตรา 27 ผลของการจ่าย

เมื่อธนาคารผู้มีหน้าที่จ่ายเงินหากเห็นว่ามีเงินอยู่ในบัญชีของผู้สั่งจ่ายและได้จ่ายเงินให้ผู้เสนอขอเบิกเงินตามเช็คแล้ว ถือว่าพันธะของผู้เข้าร่วมในเช็คตกไป

มาตรา 28 การปฏิเสธไม่จ่ายเงิน

ธนาคารสถานที่จ่ายเงินมีสิทธิปฏิเสธการจ่ายเงิน ในกรณีที่เห็นว่าเช็คนั้นไม่ถูกต้องตามกฎหมาย เช่น

1. ลายมือชื่อผู้สั่งจ่าย หรือผู้ได้รับมอบสิทธิไม่ถูกต้อง
2. เช็คผิดสังเกตหรือมีข้อสงสัยว่าได้มาโดยไม่ถูกต้องตามกฎหมาย เช่น ผู้สั่งจ่ายถูกบีบบังคับให้สั่งจ่าย เช็คขีดฆ่า เปอะเปื้อน เช็คมีข้อสงสัยว่าปลอมแปลงจำนวนเงินหรือมีข้อสงสัยอื่น
3. ผู้สั่งจ่ายไม่มีสิทธิในการสั่งจ่าย
4. ผู้ที่ได้รับมอบสิทธิสั่งจ่ายเงินที่เกินสิทธิของตนที่ได้รับมอบ
5. ผู้ได้รับมอบสิทธิสั่งจ่ายเงินผิดจากเป้าหมายที่เจ้าของบัญชีได้ตกลงไว้กับธนาคารตรงสถานที่จ่ายเงิน
6. สตักเงินในเช็คที่สั่งจ่ายไม่ถูกต้องกับสตักเงินที่มีในบัญชีเงินฝาก
7. เช็คมีลักษณะไม่สมบูรณ์ เช่น เช็คที่เซ็นด้วยดินสอ หรือเซ็นผ่านคาร์บอน
8. เช็คไม่มีวันที่หรือขาดข้อความใดหนึ่งตามที่ได้กำหนดไว้ในมาตรา 4 ของคำรฐฉบับนี้
9. เช็คไม่มีบัญชีหรือบัญชีถูกปิดไปแล้ว
10. บัญชีของผู้สั่งจ่ายถูกหักไว้ด้วยสาเหตุใดสาเหตุหนึ่ง
11. มีการคัดค้านการสั่งจ่ายด้วยสาเหตุใดสาเหตุหนึ่ง
12. ผู้ถือเช็คไปเสนอเบิกจ่ายเงิน ไม่ได้รับการโอนเช็คด้วยการเซ็นสลักหลังหรือการเซ็นสลักหลังไม่ถูกต้อง

ในบัญชีสั่งจ่ายไม่มีเงิน หรือจำนวนเงินในบัญชีมีไม่เพียงพอ ธนาคารมีสิทธิส่งเช็คคืนให้ผู้ถือเช็คและตัดสิทธิไม่ให้ นำไปใช้เช็คภายใน 1 ปี (แบกลิด)

เหตุผลของการปฏิเสธไม่จ่ายเงินตามเช็คจะเขียนในที่อยู่ด้านหน้าหรือด้านหลังของใบเช็ค หรือจะเขียนใส่เอกสารติดกติดใส่กับใบเช็คก็ได้

มาตรา 29 การปฏิเสธไม่จ่ายเงินโดยไม่มีเหตุผล

ธนาคารผู้จ่ายเงินที่ปฏิเสธไม่จ่ายเงินตามเช็คโดยไม่มีเหตุผลต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายจากการปฏิเสธดังกล่าว

มาตรา 30 การแจ้งการปฏิเสธไม่จ่ายเงิน

ผู้เสนอขอเบิกเงินตามเช็คที่ถูกปฏิเสธจากธนาคารผู้จ่ายเงิน มีพันธะแจ้งให้ผู้เซ็นสลักหลังเช็คผู้ัดตนนั้นทราบภายในกำหนด 7 วันทำการ นับแต่วันที่ได้รับแจ้งการปฏิเสธไม่จ่ายเงินเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นต้นไป และให้ปฏิบัติเช่นเดียวกันต่อ ๆ ไปจนถึงผู้สั่งจ่าย กรณีผู้เข้าร่วมการเซ็น

สลักหลังหากไม่แจ้งให้ผู้ตัดจากตนทราบภายในกำหนด 5 วันทำการ แล้วต้องรับผิดชอบต่อผลเสียหายที่เกิดขึ้นทั้งหมด เว้นแต่กรณีมีเหตุผลยืนยันอย่างถูกต้องจากองค์กรที่มีสิทธิอำนาจ

หมวดที่ 5

การเสีย การลัก การปลอมแปลงเช็ค และข้อบังคับในการนำใช้เช็ค

มาตรา 31 การเสียและการลักเช็ค

เมื่อผู้ถือหรือผู้สั่งจ่ายเช็คหากได้ทำเช็คเสีย หรือเช็คถูกขโมยหรือถูกทำลาย คู่กรณีต้องแจ้งให้ธนาคารผู้จ่ายเงินทราบในทันที เพื่อเสนอไม่ให้ธนาคารจ่ายเงินตามเช็คใบนั้น ซึ่งเรียกว่า การคัดค้านการจ่ายเงินตามเช็ค

ธนาคารที่ได้จ่ายเงินตามใบเช็คที่ถูกขโมยหรือถูกเสียก่อนการคัดค้านจะไม่มีควมรับผิดชอบร่วม เว้นเสียแต่ธนาคารผู้จ่ายเงินหากจ่ายเงินเพื่อเห็นว่าเช็คนั้นผิดปกติ

ในกรณีที่มีการคัดค้านการจ่ายเงินตามเช็คหากไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ผู้คัดค้านจะต้องรับผิดชอบใช้แทนค่าเสียหาย

มาตรา 32 การปลอมแปลงเช็ค

รูปแบบปลอมแปลงเช็คมีดังนี้

1. การสร้างใบเช็คปลอม
2. การปลอมแปลงตัวเลข หรือการปลอมแปลงจำนวนเงินที่เขียนตัวหนังสือในใบเช็ค
3. การปลอมแปลงลายมือชื่อ การปลอมแปลงชื่อผู้รับเช็คและอื่น ๆ

ผู้ปลอมแปลงเช็ค ผู้ที่รู้ว่าเช็คถูกปลอมแปลงแต่หากลงลายมือชื่อสลักหลังต่อให้ผู้อื่น หรือคำประกันให้ผู้อื่นจะมีความรับผิดชอบทางอาญาและใช้แทนค่าเสียหาย ผู้ที่ได้ลงลายมือชื่อเช็คภายหลังการปลอมแปลงล้วนแต่ต้องได้รับผิดชอบต่อจำนวนเงินที่ถูกปลอมแปลงพร้อมทั้งค่าเสียหายที่เกิดขึ้น

มาตรา 33 ข้อบังคับในการนำใช้เช็ค

การชำระภาษี อากร ค่าเช่า สัมปทาน และค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ให้งบประมาณของรัฐจะจ่ายเป็นเงินสด เช็คหรือเงินโอนก็ได้ แต่ถ้าหากจำนวนเงินต้องจ่ายแต่ละครั้งเท่ากับหรือมากกว่า 300,000 กีบ ผู้จ่ายซึ่งเป็นหน่วยธุรกิจจะต้องชำระด้วยเช็คหรือเงินโอน เช็คเพื่อการชำระดังกล่าวต้องได้รับการยืนยันจากธนาคารธุรกิจ

มาตรา 34 การชำระระหว่างหน่วยธุรกิจ

การชำระด้านการค้าระหว่างหน่วยธุรกิจด้วยกัน ที่มีมูลค่าเท่ากับหรือมากกว่า 500,000 กีบ จะต้องชำระด้วยเช็คหรือเงินโอน

หมวดที่ 6

มาตรการต่อผู้ละเมิด

มาตรา 35 การละเมิดเกี่ยวกับการใช้เช็ค

การนำเช็คที่ไม่ถูกต้อง แสดงออกดังนี้

1. การสั่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงิน
2. การปฏิเสธไม่ยอมจ่ายเงินตามเช็คที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย
3. การคัดค้านการจ่ายเงินตามเช็คที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย
4. การปลอมแปลงให้ลงลายมือชื่อเช็ค
5. การจ่ายเงินตามเช็คที่ไม่ถูกต้องโดยเจตนา
6. ผู้ละเมิดต่อการชำระด้วยเช็คระหว่างหน่วยธุรกิจ

มาตรา 36 การสั่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงิน

บุคคลใดหากสั่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงินในบัญชีหรือเงินไม่ครบตามจำนวนที่เขียนไว้ในเช็ค โดยเจตนาเพื่อชำระหนี้สินของตนจะรับผิดชอบตามมาตรา 140 ของกฎหมายอาญา

มาตรา 37 การปฏิเสธไม่ยอมจ่ายเงินตามเช็คโดยไม่ถูกต้องตามกฎหมาย

ธนาคารตรงสถานที่จ่ายเงินหากปฏิเสธไม่จ่ายเงินโดยไม่ถูกต้องตามกฎหมายให้แก่ผู้มาเสนอขอเบิกเงินจะต้องรับผิดชอบใช้แทนค่าเสียหาย

มาตรา 38 การคัดค้านการจ่ายเงินตามเช็คโดยไม่ถูกต้องตามกฎหมาย

บุคคลใดหากได้สั่งจ่ายเช็คไปแล้วแต่ไปคัดค้านธนาคารเพื่อไม่ให้จ่ายเงินให้แก่ผู้รับเงิน โดยอ้างเหตุผลว่าเช็คเสีย ถูกทำลายหรือถูกขโมยและอื่น ๆ โดยไม่ถูกต้องตามกฎหมายจะต้องรับผิดชอบตามมาตรา 120 ของกฎหมายอาญา

มาตรา 39 การปลอมแปลงเช็ค

บุคคลใดหากได้ปลอมแปลงเช็ค เช่น ปลอมแปลงลายมือชื่อ ปลอมชื่อ ปลอมแปลงจำนวนเงินในเช็ค สร้างเช็คปลอม และอื่น ๆ จะต้องรับผิดชอบตามมาตรา 151 ของกฎหมายอาญา

มาตรา 40 การบังคับให้ลงลายมือชื่อในเช็ค

บุคคลใดบังคับให้คนอื่นลงลายมือชื่อในเช็คเพื่อผลประโยชน์ของตน ต้องรับผิดชอบตามมาตรา 97 ของกฎหมายอาญา

มาตรา 41 การจ่ายเงินตามเช็คที่ไม่ถูกต้องโดยเจตนา

บุคคลใดหากจ่ายเงินตามเช็คที่ไม่ถูกต้องโดยเจตนาจะมีความรับผิดชอบทางอาญา ในสถานเป็นผู้มีส่วนร่วมคิดในการถือ โกงทรัพย์และจะได้รับผิดชอบตามมาตรา 120 ของกฎหมายอาญา
ถ้าหากได้จ่ายเงินตามเช็คที่ไม่ถูกต้องด้วยความไม่เอาใจใส่จะต้องได้ใช้แทนค่าเสียหาย

มาตรา 42 ผู้ละเมิดต่อการชำระด้วยเช็คระหว่างหน่วยธุรกิจ

ผู้ละเมิดต่อการชำระด้วยเช็คระหว่างหน่วยธุรกิจด้วยกัน โดยอิงตามมาตรา 34 ของคำร้ฐฉบับนี้ จะถูกปรับร้อยละ 5 ของจำนวนเงินที่ได้ละเมิด

มาตรา 43 อายุความในการฟ้องร้อง

การฟ้องร้องทางอาญาเกี่ยวกับการละเมิดระเบียบการในการนำใช้เช็คให้ดำเนินภายในกำหนด 1 ปี นับแต่วันที่อายุเช็คได้สิ้นสุดลงเป็นต้นไป สำหรับการฟ้องร้องทางแพ่งให้ดำเนินภายในกำหนด 2 ปี นับแต่วันที่อายุของเช็คได้สิ้นสุดลงเป็นต้นไป

หมวดที่ 7

บทบัญญัติสุดท้าย

มาตรา 44 การจัดตั้งปฏิบัติ

มอบให้ธนาคารแห่ง สปป.ลาว กระทรวงการเงิน และภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเป็นผู้จัดตั้งปฏิบัติตามคำร้ฐฉบับนี้

มาตรา 45 ผลศักดิ์สิทธิ์

คำร้ฐฉบับนี้ มีผลศักดิ์สิทธิ์นับแต่วันลงลายมือชื่อเป็นต้นไป ทุกข้อกำหนดกฎระเบียบที่ขัดกับคำร้ฐฉบับนี้ล้วนแต่ถูกยกเลิก

เวียงจันทน์ วันที่ 10 ตุลาคม 1996

นายกรัฐมนตรี

คำตัย สีพันดร

ภาคผนวก ข

พระราชบัญญัติ

ว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. ๒๕๓๔

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

ให้ไว้ ณ วันที่ ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๔

เป็นปีที่ ๔๖ ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. ๒๕๓๔”

มาตรา ๒^{*} พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป

มาตรา ๓ ให้ยกเลิก

- (๑) พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. ๒๔๙๗
- (๒) ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๑๙๖ ลงวันที่ ๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๕

มาตรา ๔ ผู้ใดออกเช็คเพื่อชำระหนี้ที่มีอยู่จริงและบังคับได้ตามกฎหมายโดยมีลักษณะหรือมีการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

- (๑) เจตนาที่จะไม่ให้มีการใช้เงินตามเช็คนั้น
- (๒) ในขณะที่ออกเช็คนั้นไม่มีเงินอยู่ในบัญชีอันจะพึงให้ใช้เงินได้

^{*} ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม ๑๐๘/ตอนที่ ๑๔๕/หน้า ๑/๒๗ สิงหาคม ๒๕๓๔.

(๓) ให้ใช้เงินมีจำนวนสูงกว่าจำนวนเงินที่มีอยู่ในบัญชีอันจะพึงให้ใช้เงินได้ในขณะที่ออกเช็คนั้น

(๔) ถอนเงินทั้งหมดหรือแต่บางส่วนออกจากบัญชีอันจะพึงให้ใช้เงินตามเช็ค จำนวนเงินเหลือไม่เพียงพอที่จะใช้เงินตามเช็คนั้นได้

(๕) ห้ามธนาคารมิให้ใช้เงินตามเช็คนั้นโดยเจตนาทุจริตเมื่อได้มีการยื่นเช็คเพื่อให้ใช้เงินโดยชอบด้วยกฎหมาย ถ้าธนาคารปฏิเสธไม่ให้เงินตามเช็คนั้น ผู้ออกเช็คมีความผิด ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือทั้งปรับทั้งจำ

มาตรา ๕ ความผิดตามมาตรา ๔ เป็นความผิดอันยอมความได้

มาตรา ๖ การควบคุมหรือขังผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง แต่ถ้าผู้ต้องหาหรือจำเลยยื่นคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราว ให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการหรือศาล ตั้งปล่อยชั่วคราวโดยมีประกัน แต่ไม่มีหลักประกันหรือมีประกันและหลักประกันไม่เกินหนึ่งในสามของจำนวนเงินตามเช็ค

มาตรา ๗ ถ้าผู้กระทำความผิดตามมาตรา ๔ ได้ใช้เงินตามเช็คแก่ผู้ทรงเช็คหรือแก่ธนาคารภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ผู้ออกเช็คได้รับหนังสือบอกกล่าวจากผู้ทรงเช็คว่าธนาคารไม่ใช้เงินตามเช็คนั้น หรือวันที่ผู้กระทำความผิดตามมาตรา ๔ ได้ออกเช็คเพื่อใช้นั้นได้สิ้นผลผูกพันไปก่อนศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ถือว่าคดีเลิกกันตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มาตรา ๘ ถ้าจำนวนเงินในเช็คแต่ละฉบับหรือหลายฉบับรวมกันไม่เกินจำนวนเงินที่ผู้พิพากษาคณะเดียวมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งได้ การฟ้องคดีแพ่งเรียกเงินตามเช็คนั้นจะรวมฟ้องต่อศาลซึ่งพิจารณาคดีอาญาก็ได้ การพิจารณาคดีแพ่งต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

มาตรา ๙ สำหรับบรรดาความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. ๒๔๘๗ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๑๕๖ ลงวันที่ ๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ ซึ่งอยู่ในระหว่างการสอบสวนของพนักงานสอบสวนหรือการดำเนินคดีของพนักงานอัยการก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้การสอบสวนของพนักงานสอบสวนหรือการดำเนินคดีของพนักงานอัยการที่ได้ดำเนินการไปตามกฎหมายก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับเป็นอันใช้ได้ แต่การดำเนินการต่อไปให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ เว้นแต่ในกรณีที่ได้มีการควบคุมหรือขังผู้ต้องหามาก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ การควบคุมหรือขังผู้ต้องหาต่อไปตามพระราชบัญญัตินี้รวมกับการควบคุมหรือขังผู้ต้องหามาก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้

ควบคุมหรือขังได้ไม่เกินกำหนดเวลาควบคุมหรือขังที่กำหนดไว้ตามกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

มาตรา ๑๐ สำหรับบรรดาความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้ เช็ก พ.ศ. ๒๔๕๗ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๑๕๖ ลงวันที่ ๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ ซึ่งอยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลใดก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับให้ศาล นั้นดำเนินการพิจารณาพิพากษาต่อไปได้

มาตรา ๑๑ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

อานันท์ ปันยารชุน

นายกรัฐมนตรี

ภาคผนวก ค

ตัวอย่างเช็คใน สปป.ลาว

Check No. BA 247203

บาท / BAHT.

ທະນາຄານການຄ້າຕ່າງປະເທດລາວ
BANQUE POUR LE COMMERCE EXTERIEUR LAO

ວັນທີ / Date 5/9/2012

ຈ່າຍ
Pay

ຈຳນວນເງິນເປັນຕົວຫມໍ້ສີ

Amount in words.....

Payable at BCEL
No. 01 Pangkham Rd
Vientiane, Lao PDR

10.9.11.02.08295
PROJECT 1A3/023

ລາຍເຊັນ / Signature

ບັນຊີ
Account

ภาคผนวก ง

ตัวอย่างเช็คในประเทศไทย

วันที่ DATE	จ่าย Pay	หรือถือ Or Bearer
จำนวน PAY	จำนวนเงิน Amount	
นาม NAME	ธนาคารไทยพาณิชย์ Siam Commercial Bank	
เลขที่เช็ค CHECK NO.	สาขา Branch	
จำนวนเงิน AMOUNT	บัญชี Account	
จำนวนเงิน TOTAL	ลายเซ็น Signature	
จำนวนเงิน PAID IN	เช็คที่ Check No.	
จำนวนเงิน PAID TO	สาขา Branch	
จำนวนเงิน PAID BY	บัญชี Account No.	
จำนวนเงิน PAID FOR	ลายเซ็น Signature	

เช็คที่ ๐๐๐๙๕๔๔

๐๐๐๙๕๔๔

๐๐๐๙๕๔๔

ประวัติผู้เขียน

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นางสาวทิพสร ศรีสุขวงศ์
วัน เดือน ปีเกิด	23 มิถุนายน 2522
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	เลขที่ 393 หมู่ 23 ซอย 7 บ้านดงนาโงกเหนือ เมืองสีโคดตะบอง นครหลวงเวียงจันทน์ สปป.ลาว
ประวัติการศึกษา	ปริญญาตรี นิติศาสตรบัณฑิต กฎหมายปกครอง มหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว
ประวัติการทำงาน	อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว